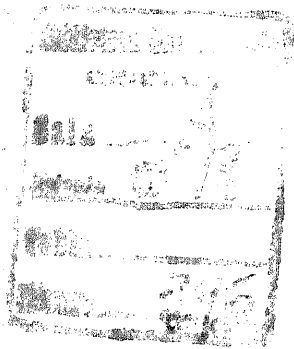

R. 8525

Donati Iannotti Florentini
Dialogi
DE REPVB VENE TORVM
Cum Notis et lib. Singulari
de Forma eiusdem Reip.
Cum Priv. & privilegio.

LYGD. BATAV.
Ex officina Elzeviriana.
ANNO 1650.

Hoc libro continentur.

I.

Donat. Iannotii Respublica
Veneta.

II.

Notæ in Donat. Iannotium,
& Casparem Contarenum.

III.

—Liber singularis de Forma
Reipubl. Venetæ.

* 2 FIG V-

FIGVRÆ
his locis inferendæ.

E *Effigies pontis Rivi Altii.* Pag.
323.

Figura A. pag. 405.

Figura B. }
Figura C. } pag. 406.
Figura D. }

Figura E. }
Figura F. } pag. 407.

In quibus observandum, quæ dextra esse oportet, sinistra esse expressa: in Figura autem E. per A significari Ducem; per B Consiliarios. C XI-viralis Consilii præfatos. D à Secretis. E Magnum Cancellarium. F. Decem-virum præfatum. G. Trium-virum Advocatorem. H. X-virum Præfati apparitorem. I. III-viri Advocatorum appariti. K. IIII Nobiles qui procedunt ad sortem.

DE

REPVBLICA
V E N E T A

DONATI IANNOTII

Dialogus Primus.

PERSONÆ

Trypho Gabriellus,

&

Ioannes Borgareus.

VI studio varios hominum mores cognoscendi allecti ad urbes, exteraq; regiones peragradas mentem apulerunt, diligenter animadvertere, notareque solent, si quid uspiam offendant, quod ob insignem aliquam vel conditionem, vel causam absque accuratissima contemplatione prætermitti nequeat, unde non ipsi tantum prudentiores Doctioresque fiant; verum etiam qui domo pedem nunquam extulerunt, ex ea peregrinatione fructum aliquem colligant. Quo sanè fit, ut aliqui cum publicorum, cum privatorum etiam ædificiorum exempla capiant; quidam

dam verò, si qua sunt reliqua vetera monumenta, illa perscrutentur; alij quid regio quæque ferat eximium, atque singulare, cognoscere velint; nonnulli, prout in aliquam vel arcem, vel urbem incidere naturâ, sive operibus artis ira communitam, ut inextinguibilis habeatur, ejusdem formam, atque figuram exprimere studeant, deductis ad ipsam rem imitandam quàm proximè lineis: unusquisque tandem ea notat, atque observat, quibus suum ipse ingenium potissimum capitur, aut etiam quorum commemorationem audientium auribus cum jucundiorum, tum etiam admirabiliorem posse accidere existimat. Ab hac igitur laudabili consuetudine cum minimè discendum mihi iudicarem, aliquid monumentis litterarum proderet constitui, quod hæc ipsa præstaret, ac testatum relinqueret, quascunque provincias, aut urbes hoc anno perlustrassem, posteaquam mihi Florentiâ discedere contigit. Hinc illo fructu neutiquam obitas fuisse, quem trahere, & percipere debent omnes illi, qui dormiendum sibi in hac vita minimè putant. Cum verò diu cogitasset, quæ potissimum scriberem, ea commemoranda non duxi, quæ superius

rius enumeravi, propterea quod ipsorum notitiam quilibet aliunde sibi facile comparare, atque haurire potest; amici autem mei, quibus ego rem gratam facere inprimis studeo, his multò præstantiora, atque majora intelligere cupiunt. Quapropter in eam sententiam adductus sum, ut æquè jucundos, & hilares, atque serios, & graves exponerem, atque traderem sermones quosdam, quoscum nostro Ioanne Borgareno duo Veneti Patricij contulere, Tryphon Gabriellus, & Hieronymus Quirinus, atque etiam unus è Patavinis civibus Nicolaus Lecnicus, omnes cumulatissimi plurimis, maximisque virtutibus, ipsaque fama celeberrimè, & maximè illustres. His autem sermonibus cum ego quoque interfuissem, id quod magnoperè semper optaveram, ex iis intellexi, Venetæ Reipublicæ scilicet administrationem, maximè dignam quidem illam hæc temporibus, quæ à cunctis intelligatur, nec non observetur, neque verò minus à nobis omnibus suspiciatur, quàm prisca illis temporibus suspicerentur Reipublicæ Lacedæmoniorum, atque Romanorum. Et quoniam sermo primùm habitus fuit de administratione illius Reipublicæ in genere,

deinde verò de singulis Magistratibus, postremò de forma, sive temperatione ejusdem Reipublicæ; à primo nobis etiam fuerit auspicandum, non solum quia naturà ita comparatum est, ut communiore faciliorẽ intelligentiam habeant; sed etiam quoniam ab hoc primo sermone proximus alter totus necessariò pendet, ab utroque autem tertius eadẽ ratione. Atque ut melius intelligatur, & percipiatur, quæ fuerit occasio Tryphoni Gabriello, horum sermonum auctori, colloquendi, atque disputandi his ipsis de rebus, paulò quidem altius, & aliquantò longius à re proposita exordium repetam; mox tamen sequar eundem ordinem, quem adhibuit ipse in suis gravissimis, sapientissimisque sermonibus instituendis.

Itaque cum Patavium accessissem, ab Ioanne Borgareno cive nostro accersitus, ut unà liberalissimis artibus operam daremus, ubi quieti dies aliquot sunt à me concessi, id in primis curavit Ioannes vir admodum prudens & humanus, ut diligenter, & per oculos aspicerem, quicquid esset in illa urbe pereximium, atque singulare, nimirum publica, & privata quæque ædificia cum elegantissima, tum etiam

orna-

ornatissima, nec non mœnia recentissimè extructa circa totam urbem, quibus inexpugnabilis eadem redditur, alia quoque plurima ejus generis, quibus à me diligentissimè inspectis, atque animadvertis, dedit ille operam, ut aliquot insignes, atque egregios viros, qui Patavij tunc erant, de facie cognoscerem. Quare cum perductus fuisset ab eodem ad virum summis honoribus, summaque reverentia dignissimum Petrum Bembum, cujus fama propter eximias animi virtutes longè, latèque diffunditur, sanè quàm facile aditum impetravi. Conveni præterea Nicolaum Leonicum, Græcæ, Latinæque Philosophiæ maximum magistrum, prout unicuique cognoscere licebit ex iis, quæ non pauca conscripsit, atque in lucem edidit. Versabatur Gabriellus Trypho tunc in quadam suo prædio, ubi diu, multumque commorari ipse consueverat ab omni procul ambitione liber, atque expeditus à cura, & sollicitudine civilium rerum, & ob eam quoque rem incommodorum expertus, quæ urbana vita secum plurima asserre solet. Ille verò in sua villa satis beatè, ac feliciter fruitur hac vita, communiquè omnibus spiritu, & quidem tanta cum animi sui

sui tranquillitate, quantam maximè potest humana mens capere: neque sanè ullum tempus intermittit, quin antiquissimos illos, & præstantissimos viros sibi socios adhibeat, Marcum, inquam, Tullium, Virgilium, Horatium, Dantem, Petrarcham, atque Boccacium, quibuscum ille continenter ætatem agit in evolvendis eorum voluminibus multum occupatus. Et quoniam Villa, in qua degit, non multum abest ab urbe, usui etiam venit eadem, ut citra incommodum Patavium, quoties libet, frequentare possit, ad amicis impertiendum aliquid suæ suavitatis ex consuetudine, quam profectò universi, qui noverint hominem, expetere, atque complecti quàm avidissimè solent, Nam præter insignem morum suorum gravitatem, refertus est quàm maxima comitate, & benignitate, quæ res cunctorum mentibus afferunt incredibile quoddam viri desiderium. Veruntamen id in præsentia mihi non est propositum, ut hujus nobilissimi Viri egregias virtutes prædicandas suscipiam, propterea quod & ipse laudibus à me profectis non indiget, & ego potius ad sermones, quos habuit, exponendos propero, quæ documenta præstiterint

uberio-

uberiora insitæ virtutis. Posteaquam igitur intelleximus eundem Patavii futurum intra spacium bidui, decrevimus expectare potius adventum suum, quàm eò nos conferre: quo quidem curriculo elapso statim atque fuit auditum à nobis ipsum advenisse, salutandi causâ convenimus ad ædes Petri Bembi, apud quem divertere solet, cum Patavium venit, ibique hominem nasti ex animi voto, per humanè arque peramanter ab eo fuimus accepti. Peractis autem mutuis salutationibus, ubi suam operam, atque studium alter alteri detulit, quemadmodum moris est inter illos, qui non sunt antea noti, in quoddam cubiculum secessimus ab ipso deducti, quod aliquantum aberat ab ædium frequentissima parte, ibique ut assédimus, colloqui cæperunt ipse Trypho, & Ioannes in hanc sententiam.

TRYPHO. Multum est, mi Ioannes, id, quod tibi debeo, cujus operâ, atque studio in singulos dies novis copiis amicorum subinde augeor: quæ sanè res tanti est apud me, ut neque abs te, neque à quoquam alio majus, & præstantius beneficium accipere queam.

IOAN. Si noster amor, nostraque amicitia patitur, suavissime Trypho,

ut alter nostrum alteri quicquam debeat, ego sanè plurimum tibi debere me sentio pro multis officiis, in quibus hoc ipsum esse non postremum duco, quod per te mihi licet iis, qui me iniuri Patavium accedunt, amicis meis, impertire fructum jucundissimū tuorum sermonum, eoque eum honoris, tum officij genere eos prosequi, quod multò pluris absque dubio faciendum est, quàm si quis exhibeat ad spectandum ædificia magnifica, vias publicas, ædes facias, atque id genus alia, quæ præclara, & maximè insignia videntur esse in hac Urbe. Hinc etenim contingere vix unquam potest, ut aliquis evadat prudentior, & sapientior, quàm fuisset antea: sed consuetudines, & colloquia cum probis viris id præstant, ut quisque non modò magis prudens excitata industria, verùm etiam fiat & solertior, & promptior ad amplectendas virtutes. Quare si quis amicorum me adt longè charissimus, huic ipse tribuere valeo nihil amplius, far scio, sive ad jucunditatem aliquam, sive ad animi fructum, quàm tuam consuetudinem, & familiaritatem. Omnes enim, eximias, singularesque virtutes, unde singulorum mentibus ea vis, quam dicebam, ingeneretur, in te

per-

perspicere, atque intueri ipse mihi videor. Sed quia in hunc sermonem incidimus, aveo tibi dicere, quid nobis in mentem venerit, cum te modò adiremus. TRYP. Dico, mi Ioannes, quicquid lubet: id enim mihi quoque futurum est perjucundum, quod esse vitum fuerit ex animi tui sententia. VAD. contere totum debemus hunc diem, & si aliquid est nobis oprandum, quo tædium levemus, nihil oprabile magis arbitror, quàm scitum aliquod colloquium. IOAN. Cum ad te proficisceremur modò ex ædibus nostris, cæpètam huic familiari meo tuos mores exponere, & hujusce vitæ rationem à te institutæ, quæ mihi quantum probetur, vix queam verbis consequi. Cogitantibus autem nobis quisnam existeret, quicum conferendus esses è veteribus, is in mentem venit, quera Cicero longè amicissimum habuit, suisque scriptis admodum celebravit, Pomponius Atticus. Siquidem ambo nati estis è gente Patricia, patriamque nobilissimam, atque celeberrimam nacti: Pomponius autem cum materna sua lingua facundissimus esset, Græci sermonis fuit etiam sanè quàm peritus. Tu quoque cum hac vernacula lingua, quâ modò utimur, tum latino

A § ser-

sermone, & scribis, & loqueris omnium quam ornatissimè, & arque elegantissimè. Pares itidem, & similes estis adè liberalitate, ut ea certò statui non possit uter antecellat. Quamvis enim eadem, quàm Pomponius olim magnificentia pecunias, & facultates tu largiri non possis, qui à re domestica non ita es, ut ille, paratus; magna tamen est copia tibi, quæ nunquam deficiet amplissimarum virtutum, &que maximarum, quas cum aliis quia communicare perbenignè soles, hoc sanè fit, ut liberalitas tua sit eò major, &que excellentior habenda, quò magis antecellunt virtutes divitiis, atq; iis omnibus, quæ vocantur fortunæ bona. Quod autem ves quàm simillimos, & quàm conjunctissimos efficit, est id vitæ genus, quod uterque vestrum pariter colit, &que amplexus est. Pomponius semper à publicis negociis vacuus, solutusque vixit: tu verò civiliū rerum quamvis pericissimus, ut ille quoque fuerat in sua Republica, nihilominus ab ipsarum administratione te consulisti ad hanc vitæ summam quietem, & tranquillitatem, quàm certè quemadmodum ille ita fruebatur, ut aliis etiam prodesset, &que adè prospiceret, quibuscunque consiliis,

filii, &que rebus maximè possit: sic etiam tu nihil officij in quiete hac tua prætermittis, quod à te proficisci in communem rem possit. Itaque in hac ipsa collatione facienda cœpimus accuratè inspiciere, &que animadvertere utriusque temporis rationem, &que conditionem, præsentis, inquam, ætatis, &que illius, quæ tunc erat, utrum his quoque intercederet ea similitudo, & conjunctiono, quam vobis ipsis intercedere palam intuebamur, ut id, quod vulgo prædicari, jactarique solet, easdem sæpenumero conditiones temporum redire, &que incurrere, tanquam verum, minimèque ambiguum affirmari possit, argumento quidem ad fidem faciendam multò efficaciori, quàm indumentorum, &que ejusmodi aliarum rerum, quæ quotidie versantur in sermone plebeculæ rudis. TRYP. Persuasissimum quidem habeo, id verum quàm simillimum esse, si ve Apophtegma, si ve Proverbium appellare velimus, multis saltem ex partibus, si non omnino. Conicere autem hoc ille facillimè potest, qui mentis aciem, &que contemplationem voluerit intendere ad eum, qui nunc est, rerum statum, Italique miserimè affecte conditionem, cujus quidem infortunia, &que ca-

laminates duo tempora mihi videntur habere spectanda præcipuè ; alterum quod ipsi pariter Italiæ , ac Imperio Romano prima causâ , & origo malorum fuit , quando Cæsar suis armis Urbem oppressit ; alterum , quod ejus miseras tandem ad summum extulit , quo tempore Gothi , Hunni , Vandali , atque Longobardi totam regionem excurrentes fœdissimè sunt depopulati. Nunc autem si contemplari pergamus ea , quæ cum in Oriente , tum in Occidente paucis ab hinc annis plurima contigerunt , animadverti facile poterit , iis omnibus , qui in Italia degunt , alterum ex illis temporibus imminere : utrum autem sit magis pertimescendum , expedire non possum. Nam prius illud tempus , quod antecessit , ab altero deinde proximo fuit exceptum , unde vicissitudines omnes illæ ortum habuerunt , quæ cunctis rebus eam , quam cernimus adhuc , faciem induxerunt , abolita penitus , & sublata jampridem forma , quæ temporibus fuerat veterum Romanorum. Sed nolo certè committere , ut totus hic dies tribuatur nostris ærumnis , calamitatibusque recensendis. Quare veniam ad id , quod præcipuè me attingit : nam quæ tu modò de me affirmabas,

DE REPVB. VENET. 15
 mabas , ego minimè probo. Vide autem ne summa tua benevolentia erga me omnem modum excedat , teque in fraudem adducat : quandoquidem nullam in me tam insignem virtutem agnosco , ut cum tali viro , qualis fuit Atticus ipsa re , videar comparandus. Illud tamen in præsentia nō disferam , utrùm cum eo componendus ipse , nec ne sim ; propterea quod in hac disputatione si nonnihil versarer , meritò suspectus evaderem , quasi existimarem , ingenio , aut prudentia Pomponium æquari à me posse. Quod autem modò dicebas , nos quàm simillimos reddere , in eo similitudinem aliam nullam esse video , quàm cujusdam eventus. Nam , quemadmodum ille administrationem Reipublicæ attingere noluit ; ita sponte à publicis muneribus ego me subdixi : sed rationes , & cautæ non sunt eadem , quæ nos impulerunt ad optandum idem vitæ genus , quin immò planè sibi sunt adversæ , & contrariæ. Pomponius enim cum intelligeret suam Rempublicam corruptissimam esse , neque verò integrum sibi fore , ut formam pristinam eidem restitueret , ab eadem gerenda destitit , ne simul periret ; siquidem Respublica , quæ non manet in

in suo statu, perinde se habet, atque mare tempestatibus agitatum, cui si quis interea se, suaque committit, non habet inde facultatem arbitrato suo pedem referendi. Ego verò curam omnem civilium rerum non ob id omisi, quandoquidem nostra Respublica non est depravata, quin potius hac ætate (ni fallor) est omnium absolutissima, atque perfectissima, si fuit unquam aliàs, quippe cuius ratio est eiusmodi, ut excellentioribus institutis temperari nequeat, neque verò majori cum tranquillitate, & concordia geri, cum sit à seditionibus infectis planè disiuncta, omnibusque iis rebus, quæ florentissimis Civitatibus perniciem afferre solent, quodque longè præstantissimum est, optimorum, fortissimorumque civium magna copia floret, quorum sapientia, & virtute quàm felicissimè regitur. Quamobrem ipse mihi non parum congratulor, primùm quod in Italia præcipuè natus sim, hoc est in regione cæterarum principæ, ac reginæ; deinde Venetiis, quâ in Urbe multas ex illis virtutibus expressas licet intreri, quæ de præcis hominibus illis cum Romanis, tum Græcis, constanti fama, & omnium sermone celebrari solent.

Atque

Atque eo sanè sit, ut neque Lacedæmoniorum, neque Romanorum multum invidiam Reipublicæ: licet enim tot gentes, provinciæque ceciderint sub huius imperium, quod omnes noverunt; non tamen idcirco minus beatam, felicemque nostram ipse duxerim; quandoquidem non est in magnitudine Imperij publica felicitas sita sed in ea re, ut pacatè, & tranquillè cives omnes vivant; quo in genere, si nostram Reipublicam dixerò Romanæ antecellere, puto equidem fore, ut nulli prorsus accusationi jure sim obnoxius. Ex his igitur, quæ disputavi, potes intelligere, iisdem rationibus me non adductum fuisse, ut hoc ipse genus vitæ instituerem complecti, quibus impulsus est olim Pomponius Atticus: Commemorare autem nihil modò attinet, quid me induerit ad suscipiendam hanc rationem vitæ: quod si fortè cognoscere studeas, atque insistere pergas, hoc unum certè in præsentia dixerò; ad hanc vitam liberam, & omnibus curis humanis expeditam, ipsâ naturâ me propensum semper existisse, eandemque libentissimè complexum fuisse; quòd certò scirem patriæ meæ nihil hanc rem vel officere, vel incommodare, cui quidem cum

suppe-

suppetat ingens copia præstantissimorum civium, nihil opus est opera, vel industria mea. Præter hæc, alia non pauca possem adducere ad hanc ipsam vel causam, vel defensionem meam; verùm tamen ea dixisse, quæ audisti, sufficiat. IOAN. Valdè mihi probantur isthæc omnia, quæ de te, atque Pomponio disseruisti, in quibus modestiam ingenitam tibi facillè cognovi. Sed in præsentia nolo ad tuas laudes prædicandas ingredi, cum præsertim eæ non satis æquis auribus à te accipiantur, ut ego quidem arbitror, ea de causa quòd existimes, ibi non esse verbis, & sermonibus opus, ubi res ipsa loquitur, operaque extant. Enimverò si rectè sermones tuos ipse animadverti, dictum est à te modò, non habere te, quod Romanis ita multum invidias, & tantum non æquare cum illis cives tuos capisti. Dic ergò sedes; Etsi tu revera in hac sententia, ut existimes, Rempublicam vestram cum Romana comparari posse?

TRYP. Ita planè sentio. Nam, quamvis imperium nostræ Civitatis, ut modò dicebam, amplitudini Romanæ respondere nullo modo queat; alia tamen, & satis quidem multa non desunt, quibus ea quoque multum superatur

ratur

ratur à nobis, unde compensatio quedam, & æqualitas oritur. Quidam autem ex iis, quorum monumentis res à nostra Republica gestæ commendatæ fuerunt, in quorum numero est, nequid te celem, M. Antonius Sabellicus, quem virum nomine coram aliis minimè appellassem, ne quis existimaret à me illum accusari; qui summa eloquentia nostræ Urbis res illustravit; fuerunt, inquam, nonnulli, qui Venetam Rempublicam cum Romana conferre voluerunt; sed in ea collatione instituenda non usi sunt ea prudentia, quam res exigebat. Nam bella nostra tantummodò cum Romanorum bellis contulerunt, quæ procul dubio vel intervallo quàm longissimo non possumus assequi. Neque verò quisquam est adedò rudis, atque rerum expertus, quin, ubi collationem à Sabellico in historiis suis institutam legerit, eandem sentiat assentionem quandam manifestissimam esse, cum tamen idem multa præterierit, atque missa fecerit, quæ satis confidenter afferre poterat, iisque fundamentis immixis utramque rempublicam citra ullam suspensionem assentandi inter se componere.

IOAN. Tui quidem hi sermones, Trypho suavissime, cupiditate sciendi

E

magna

magna me incitarunt, quàm ratione vestra Respublica Romanam æquiperet. Profectò si rem ita se habere putarem, esset quòd animo ingentem voluptatem caperem, dum cogitare, non esse damnanda tam facile hæc tempora, quibus ejusmodi Rempublicam stantem intueamur, quæ minime concedat antiquissimis illis, quæ sermonibus, & prædicatione cunctorum sunt adeò celebres. Quæso igitur, ne graveris, quando in sermonibus ejusmodi hic dies traducendus est, hoc ipsum, quod aiebas modò, mihi comprobare. TRYP. Nihil, quod tibi jucundum accidat, mihi grave duco: sed heus tu, habesne compertum, quàm ratione Respublica à nobis administratur? quæ sit ejusdem forma? quæ temperatio? quæ leges?

IOAN. Equidem legi pridem quoddam Sabellici opusculum, in quo vestri Magistratus omnes percententur: Percunctatus etiam sum à pluribus, modò hoc, modò illud: Sed tamen ex iis omnibus, quæ vel ipse legi, vel ab aliis accepi, nondum Reipublicæ vestræ administrationem planè sum assecutus, quemadmodum se habeat, & cuiusmodi sit. Atque ut dicam illud, quod ipse sentio, ille Sabellici libellus non

non est magno usus: Licet enim commemoret, atque enumeret singulos Magistratus, tamen non subiicit oculis, neque exprimit ipsam formam, & coagmentationem totius Reipublicæ, seu temperamentum. TRYP. Non est alienum à veritate hoc, quod ipse dicis: Habet enim se Respublica quælibet ad instar cuiusdam corporis, sive ut verius dicam, ipsa est quoddam Corpus, à natura quidem ipsa præcipue formatum, sed mox ab arte quoque multum expositum: Siquidem quando natura hominem effinxit, universitatem, seu communionem quandam formare instituit. Itaque cum singulæ Respublicæ sint quoddam corpus, necesse etiam est, ut sua membra singulis non desint, quibus membris quoniam mutua quædam ratio, & conjunctio debet intercedere, non secus atq; inter membra cuiuscunque corporis; inde fit, ut qui hujusmodi conspirationem, atque societatem singulorum Reipublicæ membrorum inter se non cognoverit, ne corpus quidem ipsum intelligere valeat, quæ ratione sit constitutum, atque adeò assectum. Hoc ergo est, in quo Sabellici diligentiam, studiumque desidero, qui tamen si collegerit, atque recen-

fuerit omnes Magistratus ; non tamen aperit, quoniam inter se modo sint apti, connexique, & quid, quantumque alter ex altero pendeat, ita ut absoluta, planeque integra conformatio Reipublicæ colligi inde valeat. Quapropter id principè tibi cognoscendum fuerit, quemadmodum administratio nostræ Reipublicæ temperata sit; alioqui nihil eorum, quæ cupis, intelligere poteris. Nescio tamen, utrum hæc omnia possint expediri commodè huius diei duntaxat exiguo curriculo.

IOAN. Mihi quidem satis fuerit à te percipere genus ipsum administrationis in vestra Republica; hoc enim percepto, facile deinde cognoscere poterò, & quibus in rebus ea vel consentiat, vel discrepet ab omnibus aliis, apud me statuerè. TRYP. Rectè ais. Itaque sermonem instituemus de nostra Republica, qui tibi non mediocri voluptati futurus est administrationes varias Civitatum investigare, atque intelligere cupienti. Nam perspicies in hac nostra ratione præstantissimas leges, optima instituta, & prudentissimam rerum omnium temperationem: & quanquam singula, prout res ferret, atque exigeret, accuratissimè, atque exactissimè modò non obser-

ventur;

ventur; nihilominus hæc nostra civilis administratio non ita multis accusationibus, sive reprehensionibus patet. Cadit enim hoc vitium in formam Reipublicæ quamlibet, id quod exemplis cum Romanorum, tum Spartanorum apertissimè constat. Satis est autem universa, quæ continentur, errata in hac Civitate non ejusmodi esse, ut aliquod insigne detrimentum importare possint.

IOAN. Perquam mihi gratum, jucundumque fuerit, institutiones hæc vestras probè omnes cognoscere, quas quidem ego non dubito præclarissimas esse. Siquidem imperium, quod in tam multa secula stabile permansit, nulla domestica impressione labefactatum, neque ulla vi insita, id profectò necessarium est, eximia quadam solertia, & admiranda providentia temperatum esse. Et quidem ipsi fortunæ magnas gratias habeo, quæ me in hunc sermonem opportunè adduxit, unde tibi data est occasio ea commemorandi, quæ diu, multumque intelligere mihi erat in optatis. Aggrediaris igitur, quando lubet, ad rem institutam; quandoquidem ad audiendum me quàm promptissimum, & quàm paratissimum habes. TRYP. Quamvis hoc

B 3 non

non utar cubiculo , tamen expedire arbitror , ut in eo maneamus, quod vergat ad septentrionem , eoque solis immodicos æstus non faciliè admittat; præterea verò hîc à domesticis tumultibus quàm longissimè absumus : iis autem quemadmodum afficiar , id genus vitæ , quod mihi sponte optavi , declarare potest. Vir optimus, & summa observantia dignissimus Petrus Bembus ob egregias virtutes non paucos habet è nobilibus viris , qui secum quàm libentissimè versari solent : immò nullus in hac Vrbe vir insignis est, qui salutandi causâ ad eum non accedat : Quod si alibi commoremur, fieri non potest , quin ij nobis obstrepant, atque incommodent , qui frequentare consueverant has ædes officii causâ. Quare permanebimus hoc in loco ab aliis sejuncti , ut institutis sermonibus totum diem tribuamus. IOAN. Valde mihi probatur hoc tuum consilium, jamque ut disserere incipias, avidissimè expecto. TRYP. Priusquam disputationem ingrediar , vos nonnullis de rebus commonitos velim , quæ quodammodo viam nobis munient ad id, quò tendimus. Nam quicumque cupit intelligere alicujus Reipublicæ gubernationem, aut est Civis, atque e particeps

ticeps ejusdem Reipublicæ, aut est peregrinus. Si Civis est, oportet ut quinque cognoscat , & quàm optimè teneat , iu quibus consultandi vis tota versatur . Principiò Civitatis opes, atque facultates , nimirum quæ sint ejusdem vestigalia, nec non etiam sumptus. Deinde pacis, & belli univèrsam rationem , hoc est, quibus armis vel instructa jampridem sit , vel instrui adhuc debeat ; quæque bella superioribus ætatibus gesta fuerint, & quoniam successu ; quot etiam, quantæque finitimorum copiæ, atque vires, ut quibus sit vel diffidendum , vel confidendum probè intelligatur ; & quibus sive adjutoribus, & sociis in bello , sive etiam adversis , atque infectis oportebit uti. Adhæc autem quæ sit ratio, & facultas ipsius regionis tuendæ , hoc est, quænam ad id præsidia , & quot requirantur ; quod ut cognoscatur, opus est habere perspectum quàm optimè regionis situm, & cujusmodi sit ille , animadvertere, utrum in planicie, an in monte ; prope ne, an procul à mari collocatus ; & an careat fluminibus, an potius abundet. Mox eorum, quæ importantur, & quæ exportantur, est habenda notitia , ut videantur quæ suppetant , quæve desint. Tandem

24 DONAT. IANNOT
quoad ferendas leges is, qui velit ad-
ministrare publicas res, nosse debet,
quæ Monarchiæ, seu tyrannidi leges
magis congruant; rursus quæ vel Ari-
stocratæ, vel Oligarchiæ, vel Demo-
cratiæ, vel Ochlocratiæ, atque ita sin-
gulis aliis imperii formis sint accom-
modatæ. Hæc igitur omnia civibus
esse nota debent. Qui verò peregrinus,
& non civis est, ante omnia cog-
noscere debet administrationis Urbani-
tatis totam rationem. Quare cogitanti
mihi te non esse participem nostræ ci-
vitatæ, cuius regimen à te ipso perci-
pere valeas, antequam ea, quæ dixi,
atingam, faciam ut intelligas, quæ-
nam sit apud nos ipsos ratio civilis ad-
ministrationis: Deinde verò persequar
ordine singula, quantum è re videbi-
tur. Quod si fortè in his sermonibus
aliquid audies, quod aliàs etiam me-
mineris abs te auditum fuisse, quod-
que non magni momenti tibi videat-
ur; nolim tamen, ut minus attentum
te mihi præbeas: futurum est enim,
ut singula in usum veniant, cumque
magna parvis, & ignota notis conjun-
cta, colligataque sint; nihil omnino
ex iis omitendum fuerit. IOAN. Dic,
amabo, quicquid in rem visum tibi
fuerit, mi Trypho: nam quæcunque
protu-

DE REP. VENET. 25
protuleris, ex stimulo quàm pruden-
tissime & quàm optimè fuisse prolata.
TRYPHO. Urbs ipsa, Venetiarum no-
mine insignita, parvis aliquot insulis
concinetur, quæ positæ sunt in æstua-
riis maris Adriatici cõtra flumen, quod
Patavinos agros interfuit, nomine
Medoacum, quæ idem in stagna non
ita pridem rectà ferebatur. Qua in re
animadvertere debes, hunc Italiæ tra-
ctum, quem veteres appellaverunt
olim Venetiam, ita secundùm Adriæ
littora depressum, & proclivem esse,
ut propter aquarum magnam copiam
ab iis fluminibus, quibus tota regio
scatet, investam, & propter æstum
maris, quæ litus patet, influentis, in-
tra non exigua pars in paludem abie-
rit. Est autem id omne spacium inter-
ceptum instar arcus, non quidem re-
missi, sed potius contenti, cuius arcus
in ipsa continente similitudinem ex-
primit id, quod hic stagna circumam-
plectitur undecunque concavum. Ner-
vus autem est id, quod vocamus litus,
quandam speciem præ se ferens aggeris
crassioris, est etiam ubi latioris;
inchoatur id ab ipso mari sive sinu A-
driatico, & rectà fere continenter pro-
currit, quoad infra Brondulam ipsam
continentem attingat. Inerumpitur

B 5 alicubi

26 DONAT. IANNOY,
alicubi tamen hoc ipsum litus, ut maritimos æstus cum accedentes, tum etiam redeuntes admittat, & fluminibus iis facultatem præbeat, quæ delabuntur in æstuaria, petendi mare, ut se exonerent: ideoque nonnulli existimant, hæc intervalla disjuncta nihil aliud, quam ostia fluviorum esse, quæ modò vocari solent à nobis Portus, propterea quod ut cæteri Portus aditum præbent omnibus navigiis, quæ huc undiq; mercibus onusta cõmeant, aut etiam hinc abeunt. In his autem præcipui sunt Portus ad Brondulum, ad Fossam Clodiam, ad Metamaucum, ad Castella gemina, ad D. Erasmi, ad litus, quod vocatur majus, & quod triplex portus. Quicquid igitur interceptum spatii continetur intra hunc aggerem, quem descripsi, atque continentem, id ipsum est, quod vulgo dicitur, æstuarium, sive stagna maris Adriani, quæ tamen aquis ubique ita non sunt obruta, quin extent ab ipsis, atque emineant certa quædam loca: hæc sunt Insulæ, in quas finitimi quique populi, ut Attilæ vim effugerent, olim sese abdiderunt, moxque coeuntes omnes, & in unum coacti, hanc urbis formam pulcherrimam tandem effinxerunt. Ea distat à continente,

qua

DE REPUBLICA VENET. 27
quæ minimum quinq; millia passuum: à litore autem ipso ferè duo. Priscis temporibus longius aberat à continente, nempe ad decem millia passuum, propterea quod æstuarium pertinebant usque ad eum locum situm ad Medoaci ripas, qui tunc, ut plerique arbitranrur, ob eam rem vocari solebat. Ora lacus, modò corrupto vocabulo dicitur, Oriacum. Industria majorum nostrorum obstare non potuit, quin id spatium totum aggerendo flumina compleverit, quod inde ad pagum Safusinas usq; intercedit, ubi navigia, quæ Patavio solvunt Venetias, aut Venetiis Patavium, operâ, & vi trochlearum super aggerem quendam evecta, qui ab urbe Medoacum avertit; hinc ad æstuarium; illinc ad fluminis alveum recta transmittuntur. Ipsa verò natura hujus urbis situm valde tutum præ cæteris omnibus effinxit: neque enim duntaxat à continente, sed etiam à mari, quamvis in aquis sita nullam vim reformidat. Præstant autem id ipsa stagna, quibus undique circa urbem, & etiam intra navigatur, omnibus locis ita humilia, atque adeo depressa, ut nisi parva quædam navigia facile non admittant: quibus sanè sit, ut cum maris æstus maximè recedit,

plurima

plurima loca detecta conspiciantur. Si quis igitur à continente statueret Venetias invadere, ad copias suas traducendas sternere pontibus, aut ratiibus cogeretur, quicquid equoris est interjectum inter urbem ipsam, & continentem; quæ res ob maximam operis difficultatem confici nullo modo posset. Quicumque verò ad eandem urbem invadendam cogitaret instruere, atque onare classem intra ipsa æstuaria, huic objicerentur incommoda gravissima duo. Aterum, quod ob vadorum humilitatem nihil loci posset obtinere ad navigia explicanda: ut eam æstu maris in accessu maximè se attolente, classis alicubi stare instructa fortassè queat; paucis tamen horis eadem maximum periculum adiret, ne hæret in vadis. Alterum, quod operam frustra, & tempus impenderet is, qui nautas nō haberet valdè loci peritos: nam sæpe numero contingeret, ut ipsa navigia præter Euriporum alveum devecta, mox ab aquis in sicco destituerentur, quippe quæ vel cum maximè æstus intumescit, nunquam ita tolluntur, ut quilibet navigandi facultatem integram relinquunt. Si quis autem conetur à mari Venetias aggredi, obstructum ante omnia æstuarium litus penetran-

DE REPV. VENET. 29
netrandum eidem necessariò fuerit: obstructis itaque sive ostiis, sive portibus illis, quos supra memoravi, aditus omninò intercluderetur ad ipsa æstuaria. Neque verò id efficere operosum esset, quoniam ea intervalla non ita multum lata, nec profunda sunt. Si quidem in urbis ipso conspectu is, qui appellatur, geminorum castellorum portus, eam profunditatem nō habet, quin majora navigia expectare oporteat, quoad æstus accedat, & quidem maximus. Sed aliud est præterea, quod obstat ingredientibus: nam quotiescunq; tempestatibus vel ad modicum tempus fuerit mare concitatum, ejusdem vira subeunt ingentem vicissitudinem ante ipsum portum undarum, ac turbinum vi impulsis, atque jactatis huc, & illuc arenis, ita ut quæ patuerat aliquando facillimus ad urbem aditus, eadem postea contingat omnem obstructam viam esse. Quæ res necessitatem affert aliquot homines huic muneri præficiendi, qui cum tempestas desierit, ubinam ea reliquerit aditum patentem, exploratum eant, ut eum navigiis cum ingredientibus, tum egredientibus commonstrare valeant: in faucibus autem portuum exterorum ædificari castella possunt, sive pro-

propugnacula, quæ tormentis instructa ab ingressu arceant. Quod si quis etiam classem in æstuaria transveheret, in eisdem incurreret difficultates, in quibus eum verisatutum superius ostendimus, qui classem intra ipsa æstuaria vellet adornare. Præterea verò in iis Euripis collocatæ, per quos accedere propius hostis niteretur, oppletæ ruderibus naves obfirmarentur, quæ bellicis tormentis oppidò munitæ, quoscunque infestos accedentes longius summovent. Quid? quod ii, qui ratibus, aut alia quacunque hujusmodi machinatione ad urbem appellerent, adversus eos valli per tota æstuaria depacti, certa quadam forma componi, statuique possent, quæ afferret iisdem gravissimum impedimentum; præterquam quod insensus hostis quæ irrumperet (nam fieri nullo modo possit, ut falleret, aliud emetiendo, atque aliud capiendo iter) excitari possit conjunctis navibus aliquod propugnaculum à lateribus adeò firmum, ac munitum, ut omnes id subire, inimò accedere prope perhorrescerent; quæ ratione videmus Ferratiam, Paravium, & Cremam, aliaque nostris temporibus oppida communita. His de causis arbitror urbis nostræ situm ab hostili qua-

quavis irruptione tutissimum esse. Rex Attila idcirco post Aquileiam everfam, eum liberius excurreret per hunc Italic tractum, qui Venetiæ tunc nomen obtrinebat, eos omnes, qui huc se receperant, ut ejus impetum evitarent, aggrediendos suis armis non existimavit. Pipinus autem Caroli Magni filius Obelerio Duce nono gerente rempublicam, qui aggressus est administrationem anno salutis 804, aggredi quidem nostram urbem temerè fuit atq; eâ classe, quam Ravennæ apparatus instruxerat; sed ejus inconsulta temeritas, atque amentia non alium eventum habuit, quàm commerita fuerat: à majoribus enim nostris magno cum dedecore fusus, amissâ clasle, profligatusque fuit. Urbem porò totam Euripus quidam, qui Canalis major à nobis dicitur, in duas partes secat; Altera pariter ad meridiem, & occidentem; altera spectat ad orientem, & septentrionem. Refert Euripus iste quadantenus serpentis formam, & antiquam literæ, S, notam imitari videtur, sed contrario modo descriptam, prout expressum hic vides; ubique satis profundus, & eâ latitudine, quæ flumen aliquod satis amplum æquet, quo non secus urbs ipsa discriminatur, atque

ARNO

Arno vel Florentia, vel Pise, sive Tyberis Roma, sive Athesi Verona. Eiusdem origo prima ad Medoacum referitur, qui prius quàm ad Sasufinas cursu averteretur, in mare se profundeabat per illud ostium, quod appellatur modò Castellorum portus. Influunt in ipsum alii quoque propè innumeri Euripi patentes in latitudinem satis amplam, quibus nostra distinguitur, neque verò minus ornatur, quàm vestra urbs amplitudine, & pulchritudine publicarum viarum. Hi maxima ex parte non nisi cymbis perlustrari possunt; neque tamen aliquot desunt, qui habeant ab altero latere vias lapidibus stratas, sed quàm paucissimi vias exhibent ab utroque, quas appellamus vernacula lingua, fundamenta. Quam si millima forent hæc ei viarum generi, quod apud vos Arno imminet, crepidinibus demptis. Neque verò tantum Venetiis sunt hæc mari viæ; verùm etiam terra sunt illi, qui dicuntur Calles, non tamen satis aspectu elegantes, & pulchri: præterquam enim quod breviores plerunque sunt, & rectà non tendunt, non ita multos faciliè comprehensas, qui binos homines admittant unà pari gressu incedentes, adeo coeunt in arctum, atque angusti sunt. Quoniam

verò

verò intercurstantes Euripi passim eos interrumpunt, quo totam per urbem facere iter pedibus liceat, ad junguntur iidem, & continuantur ponticulis lapideis quamplurimis superinductis, quorum licet numerus ingens, ea tamen non est frequentia, quin sæpè numero circuitus quidam capiendus sit, vel ad proxima loca proficiscenti. Frequentissimam verò, celeberrimamque totius urbis regionem, in quam omnes mercatores confluunt, adeptam Rivi alti nomen cum Regia via, quæ ducit ad ædem sacram D. Marci, atque ipsum Ducarium, pons è ligno sublicius transversarius jungit, quo uno maximum Euripum illum transcendere licet. Sed ne semper cogantur hunc pontem adire illi, quibus huc, aut illuc transmittendum est (quod certè nimis incommodum accideret) pluribus locis certi quidam homines attributi sunt, qui eo genere cymbarum, quod proximè explicabitur, quæstus, & compendii causâ quemlibet trajiciunt; unde nomina trajectoryum locis ipsis indita. Cæterum qui præstant hanc operam, inopes, & plebei sunt, usque mandatur hoc munus à quodam Magistratu, qui hanc ipsam rem curat, & omnes destinat ad trajiciendum alios alios

C

locis

locis: cautum est porro lege, quot homines per singulas vices, & etiam quanta mercedula transportandi sunt. Quibus rebus fit, ut Euripi maximi transmissio neque difficilis ulli sit, neque sumptu gravis, tametsi præter eum pontem nullus alius suppetat. Hoc modo terrestre iter in urbe nostra conficitur, quam tamen etiam mari totam pervadere, & quidem majori quodam compendio, & commodo licet. Est nobis quoddam genus cymbarum ad id comparatum, quas Gondulas ipsi nominamus, eleganter, assabreque factas, quibus sunt omnes Euripi perenniter instructi: utimur autem his, e quorum, mulorum, ac rhedarum vice, quarum spectatur innumerabilis ferè multitudo. Nam cum longè plurimæ sint eæ, quas Patricii, & reliqui cives semper ad usus proprios instructas in promptu habent, tum multis partibus illæ plures adhuc sunt, quæ tenentur ab his, qui inde lucrum quaerunt. Urbis quidem ipsius pulchritudinem multò magis maritima, quam terrestri profectioe contemplari licet; propterea quod Euripi latiores plerique sunt, & pulcherrima quæque ædificia secus ipsos exstructa, quæ licet eos, quos vocamus Calles, nonnunquam

pro-

prospiciant (nam singula utrinque) possunt adiri, & à terra, & à mari) nihilominus ipsa facies ædificiorum, quæ præcipuè totius operis elegantiam ostentat, aquis plurimum incubat, & prospectum pandit, est ubi etiam pertineat ad aliquot Calles, quorum tamen angustia nimia facit, ut operis magnificentia non satis appareat. Cæterum magna sordium pars urbe tota per Euripos excipitur, æstuque maris abrepta fertur in altum; quanquam hoc Euriporum alveis nõ sufficit profusus evacuandis, proindeque danda est assidue, prout datur, opera, ut excavato alveo penitus purgentur. Nihil de salubritate aëris modò attinet dicere. Priscis quidem temporibus, quod Vitruvius perhibet, habebantur omnium deterrima hæc loca palustria. Nunc inter omnes constat, Patavium, atque Venetias frui præ cæteris Italix oppidis aëre quàm saluberrimo. Argumento est, quod in utraque urbe plurimi affecta, & inclinata jam ætare senes reperiuntur, qui tamen & corporis, & mentis robore satis pollent. Expedita verò facilitas cuiquam est ignota consequendi ea, quæ ad victum sunt necessaria? Autores ii, qui scripserunt olim de urbium situ, eas prudentissimè conditas

C 2

existi.

36 DONAT. IANNO T.
existimarunt, quæ non in maritimo
littore, sed procul essent inde sita, mi-
nimùm sex, summùm decem passuum
millia. Nimiam propinquitatem ma-
ris ea de causa non probant, incurso-
nibus, & latrociniiis piratarum ne sit
urbs obnoxia: id autem intervalli,
quod dixi, laudant idcirco, ne com-
moditatibus illis careat, quos mare
suppeditat. Urbs ergò nostra cum posi-
ta sit intra æstuaria, maris opportuni-
tate sanè quàm facilè utitur; quibus
autem rebus est ab hostium aggressio-
nibus, ut jam dixi; tuta; iisdem etiam
piratarum incursiones non reformi-
dat: cumque non procul absit à con-
tinente, non minorem inde, quàm si
collocaretur in ipsa, fructum quoque
capit, præsertim cum sit in urbis con-
spectu Italiæ feracissimus ager in ea re-
gione, cui Venetiæ nomen quondam
erat, idemque passim distinctus pulcher-
rimis amnibus, cujusmodi sunt, Tilia-
ventus, Liquetia, Anaxus, Silis, Medoa-
cus, Athesis, qui omnes in æstuaria de-
currunt; unde sit, ut non solum af-
fluenter, atque copiosè; verum etiam
rurissimè, atque facillimè in nostram
urbem, quæ ad victum necessaria sunt,
importari queant. Atque ita ex iis, quæ
sunt hæcenus exposita, colligere licet,
nihil

DE REPUBLICA VENET. 37
nihil eorum in civitate nostra deside-
rari, quæ vel ad sui defensionem requi-
runtur, vel ad parandi victus facili-
tatem. Hic est Venetiarum situs; hæc
opportunitates, de quibus ea duntaxat
attingere volui, quæ magis ad rem fo-
re mihi videbantur: quamvis autem
te non latere quicquam ex iis scirem,
prætermittere tamen nihil volui, ne
redderetur explicatio mea quodam-
modo manca, & imperfecta. IOAN.
Explorata mihi quidem erant ea, quæ
de urbis vestræ situ commemorasti,
quippe quam ipsè non semel aditam
perlustravi; hæc tamen ipsa mihi ju-
cundissimum fuit abs te modò audire;
siquidem oratio tua renovavit eorum,
quæ jam pridem conspecta fuerant, me-
moriæ. Sed cur, amabo, dixisti, ex-
positionem tuam mancam, & imper-
fectam futuram, si descriptionem si-
tus omisisses? ΤΡΥΦΟ. Non una
quidam ex causa, & ratione: Nam cum
de nostra republica sermonem habitu-
ri simus, consentaneum minimè dice-
bam ad ipsam aggredi, nisi prius ali-
quid egissem de sede, in qua est collo-
cata; cum præsertim ad alicujus rei-
publicæ formam probè intelligendam
permagni referat, quod spectat non ad
mores tantum, sed etiam ad poten-
tiam,

38 DONAT. IANN'OT.
tiam, & opes habere cognitam, & perspectam naturam loci, atque situs, à quo continetur: quam ipsam ob rem ii, qui præcepta condendi urbes tradiderunt, permultum interessè docent, ubinam sedes eligatur, verum in colle, an potius in plano, propene, an procul à fluminibus, & à mari. Quid? quod omnium Philosophorum celebris est doctrina, universas artes, & disciplinas ab iis, quæ magis communia videntur, inchoari debere. Hoc autem posito, non video, quid magis commune possit esse in republica Veneta, quàm sedes ipsas urbis, cuius quidem ii non sunt participes tantummodo, qui rempublicam gerunt; sed etiam omnes incolæ, atque peregrini. Certè quicunque peritissimi artifices haberi volunt, aut pingendo, aut fingendo, hæc ipsa Philosophorum decreta sectantur, ut semper à quibusdam rebus communioribus initium sumant. Pictores enim antequam ullam imaginem certam ad vivum expriment, ducere quasdam lineas ex arte solent, quibus adumbratur quædam communis effigies, minimèque distincta; mox paulatim eidem propria lineamenta inducunt, donec absolutam exhibeant singularum membrorù conformationè.

Neque

DE REPVE. VENET. 39
Neq; verò sequuntur aliam rationem, qui statuas conficiunt. Nam si contemplari velimus aliquod signum erectum ex iis, quæ sunt adhuc rudia, & tantùm inchoata, nobis quidem dicendum fuerit, caput, brachia, & crura, potius hoc loco, & illo futura esse, quàm hoc esse caput, & illa vel brachia, vel crura: adeò natura ipsa impellente cogimur non tantum in cognoscendo atque intelligendo; sed etiam in quovis opere faciendo à rebus communioribus ducere principium. Atque mihi hæc causæ fuerunt, à descriptione situs Urbis incipiendi, tanquam à re magis communi quàm cætera omnia. Hunc eundem ordinem in iis, quæ proxima sunt, etiam observabo: tractaturus enim de Republicæ administratione, principio de partibus ipsius in genere agam; deinde verò ad singulas earum conditiones explicandas veniam: Quare mihi non semel ad idem principium recurrendum fuerit; nescio tamen an ex animi tui sententia sit futurus hic ordo. IOAN. Quidni sit futurus? Omnibus in rebus summam quandam prudentiam adhiberi abs te video. TRYP.
Dicam igitur eos omnes, qui Venetiis degunt, urbe jam quantum satis erat

C 4 à

à nobis descripta, tres in classes distributos esse, popularium, civium, & patriciorum: qua quidem in partitione scio me non à Sabellico tantum dissentire, qui duas priores classes inter se confundit, eodemque plebis nomine æqualiter censet; sed etiam à compluribus aliis, qui nihil tribuunt iis, qui non sunt Patricii, cæterosq; omnes habent populi numero, atque loco: qua de re fustus alibi. Ego tamen sum in ea sententia, ut existimem, eo modo, quo dixi, partitionem faciendam esse. Quare popularium nomine eos tantum accipio, qui dici solent communiter plebei, hoc est, qui sordidas artes exercent vitæ sustinendæ causâ, neque ullum ornamentum, aut honoris gradum adipiscuntur in civitate: Cives autem illos appello, qui genti, & educati in hac urbe, non ipsi tantum, verum etiam & parentes & majores eorum, magisque liberalibus artibus addicti, aliquid splendoris merito consecuti sunt veluti quodam gradu honoris consensu; quo fit, ut communis hæc patria debeat eos amplecti tanquam à se ipsa genitos, atque procreatos: Patricii verò, seu Gentiles viri, ut à nobis vocantur, illi sunt, in quorum potestate, & arbitrio

est

est ipsa republica, totumque jus, & imperium cum terra, tum mari. Eorum nobilitas, quamvis clarissima sit; tamen ut magis atque magis omnibus pateat, de primordiis, atque incrementis nostræ civitatis statui quædam dicere. Quo tempore maximè belli terrorem toti Italiæ inferebat, propediemque invasurus ipsam dicebatur Attila Rex Hunnorum, fama constans est, eos populos, qui Veneti tunc appellabantur, apparatu tam magno exterritos, in æstuarium maris Adriatici commigrasse, & parvas eas insulas tenuisse, quæ positæ sunt inter ipsum litus & continentem. Autores hujus fugæ Paravini sunt habiti, & cum his Aquileiæ, & concordie cives, aliorumque oppidorum finitimorum; & alii quidem alias insulas infederunt. Urbis tamen ipsius prima fundamenta in Rivo alto Paravinos jecisse fuit memorie proditum anno salutis MDXXXI, & quidem ipso die festo Annuntiationis Deiparæ Virginis, qui celebratur viii kalend. Aprilis. Et quoniam motus, & aggrèssiones Hunnorum tardius processerant; à primis enim rumoribus usque ad irruptionem ipsorum effluxere anni quatuor, & viginti, quod quidem temporis curriculum iidem consule-

C 5 runt

42 DONAT. IANNOT,
runt ad infaurandas copias detrimen-
taque sarcienda, quæ subierant, & per-
tulerant non modica, vel commisso ad
Tololam ingenti prælio cæsi, & profligati,
vel perdomandis Illyricis, Dal-
matis, atque Istris in ipso adventu per-
multum occupati. Quapropter hac
mora temporis interposita, atque in-
terjecta, non multum incrementi ci-
vitas tunc accepit, quin etiam patrias
sedes multi repetierunt; sed qui tene-
bant Rivum altum, nihil immutata
sententia ibidem commorati perpetuò
manferunt. Vbi verò tandem Barbari
in Italiam ingressi Aquileiana vi ca-
ptam everterunt, eo tempore Veneti
quàm frequentissimi convenerunt ad
æstuaria, & insulas omnes passim com-
pleverunt. Sunt qui memoriæ tradi-
derint eo, quo dixi, Beatæ Virginis
Festo die dedicatum fuisse templum
D. Iacobo Apostolo sacrum, ab iis, qui
tunc erant incolæ Rivi alti, primum
extructum, unde civitatis ipsius ducta
sunt primordia; veruntamen anno
C D XLVI, cum Attila jam pervassisset,
& pervassisset Italiam, earum civita-
tum, quas nominavi, populos in has
insulas convenisse tanquam in tutissi-
ma loca, frequentissimoque omnium,
qui adessent, habito concilio, tandem
consti-

DE REPVB. VENET. 43
constitutum fuisse, ut domicilium sta-
bile, atque certum ibi collocaretur,
neque ullus reditus fieret amplius in
continentem: atque hæc altera quo-
dammodo statuuntur incunabula na-
scentis urbis ab his autoribus. Sed hæc
opinionum variatio non est alicujus
momenti, & nostra nihil penitus in-
teresse potest: Illud enim exploratissi-
mum, & certissimum est, ob Hunno-
rum terrorem confluentibus in dies
magis, ac magis hominibus civitatem
mirum in modum auctam, & ampli-
catam excrevisse adeo, ut non multo
post armis decernere potuerit adver-
sus Istros, atque Dalmatas, à quibus in-
festabatur, & victoriam consequi, ar-
que etiam Belisario summo Iustiniani
Imperatoris Duci auxilia non contem-
nenda suppeditare in obsidione Ra-
vennæ contra Gothos, eo rerum even-
tu, ut Vitiges ipsorum Rex bello ca-
ptus, transmissus ab eo fuerit victus
ad Constantinopolim. Anno quoque
ferè centesimo ab ipsa urbe condita,
cum venisset ad Italiam vindicandam
à servitute Gothorum Harles alter Dux
eiusdem Iustiniani, non mediocribus
officiis, atque copiis à nostris adiutus,
ut aliquod monumentum harum re-
rum apud nos extraret, grati animi
ergo

44 DONAT. IANNOZ.
ergò duo sana curavit ædificanda ; alterum D. Theodoro martyri sacrum, ubi nunc ædes conspicitur D. Marcij alterum Divis Geminiano, atque Mente; quod quidem erat olim in medio foro, sed ornandi, & amplificandi loci causâ mox dirutum. Vitali Michaëlio Duce denuo conditum fuit in extrema area. Permultum etiam civitas incrementi accepit ex infesto Longobardorum adventu post Narsetis obitum, cujus gentis immanitas effrata fecit, ut omnes undique certatim has in Insulas fugerent, ipsaque civitas longè, latèque propagaretur. Quinetiam paucis post annis cum Agilulphus Longobardorum Rex Patavium, atque Acelum funditus evertit, respublica multum crevit; confluentibus incolis utrinque quarum ingentem vim, atque numerum neque Rivus altus, neque Insulæ proximæ capere amplius poterant, ideoque complere habitatoribus necessè fuit aliam Insulam, quæ Gemina eo tempore dicebatur, urbe non modò frequentiori, sed ampliori etiam reddita: quæ sanè in hoc statu permansit quietè, & tranquillè nullo bello gesto, præterquam quod à finitimorum injuriis acerrimè se, suaque defendit usq; ad illud tempus, quo Duces in

DE REP. VENET. 45
in republica ceptum est creari, qui fuit annus ab urbe condita cc lxxxii. Ab eo tempore paulatim vigor excitari, & egregia vis animorum sese efferre cepit, maximorumque inimicorum impetu represso & imperium & robur simul amplificavit, ut cum Gallorum vim sustinuit & egregiè devicit Obelerio Duce ix, cujus rei supra meminisse deinde majores nostri res maximas, & præcipuè mari, bellique victores imperii sui fines latissimè protulerunt. Hinc ad res in continente animis conversi eos eventus, qui res humanas sequuntur, experti sunt in iis, quæ fuerant aggressi, ut omnibus est notum. Sed quoniam civitates amittunt veteres suos cives & novos acciunt, ob domesticas seditiones, ob externa bella, aut etiam pestilentie caliditate: nostra civitas nihil ejusmodi est unquam passa, ut in diversas partes, factionesque distracta, modò hanc, modò illam extrudere coacta fuerit, quod accidisse videmus serè cunctis Italice urbibus, quæ civilibus odiis atque armis se ipsos propè deleverunt. Externa verò bella ita propulsavit, ut existimationem, atque gloriam sibi comparaverit auctà etiam ditone: pestilentie vim duntaxat aliquando subiit, quemadmodum

admodum contigit Andream Dandulo Duce LIV, qui ad id fastigium erectus est anno M CCC XLII, & in eo fuit usque ad annum M CCC XLV. Vnde conjecturæ locus relinquitur, hanc fuisse pestilentiam illam insignem anni M CCC XLVIII, à Boccacio vestro tantoperè celebratam. Eo quidem tempore lues pestifera civitatem nostram multum exhausit, ut ad recuperandam pristinam suam frequentiam, ac celebritatem necesse fuerit edicto quodam sancire, ut quicumque se conferret ad habitandum Venetias, is elapso biennio civis haberetur. Sed pestilentia ea vis est, ut pierumque non sit exitio nisi plebeculæ, cui remedia illa præstò non sunt, quæ suppetunt, instructis, optimèque paratis, à re domestica. Quo fit, ut facile existimem, eos omnes, qui munire se adversus ingruentem malum commodissime poterant, eo quod opibus abundarent, ejus calamitatis expertes, præter paucos, fuisse. Non multi menses effluxerunt, ex quo mihi loqui contigit cum viro quodam patricio è civibus vestris, qui percunctanti mihi genus detrimenti, quod pestis ante biennium intulisset civitati vestræ, in hanc sententiam respondit; ipsam plebem miserè affectam, & affligam

flictam esse, cæteros omnes prope incolumes evasisse, qui rebus necessariis ad vitam destituti non essent; ut ex iis, quæ narravi, constare putem, urbem nostram quàm frequentissimam per brevi evasisse: cumque calamitates illas minimè pertulerit, quarum occasione mutatis habitatoribus renovari debuerit, integrum, atque incorruptum genus id servasse, quod à primis autoribus suis acceperat. Hujus autem generis nobilitatem insignem esse suadet illa ratio, quod qui has in Insulas confugerunt, atque hoc ipsum civitatis corpus primum efformarunt, eos veri quam simillimum sit extitisse domi suæ nobilissimos, aut certè quàm opulentissimos. Nam tenuiores, & qui non habentur aliquo numero, cum adjuvantis opportunis instructi minimè sint ad vitam tuendam, facultatemque nullam habeant aliò commigrandi, loco se movere non possunt, & ideo quicquid vel boni, vel mali casus allaturus est, domi expectare coguntur, quod quidem & hac tempestate nostra in Gallia Cisalpina fieri videmus, ut bellorum tempestates effugiant non abjecti, & inopes, sed qui divitiis, & splendore generis plurimum excellunt. Plebs tamen eò postea sese confert, ubi quæ

quæ pertinent ad victum, melius, atque facilius existimat comparari posse. Quapropter ubi primum ii, qui fuerant orti claro genere, vel opibus valebant, finitimis è locis convenerunt in hæc æluaria, pro certo existimandum est, ingentem quoque vim plebeiorum non multò post eisdem sese adjunxisse, cum spe commodorum allectam, tum locorum tutissima habitatione. Præstant ergò nostri Patricii longè plurimum claritate generis, quippe qui referunt ejus originem ad eos nobilissimos, atque opulentissimos Viros, qui Barbarorum incursiones effugientes, constituendæ civitatis his locis primi autores fuerunt. Præstant etiam altera ratione, quod incorruptum, & sincerum quam maximè idem genus adhibita cura maxima præstiterunt, cum præsertim nihil unquam ex iis rebus passa fuerit civitas, quæ mutationis, aut innovationis asferre solent necessitatem. Accessit huic major etiam claritas, & estimatio, postquam majora comitia constituta sunt ad publica negotia gerenda, & administranda. Quis enim nesciat, eos qui publicis rebus minimè vacant, cum nihil omninò conferant ad augendam suam nobilitatem, eò sensum deduci, ut eam qua sunt

sunt præditi quoque amittant, vitamque agere cogantur deteriori conditione quàm mutæ pecudes, nihil altum, & sublime unquam cogitantes? Id quidem faciliè in omnibus illis civitatibus cognosci potest, in quibus tyranni per violentiam rerum potiti, illud unum propositum habere solent, ut deprimant, atque abjiciant omnino homines eo torpore indulto, ut nesciant in vita sua vigilentne, an dormiant. Enimverò comitiis majoribus interclusis (expositurus autem sum loco suo, quo tempore fuerint instituta, & interclusa majora comitia) cum ad ea nullis in posterum aditus patuerit, nisi oppidò paucis, ut quindecim iis familiis, quæ causà conspirationis Bajamontanæ, trigintaque iis viris, qui asciti sunt inter patricios Ligustico bello, & diversis temporibus quidam alii; hac etiam ratione majorem dignitatem, atque estimationem videmus eidem ordini partam, & comparatam. Sed ut hanc disputationem totam absolvam; tria mihi tempora præcipuè in nostra republica consideranda sese offerunt: primum eorum id curriculum, quod ab urbe condita usque ad majora comitia constituta effluxit; quo sanè tempore majores nostri

gerentibus ipsam rempublicam vel Tribunis, vel Ducibus, ut suo loco dicam, non multum celebritatis, aut nominis consecuti sunt, satique illis fuit acceptum à suis autoribus decus, & ornamentum, delatumque in hanc civitatem, minimè amittere. Altera tempora fuerunt à comitiis majoribus institutis, donec aditum contigit ad eadem obstrui: tunc enim ex administratione publicorum munerum facto veluti gradu. cives ad amplitudinem majorem ascendere cœperunt. Postrema verò tempora deducta sunt hætenus à comitiis majoribus interclusis, quæ res contulit iidem summam dignitatem, & ad id fastigium cunctos extulit, quodque eas rationes, quas commemoravi, prius attingere minimè potuerant. Si quid igitur in cunctis urbibus Italiæ manet, & viget antiquissimæ nobilitatis, id sanè, quod à te ipso percipere potes, in nostrâ eminent præcipuè, & excellit quàm maximè. Ii, qui modò vocantur cives, quicquid splendoris nunc habent, non nisi ab interclusis comitiis id adepti sunt. Nam cum res publicæ tunc omnibus communicarentur (quod quidem inferius efficiam, ut distinctè intelligas) verisimile est admodum, omnes eos, qui

qui præditi fuissent aliqua nobilitate, & virtute, tunc majoribus comitiis comprehensos fuisset, & si qui sunt exclusi, paucos extitisse: quod sanè indicat illa magna civium frequentia, quæ superioribus ætatibus in comitiis aderat. Quid? quod ex iis, qui fuerant exclusi, plerisque adhuc tributum fuit idem jus diversis temporibus. Unde conjicere possumus eos, quos modò contingit nominari cives, vel tunc è plebe fuisse, neque in republica dignitatis ullum locum habuisse, sed ea, quæ nunc habent ornamenta, post ea tempora sibi comparasse; vel aliunde se contulisse in hanc urbem habitandi causâ, in qua tempore procedente nati sint eas facultates. atque opes, quibus honestissimi modò habitati, iis privilegiis ornantur, quorum causâ Veneti cives nominantur, unamque tribus ex partibus civitatis explent, summo quidem assensu totius reipublicæ, quæ cum res ita postulat, atque exigat, eorundem facultatibus, atque opibus perlibenter utitur, non secus atque nobilitum, ac patriciorum. Plebei verò, quos populares nobis appellare libet, ingenti numero sunt, ex diversis generibus incolarum conflato. Nam plerique eorum sunt advenæ, atque peregrini,

grini, qui allecti cupiditate quæstus faciendi, habitatum veniunt; & quamvis in urbe diu nonnunquam morentur, in ea tamen nihil aliud, quàm in diem vivunt; aut etiam si quid lucri fortè collegerunt, id redeuntes in patriam statim secum afferunt, quemadmodum fieri videmus à Bergomatibus, aliisque hominibus exterarum gentium, & nationum, quibus est nostra civitas refertissima. Hoc ipsum sive plebeiorum, sive popularium corpus tenuiores opifices complectitur, innumeros propè, qui, quoniam suæ conditionis humilitatè nunquam supergressi sunt, idcirco nihil in republica juris habent. Est aliud quoque præter ea, quæ dixi, popularium genus, quo loco mancipiorum solemus uti, cujusmodi sunt, qui cymbas agunt, & cæteri id genus. De mercatoribus autem nil attiner dicere, quorum summa vis, atque adèd frequentia confluit ex omnibus regionibus in hanc ipsam urbem, quam ceu communem orbis terrarum mercatum frequentare solent propter ingentem maris opportunitatem, & pro his copiis, quas afferunt faciendo quæstui, pecuniæque colligendæ strenuè dant operam: mox ubi visum è re sua fuerit, civitatem relinquunt, qua de causa

causa nulla pars ejusdem haberi debent. Hactenus de conditione incolarum verba fecimus: superest ut de reipublicæ administratione modò faciamus, in potestate nobilium planè constituta, nisi quod huic sermoni fortasse prævertendum putas. IOAN. Antequam pergas ad alia, hæc duo scire optarim; Vnum, quot sint in urbe ferendis armis idonei; Alterum, quot viri nobiles, seu Patricii. TRYPHO. Quanquam non satis accuratè, quæ rogas, explicare possim, neque verò multum ea faciunt ad rem nostram, dicam tamen id, quod ex aliorum sermonibus aliàs intellexi, quodque propius existimo ad veritatem accedere. Feruntur esse in urbe nostra xx. millia ostiorum, seu familiarum: moris autè est duos pro singulis ostiis homines accipere, quà ratione possent in aciem educi xl. armatorum millia. Olim profectò (non satis explicatum habeo, quo tempore) cum certà ob causam, quæ memorià etiam excidit, si qui tunc reipublicæ præterant, investigarent, quot homines apri bello inveniri possent, censà fuerunt capita xl. millia, qui numerus cum eo, quem retuli modò, perbellè convenit. Hoc itaque posito, nullus,

54 DONAT. IANNOT.
opinor, esse poterit fraudi locus, cum præsertim ex quo censa fuerunt ea XL. millia, civitas majori numero civium aucta videatur, neque ullus casus extiterit, quo sit infrequentior reddita. Patritii verò tam qui comitiis dant operam, quam qui hisdem abstinent, quod tamen sit à paucis, adjunctis quoque illis, quos abesse domo contingit sua, vel reipublicæ causâ, ut Præfecturas, & Præturas obeant in subjectis oppidis, aliisque publicis muneribus ejusmodi fungantur, seu terra, seu mari, omnes in unum coacti, prout affirmantes multos audivi, fuerint ad ter mille, paulò certè plures, aut pauciores. Sed omiſſis tandem disputationibus his de conditione plebeiorum, & civium incolarumque numero, agrediamur reipublicæ gubernationem, quæ Patritios tantummodò continet, & præterea neminem, id quod antea monui. Præsumunt ergò Patritii cum summo imperio toti civitati, & universis oppidis, quæ sunt in ditione Venera cum in ora maritima, tum in continente. Res autem administrationis universa procedit hoc modo. Principiò statuerunt quoddam fundamentum, seu basim, quâ respublica tota sustinetur, hoc est majora comitia, quæ

DE REPVB. VENET. 55
quæ vernacula nostra lingua vocamus Magnum Concilium. Pendent igitur ab hoc fundamento, & basi cæteræ omnes partes ipsius reipublicæ, si non omninò, saltem maxima ex parte, & pariter continentur ipſo Patriciis omnes, quibus quidem eò convenire per ætatem licet: qua de re fusius alibi. Hinc oritur, & procreatur alterum Concilium permagna cum autoritate, tum existimatione, quod (ut cum Hetrusco loquar Hetruscè) *de Pregati*, materna verò nostra lingua dicitur, *de Pregati*, Latinè verò commodè potest appellari, Rogatorum Concilium, aut etiam *senatus*. Quænam verò sit ejusdem optandi ratio, & quibus ex Patriciis, & ex quo numero constet, quænam denique sint illius facultates, & munera, cuncta hæc explicabuntur uberius loco quidem suo. Rogatorum Concilium excipit Collegium, quod constat ex certo quodam numero Magistratum, prout inferius intelliges. Tandem caput est omnium Dux, atque Princeps, qui gradus est eminentissimus in nostra republica, cujus præcipua membra sunt quatuor ea recensita, nempe Comititia, Concilium Rogatorum, Collegium, tandemque ipse Princeps. IOAN. Audivi sermonibus
D 4 usur-

16 DONAT. IANNOY.
usurpari quam frequentissimè nomina
Decemvirum, D. Marci Procurato-
rum, & Triumvirum advocatorum,
tanquam Magistratum maximæ, ac
summæ dignitatis, de quibus tamen tu
nihil. TRYPHO. Non inficior, hos
Magistratus honestissimos, & amplis-
simos esse; consulto tamen à me præ-
termitti sunt, propterea quod ex iis
non conflatur ipsum corpus reipubli-
cæ; nam cæteròquin obtinent sum-
mam dignitatem, & res publicas tu-
rant, si quis alius Magistratus. Dabo
quidem operam ut planè suo loco in-
telligas, cujusnam modi sunt, & quid
habeant juris omnes hi magistratus,
quorum meministi, & qua ratione
conjuncti cum universa republica. Ut
igitur eò revertar, unde oratio deflexit,
totum Reipublicæ corpus & ab-
solutum quateris illis membris, quæ
dudum exposui, pyramidique, si rectè
animadvertas, quàm simillimum red-
ditur, basi quidem, uti constat latiori
præditæ, sed ubi assurgit, in arctum
sensum coeunt, quoad in punctum
quoddam terminata desinat. Itaque
statuamus hujuscæ pyramidis basim,
Majora Comitæ, quæ latissimè pa-
rent, & continent omnes, qui nati
sunt annos ætatis xxv. immò etiam
nonnul-

DE REPVE. VENET. 57
nonnullos, qui pauciores; quam rem
fusiùs infrà: neque enim contenta-
neum fuerit, in eundem sermonem
omnia temerè conjicere. Pyramis ar-
ctari mox incipit in Rogatorum Con-
cilio, quod reipublicæ membrum est
præstantissimum propter gravissima
negocia, de quibus agit: neque verò
Patritios omnes admittit, ut majora
Comitæ. Fastigiatur inde pyramis
profecta ad Collegium, quod quidem
cætera membra multum supereminet,
cum prospiciat, & consulat universæ
reipublicæ. Tandem fastigium pyra-
midis absolvitur in ipso Duce cujus-
dam turbinis instar acuminati, qui po-
situs est in summo, & in omnium
conspectu. De cujus amplitudine, atq;
dignitate nihil est, quod pluribus agã,
cum nullus ad eò sit rudis, tamque stu-
pido ingenio, quin ubi Principis nomen
tantùm audit, ibi summam honoris
amplitudinem collocatam intelligat.
Quamvis autem unà cum Principe
sedeant ut Collegæ, sine quibus nihil
geri potest ab ipso, Consultariis; nihilo-
minus si quis accuratè inspiciat, quan-
to intervallo distat eorum dignitas à
Principatu, non in summo fastigio py-
ramidis illos collocabit, sed eodem lo-
co, quo collegium fuit à nobis posi-
tum.

tum. Nam quemadmodum Consilarii dignitas Senatoriam superat; ita etiam superatur ipsamet à Principe, qua ratione sit equalis, & par omnino Collegio: Sic etiam Procuratores, Advocatores, Triumviri, & ipsi Decemviri, de quibus & tu meministi nuper, & nos acturi sumus posthæc uberius, non alio loco statueri fuerint, quàm ubi Collegium; & id quidem ratione duntaxat illius honoris, qui tribuitur iidem ob insignem existimationem, quam fuerunt adepti omnes hi Magistratus; alioquin enim membra reipublicæ nulla sunt ex præcipuis, sed præcipuis annexa; quam rem cognosces apertius, ubi me disserentem de ipsis paulò post audieris. Hactenus quidem quod ab optimo pictore præstari dixi, hoc à me quoque præstitum opinor, uti fueram pollicitus. Siquidem ille antequam certam rei, vel personæ formam coloribus exprimat, ita quibusdam lineis communibus illam adumbrat, ut quædam species, & forma intuenti appareat; sic etiam ego delineavi non nihil universum corpus reipublicæ, & rudi quadam Minerva, sed ita descripsi, ut ejus aliquam formam percipere commodè valueris, siquidem meis sermonibus aures, & mentem præbuisi. IOAN. Ita
prorsus

prorsus est, nisi fallor; & verò impressam in animo mihi habere videor imaginem quandam, & formam hujus vestræ reipublicæ. Puto etiam te rectè cæpisse à rebus communibus, ex quibus tota notitia pendet rerum singularum. Quod igitur est reliquum ad eas explicandas accedito: ego verò summa cum voluptate te loquentem audiam. ΤΡΥΠΗΟ. Quod quidem à te ipso meminisse debes, hactenus fuit actum de Venetæ urbis situ, & de incolarum generibus, & quinam essent illi perspeximus, à quibus administraretur respublica, cujus etiam formam quandam descripsimus, sed in universum: Proximum est, explicare omnia sigillatim: Atque ut persequar omnino pictorum opus, quod mihi ad imitandum proposui, seu statuariorum, non semel ad prima initia recurram, quod & ipse perspicias. Dico autem res quatuor esse, in quibus est sita tota vis, & majestas reipublicæ; nimirum, Ius Magistratuum creandorum, Deliberationes omnes de pace, & de bello, Legum lationes, tandemque Provocationes. Primum ex his est in arbitrio majorum Comitiorum, quandoquidè Magistratus omnes in ipsis creantur. Nilominus extant quædam munera, ut
suo

suo loco dicam, quæ mandare, & committere, spectat ad Senatum, cujus etiam propriæ sunt omnes Deliberationes de pace, & de bello. Potest autem Collegium Decemvirum, de quo nondum verba feci, his de rebus decernere æquali potestate: verum tamen id non est institum ipsi reipublicæ, sed sit extra ordinem, ut patebit inferius. E legum lationibus aliæ sunt penes majora Comititia, aliæ penes ipsum Senatum: possunt tamen etiam quædam leges ferri ad Concilium x. virum. Provocationes autem tametsi non sunt in potestate majorum Comitiorum omnino, tamen inde profectò magna ex parte pendunt. Dux unâ cum suis Consiliariis, de quibus etiam, cum fuerit opportunum, nonnulla dicentur, adest, atque præest omnibus rebus, quæ vel à tribus iis Conciliis, quæ commemoravi, vel etiam à Concilio Decemvirum solent administrari; sed hæc manifestius suo loco. Et quoniam in publicis negotiis omnia referuntur ad Ducem, singulaque ejus nomine administrantur, ipse Dux adhibitis illis Magistratibus, quorum propria est actio, refert unâ cum illis ad Collegium, quicquid est agendum, ibique præsentè postea Ducem disputatur,

tur, & singula momenta cum rationum, tum rerum quàm diligentissimè expensâ, postremò deferuntur ad Senatum, cujus tantummodò est sancire, & decernere. Sed hujus administrationis ordo, atque tota ratio declaranda fuerit infra loco suo. Cæterum quæ sunt hæctenus exposita, nostræ reipublicæ corpus exhibent tantum nudè, ac simpliciter: singula modò membra, singulæque partes suis veluti coloribus illustrandæ, & ornandæ sunt. Quapropter necesse est ad prima initia revenire, videlicet ad majora Comititia, ut singula in iis perlustremus, atque persequamur, nisi fortè sit aliquid, quod antea cognoscere velis. IOAN. Multa quidem mihi occurrunt de te querenda: sed nolo meis importunis percunctationibus interpellare continentem orationem tuam, quæ quò longius procedit, atque excurrit, eò manifestius, & clarius explicat ea, de quibus interdum mihi dubitare contingit. ΤΑΥΡΗΘ. Persequar igitur ordinem pridem institutum, & cum disputaturus modò sim de tota ratione majorum Comitiorum, referam primum de ipsorum origine, quid ego sentiam, deinde cætera, quæ ad eadem spectant, atque omnia. Pater equidem,

dem, quod ex annalium nostrorum monumentis colligere licet, non primis illis ab urbe condita temporibus à majoribus nostris instituta, quod plerique arbitrantur, hæc ipsa majora Comitria, quinimmò haud paucis post ætatibus ortum habuisse, quam rem facile tu quoque ipse conjicere poteris. Priscis enim temporibus urbs habuit Consules, exemplo quidem, ut existimo, Patavinorum, qui hujusmodi reipublicæ administratione tunc utebantur: sed progressu temporis, omissis Consulibus, singuli Tribuni creari cepti sunt in singulis Insulis, qui non alibi jus dicebant, atque imperabant, quàm ubi creabantur: si quid tamen accideret, in quo communis omnium utilitas, atque salus videretur agi, conveniebant omnes Tribuni unà cum civibus suis Heracleam, quæ tunc erat in his ipsis Venetiæ æstuariis Insula posita inter litus, & eam continentis partem, quam utrinque Flumina Liquentia, & Anaxus irrigant: Mutato nomine deinde fuit appellata civitas nova; sed his temporibus nulla prorsus est, adjuncta continenti, atque aggesta ferè quidem tota. Hac in Insula convocatis omnibus Tribunis habebantur deliberationes de negotiis publi-

publicis. Erat id Concilii genus, ut credi par est, temerè coactum: nihil enim adhuc ullis legibus sancitum erat, cur hi potius, quàm illi convocarentur, quemadmodum posterioribus temporibus definitum est. Sed cum Tribuni non satis pacatè administrarent rempublicam, iidem causam dederunt optandi Duces, qui cepti sunt creari anno Christianæ salutis *v* *cc* *lxxii*, juxta communiorem opinionem, anno *cc* *lxxxii* ab urbe condita. Porro eadem ratione planè rempublicam gerere sunt aggressi Duces, quàm Tribuni solebant: nam quemadmodum ab his factum esse dicimus, ita etiam Duces aliquoties indicebant Concilium, quodque prius in singulos Tribunos distributum fuerat, vel imperiis, vel existimationis, atque dignitatis, id uni donatum est, collatumque Duci, quæ res illius auctoritatem ad summum evexit. Argumento illud est, quod quamvis ex omnibus monumentis, quæ quidem ad manus meas pervenerunt, historiarum nostrarum, illud apertissimè constet, post creatum Ducem, nihilominus creari Tribunos nunquam desitisse esse, à quibus in suis Insulis jus diceretur ut antea, ita tamen ut daretur provocatio ad Principem; Vix tamen horum

rum Tribunorum in historiis ulla fiat mentio, rarè quidem certè. Nam eo bello, quod majores nostri gesserunt ad Ravennam pro Imperatoris Exarcho contra Longobardos consilio Gregorii secundi Pontificis, Horleo Vrsò Duce 111. Tribuni quidam memorantur à nostris scriptoribus. Ita etiam bello, quod Pipinus Caroli Magni filius intulit Chelero Duce 1 x, de nonnullis Tribunis itidem fit mentio: Aliàs autem ipsorum nomen audire nunquam certè memini; quo fit ut existimem hujusmodi magistratum tandem interiisse. Itaque Dux moderabatur universam rempublicam propria auctoritate, quæ cum nullis frænis coerceretur, accidebat plerunque, ut nimis insolenter iis sese efferrent, qui eâ præditi essent. Quæ causa fuit post necem illatam tertio Duci, ut à nostris majoribus constitueretur, à Ducibus eligendis in posterum temperandum esse, & quidam novus Magistratus institueretur, qui Magister equitum appellatus est: neque tamen is Magistratus diuturnus fuit; nam quinquennio post finem habuit; & respublica delata est iterum ad Duces, quorû administratio turbulentior fuit iis de causis, quas dixi, usq; ad Sebastianum Zianum xxxix

Ducem:

Ducem: unde accidit, ut ex ipsis Ducibus tres confossi fuerint, & novem excæcati in exilium pulsi. Post Vitalis Michaelii cædem, qui proximè Sebastianum antecessit, in creatione Ducis variatum est, & nova quadam eligendi ratione adhibita renunciatus est ipse Dux anno m clxxiv. Ad quod fortasse, vel certè ad proximum tempus majorum Comitiorum principia referenda duxerim. Id autem in hanc sententiam me inclinem facit, quod in omnibus nostris monumentis scriptum reperio, idemque attèrit lib. xi. suæ Historiæ Bernardus Justinianus, quorquor ante Sebastianum Zianum extiterunt Duces, eos omnes quàm tumultuosissimè declaratos esse totius populi rumore, & acclamatione. Nam si tunc ea fuisset ratio Comitiorum, quæ fuit instituta, deinde, prout ipse percipies, nullo modo fieri potuisset, ut res perageretur tam tumultuosè; sed quo modo cæteri omnes Magistratus, eodem creati & Duces fuissent in Comitibus ipsis: nam neque rationi consentaneum videtur, neque verisimile, tanti honoris, & tantæ amplitudinis Magistratum temerè, & eâ quâ dixi perturbatione creatum fuisse, reliquos autem vel minimos tam pul-

E chra,

chra, & decenti tamque accurata ratione deligi consuevissent. Præterea verò priuſquam eriperetur ea facultas populo nominandi Ducis; Dux autoritate suâ, quâ plurimum eminebat, suoque arbitrato, ut agebam modò, administrabat rempublicam, ita ut in societatem Principatus nonnulli etiam filios vocarent: Nam Dominicum Flabanicum Ducem xxix. scimus eiusmodi consuetudinem abolendam curasse. Quare quicumque monumenta eolverit historiarum nostrarum (atque id velim scias, ubi contingit à me laudari nostra monumenta, nullo modo id accipiendum esse de Historiis Sabellici, neq; de aliis hujusmodi scriptis pervulgatis; ab his enim non pauca prætermissa fuerunt, quæ fortasse multò pluris apud me sunt, quàm quicquid est ab ipsis memoria præditum: eos igitur de nostris rebus Commentarios laudo, qui apud nos manuscripti extant, sicut non ita pridem Nicolaus Leonicus ætatis nostræ maximum decus, & ornamentum exhibuit mihi quoddam fragmentum Historiæ Venetæ, unde multa percepi singularia) hæc igitur vetera nostra monumenta quicumque perlegerit, in iis vix unquam reperiet Magistratus ali-

alicujus mentionē factam, à quo certè res publicæ fuerint procuratæ. In Vitali Michaelio Duce, qui cæsus fuit, dum iret ad D. Zachariæ, & successorem habuit Sebastianum Zianum, inuenio primùm usurpari nomen hoc, *Signoria*, cui Latine responderet vox, *Dominatio*, non ita tamen ut constet, quisnam esset is Magistratus, & quæ autoritate. Hæc enim verba tantummodò scripta comperio: *Dominicus Maurocenus Venetias pervenit, & exposuit coram Duce, & Dominatione.* In Sebastiano quoque Ziano, qui Vitalem proximè excepit, & magis accurata suffragatione Princeps est creatus, quàm prius adhiberi consueffet, hanc ipsam Dominationis mentionem audio; sic etiam in Henrico Dandolo, qui Sebastiano successit, & in multis aliis deinceps animadverti ejusmodi Dominationis nomen expressum fuisse, quod ante Vitalem Michaelium ut prædixi, nunquam ipse legi. Quæ res facit, ut existimem, nullos Magistratus fuisse temporibus iis, quæ præcesserunt administrationem Sebastiani Ziani, præter eos, qui præfecti rebus privatis essent; & horum quidem electio, quod in quibusdam Commentariis nostris scriptum reperio, ad Qua-

tuor viros pertinebat, quibus id committebatur; sed à quibus, non liquet. Fuisse verò tunc aliquos Magistratus in urbe præter ipsum Ducem, vel ex eo constat, quod Dominicus Flabanicus is, quem memoravi, universam familiam, sive gentem Vrseolorum à Magistratibus, atque honoribus excludendam in perpetuum curavit: nam si nulli Magistratus omninò fuissent, quid attinisset ab illis Vrseolos excludere? Veruntamen ante Sebastianum Zianum publicos Magistratus non extitisse, hoc est, qui gererent ea, quæ ad imperium spectant, illud opinor, evincit, quod aliàs, ubi quicquid infortunii & incommodi accideret, quod Civitatem non mediocriter afficeret, non alius quàm ipse Dux incurrebat in odium, offensionemque publicam, eidemque communiter accepta ferebantur omnia, quæ reipublicæ contingerent, vel bona, vel mala. Quapropter in exilium sæpè numero expellebantur, aut palàm trucidabantur, quemadmodum Vitale Michaelio factum est, quem supra nominavi. Nam publicum ærarium, quod Camera apud nos nomen habet, ob assidua bella gesta contra Græcorum Imperatorem Emanuelelem, cum nimis exhaustum

stum esset, atque exinanitum, ea, quæ dicuntur à nobis Impræstita, primus excogitavit, nimirum edixit, ut unusquisque reipublicæ commodaret de certo quodam pecuniæ numero sibi constituto, pro quo singulis annis ab eadem caperet Vrsus Quincunces. Ea res tantam invidiam Duci apud multos confluxit, ut ipso Resurrectionis Dominicæ Festo die confossus ad pontem fuerit in itinere ad D. Zachariæ. Certè si Magistratus ulli tunc extitissent, qui unà cum ipso Duce reipublicæ præfuisent, quemadmodum tempestate nostra fieri videmus, tota vis illa non incubuisset in unum Ducem, sed alios quoque pervasisset, quos adjutores, & socios nactus esset in gerenda reipublica; videmus enim contigisse id posterioribus ætatibus Duce XLV. Raynerio Zeno, qui creatus est anno MCCCXII. Nam Cretenfi bello, quo plurimum adversos, infestosque Genuenses habuimus, immensus sumptibus in rem militarem factis, necesse fuit imponere civitati nova vectigalia, quæ res, simulatque præconis audita est vox, concitavit in universo populo tam ingentes tumultus, ut omnes insensissimis animis accurrentes Ducarium obsederint; neque verò multum

70 DONAT. IANNOT.
titudinis impetus, & furor, vel ipsa
præsentia Ducis, & reverentia potuit
nunquam reprimi: quare cum pedem
referret intrò, abiretque è conspectu,
plebs incitata privatorum ædes inva-
sit, ex quibus aliquot diripuit & cæde
vastavit. Hoc in tumultu populus a-
cerbitatem odii sui in universam rep-
ublicam convertit, non solum in
Ducem, cum sciret, illum non repu-
blicæ Dominum, sed participem esse.
Sed quo tempore Vitalis Michaelius
administrabat rempublicam, ipse to-
tam invidiam, cuiusquamque sustinuit ex
commodatis pecuniis uni sibi consta-
tam, propterea quod omnia versaban-
tur in sua potestate. Temporibus qui-
dem nostris respublica magnum vul-
nus accepit anno M D IX. exercitu no-
stro profligato per Ludovicum Galliæ
Regem: consecuta est eam cladem de-
fectio cunctarum urbium, quas obti-
nebat ipsa respublica in Gallia Cisalpi-
na. Nullus tamen exitit ob eam rem,
qui raperet in invidiam Ducem Lau-
redanum, cumque perferre sumptus
ingenres cives cogerentur, nullus tu-
multus in eum, nulla vox audita: non
alia de causa, nisi quod summa rerum
non erat penes ipsum Ducem, sed erat
in potestate publicorum Conciliorum,
atque

DE REPVB. VENET. 71
atque Magistratuum. Vt ex his, quæ
disputavimus, satis constet, hos pu-
blicos Magistratus ante Sebastiani
Ziani tempora nullos planè fuisse:
Quod quidem si tanquam vero con-
sentaneum statuimus, quis usus esse
poterat majorum Comitiorum, quæ
vel his nostris temporibus nullis aliis
rebus, quàm Magistratibus creandis
præstant suam operam? Hic aliquis
excipiat fortasse, potuisse fieri, ut crea-
rentur in Comitii illi Magistratus,
quos privatis negociis præpositos di-
cebamus esse: nam Civitatem videri,
nunquam iis caruisse, quæ mercaturæ
studium perpetuò coluerit. Sed tamen
his respondere non est difficile, quàm
absurdissimum fore, si Magistratus
ejusmodi, qui præ aliis, qui summam
rempublicam continent, exigui mo-
menti sunt, tam exquisita diligentia,
tàmque accurata ratione delecti di-
cantur, cum tamen præstantissimus,
atque amplissimus omnium Magistratus,
hoc est ipse Dux adeò temerè, tu-
multuosèque consueverit à populo
nominari. Quid? quod autoritas no-
strorum Commentariorum ei senten-
tiæ adversatur, in quibus, ut dixi mo-
dò, scriptum reperitur, hujusmodi Ma-
gistratus eligendi curam Quatuorviris
E 4 initio

initio demandatam fuisse. Si quis autem urgeat, in capiendis consiliis de republica præstitisse suam operam ea Comitibus Ducibus, certè non negaverim fieri potuisse; ut à Ducibus institutum fuerit quoddam genus Concilii, in quod adhibiti fuerint certi quidam cives, quibuscum illi sua consilia nunquam conferrent, id, quod paulò post apertius; sed nullo modo existimarim, tantum numerum civium non alià quàm consultandi causà cum Principe in unum locum coisisset. Nam qui gubernacula tenet in civitate præsertim satis ampla, & frequenti, cujusmodi est nostra, assidue versari debet in consultatione: Quamobrem necessarium Ducibus fuisset quotidiana convocatione defatigare Comitibus: Cives autem publicis rebus ut duntaxat intenti prorsus abjicerent curam suarum rerum, id certè fieri nullo modo unquam potuisset. Siquidem Magistratum vicissitudines non alià de causà adiuventæ sunt, nisi ut unusquisque in partem laboris, & sollicitudinis ita veniat, ut commodorum particeps est, ceterique in republica. Præterea verò quisquis evolvit nostra monumenta supra tempora Sebastiani Ziani, paucos omninò cives reperit, qui publi-

publicis rebus operam navarint, & rebus gestis familias suas illustrarint, id, quod postea contigit. Ejus rei nulla potest afferri, præterquam hæc, causà, quod vellent ipsi Ducibus arbitrato suo cuncta gerere, atque moderari. Sed posteaquàm majora Comitibus sunt instituta, & suprema Ducibus auctoritas nonnihil temperata societate Magistratum, & Conciliorum; exinde cives rebus gerendis operam dantes estimationem, decus, & gloriam sibi compararunt: Ut hac in re Civitati, reipublicæque nostræ prorsus idem contigerit, quòd Romanæ olim, in qua familiæ civium splendore suo caruerunt, quandiu Reges habuerunt summum imperium. Quod ubi primum fuit extinctum, atque in ea deletum, statim magna celebritate coeptæ sunt augeri. Innumeros propè cives memorare possem citra tempora Sebastiani Ziani, qui rebus maritimis studentes classium nostrarum summum imperium habuerunt, & magno reipublicæ cum fructu, atque dignitate celebrem nominis sui memoriam posteris reliquerunt: supra verò tempora Sebastiani Ziani perquam pauci rebus gerendis præfuisse narrantur. Dominico quidem Maurocæno xxxvii. Duce

invenio Dominicum Maurocænna Ducis ipsius vel patruelcm, vel filium, ut nonnulli sentiunt, unâ cum Marino Gradonico præfectum Clasi fuisse, quæ deducta est adversus Polanos, & cæteros Iserios. Vbi discessit à vita Ordelaphus Faletrus Dux xxxiv, ad Pannoniæ Regem, cum quo tunc erat bellum, tres Legati missi fuerunt, Vitalis Faletrus, Vrsus Iustinianus, atque Marinus Maurocænus. Vitali quoque Michaëli Duce xxiii classi, quæ proficiscebatur in Asiam, præfecti dati sunt Henricus Contarenus Episcopus Olivolensis, nec non filius Ducis. Præterea verò cum Dux esset Vitalis Faletrus, Dominicum Dandulum, Andream Michaëlium, & Iacobum Aurium comperio legatos ivisse ad Alexium Orientis Imperatorem. Sic etiam aliis temporibus alii memorantur, qui fuerint adhibiti ad tractanda negotia publica: sed omnes hi quàm paucissimi numero sunt præ omnibus iis, qui deinceps à temporibus Sebastiani Ziani clarissimi evaserunt ob administrationes reipub. Id verò factum est ab institutis Comitibus, propterea quòd dignitates, & munera publica, tum domi, tum foris in plurimos cives tribuebantur, unde plurimi quoque decus sibi comparare familiarum

que

que suas plurimùm illustrare cæperunt; quod vel hisce nostris temporibus fieri videmus. Atque hanc ipsam fuisse causam existimo; cur antiquissimæ familiæ Patricii ordinis, præter oppidò paucas, quæ celebritatem adeptæ sunt à Ducibus editis, cujuscumodi fuerunt, Bauduaria, Mema, Contarena, Faletia, Maurocæna, Michaëlia, & nonnullæ aliæ, tam multæ verò, quæ fuerunt supra tempora Sebastiani Ziani versatæ, fuerint in ea obscuritate, ut aliquarum nomina vix ad nos pervenerint. Postremò tandem, quod meam sententiam maximè confirmat, hoc Gentilis hominis nomen, quod nobilitatis est proprium, in nostris monumētis nunquam usurpatur ante administrationem Petri Ziani Ducis xlii, qui patrem habuit Sebastianum Ducem sæpè memoratum. Eo Duce Creta Insula in ditionem Venetam cecit, quæ ut in reipublicæ fide melius contineretur, decreta est eò Colonia Venetorum civium, partim quidem ex iis, qui equo mererent, partim autem ex affectis militiæ pedestri. Igitur in iis historiarum fragmentis, quæ sum tactus à Leonico nostro, hæc ita scripta reperi: *Postea vero decretum est in Gentiles homines, atque populares, qui se conferrent eò ad habi-*

habi-

habitandum cum suis familiis, Cretam Insulam totam tribuendam esse. Neque tamen arbitror tunc idem omninò significatillè, quod nunc significat hoc Gentilis hominis nomen. Nam quæ temporibus illis Comitia erant (hæc autem quænam, & cuiusmodi forent, efficiam ut suo loco intelligas) non admittebant id, quod modò est, inter patricos, popularesque discriminis: idcirco quæ vis appellationi Gentilis hominis subiecta est modò in aliis cunctis civitatibus, eandem crediderim tunc etiam in nostra fuisse, ut eo nomine cives illi significarentur, qui præ cæteris omnibus eminerent, aut antiquitate generis, aut opibus, aut autoritate. Adeptus est autem principatum ipse Petrus Zianus ann. Christi M CC V, eodemque trigesimo post Sebastianum patrem, qui creatus fuerat anno M C LXXV. Quo quidem temporis intervallo conjicere possumus eligendi Ducis rationem correctam fuisse, ejus autem summam potentiam legibus latis temperatam; instituta quoque Comitia, cum cæteris Magistratibus; eoque magis, quod in ejusdem Principis vita diploma quoddam confectum legi, pro Colonia Cretensi, in quo commemoratos inveni quatuor Consiliarios,

liarios, binos Iudices, nec non Advocatores, de quibus erit sermo postea loco suo, primùm creatos fuisse temporibus Aurii Mastropetri, qui rempublicam administravit eo temporis intervallo, quod supra commemoratum est annorum triginta, & Sebastianò Duci proximè successit. Vnde colligere possumus, his illdem temporibus majora Comitia ad magistratus eligendos constituta, stabilitaq; fuisse. Neque tamen inficias iverim, nomen Comitiorum superioribus etiam temporibus nonnunquam usurpatum legi, quod constat ex aliquibus Privilegiis Vitalis Michaëlii Ducis, quæ non ita pridem fecit, ut aspicerem, M. Antonius Michaëlius, Vir ob antiquam generis nobilitatem & ob ingenii, virtutumque maximarum ornamenta plurima dignissimus, qui diligatur, atque celebretur à cunctis hominibus. Subscribunt iis privilegiis trecenti ferè cives, quos ipse Vitalis Dux nominat Comitiorum participes. Sed eujusnam rei gratiâ, & à quo fuerint instituta ea Comitia, nihil est apertum. Equidem, si quid Comitiorum genus concedimus temporibus iis, eorundem autores videntur Duces ipsi fuisse, ut quando-cunque sibi collibitum esset, uterentur con-

78 DONAT. IANNOT.
consilio, atque civium opera, non se-
cus atque prisca Romanorum Reges,
qui cum Senatu publicis de rebus age-
re solebant, sed ubi maximè videbatur
hoc in rem suam fore. Ego verò cum
de prima Comitiorum origine dispu-
to, aliud Comitiorum genus accipi no-
luerim, quàm cui tributa est facultas
creandi cætera Concilia, atque Magi-
stratus, qui rerum cum publicarum,
tum privatarum curam singuli susci-
piunt. Nam quæ superioribus ætatibus
erant, si tamen erant, existimo parum
autoritatis obtinuisse. Minimè qui-
dem id à veritate alienum puto, quod
superius monui, speciem, & formam
quandam Comitiorum apud Duces
fuisse, quæ tamen tota penderent ex
eorum arbitrio, nullamque aliam præ-
starent operam, præter eam, quam
ipsi requirerent. Videtur enim æqui-
tati contentaneum fuisse, ut qui sum-
mum jus, & imperium in republica
habent, eamdemque arbitrato suo
planè regerent, atque administrarent,
iidem voluntates etiam civium longè
plurimorum studerent aliquo genere
obsequii sibi demereri, & ob eam rem
Comitia quædam indixerint. Sed mul-
tò magis illud me mover, quod non
video, qui fieri potuisset unquam, ut
maiores

DE REPVE. VENET. 79
maiores nostri tam admirabilem re-
rum ordinem, tamque pulcherrimam
distribuendi honores, & manera pu-
blica rationem, hæc est ipsa, quæ nunc
habemus constituta Comititia, nullo
proposito sibi ad imitandum exemplo
primùm excogitarint. Nam tempori-
bus iis nulli dubium est, hujusmodi
formam publicæ administrationis a-
pud aliquas urbes, vel gentes nusquam
extitisse, quæcumq; tunc omninò haud
essent ignotæ. Atqui ea, quæ nullo
exemplo inducenda sunt, tot tantaq;
difficultates secum asserre solent, ut
plerunq; rejiciantur, tanquam nimis
ardua, quæque fieri vix, aut fortè nul-
lo modo possint. Proficitur id ex ea
re, quod homines in rebus singulis
agendis non nisi rationes illas & se-
quuntur, & probant, quas vel suo, vel
aliorum aliquo periculo cognitatas, &
perspectas habeant: paucissimi verò
sunt, & semper fuerunt, qui nova com-
minisci, & aliis persuadere valeant:
ideòque cum in republica contingit
aliquid innovandum, instituta vetera
semper ob oculos habentur, ad quæ
de more cuncta referuntur, & ad pro-
pria quidem ubi suppetunt, secus ad
aliena. Quare multi sunt autores, qui
tradunt, Romulam suæ reipublicæ
exem-

80 DONAT. IANNOT.
exemplum de Græcis sumpsisse; & vos
etiam ipsi anno Christi MCDXCIV,
majora vestra Comiticia ad imitar eo-
rum, quæ sunt apud nos, effinxistis:
Quinetiam anno MDCII, usi nostro ex-
emplo, summum apud vos magistrat-
um, quem Confalonarium vocatis, 1
ex annuo perpetuum efficere statuistis.
Vtinam verò in rem, atque fructum
patriæ vestræ, nec non ad totius Itali-
ci nominis decus, & existimationem
ea mente quoque fuissetis, ut reipubli-
cæ nostræ cætera instituta, quæ non
sunt ita cunctis in promptu, & obvia,
quemadmodum vel Ducis admini-
stratio perpetua, vel ipsa Comiticia non
dissimili ratione suscipienda, imitatio-
neque complectenda vobis visa essent.
Nam vestra civitas retinuisse liberta-
tem suam, neque vicissitudines illas
fuisse experta, quæ perniciem extre-
mam tandem rebus intulerunt. Dico
igitur monstri, ac prodigii simile quid
futurum fuisse, si majores nostri sine
ullo exemplo, cum ordinare vellent
statum reipublicæ, ex ingenio tantum-
modò suo depromptam repente attu-
lissent universam hanc rationem Co-
mitiorum tam egregiam, atq; præsta-
bilem, tamque humanitati aptam, &
civium concordiæ: Quæ sanè ratio
non

DE REPVB. VENET. 81
non modò liberam, perpetuoque in-
columem nobis patriam præstitit; sed
etiam rebus semper in melius proced-
entibus quodammodo gradum ei-
dem fecit ad eam, quæ nunc est, im-
perii amplitudinem, & auctoritatem.
Quamobrem hæc duæ rationes à me
proximè adductæ, præter ea pauca,
quæ superant adhuc, monumenta, ef-
ficiunt, ut credi possit, aliquam Comi-
tiorum formam existisse supra tempo-
ra Ducis Sebastiani Ziani, unde majo-
ribus nostris post Vitalis Michaëlli cæ-
dem, cum redigere ad meliorem for-
mam republicam cogitarent, obla-
ta fuerit opportunitas instituendi hæc
Comiticia publica ad tribuendos hono-
res, atque magistratus. Quapropter
summatim comprehendam, in nostrâ
republica tres rationes, sive formæ
Comitiorum fuerunt; prima, per to-
tum illud tempus continuata, quo Du-
ces regio serè more dominabantur,
usq; ad Ducem Sebastianum Zianum;
altera verò, quam eo tempore institu-
tam dixi. Hinc autem tertia proma-
navit, cui quidem anno Christi M CC-
XCVII, Duce Petro Gradonico fuit ini-
tium datum, eademque felicissimè re-
publica nostra gubernatur usq; ad hæc
tempora. Itaque illi, qui Comitiorum
F non

morem tradunt antiquissimum esse, si de Comitibus alterius generis loquantur, quam quæ postea creandorum. Magistratum causâ sunt adhibita, fortè non falluntur; alioquin in errore versantur. Nam, ut pluribus dixi, atque comprobavi, non nisi post Vitalis Michaëlii cædem ea sunt usurpata, quo tempore singula munera, & necgocia publica directa fuerunt ad certam normam, atque regulam, ut in civili societate quietè viveretur. Nescia verò utrum tibi satietatem, & molestiam attulerim tam longa disputatione de prima Comitiorum origine, de qua certè mihi fuit agendum, ne quid ex iis præmitterem, quæ ad eam rem pertinent. Tu, qui singula momenta diligenter expendere soles, quicquid è re visum fuerit complectâre velim, cæteraque abjicias. IOAN. Equidem singula persequendo quò magis excutis, eò majorem voluptatem capio ex sermonibus tuis. Morem planè mihi gessisti in hac tota Comitiorum percensenda origine: nam multa scitu digna nunc à te intellexi, quæ diserepant ab aliorum sententiis, & quidem plurimorum, à quibus affirmatur, ea, quæ nunc vigent apud vos majora Comititia, vetustissimis etiam

temporibus extitisse. Sed pluribus hac de re disputare nihil amplius attinet: satis est mihi quidnam sentias, ex ipso te audisse, quem rectè sentire mihi persuadebo, donec aliud occurrat, quod magis arrideat. Nunc autem intelligere cupio, quemadmodum existimes rem gestam esse, dum Comititia sunt instituta post Vitalis Michaëlii cædem. Ad hæc autem, quibus temporibus, & qua de causa postea fuerit ad ipsa Comititia interclusus, atque obstructus aditus. Nam qui fuerunt ab iis exclusi, permirum videtur, si passi fuerint æquo animo se spoliari, non tantum jure, quod haberent, creandi Magistratus, & Ducem, sed planè consequendi eos honores omni facultate: neque verò mihi aliquid in mentem incurrit, quod ipsos continere in officio potuerit. ТР У Р Н О. Quamvis ex iis, quæ à me disputata sunt hætenus, hæc ipsa, quæ modò percunctaris, intelligi queant, saltem aliqua ex parte: Nihilominus ut animi sensum magis aperiam, quod à me satis arbitror demonstratum esse iis conjecturis, & argumentis allatis, quæ invenire potui; illud item repetam, majora Comititia tunc ortum habuisse, cum vis illata est, atque cades Vitali Michaëlio, atque

ut ego quidem persuasum habeo, statim in ipsa creatione Sebastiani Ziani. Vtrum verò Comitia Ducis electionem, an ipsa Ducis electio Comitum potius antecesserit, in medio relinquo; sic etiamnum forrè simul utraq; res exiterit. Nam aliquid unum ex his tribus factum videtur. Ergo qui tunc in republica valebant auctoritate, sive jam pridem, sive nuperrimè hanc ipsam adepti, hi multitudinis insolentia tanta perspecta, quæ fuisset aulæ violentas manus injicere in Ducem, dederunt operam, ut vitis omnibus, quæ videbantur hæere in republica, sublatis è medio, præciderent omnes vias domesticæ seditionis. Erat autem vitium longè maximum in ipsa Ducis electione, quæ tanto, cum tumultu fieri solebat, ut dixi, atque iterum dicam: ex quo contingere poterat, ut dignus aliquis non magis quàm indignus ad summam auctoritatem pervenire posset, dummodo plebi, & populo gratus esset. Alterum quoque vitium positum erat in nimia potestate, & licentia Ducis. His duobus vitis alia quædam non pauca conjuncta erant ex illdem capitibus deducta, quæ civitati nostræ supremum exitium attulissent, nisi oppor-

opportunitatis remediis adhibitis ei prospectum fuisset. Quare prius illud vitium ita sustulerant, ut à plebis, & populi temeritate ad certum paucorum arbitrium transferrent omnem potestatem Ducis eligendi, ex uno quidem in alterum extremum subito delapsi. Hoc autem non alia de causa factum esse crediderim, nisi quod usu plerumque veniat, ut quicumque sibi aliquid minus utile quinetiam valdè noxium expertus ipsa re comperiat, ad extremum deferatur, atque deveniat ejus rei contrarium. Cum igitur ob ea, quæ dicta sunt, animadverterent ii, qui præsidebant reipublicæ, perniciosissimam rem esse Principis electionem temerariam adè, & tumultuosam; amplexi sunt diversam rationem, atque omnino contrariam, ut paucis committerent id, quod erat universorum. Sic etiam unius Principis summam auctoritatem, quod erat alterum vitium simul corrigendum, adhibita Comitiorum frequentia moderati sunt ad cunctos Magistratus distribuendos, qua sanè re magnopere caverunt, nequid agendi libera, & integra facultas relinqueretur, eidem consulendo in posterum. Et eorum quidem Comitiorum totam rationem fuisse illam pu-

to, quæ postea diù permansit usque ad illud tempus, quo ceptum est intercludi; fuit autem hujusmodi. Singulis annis extremo mense septembris ad festum diem Dedicacionis Sancti Michaelis Archangeli bis sèni cives deligebantur, bini è singulis tribubus (nam Civitas tota senis tribubus continetur) his autem, quod nostra monumenta perhibent, fas atque integrum erat, ex universa Civitate sibi coopartare à cDL. usque ad cDLXX. cives, & ea conditione, ut singuli possent è familia sua quatuor viros summùm asciscere. Ex iis autem omnibus in unum coactis conflata quidem majora Comitria, sed in annum erant, quæ Magistratus omnes creabant, ut nunc moris est. Intra finem vertentis anni, Duodecimviri, quos dixi, rursus eligebantur, qui jus Comitiorù tribuebant eodem modo in proximum annum. IOAN. Antequam tuum sermonem ad alia conferas, hi Duodecimviri, quibus collata erat facultas implendi Comitria, quonam modo, & à quibus designabantur? Præterea, si comitia nulla certa, & legitima ratione constabant ante Ducis Vitalis Michaëlii tempora, quosnam usus asserre ipsa potuerunt ad altera formanda, recensens, atque insituen-

situenda? Postremò, cur Duodecimviris tributum erat à c DL. usque ad c DLXX. cives nominare certo quodam numero? ΤΡΥΦΟ. Nihil mihi planè constat ex iis, quæ nunc percunctaris: Dicam tamen ea, quæ proxima veritati censeo. Si concedere volumus id, quod admodum verisimile mihi viderur & antea jam dixi, fuisse rationem aliquam Comitiorum supra ipsa tempora, quibus erat Dux Vitalis Michaëlius, fieri potuisset, ut in iis Comitriis Duodecimviri primùm suffragiis creati fuerint, vel sortitò educti, quos deinde proximis annis ea Comitria decernerent, quæ nondum munus annum confecerant, paucis ante diebus. Quæ verò supra Vitalem Michaëlium dicuntur fuisse, quamvis earum rerum, quæ tunc nullæ essent, imaginem aliquam exprimere minimè potuerint; tamen hæc hominibus eam mentem satis fuit articulisse, ut aggressi fuerint ad alterum quoddam genus ipsorum concinnandum, atque absolvendum. Contigit autem, ut qui de coercenda nimia potestate Ducis primi laborarunt, & de tollendis iis duobus vitiis, quæ commemoravi, cum præ oculis haberent amplissimum Concilium è legitimis civibus pridem

88 DONAT. IANNOI.
institutum, in id ipsum transfunde-
re cogitarint, quicquid autoritatis,
atque juris Ducibus ademiſſent, ab
uno extremo in alterum declinan-
tes, quemadmodum superius admo-
nuī de creatione Ducis ea potestate
nimirum, quæ nimia videretur, erepta
uni, hoc est Duci, & plurimis tradita,
existimant magis tranquillam, civi-
lemque reipublicæ administrationem
fore. Neque verò mirum cuiquam vi-
deri debet, si quicquid ipsi Duci de-
traxerant, sibi attribuerunt. Nam sum-
ma potestas in aliquem conferenda
erat, eaque in unum quemlibet colla-
ta, vel singulatim, vel etiam unà cum
paucis, in eisdem difficultates incur-
rebat, id quod animadvertere quàm
facillimum erat. His rationibus addu-
cti rempublicam committere pluribus
statuerunt: qua in re statuenda diffi-
cultatis adhuc nonnihil habebant,
quod expedita non erat aliqua ratio,
qua possent vel universi, vel certè ma-
xima pars id obire summi juris, atque
autoritatis, quod solus Dux exercere
antea consuevisset. Ad id autem pla-
nè expediendum magno fuit usus ve-
tus illius, cujusmodicunque fuerat Co-
mitiorum à Ducibus adinventæ ratio.
Nam veri quàm simillimum eam quo-
que

DE REBUS VENET. 89
que Duces non semel adhibuisse, ut ali-
quam à populo gratiam inirent, ubi
munus aliquod publicum mandari o-
porteret, aut etiam aliqua deliberatio
gravior habenda esset de bello, aut
pace, aut aliis hujusmodi rebus. Itaque
cum animadvertissent ii, quibus erat
curæ redigere statum reipubl. ad mel-
liorem formam, id Comitiorum ge-
nus aptissimum, & opportunissimum
esse tractandis, atque gerendis publicis
negociis, facillimè persuasi sunt, ut
transferrent eò universam autorita-
tem Ducibus ablatam. Et quoniam
conventus ille constabat circiter ci-
vibus quadringentis, quemadmodum
ex iis privilegiis potest intelligi, quæ su-
perius attuli: ob eam rem potuit etiam
fieri, ut per Duodecim-viros ferè toti-
dem eligerentur, nempe quinquagin-
ta, vel septuaginta supra quadringen-
tos. Sed ut pluribus obsequerentur, in-
stituerunt, ut hi singuli per Duodecim-
viros electi facultatem haberent ascen-
dendi totè familiis suis, quot fuerunt
expositi. Postremò verò decretum est
ad magis conciliandos animos cun-
ctorum civium, ut ea Comitia recens
instituta, singulis annis quibusque in-
staurarentur, ut ii, quibus excludi cõci-
gisset præſente anno, spem conservare
F 5 suam

suam possent, ac referre in proximum, eaque ratione magis ac magis administraretur tranquillè respública. Puto à me tuis postremis interrogationibus satis esse factum. Nam recensui tibi quicquid ex iis monumentis potui colligere, quæ nobis supersunt. Propterea si nihil est amplius tibi, quod requiras, alia prosequar, quæ restant adhuc ex iis, quæ primùm quæreras, discutienda. IOAN. Prosequere, amabo: nihil est enim, quod te amplius his de rebus interrogem. TRYPHO. Perstitit igitur ea consuetudo singulis annis, quam dixi, majorum Comitiolorum renovandorum, inchoata post necem Vitalis Michaëlii Ducis, hoc est ab anno M C. LXX; vel, quod alii malunt, M C. LXXV. quo tempore statuimus eandem invaluisse, multis verisimilibus conjecturis ducti; perstitit, inquam, ad annum usque M CC. XXVII, qui fuit septimus annus administrationis Petri Gradonici. Erant ea tempestate Quadraginta-virali Collegio Præfecti, quemadmodum in Commentariis nostris scriptum invenio, Leonardus Bembo, & Marcus Badaarius, à quibus lata fuit hujusmodi lex ad idem Collegium; Vt quicumque eo anno majoribus Comitibus operam darent, aut saltem quadriennio

proximo

proximo dedissent, hi tantummodò, & eorum posteri juris id haberent, ita ut nihil amplius esset immutandum, secus atque consuevissent hætenus fieri. Quæ lex à Quadraginta viris laudata, receptaque maximo consensu, mox ubi perlata est ad univèrsa Comicia, non aliam propensionem animorum in iis quoque reperit, tantoque studio cunctis ætatibus deinceps fuit observata, ut quindecim familiis exceptis, quæ causa Bajamontanæ conjurationis ascitæ sunt, trigintaque iis viris, qui profligato Genuensi bello id præmii, mercedisque loco consecuti sunt, paucissimis omninò contigerit eo jure donari non tamen iisdem temporibus, neque easdem ob causas. Hoc sanè pacto Tristanus Savornianus in Patriciorum ordinem cooptatus est propter immensos labores, contentionesque, quas animo constantissimo pertulit reipublicæ causâ. Cujus familia licet in nostra civitate novissima esset; nihilominus Hieronymus ejus nepos Vir insignimorum probitate, atque animi fortitudine præditus, hoc anno inter Senatores locum obtinuit, quod munus, & ornatissimum, & amplissimum est, quemadmodum te non semel audisti puto, & uberjùs explicaturus infra quo-

quoque sum. Atque ita sanè Comitii interclusum fuit, quæ res in vulgaribus Historiis nusquam est expressa, sed in iis Commercariis tantummodo prodita, qui domi contervantur apud nonnullos Patricios, ut qui diligentissimus non fuerit, maximeque sollicitus nostris de antiquitatibus investigandis, eum necesse sit in ignoratione versari rerum plurimarum, quæ dignissimæ sunt animadversione, ac memoria. IOAN. Ita quidem est, & idcirco tibi gratias habeo, qui mihi communicandas duxeris tam benignè res adeò memorabiles, nondum satis notas. Quod nisi fortè contingat interrogationibus meis interpellari à me nunc orationem tuam, hæc tria quoq; mihi exponere quæso ne graveris: Primum, quibus de causis adducti sint ii, qui se præbuerunt autores, ut intercluderetur Comitii, atque illi, quibus excludi contigerit, quonam modo id tulerint. Vix quidem credam potuisse tantam rem confici, nisi magna opportunitas quadam alluisset. Deinde verò; Quidnam muneris tunc fuerit Quadraginta-viratus. Tandem, Vtrum Comitii interclusis eorum duntaxat habendam rationem censuerint, qui fuissent electi per Duodecim viros, an eorum etiam, quos

quos iidem postea cooptrassent, hoc est ex eadem familia binos, ternos, aut summum quaternos Viros, quos licuisse singulis nominare dixisti. ΤΡΥΡΗΘ. Hæc tuæ percundationes nihil interpellant orationem meam: nam ea, quæ sciscitaris, ad rem spectant omnia. Quapropter eodem ordine respondebo, quo tu me interrogasti; Atque ut exordiar à primo, non extat in monumentis nostris aliquid expressum, quod occasionem, vel causam attulerit intercludendi Comitii: Quamquam credi vix potest, ut ipse modò aiebas, citra occasionem aliquam potuisse tantam rem confici. Possêt hoc innumeris exemplis allatis à me comprobari, non earum modò civitatum, quæ sunt in melius, in quarum numero quoque nostram reponendam censeo, sed etiam illarum, quæ mutata fuerint in deterius. Sed vel ipsius nostræ reip. vicissitudines, si animum advertas, hujus rei facere potuerint amplissimam fidem. Nunquam tamen me vel legisse, vel audissem memini, quæ causa extiterit, vel occasio intercludendi Comitii: immò verò neque mente, cogitationeque ipsa possum quicquam assequi, quod promanarit ex eo genere Comitiorum mali, vel incommodi, unde

94 DONAT. IANNOY.
unde postea fuerit ortum innovandi
studium. Sed ea ratione tantum cre-
diderim persuasos fuisse, qui fuerunt
autores ejus mutationis, quod viden-
rent quotidie causam negociationis in-
gentem numerum advenarum in ur-
bem confluere, quibus contingere po-
tuisset non multis post annis, ut adi-
piscerentur jura Comitiorum, nec non
Magistratus. Itaque ne permiscerent
suum genus externo generi, atque ita
nobilitas ejus contaminaretur, quam
sinceram & integram conservare
quam maxime optabant, inierunt con-
siliū ita statuendi Comititia, ut modò
audivisti, in quæ delectum civitatis
floreū totum coegerunt. Nullus enim
Vir tunc, opinor, paulò insignior exti-
tit, qui Comititiis iis quinquennialibus
comprehensus non fuerit. Enimverò
potuit etiam fieri, ut ambitio, & cupi-
ditas plus habendi compulerit cives ad
hæc innovanda. Nam publicis mune-
ribus omnibus ad pauciores collaris,
eveniebat, ut ad eos, qui participes eo-
rundem futuri essent, plus emolu-
menti, atque dignitatis inde redunda-
ret. Quanquam hæc omnia conjectu-
ris innixa sunt: Nam de his rebus, ut
prædixi, certi nihil constat. Cæterum
eos, qui fuerunt exclusi, ægrè rem tu-
lisse,

DE REP. VENET. 95
lisse, potest intelligi ex illa conspira-
tione, quæ ab interclusis Comititiis
mox in lucem prodit. Nihil enim
aliud ansam eidem præbuit, nisi quod
Marinus Bovonius, qui fuit primus
autor, & alii quidam cum eo cives
animadvertissent, sibi omnes aditus iri
præclusum ad publica munera: Sed
quemadmodum fuit inconsultum il-
lud facinus, atque temerarium; sic
etiam caruit prospero, ac felici eventu,
quinimò peperit exitium autoribus
suis. Sed quoniam tota civitas erat in
maxima perturbatione ab interclusis
Comititiis, ii, qui obtinebant rempubli-
cam, ita statuerunt, ut quicumque Co-
mititiis ipsis continerentur, singulis an-
nis subijci deberent suffragiis in Qua-
draginta-virali Collegio ad diem sa-
cræ D. Michaëli. Siquis autem sal-
tem dimidiam partem suffragiorum
minimè ferret, is non admitteretur in
Comitia per ejus anni curriculum, &
alius in ejus locum subrogaretur, ut
quidem verisimile arbitror. Fiebat au-
tem, opinor, ut nullus unquam à Co-
mititiis excluderetur, & ii, qui semel de-
lecti fuerant, semper approbarentur;
qua re consuetudo suffragiorum tan-
dem obsolevit, eademque perpetuò Co-
mititia perseveraverunt. Quod autem
secundo

secundo loco quaesisti de collegio Quadraginta-virali, non aliud existimo fuisse, quam capitale, de quo inferius agam. Faciunt ut mihi persuadeam id, tres omnino rationes: prima, quod in confesso apud omnes est, hoc Quadraginta-virale Collegium antiquissimum esse, licet apud nullum scriptorem inveniam, quo tempore fuerit institutum: Altera est, quoniam superioribus aetatibus in gravissimis rebus eundem versabatur, non in judiciis tantummodò, immò Dux etiam cum illis conveniebat, atque praesens aderat: postrema ratio est, quoniam praeter hoc ipsum nullum est aliud Quadraginta-virum Collegium, de quo fiat mentio. Nam Civilia utraq; multò post ipsum Capitale instructa sunt, id quod uberiori suo loco. Ad id verò, quod postremo quaesisti loco, itidem respondeo, à me existimari, non eos tantummodò, quos Duodecim-viri delegissent, sed etiam ceteros, quos hi postea secum adduxissent, simul omnes majoribus Comitibus comprehensos fuisse. Quamvis autem quinquennalia Comititia in unum coacta videantur consistere multò majorem numerum Virorum, quam modò sit: at tamen cum facile credi possit, alternis annis semper eisdem

eligi consuevit, hac ratione ex quinque Comitibus bina superessent, ternaque vacarent. Continebantur hoc numero Patricii quater mille, & quingenti, paulò plus, minùve. Ne verò id alicui mirum videatur, propterea quòd hac aetate vix ad ter mille numerantur, illud erit considerandum, inter mediis aetatibus non paucas veteres familias intercidisse, quod animadverti facile potest, & planè intelligi facta invicem collatione utriusq; census epus, inquam, qui temporibus huius nostris, & illius, qui fuit habitus anno Christi M C D XL. Quod autem facit, ut existimem in numerum Patriciorum ascriptos fuisse non solum cives à Duodecim-viris nominatos, sed etiam socios omnes à nominatis ascitos, est, quod aliàs contigit pluribus familiis, ut in Patricios, & Cives divisè abierint, quæ tamen proculdubio sunt modò quàm paucissima. Multò quidem plures olim fuisse persuasissimum habeo, sed earum plerisque extinctos fuisse.

IOAN. Fieri quidem potuit, ut illi, qui populares evaserunt, minime perrexerint antiquæ suæ nobilitatis decus conservare, contra quàm factum est ab ipsis Patriciis. Nam cui pracluditur aditus ad gerendas respublicas, is illu-

iltrare suam familiam minime potest, ac ne retinere quidem splendorem, si quem prius habebat. Quid? quod antiqua nomina familiarum fortasse commutata sunt, quæ res offundere solet ingentes tenebras, & ex certissimis res omnes quam incertas reddere. Sed nisi grave tibi fortasse est, hoc mihi, quod item spectat ad rem propositam, edituræ velim: Homini- bus his, qui Comitibus interclusi fuissent, licebatne Magistratus, & honores deferre? Neque enim videris mihi satis exposuisse, utrum cum ipso jure Comitiorum excepta quoque fuerit eisdem facultas obtinendi munera. TAY- PENO. Novi quidem id explicatum à me non fuisse: sed neque modò tibi quærenti satisfacere possum, cum nihil ea de re mihi perspectum sit. Existimo tamen his temporibus non fuisse præcisè veritum, ne Magistratus his civibus mandarentur. Nam vel hac nostra tempestate pro com- perto non habeo ejusmodi legem la- tam adhuc esse, qua fuerit exceptum, ne cives ulli nominarentur ab Electo- ribus, præterquam Patricii, aut ne ra- tio ipsorum haberetur in Comitibus, si nominarentur. Quinimmo contigisse id non semel audio, ut patricius no- mina-

minatus fuerit ab uno Electorum, ve- runtamen ex reliquis Collegis tot non accessisse, quot opus est ad subeundam, & experienda comitiorum suffragia, qua de re proximè tractabitur. Quare possumus arbitrari cunctos Magistratus his, qui Comitiorum jus haberent, communicatos fuisse, cæteros, qui fuissent exclusi, nunquam in partem vocatos. Sed res obductas, & circum- fusas tot tantisque tenebris, quæso, ne scrutemur, & reliqua persequamur his prætermisissis. Hæc apud nos Comitia, de quibus tam multa disputavi, cōstant ex omnium Patriciorum mul- titudine in unum collecta, iisdemque potest interesse quilibet ex gente patri- cia ad ferenda suffragia, modò transe- gerit ætatis annum vigesimum quin- tum, non tamen ante, quam se doceat id ætatis esse, hoc est, Advocato- rum tribunal adeat, de quo Magistra- tu postea nobis erit sermo, ibique alte- rius parentis, aut si neuter parentum fuerit superstes, ejus juramento, qui sibi cognatione quam proximus, & quam conjunctissimus sit, fides am- pla fiat, annum quintum supra vige- simum jam exactum esse: duobus etiam testibus eodem adhibitis, qui certò asserant, ex omnium sermonibus,

communiquè ipsa predicatione pro-
 comperto se habere, legitimis natali-
 bus, & ex iis parentibus, quos nomi-
 nat, eundem procreatum fuisse: Qui-
 bus ita peractis, tùm demum cum
 cæteris convenire ad Comitìa potest,
 ut dixi, & ferè suffragia. Cæterum
 ut etiam juniores habere queant ali-
 quem sensum civilis administrationis,
 prospectum est iis qui vigesimum an-
 num fuerint egressi, ne desit aliqua sal-
 tem ratio consequendi id, quod op-
 tant: eaque talis est. Pridiè nonas De-
 cembri, qui dies D. Barbaræ sacer est,
 adolescentes illi, qui facultatem hanc
 sibi concedi cupiunt, coram Trium-
 viris Advocatoribus omnes conve-
 niunt, ut eos de viginti annorum æta-
 te jam exacta doceant, ostendantque se
 non aliis, aut natalibus, aut parenti-
 bus ortos, quàm quos usurparint. Ejus
 autem rei fides eodem planè modo fa-
 cienda est, quem superius descripsi,
 mandaturque publicis monumentis
 apud eum Magistratum. Porrò singuli
 adolescentes de natalium, legitimæque
 ætatis indicatione syngrapham acci-
 piunt ab omnibus Triumviris obli-
 gnatam, quam præbet unus à secretis
 alteri deferendam, qui fungitur eodem
 munere apud Quadraginta. viros; at-
 que

DE REP. VENET. 101
 queis eorum, qui syngraphas detule-
 runt, nomina singula parvo quodam
 in chirographo sigillatim describit,
 omnibusque iis collectis ad D. Barbaræ
 diem Principem, & Consiliarios addit
 (de Consiliariis; nec non de Quadra-
 ginta. viris loco suo fusiis) quibus in-
 spectantibus eos chirographos consi-
 cit in urnam: cumque ex illis omni-
 bus, qui recensiti fuerint, id quod
 animadvertendum imprimis est, quin-
 ta pars ad Comitìa debeat admitti:
 hoc tamen intelligi tantum debet,
 quando candidati plures non sunt
 quàm cl. in quo numero xxxi. quinta
 pars est; tot enim ad summum sin-
 gulis annis admitti possunt. Quare
 non amplius habetur quintæ partis
 ratio, si quando Candidati excesserint
 hunc numerum cl. Quorū autem no-
 mina fuerint in urnam congesta, toti-
 dem globuli argentei demittuntur in
 alteram, quibus inseruntur aurei glo-
 buli summum unus & triginta; sed
 pauciores, ubi Candidatorum quinta
 pars non attingit eum numerum,
 Educuntur inde sortitò per Ducem
 singuli chirographi ex urna priore,
 quibus eductis, absque mora nomen
 recitatur, quod est ibi scriptum, & ex
 altera statim urna globulus eximitur,
 G; qui

qui si fuerit aureis, intelligitur huic jus ferendi suffragia comparatum esse, quod nos materna nostra lingua, *Bal-lottave*, dicimus; apud nos autem dicitur, *Rendere il partito*: Sin argenteus contigerit, nihil illi datur, sed spem sortis rejicere dehet in sequentem annum. Pergitur ordine suo deinceps alios chi-rographos extrahere, subindeque globulos, modo quo dixi, donec omninò globulis aureis urna sit exhausta; quos qui sortiti fuerint, obtinent omnes facultatem conveniendi ad Comitiam suffragandi causã. Fuerat id olim in more positum, ut biennio priusquam suffragia ferre possent adolescentes, Comitiam interessent. His temporibus id in usu amplius non habetur. Reliqui verò omnes, quibus argenteum globulum fors ipsa obtulit, coguntur annum proximum expectare, & æquo animo perferre ejusmodi moram, nisi fortè vigesimum quintum annum interim expleverint. Semel autem facta fide de natalibus, & legitima ætate, non est opus, ut iterum fides ulla fiat ab eo, qui sortis periculum facere vult in sequentibus annis. Satis est iis de rebus habere testimonium impetratum à scriba Triumvirum Advocatorum, ordinique porò insistere, quem du-

dum

dum exposui. Turbulentis verò temporibus ipsius reipublicæ consuetudo quedam obtinuit, ut jura Comitiorum cum facultate suffragiorum iis concederetur, qui suis pecuniis, & facultatibus ipsam adjuvarent, modò viginti annos nati essent. Quemadmodum factum cernimus hoc ipso anno, quo Patres iis, quibus nondum liceret per ætatem, censuerunt jus Comitiorum concedi oportere, si vel certum pecuniæ numerum liberaliter offerrent, donarentque reipublicæ, vel etiam commodarent aliquanto majorem summam, quam postea sine usuris recepturi essent. Altera quidem ex his rationibus à me traditis citra ætatem, possunt juniores obtinere jura Comitiorum; quæ res expediat, nec ne, in præsentia non disputo. IOAN. Expedire quidem ego censuerim: Nam quemadmodum senioribus pulchrum, atque optabile est, corpore firmo, & salubri præditum esse; sic etiam junioribus optanda, & præstabilis est prudentia quedam senilis. Hanc verò sibi juniores comparare non possunt, nisi maturiùs, atque tempestiviùs assueverint iis artibus, quarum studio, & exercitatione percipi potest. Sed amabo te, intermissam orationem revoca.

TRYPHO. Id quoque prætereundum minimè videtur, ubi contigerit, ut alicujus pater, & avus Comitibus nunquam vacaverint, eorumque nomina sive absentie, sive aliam quamvis ob causam nunquam in codicem publicum relata fuerint, prout in ætate indicata, ut monui, fieri consuevit; non possit jus Comitiorum unquam adipisci, quicumque ab his præcreatus genitricumque fuerit, nisi ad ipsos Triumviros Advocatores confugiat, eisdemque doceat, quibuscumque vel rationibus, vel argumentis commodè potest, ex ordine patricio majores suos extitisse, prætereaque in Patriciorum numerum se ascribendum esse: qua de re Triumviros quoque oportet ad Capitale Quadraginta-virum Collegium referre, ejusque omninò statuere, & pronuciare, sine Patricio ille habendus, necne. Sed nequis impudè sum cum fieri aggrediatur, & per summam fraudem, atque malitiam ementiri audeat unquam patricium genus, lege cautum fuit, ut quingentos aureos apud Magistratum deponat is, qui ejusmodi iudicium subire velit, eorumque jacturam sustineat, si causâ ceciderit. Hactenus quidem exposui tibi, quinam sint illi, quibus ad nostra Comititia

DE REPV. VENET. 105
mitia convenire liceat. Quod autem superest, agendum fuerit de ratione, qua Magistratus eligi consueverunt, in Comitiorum autoritate plane collocata, quod & antea monui. Siquidem rerum omnium publicam administrationem ad quatuor capita revocavi, quæ sunt hæc, Magistratuum creationes, Legumlationes, summæ Deliberationes de pace, & de bello, tandemque Provocationes: quorum primum dixi totum pendere ab ipsis Comitibus. Sed ut facilius rem teneas, opus est arbitrari, ut ejus conclavis formam, in quo sit conventus, oculis tuis subjicere describendo moliar. Quod si tu coram illud inspexisti, & singula, quæ sunt in eo, diligenter notasti, possum ab hoc opere & libenter supercedere. IOAN. Ego verò id, quod tu dicis, conclave coram inspexi; veruntamen ejus memoriam renovari mihi pergratum fuerit: vix enim fieri potest, quin aliquid exciderit mente præcipuum, atque singulare, cum præsertim tot, tantaque in hac urbe præclarissima contemplatus sim, quorum species, atque simulachra cogitationi obversantur simul & permixta, & confusa. TRYPHO. Quandoquidem tu minimè abs re futuram existimas conclavis hujus,

quam audire cupis, explicationem, ejusdem formam tibi proponam quàm paucissimis poterò. Ea verò quaternos angulos habet & quaterna latera, sed non æquali inter se magnitudine prædita, bina ex his sunt minora, bina tantò majora, ut excurrat in longitudinem spatium plus duplo, quàm in latitudinem. Hæc enim, ut aliquando me observasse numerando memini, non nisi duos supra triginta passus absolvit: illa verò protenditur usque ad passus LXXVI. Adhærent, & conjuncta sunt parietibus undique scabellia quædam cum duobus gradibus, quorum alter cætera scabellia, sive subsellia, quæ in æquo & plano conclavis disposita sunt, ita æquat, ut nihilò altius assurgat: alter verò gradus eminentior est, & quisquis in eo sedet, in conspectu cæterorum necessariò versatur. Tribunal autem Principis statuere mos est secundum latera duo conclavis minora, sed prout exigere videtur anni tempus, alterutrinque. Porro nihil aliud est hujusmodi tribunal, quàm suggestum quoddam è tignis constructum, quod à pavimento conclavis tantum exeat, quantum prior ille gradus, quo ad scabellia dicta conscenditur, alteri verò gradui itidem subjicitur, qui se-

dem

dem Principis sustinet incumbentem sibi. Porro in ipso Conclavis plano secundum longitudinem novem subsellia, sed duplicata constituta sunt, hoc est transversis, ad reclinandum dorsum, tignis intersepta, ne se tergo, & humeris utrobique sedentes contingant, quod quidem necessariò fieret illis non intercedentibus. Habent autem alterum à fronte, alterum à tergo binis ex majoribus: latera verò minora conclavis à dextra, & sinistra. Fiunt autem ex his novem subselliis, unà cum duobus illis gradibus eminentiorum, quæ collocata diximus ad majora latera, decem planè ordines. Nam majus alterum latum cum suis sedibus, & ea subsellia, quæ illis proximè subjecta cernuntur, sunt unius ordinis, non tamen utraque pars ipsorum, sed altera tantum, ea nimirum, quæ superioribus ex adversa respondet. Aversa pars autem spectat ad secundum ordinem, unà cum dimidia parte alterius è regione sita. Eademque est omninò ratio cæterorum omnium, usque ad alterum majus in conclavi latum. Quamobrem si quis inter utrumlibet latum incedit, & subsellia proxima contingit, hunc habere unius, & ejusdem ordinis, alteram partem à dex-

tris,

tris, alteram à sinistris, quibus continentur Patricii bifariam distincti, & adverso vultu sese invicem semper incurrentes. Hi quidem omnes ordines sunt numero deni, verum coagmentantur, & rediguntur ad majores quinos, quorum primus complectitur utrumque ordinem, quem secundum latera bina majora explicatū protulit; Alter verò duos ordines huic, atque illi proximè adhærentes, atque ita reliquit; qua ratione quintus duos ordines continebit in medio positos. Quotiescunque igitur ad urnam suffragiorum (quam rem infra meliùs intelliges) unus ex his quinis ordinibus accersiri solet, revera bini ordines accersiti habentur. Sed ne quid omninò prætermittam, pater ingressus ad conclave ipsum præcipuè januis duabus. Altera, si quis aspectum convertat ad id majus latum, quod lumen per fenestras admittit ad illustrandum locum, huic à sinistra spectandam se exhibebit in minori latere, verum tamen quàm proximè ad alterum majus. Est etiam quoddam ostiolum in ipso minori latere, quod Electoribus pater, ubi sunt creati ad renunciandos competitores, ut suo loco exponam. Altera verò janua conspiciatur in eo majori latere, quod nullas

fene-

DE REP. VENET. 109
fenestras habet, non procul ab altero minori. Et ejusmodi quidem est conclave, in quo Patricii ad Comititia convenire solent, ut Magistratus omnes creentur octavo quoque die, scilicet Dominico, quandoque frequentius etiam, ut Augusto, Septembrique mensibus evenire cernimus, quando Senatus deligitur, aliisque temporibus nunquam, prout usus requirit. Eligendorum porro Magistratum apud nos hujusmodi est ratio. Electores primùm sorte ducuntur, quos Nominatores vos appellare consuevistis. Qui denique renuntiati fuerint ab his Electoribus, in Comititiis ipsis debent suffragiis subijci, & qui plura ex his consecutus fuerit, ita tamen ut superet dimidiam partem, is obtinuisse dicitur Magistratum. Et quoniam singulis diebus Comitiorum, pauciores quàm novem Magistratus creare nunquam licet, Electores quoque noveni sunt necessariò creandi. Sed in nonnullis Magistratibus cum duo tantum competitores statuuntur, & in plurimis quatuor, singulis Comitiorum diebus contingere oportet, ut Magistratus optentur, aut ex alterutro genere, aut ex utroque permixtè. Rarissimè quidem ex eo solum genere, quod binos habet tantummodò cõp-

titores.

110 DONAT. IANNOT.
titores, sed tunc ordines Electorum
non nisi duo fiunt: aliâs autem semper
quaterni, sive ex eo tantum genere,
quod Candidatos quatuor exponit,
sive ex hoc, & ex illo confusè Magistra-
tus extiterint. Constant ordines Ele-
ctorum singuli ex novem Patriciis, qui-
bus quidem fors fuerit propicia, quos
ordines appellare nos solemus *Manus*,
adjecto numero primæ, secundæ, ter-
tiæ, & quartæ, prout singulæ primo
secundo, tertio, & quarto loco sorte
fuerint ductæ. Prius quidem, si tibi
videbitur, exponam, quonam modo
Electores sortito ducantur, deinde ve-
rò creationem ipsam Magistratum.
IOAN. Opus est, ut ad arbitrium tuum
ipse totum me referam, qui nihil his
de rebus exploratum habeam, præter
id, quod abs te narrante percepi. TRY-
PHO. Ergò quâ die sunt habenda Co-
mitia, solet ære Campano quodam
signû dari ad certam diei horam, nem-
pe in ipsâ meridie, neque verò pulsâ-
tio intermittit unquam, nisi hora ab-
soluta, quo temporis intervallo in con-
clave id amplissimum, quod modò de-
scripsi, conveniunt ex ordine patricio,
qui Comitiorum jus habent. Nam
fores ubi clausæ fuerint, clavesque ad
Tribunal Principis delatæ, nulli patet
amplius

DE REPV. VENET. 111
amplius ingressus, præterquam illi, qui
sunt aut Consiliarius, aut Trium-vir ex
Advocatoribus, aut Præfectus Decem-
virum, aut postremò Censor. Convo-
catis, atque ingressis omnibus ingredi-
tur Dux, quem Consilarii deducunt,
& ii Trium-viri, qui præfunt Quadra-
ginta-virali Collegio, atque adeo nisi
prius accesserint, tunc ingrediuntur
terni Decem-virum Præsides, & Ad-
vocatores, nec non bini Censores, de
quibus omnibus inferius. Omnes hi,
quos dixi, præter eos, qui præfecti sunt
XL-viris, induti sunt eo genere vesti-
menti, quod à nobis Ducale solet ap-
pellari, estque vel Coccinum, vel ex
panno quovis, sed latoribus manicis,
& qua manus exeruntur, latè diductis,
dissimile non nihil vestimentis iis, quæ
nos privatim gerere consuevimus, è
nigri coloris panno, collectis atque
conclusis in arcum manicis ad ma-
nus. Sedit autem Dux in suo tribunali,
quod medium positum est in altero la-
tere minori, prout opportunitas vel
æstatis vel hyemis requirit. Vestim autè
scias ea, quæ sunt in plano subsellia, ab
utroque capite intercisa esse, sed ab altera
semel tantum, ab altera bis. Illic à
proximis subsellis dirempta est qua-
dam pars sex ulnarum, non amplius.

Hic

Ille autem binæ partes æquali magnitudine prædicte, quarum ea, quæ media intercedit inter alteram prioris locofitam, quæ constituit caput, & inter reliquum corpus subfelliorum, transferri solet ex uno loco ad alterum secundum anni tempus. Itaque semper est una tantum pars ab eo capite subfelliorum, quod prospectat ipsum tribunal; ab altero duæ: & quotiescumque tribunal aliud transferendum est, amovetur ea pars, quæ caput ipsum efficit, & pertrahitur ad locum, quem tribunal vacuum relinquit. Ad continuanda porro subsellia inscribitur ea pars, quæ per se solet ab altero capite subfelliorum, nimirum ea, quam diximus huc atque illuc tractari: Altera vero pars, hoc est ipsa caput, retrahitur atque applicatur ad reliquum corpus, ut tribunali, quantum decet, spatium relinquatur. Sedet igitur, quemadmodum dicere cœperam, Dux in hoc suo tribunali, & assident ipsi à dextra tres ex Consiliariis, & unus ex Præsidibus XL-virum: A sinistra verò tres alii Consiliarii, & duo reliqui Præsides Quadraginta-virum. In extremo quoque tribunali bina sunt hinc, atque illinc aulæ instrata subsellia, in quibus sedet scribarum princeps, seu ma-

gnus

gnus Cancellarius, ut modò dicitur, atque alii ministri. Magistratus etiam illi, quorum meminimus, loca sibi destinata ad sedendum occupant. Nam Triumvir ille Advocator, cujus prærogativa est per illam hebdomadam, & is ex Præsidibus Decem-virum, cui simile jus obtigit in suo Magistratu, conferunt sese ad altum minus conclavis latus, ut in gradu eminentiori subfelliorum, quæ conjuncta sunt parietibus, circa medium consideant è regione Ducis. Teget autem latus Advocatoris interior Decem-vir. A dextris autem horum, sed in majori latere prope angulum, tres Auditores veteres dicti sedes suas habent: Recentiores verò totidem in eorum conspectu, sed aliquanto remotiores ab altero angulo. Duo Censores deinde, singuli in altero majori latere ferè mediè sedent. Reliqui duo Triumviri Advocatores, duoque Præsides Decem-virum, eadem quoque majora latera, sed extrema, tenent juxta utrumque angulum, illi quidem à dextra Principis: hi verò à sinistra. Omnes hi Magistratus, quos dixi, in supremo gradu subfelliorum collocati sunt, & ubi Collegæ pari dignitate unà sedent, semper honestiorem locum retinet is, qui major est

II natu,

natu. Præbet autem id ingredientibus
 inſigne quoddam ſpectaculum. Occur-
 rit enim primum Ducis ipſius aſpectus,
 qui ſaris eminenti loco, ut dixi, ſe-
 lium ſuum habet. Singula porro con-
 clavis latera ſpectanda ſe offerunt,
 inſignita præſentia tot Magiſtratum,
 ut quocunq; intuentium oculi ſe
 vertant, nihil aliud cernant, quàm
 magnificentiam, amplitudinem, ma-
 jeſtatem. IOANNES. Præter eam, quæ
 modo dixiſti honeſtatis, & ornamenti
 intelligere velim, utrum alia fortè cau-
 ſa extiterit, quæ majores veſtros in-
 pulerit ad tribuenda certa loca Magi-
 ſtratibus iis, & quidem ejuſmodi or-
 dine, quem expoſuiſti. TRYPHO.
 Alia certè præterea, & non una ſunt
 nam curare debent hi Magiſtratus, &
 cum modèſtia, & cum gravitate ſin-
 guli ſedeant; illud autem præcipuè
 ne quis, dum itur in ſuffragia, ve-
 bo aut nutu ſe, aut quemquam
 commendare audeat: quam rem præ-
 ſtare commodè non poſſent; ſi un-
 & eodem loco ſimul omnes federent.
 Efficit inſuper is ordo, ut cum præ-
 ſentia tantorum Magiſtratum ſing-
 læ partes conclavis ornatiſſimæ ſint,
 nullus, quantumvis magna vir exiſti-
 matione, turpe ſibi ducat in illis locis
 ſed

ſedere, quæ procul abſunt ab ipſo tri-
 bunalis Ducis. Ea re quoque fit, ut ju-
 venes ſenius permitti propter reve-
 rentiam majori cum gravitate, & mo-
 deſtia ſedere cogantur, quàm ſi forte
 ab iſdem ſederent admodum diſjun-
 cti. IOAN. Niſi correptam diſputationem
 intempeſtively interpellò, ſcire quoque
 velim, an ceteri Magiſtratus honeſtiori
 quopiam loco ſedeant, quàm cives
 privati. TRYPHO. Nullis aliis Magi-
 ſtratibus præter eos, quos dixi, certus
 aliquis locus deſtinatus eſt, ſed ubi col-
 libitum eſt, quiſque ſeder: filii tamen,
 atque fratres Ducis eo non tantum
 vivente, ſed etiam deſuncto honeſtio-
 rem quemdam locum habere ſolent;
 Equites etiam, & Doctores: inter alios
 verò nullum eſt diſcrimen. Pro ſugge-
 ſto, quo ſuſtinetur Principis ſolium,
 in plano & æquo conclavis urnæ tres
 ſtatuuntur: Eos pileos nos dicimus,
 quæ altiore baſi ſublatæ, tantum ab
 humo extant, ut nullus inſerre oculos,
 & introſpicere queat; præter id etiam
 ſunt undique circumcluſæ, & duntaxat
 in ſingulis duabus extremis urnis
 ſuperne quæ ſunt obreſcæ, duo fora-
 mina patent ad inſerendas manus, ubi
 globuli fuerint extrahendi: Quæ verò
 media eſt urna, unicum tantum ha-
 bet,

bet, sitaque est in ipso conspectu Ducis; alia propter scabellorum illorum suprema capita, in quibus modò dicam scribarum principem, unà cum cæteris ministris confidere solitos. Injici porro solent in utramque circiter octingenti globuli sigillatim, qui ex ære vel aurichalco conflati sunt argento super inducò. Nam cum mille, & quingenti fere viri ex gente patricia Comitæ frequentare soleant, vel summum sexcenti, globulorum quoque numerus huic numero respondere debet. Argenteis globulis permittentur sexaginta inaurati, hoc est, in singulis duabus urnis triginta. Quæ verò media est, habet quatuor supraviginti obductas argento, & triginta sex auro, in universum non plures quàm sexaginta. Convocatis igitur comitibus, & in unum coactis, ubi cuncti Patricii sedes quinque suas acceperunt, & conclavis fores opportunè conclusæ sunt, tunc scribarum princeps ex duabus concionibus propinquiorē ascendit (conciones autem sunt fere in medio conclavi modico intervallo bina loca inter se disjuncta super alterum gradum subfelliorum elata, quæ adhærent majori lateri lumina nulla habenti) & ex editiore loco illo pronunciat omnes

Magi-

Magistratus, qui creandi sunt eadem ipsa die. Si qua lex quoque ferri debet, eam nominatim non exprimit, sed hæc tantum subiicit: *Et ea leges ferenda sunt, quam in rem visæ fuerint.* His dictis ad tribunal confestim redit, proque ipso vocat Advocatores Triumviros, Decem-virum Præfectos, Censores, & Auditores cum Veteres, cum recentiores, & eos omnes sacramento jubet obligari, daturos pro viribus operam, ut leges Comitiorum omnes observentur; In quibus est unicuique loco suo sedendum, neque mutanda subsellia, certum ante tempus: Ne quis alia via, quàm decet, ad Magistratus adipiscendos aspirare audeat, neque suam operam, & industriam alteri præstare, & alia id genus quàm plurima. Exhibito sacramento referunt iidem Magistratus sese ad loca tributa, & subinde consurgunt ex Consiliariis tres ætate minus provectâ. Inter hos, qui maximus est natu, festum abit pro media urna: Qui verò minimus est, pro sinistra: Tertius ætate media, pro dextra sedet. Occupant autem hi duo, qui extremas timentur, utraque capita illorum subfelliorum, quæ scribarum principi assignata sunt cum aliis ministris. Is porro, qui me-

H 3 dium

dium locum tener, Confiliarius paratum habet scabellum quoddam ante tribunal Ducis obliquè productum, quo se capere debet etiam Electores, uti mox intelliges. Sortiuntur exinde, quinam ordines subfelliorum ad urnas prius accessuri sunt, scilicet quo capite, & latere simul inchoandum: Quod fit eo pacto. Demittuntur in urnam quampiam globuli argentei coloris numero decem: Ex his quini sunt insigniis numerorum notis, ita ut in singulis singule notæ reperiantur, ab uno usque ad quinque: Cuncti tamen habent hæc eadem verba pariter inscripta. *Caput ad Brolium, & latus ad D. Georgii*: Quini reliqui globuli habent eandem quidem singuli, singulas numerorum notas, sed non eadem verba. Nam loco eorum, quæ dicta sunt, in his omnibus legitur, *Caput ad Castellum, & latus ad D. Marci*. Sortes inde ducuntur, & quicumque globulus forte obvenit, is docet, à quonam ordine subfelliorum sit faciendum initium, & simul etiam à quonam capite, atque latere: Nam si globulo appareat, exempli gratiâ, unitas impressa, & in eodem legatur: *Caput ad Brolium, & latus ad D. Georgii*: Primum ordinem vocari perspicuè intelligitur

ligitur, & ab eo capite, & latere auspiciandum esse, quod ipsa verba declarant. Tunc autem globulus alter conquisitus in urna eximitur, qui primi forte ducti socius est, & gerit unitatem inscriptam: unâ cum his verbis; *Caput ad Castellum, & latus ad D. Marci*. Nam cum semel prima subfella vocata sint, eadem bis accedere minime possunt. Postea globulus alter forte ducitur, qui proximo, & secundo loco vocata subfella ostendit. Atque ita ducere forte, & vocare pergunt, quoad Electorum numerus absolutus fuerit. Illud autem in primis est animadvertendum, quancumque fors ad aliqua subfella pervenerit, non simplicem, sed duplicem advocari ordinem. Si quidem consilii unum ex binis admonui superius, qui denis globulis inscripti appellantur latera. Progrediuntur ergo Patricii in suo quisque ordine ad alteram ex duabus extremis urnis, quæ sibi responder, & injecta manu globulum educit, qui si non fuerit auro, sed argento obductus, parata est ad urnæ basim alia quædam, in quam dimittitur ab eo, cui fors non processit, atque ad pristinum locum illic reditur. Sin autem auratum globulum quis sortitus fuerit, tradit in manus

Consiliario propter unam sedenti, & ad urnam in medio sitam continuò pergite, unde etiam globulum depromit, qui si contigerit ex argento, posteaquam exhibuerit eum Consiliario, qui in medio sedet, infecta re itidem festinat ad locum suum. Sin autem ex auro; recognoscit in manus sumptum Consiliarius, & Patricius ille tunc habetur in numero Electorum, atque in primo ordine, qui sedere jubetur in scabello, quod ante Ducis tribunal obliquè diximus protendi, converso tamen ad ipsum Ducem obtutu, idque ex ea causa, ne quis illi se commendare nutu valeat, aut alia quacunq; studii significatione. Præter hæc autem unus ex iis, qui sunt à secretis, alta voce pronunciat Electoris nomen, ut intelligant omnes, qui sunt ex eadem familia, unum ex ipsis in Electorum numero jam esse; fratres etiam uxoris, socer, & sororit, & qui excludi solent per eundem à sortitione, sive ut apud vos dicitur, interdictum habent. Sedet Elector, & cæteri deinceps quoad omnes Electores creati fuerint, & in sedendo principem locum tenet is, qui major est natu. Quod si fortè contigerit in primo ordine creando, ut ex eadem familia bini sortiantur; qui posterior

sterior fuit, in secundum ordinem rejicitur, & asciscitur in ejus locum is, qui proximè succedit, neque amplius ulli Patricio, vel ex eadem familia, vel ex iis affinibus, quas recensui, datur ea die sortis ducendæ beneficio frui. Siquidem lege cautum est, ut in quatuor ordinibus Electorum, qui simul omnes triginta sex viros complectuntur, censei plures non valeant, quàm duo ex una familia; neque tamen in eodem ordine: sed alter, in altero: Quapropter Electores novem ejusdem ordinis existere debent ex diversis novem familiis. His peractis ei, qui fuerit inter Electores minima ætate, desert syngraphiam quispian à secretis, in qua Magistratus omnes ea die creandi ordine suo sunt descripti; Est autem syngrapha sigillo publico munita, ne qua ratione corrumpi possit, & adulterari. Mox Electores dant obstricti juramento fidem, nullos alios à se nominatum iri, quam quos usui reipublicæ fore arbitrati fuerint, & quâ proximum est, egrediuntur è conclavi, & in locum sese recipiunt ipsis contriburum. Post hos novem Electores, qui nomine primæ manus, hoc est, primi ordinis donantur, alii novem statim creantur

pro secundo ordine, & eadem ratione deinceps pro tertio, & pro quarto. Singuli verò numero suo completo proficiscuntur accepta syngrapha, ut dixi, in sedes constitutas. IOAN. In his omnibus, quæ de creandis Electoribus à te sunt dicta, quatuor ex animo meo scrupuli fuerint evellendi. Atque hic primus est. Dixisti modò in duabus extremis urnis recondi solere globulos, ad mille & quingentos, non accuratè quidem calculo subducto, sed quantum visu duntaxat æstimare licet. Fieri potest, opinor, quum ventum est ad ultima subsellia, ut nonnulli supersint aurati globuli adhuc sorte ducendi, neque tamen ex argento tot suppetant, quot accessuris ad fortiendū possint sufficere; Vnde mihi videtur fieri, ut quibus omnium postremis accedere contigit, illi non satis æqua conditione sint, propterea quod facilitate duci possunt, ubi cum paucis argenteis, aurati globuli sunt relictī. Quapropter, si quid est à vobis hac in re cautum, intelligere cupio. Alter verò scrupulus est: Vtrum aliqua ratione data fuerit opera, ne quis Patricius venire possit ad sortitionem alio subselliorum ordine quàm suo. Nam dum revertitur ad sedendum, possit aliquis

clan-

clanculum insinuare se in alterum subselliorum ordinem, nondum evocatum. Tertius autem est, an fuerit excogitatum aliquod remedium ad impediendas fraudes in globulis eliciendis. Possit enim quispiam tenere conditum in manibus globulum auratum, quem postea simularet sorte ductum esse; Postremò scire cupio, ecquid apud vos interfit auspiciari sortitionem ab uno latere subselliorum magis, quàm ab altero. Si quidem videntur uno & eodem tempore simul utraque tendere ad fortiendum, cum singula petant urnam, quæ responderet sibi; quæ tamen res in capitibus subselliorum minimè procederet. Itaque mihi causam edisseras velim, quæ majores vestros induxerit, ut statuerent ordinem non inter capita solum, sed & inter latera. ΤΡΥΦΟ. Sapienter quæris; à me verò dabitur opera, ut hæc omnia quàm paucissimis tibi aperiam. Quod igitur primo loco scrupulum injiciebat, verum est quicquid autumas. Nam plerumque accedit, ut eum iis, qui censentur ordine postremo, multò melius agatur, non semel etiam cum iis, qui postremi sunt in hoc ordine. Sed Consiliariorum ad urnas confidentium partes sunt, ubi

forti-

124 DONAT. IANNOY.
sortitio processit ad ultima subcella,
& spectat ad finem, observare, an glo-
buli argentei, & Patricii ad sortes ven-
turi, pari numero sunt, & si qui desunt,
supplere: si qui redundant, eximere.
Nequis autem Patricius accedat ad ur-
nas extra suum ordinem, lex est apud
nos, quæ jubet in eos, qui subcella per-
mutant, & alio se transferunt, animad-
verti quàm graviter, idque ab ipso pri-
mo Comitiorum exordio, donec fue-
rit absoluta creatio triginta-sex Electo-
rum: nam postea licet omnitus ordi-
nem mutare, & abire quò liber. Solent
etiam, ubi subcella completa sunt, oc-
cludi quædam ostiola, quæ sunt in ca-
pitibus, neque referantur ante quàm
tempus veniat exundi ad sortes. In-
sunt hæc ostiola subcellis quibusque,
exceptis binis secundum latera maio-
ra, quibus quidem ea de causa non fue-
runt impedita, ne ministris, & aliis
forent impedimento, quos frequenter
oportet conclave ingredi, vel egredi,
præcipue verò Patriciis ipsis, qui re-
deunt ad sortitione, ut ad sedendum
se referant, per illud spacium transire
debent, quod utrinque pater interje-
ctum inter ea subcella, singuli tamen
per suum, hoc est, quod spectat ad
suum ordinem; & quoniam possent etiam
acci-

DE REP. VENET. 125
accidere (quæ res mihi nunc primum
in mentem venit) ut Patriciorum ali-
quis tentaret iterum ad urnas proce-
dere in ordine suo, veluti si qui primo
loco progressi sunt, sed reverti mi-
nime considerent, sed admixti ultimis
insisterent; Ea fraus ne locum habe-
ret, à majoribus nostris institutum est,
ut aliquot ex ministris rogati quidem,
sed capitis rubro integumento, comi-
tentur in reditu postremos singulorum
ordinum, eoque modo fecernantur à
primis ultimi. Quare nullus ex his
potest illis se adjungere, atque unà re-
verti ad periculum sortis faciendum.
Vt autem nihil fraudis adhiberi queat
in globulis auratis supponendis, ita
cautum est. Apud nos plura genera
sunt ejusmodi globulorum, quæ disti-
milia satis apparent pro varietate no-
rarum, quibus impressa sunt, nimi-
rum Alphabeti literis; Injacturi porò
globulos auratos in urnas ministri, ex
unoquoque genere singulas capiunt
(lex autem genere ferè) & simul o-
mnes in urnam condunt, ut ex ipsis u-
nus aliquis sortito ducatur, cujus nota
indicer, ex quo genere globuli seligen-
di sunt, idque tunc usurpatur, atque
in urnas inferitur: Hæc autem impe-
ctante Duce, & Cõsiliariis omnia pera-
guntur,

guntur, & non alio tēpore, quā ubi proximum est ad fortitionem venire. Quamobrem fieri non potest, ut aliquis noverit, qua nota globuli præcipue consignati sint, & ad fraudem struendam hac in re se comparet: nullam quidem possēt aliam struere quā secum domo afferre globulum, & præbita specie quasi recens ex urna deprompserit, ostendere palām, quem occultē gestabat in manu. Quapropter exhiberi solent Consiliariis propē urnas sedentibus, nimirum ut probē inspiciantur, & recognoscantur ab ipsis, utrum præditi sint tessera legitima. Præcis temporibus id in more positum erat, ut id globuli genus injiceretur, quod Consiliariis, & Duci potissimum placuisset. Temporibus nostris tota res permittitur sorti. Ultimo loco quaerebas de laterum distinctione. Non semel dixi, quotiescunque ex ordinibus unus accederetur, duos ordines advenire subselliorum, qui dicuntur latera. Nunc quia possēt evenire, ut duo ex eadem familia singuli quidem ad suas urnas, & a suo latere, sed pariter uno atque eodem tempore contenderent ad ducendas sortes, ne si fortē globulus auratus utriusque simul obveniret, controversia oriretur, uter ad urnam

in

in medio positam admittendus esset (nam simul ambo nō possunt ob commune genus) hac ergō ex causa statuerunt, ut ille priori loco veniat, cuius ordini, sive lateri fors affuerit, eoque globulum inauratum quoque sortiente, alter à sortiēdo exclusus ad sedendum revertitur; argenteum verō capiente, tunc ad urnam mediam admovet manum, ac tuetur suum locum. Videor mihi cuncta, de quibus ambigere te dixeras, satis explicasse: nisi quid aliud ambiguum superest, instituta persequar. IOAN. Nihil omnino, mi Trypho; persequere ut lubet. TRYPHO. Postea quam Electorum quaterni ordines eo, quo dixi modo creati secesserint, alius post alium in proprias sedes (simul enim atque fuerit inpletus primus ordo, abit in locum suum conclavi relicto, & deinceps alter creatur, intereaque ille suos Candidatos designat, quemadmodum explicabo) tunc licet ad alia subsellia transire, si velit, patricio civis: Si qua verō lex ad Comitia perferenda est, hoc tempus opportunum habetur, dum magistratum cōspertiores instituuntur, & modus talis est. Meminisse te credo id, quod antea dixi, ex nostris magistratibus alios esse, qui Candidatos

tos

eos quatuor ad summum admittant; alios qui non nisi duos: Quoniam verò nunc ex hoc genere, nunc ex illo, interdum etiam ex utroque simul Magistratus creantur: idcirco Electorum ordines plerumque certè quaterni, nonnunquam bini tantummodo statendi sunt. Sed faciamus quaternos ordines constitutos esse. Vbi primus in sede sua collocatus est unoquoque Electorum pro ætate capiente locum, unus à secretis nempe is, cujus hæc sunt partes, recitat cunctis audientibus eas leges, à quibus recedere non licet in Candidatis renunciandis: eæ non alia de causa insitutæ sunt, quàm ut renunciatio sincerè fiat, absque fuce, & dolo. Quibus perlectis novem globulos conjicit in urnam distinctos numerorum notis, quas gerunt insculptas. Tunc Electorum unusquisque, sed initio à senioribus ducto, ex urna globulum depromit, qui norat eum magistratum, in quo sibi renunciare Candidatarum licet: Oportet enim vel unitatis, vel binarii, vel cujuscumque alterius numeri, usque ad novenarium, deprompto globulo notam aliquam impressam fore: Cuicumque igitur Electorum unitas obtigerit, facultas datur eligendi, quem velit in eo magistratu, qui primo loco

scriptus

scriptus occurrit in syngrapha tradita juniori per scribam à secretis. Dicitur apud nos is Elector primam vocem, hoc est nominationem, seu nominandi facultatem habere: is qui binarium duxerit, secundam, atque ita deinceps: Quandoquocumque verò creandi sunt undecim Magistratus, qui numerus est omnium maximus, qui creari possunt; ille, qui primum nactus est, habet insuper decimum; qui verò secundum, itidem undecimum. Licet autem Electoribus, quod est observandum, permutare, si velint, inter se Magistratum nomina, quæcumque fors obrulit: neque quicquam interest, sit ne primo, an secundo, tertioque loco scriptum illud nomen, cujus est permutatio facienda. Et quoniam pro his, quos renunciaverint, coguntur ipsi Electores præstare se vades, sive prædes, quos appellare vos consuevisti *Malvadores*, Elector qui cum alio nomen permutavit, nihilominus obligatur, & prædes esse debet pro eo, qui renunciatus fuerit ab altero permutante, idque præsertim ubi creantur magistratus, à quibus publica pecunia tractanda est. Quos circa qui permutationem facere instituant, id oneris habent, ut præstent culpam illorum, quos minime

I ROMI.

130 DONAT. IANNOT.
nominarint. Ergò qui primum nomen adeptus est, hoc est, cui datum est à sorte jus nominandi Candidatum aliquem in primo magistratu, qui ceteris etiam omnibus honestior habetur (nam diversò in honore sunt nostri Magistratus, & alius alio dignior & præstantior est) quòd si contigerit ab eo permutatum fuisse, Elector ille, qui subit in eundem locum, primas tenet in nominando ex Patriciis, quemcumque libeat: Verumtamen is, qui nominatur ab eo, subijci debet etiam suffragiis ceterorum omnium, & ex novem, si non plura, saltem sex adeptus, nominationem suam ratam habet: Si quid autem ei numero desit, necessè est eidem Electori, ut alterum nominet, & eo fortè repulsiã ferente, tertium etiam, & quartum, neque unquam desistat, donec aliquis approbatus fuerit aliorum iudicio. Refertur autem hujus candidati nomen in syngrapham à scriba, qui est à secretis, qui iupponit illud nomini Magistratus, diserteque exprimit dignitatem, si quam modò obtinet, vel aliàs obtinuit, & à quo fuerit electus, & in quonam ordine. Deinde pergit Elector alter nominare, is qui secundæ nominationis potestatem habet, & qui nominatus

& ele.

DE REPVB. VENET. 131
& electus est, approbatur, & refertur in syngrapham sub magistratu, cujus effectus est candidatus nomine suo scripto. Primi quidem, secundique ordinis procius eadem est ratio: Sed in tertio, & in quarto variare sæpè contingit. Si quando enim creandi sunt Magistratus ex iis, qui tantum duces competitores admittunt, ii renunciari solent in primo, & secundo tantum ordine; quo fit ut Electores tertii, & quarti, nonnulli facultate eligendi careant, illi nimirum qui globulum duxerint, consignatum ea nota, cui nulla nominatio, siue magistratus respondet. Neque tamen omninò nihil præstiterit Electorem esse, quanquam fors nominandi potestatem minimè tribuerit: Nam cum subire Electorum suffragia debeant, quemadmodum explicatum est, omnes qui nominantur; eisdem si non eligendi, ac certè approbandi vel rejiciendi, quoscunque elegerint alii, suppetit facultas. Sicubi verò difficultas oriretur, & Electores inter se controversarentur, veluti si quis eorum veller aliquem nominare, de quo ambigeretur, an suffragia ferri omnino possent, tunc ex Advocatoribus unus, itemque ex Præfectis Decem-virum eò conferre se debent, ubi

I 2 fuerint

fuerint electores ii, & controversias ipsorum iudicare. Per hunc modum omnibus candidatis, sive competitoribus magistratum delectis, non licet Electoribus ad Comiticia reverti. Darur hoc tantummodo Consiliariis, Præfæctis Decem-virum, Advocatoribus, & Censoribus, si quando Electores fuerint. Illi porro scribæ, qui singulis ordinibus assiterunt à secretis, deferunt yngraphas ad magnum Cancellarium, in quibus ordine descripti sunt magistratus, infra quoque nomina singulorum Candidatorum, cum omnibus iis, quæ adungi solita dixi. Est autem illud observandum, cum modò quatuor, modò duo tantum competitores in singulis magistratibus instituire liceat, prout vel ab omnibus, vel à duobus ordinibus duntaxat eligi consueverunt, tum pauciores etiam designare possè quàm quatuor, aut duos. Nam contingere potest, & sæpè contingit, ut plures ordines in unum Candidatum, interdum etiam universi pariter conspirent; Quod ubi contingit, nihil obstat, quo minus de ipso suffragia ferenda sint, quamvis competitores tunc nulli appareant. Videtur enim quodammodo ipse sui competitor, quatenus à pluribus ordinibus designatur.

gnatur. Sed facimus in unoquoque Magistratu singulos à singulis ordinibus electos fuisse, tunc queri solet, utrum aliquo vitio laborent sive impedimento, quod quidem multiplex esse potest, aut quia tantum temporis nondum est exactum, quantum opus est ad consequendum alterum Magistratum; aut quia publicum munus obicit unus ex conjunctis, per quem candidatus aliquis excludatur; aut quia de repetundis fuit postulatus, atque id genus alia, quæ cum publicis monumentis cõsignata sint, momento temporis eruuntur, atque in lucem veniunt. Si quis igitur compertus fuerit ejusmodi vitii, illius in suffragiis ferendis ratio non habetur: quod si ex competitoribus quatuor terni excluderentur, is unus, qui relinqueretur, suffragiis impertiri non possèt, propterea quod competitoribus omnibus careret; Atque hoc in genere documenti cujusdam loco accipere potes; Quicumque ab uno tantum ordine fuerit designatus, eum nisi competitor adit, nullo modo suffragiorum compotem futurum, ne dum magistratus: Quicumque verò saltem à duobus ordinibus, etiam si bini competitores alii non admitterentur, quos reliqui bini ordines statuisserint; possè

154 DONAT. IANNOT.
nihilominus ipsum absque competitoribus ob eam rationem, quam attuli, consequi magistratum, dummodo quicquam aliud obflare non reperitur. Primarius ergo scriba recitat, & percenset ex scripto unâ cum suis competitoribus, omnes magistratus, eo modo prorogatus, atque ordine, quo descriptos dixi. Mox à capite orsus pronunciat competitors in primo Magistratu, qui etiam præstantissimus est: principem verò locum tribuit illi, quem exhibuerit primus ordo competitorum: accedente verò consensu fortè alterius ordinis, id etiam exprimitur: Ac ne quid ex omnibus his rebus te lateat vel minimum, accipe hoc exemplum: nam ita principiari solet à primario scriba. Andreas Gricus, fuit Patavii Prætor, Præde Georgio Cornelio filio Petri, in ordine primo: In secundo, Andreas Gricus fuit Patavii Prætor, Dominico Trivisano Præde: Atque hoc modo toties repetitur candidati nomen, quot numero sunt ordines, à quibus fuerit nominatus. Recensitis autem omnibus candidatis in eo magistratu, non hi tantummodo, quorum est res agenda, sed omnes etiam, qui sunt ex eadem familia, vel aliqua conjunctione arctiore, invicem se

DE REPV. VENET. 155
se excludunt, è conclavi egressi prestolantur alicubi interea, dum feruntur suffragia. Post eorum discessum, Scriba magnus alta voce simul omnes admonet, humano, divinoque jure præceptum esse, ut ei suffragentur, quem optimum fore ducunt, maximeque è republica. Quibus dictis primum candidatum exhibet: Tunc adolescentuli quidam, quibus id munus datur, festinant ad excipienda suffragia parvis quibusdam lara pills ex albo lino confectis. Præferunt autem singuli binos loculos ligneos inter se connexos; præsinum, & album; hunc anteriorem qui favet; illum anteriorem, qui rejicit candidatum: Qui sanè loculi ita fabricati sunt, ut nullus queat introspicere, & animadvertere, in utrum pila deciderit. Et quoniam conclave ipsum satis late patet, & vix fieri potest, quin aliquod existat murmur, candidati nomen assidue iterari solet, dum colliguntur suffragia per eosdem adolescentulos: Collata verò, atque excepta deferuntur ad tribunal Principis, & quæ propicia sunt inferuntur in quoddam vasculum album; adversa in alterum præsinum: Recensent autem, & enumerant Consiliarii, illa quidem, qui sedent ad dexteram Principis; hæc

I 4 verò.

verò, qui sunt ad sinistram. Cæterum si pauciora fuerint propicia, quam pro dimidia parte suffragiorum, nihil à Candidato potest obtineri: Sin autem plura, nihil prohibet, ideoque refertur in scripta, quot numero suffragia dimidiam partem superaverint. Inter suffragia numeranda cōpetitores alii, quos scriba magnus pronuaciavit, ordine suo periculum faciunt, & qui plura supra dimidiam partem suffragia tulerit, hic superatis competitoribus obtinet Magistratum. Subindè verò per eundem Scribarum principem recitantur nomina competitorum in proximo Magistratu, qui statim foras abeunt, usquæ omnes illi, qui per eos à suffragiis arceri solent. Qui verò primi exceleserant, denovo ingrediuntur. Item prorsus adhibetur ordo in cæteris omnibus. Creatis autem omnibus Magistratibus, quicumque illos adepti sunt, palam à scriba magno commemorantur jubente coram Censoribus, ut si istant, à quibus delatum iuramentum accepturi sunt, nihil eos facisse contra quam leges præcipiant, causâ Magistratus. Post hæc dimituntur Comitia. Sed illud certè nullo modo est prætermittendum, si contingat, ut nullus candidatus exuperet dimidiam

diam partem suffragiorum in universis Magistratibus, ea die nihil omninò gestum, & creatum fuisse, cum omnes pariter exciderint à sua petitione. Quoniam verò Comitia ultra solis occasum producere, & continuare minime licet, antiquissima lex jubet, ubi advesperascit, ut eorum tantum nomina commemorentur, qui Magistratus adepti sunt usque ad illud tempus: Si qui verò suffragia nondum subierunt, eorum non habenda est ratio: quòd sit, ut minime frui possint eo beneficio, quod propter nominationem Electorum consecuti fuerant: Siquidem proximis Comitibus alii competitores denovo instituantur. Huiusmodi creandorum Magistratuum apud nos est ratio, in qua commemoranda certè sui longior, nequid fortasse prætermitterem, quin tibi explicarem: neque tamen scio, an adhuc meæ voluntati atque studio satis hæc in re fecerim. Ex eo plane intelligam, ubi tu rem sic explicatam, & exploratam habueris, ut nullus amplius relinquatur dubitandi locus. IOAN. Quamvis accuratè satis hanc rationem persequutus fueris, duo tamen adhuc mihi restant, quæ intelligere cupio; Primum, quæ de causa scribarum princeps, ubi no-

men candidati alicujus edit, simul etiam recensat honores, si quos olim obtinuit: Deinde cur Electoris quoque nomen referat. TRYPHO. Paucissima sunt ea, de quibus nunc queris. Vnâ cum nomine candidati recensentur ea munera, quæ superioribus temporibus eidem mandata sunt, ad conciliandam majorem benevolentiam, & gratiam, ut appareat eo, quod nunc petit, non indignus esse, qui fuerit alio Magistratu aliis dignus habitus. Fortasse quoque ob diversam causam: Nam fieri potuit, ut in obeunda, & administranda superiori provincia talem se non præstiterit, ut præsens merito deferenda illi videatur. Quare non aliam ob causam recenseri solent honores atque dignitates, quibus ille functus, nisi ut renovata memoria rerum gestarum, facilis iudicari possit, an præsentis quoque illidem committendæ sint. Electorum verò nomina simul etiam eduntur, non propter eam rem tantum, quam superius tradidi, nimirum, quod ubi tractandæ sunt publicæ pecuniæ, is, qui candidatum aliquem approbatione sua laudat, debet pro ipso fidejuberere, & peculatum præstare, si quem forte admisserit; verum etiam in eun-

dem

dem aliis Magistratibus, quibus nulla pecuniæ cura est, facile unumquisque intelligere, ac statuere possit, prospereritne bono publico ille, qui nominavit, arbitratus talem virum esse republicæ fore, an verò amicitia, vel alia quacunque privata ratione fuerit adductus, ut eum potius, quam alium nominandum putaret. Et harum quidem singularum rerum eas causas affero, quæ verò mihi quàm simillimæ videntur esse. Meminisse autem debet in universis rebus publicis multa sancita esse, quæ cur ita sint, ne probabilis quidem ulla potest assignari causa, vel ratio, ne dum planè vera: Quod non iis modò Civitatibus usu venit, in quarum administratione sæpè fuit variatum; sed illis etiam, quæ semper iisdem cum institutis, rum legibus usæ viguerunt. Quamvis enim ea perpetuo manserint, & maneat, nimia certè veritas obliteravit rationes, quibus adinventæ, primùmque usurpatae sunt. Quare nihil est, quod mirum tibi videatur, si quid audisti à me, vel fortasse audies, ejus afferre causam nullam ipse possim. IOAN. Rectè, prudenterque: Ego verò quicquam non requiro, nisi quod investigari, & cognosci valeat. Ceddò mihi nunc quæ-

so,

140 DONAT. IANNOY.
so, licetne quibuscunque contigerit
Electoibus eile, competitores quoque
fieri atque nominari, vel ab aliis, vel
forte etiam à se ipsis. TRYPHO. Verum-
que pariter licet; ideoque scribarum
princeps, ubi nomen alicujus occurrit,
qui se ipsum nominarit, se competitio-
rem statuerit, ad hunc modum pro-
nunciat. Andreas Critus in ordine
primo, ex semet ipso renunciatus,
hisque cetera adjungit. Neque verò
alienum est ab æquitate, ut qui alios,
semetipsum quoque nominare valeat,
ubi spes fuerit adipiscendi Magistratus.
IOAN. Si rectè memini, nondum
edituleris illi, quis Patriciorum nume-
rus necessarius sit habendis Comitibus.
TRYPHO. Rectè mones; neque verò
mihi potuisset id in mentem incurre,
nisi modò injectum fuisset ex hac
voce tua. Quæ res manifestè ostendit,
quanti referat in hujusmodi sermoni-
bus interrogantis prudentia. Dico igitur
nullum certum numerum definitum
eile, qui convenire debeat ad Ma-
gistratus instituendos: Vix tamen tan-
quam contingere, quin conclave re-
fertum sit maxima frequentia; Sed
tamen ubi res alia transigenda foret,
ut puta novæ leges ferendæ, aut habili-
bus deliberationes aliquæ faciendæ, qui-

DE REP. VE. 141
bus de rebus infra commodius, nihil
ex ipsis omnino confici peragique
potest, nisi Comitibus interfuerint sal-
tem Patricii sexcenti. Quin etiam nisi
quatuor è Consiliariis præses fuerint,
nec Magistratus creare, nec aliud
quicquam tractare, & perficere da-
tur. IOAN. Hæc tota Magistratum
creandorum explicata ratio, potestne
aliqua fraude adhibita depravari, &
corrupti, ita ut opes, & gratia, cæte-
raque hujusmodi, præter has alicui pa-
tesciant aditum ad Magistratus? TRYPHO.
Quid tibi velis, intelligo: Sed
quoniam hic non est locus, respon-
sum differam. Plana res fiet, cum de
Censoribus erit sermo. Quamobrem
si nihil amplius restat, quod de Co-
mitibus majoribus intelligere cupias, per-
functi erimus hac laboris parte. Nam
de præcipuis quibusdam, & singula-
ribus rebus, quæ ad ipsa quoque Comitibus
spectare solent, agendum nobis fuerit
magis opportuno loco. Ab hac igitur
nostræ Reipublicæ basi, sive funda-
mento factò veluti gradu conscende-
mus, si libet, ad Rogatorum Conci-
lium, hoc est ad Senatam, qui Comi-
tia proximè consequitur, ut superius
dixi. IOAN. Quandoquidem ea, quæ
ad Comitibus facere videbantur, expli-
cata

142 DONAT. IANNOT.
cata sunt omnia, per me non stat, quominus ad enarrationem proximam accedas, quandocumque libeat. Satis enim mihi à te factum cumulatissimè intelligo, neque verò mihi amplius quicquam in mentem venit, quod enucleari percunctando velim. ΤΑΥΡΗΘΟ. Concilium Rogatorum, paulo ante ut insinuavi, est unum è potissimis nostræ reipublicæ membris, quæ quatuor esse dicebam, nempe Majora Comitia, Rogatorum Concilium, Collegium, & Ducem: Agit enim, atque deliberat de omnibus gravissimis rebus. Constabat autem antiquis temporibus è Senatoribus tantum sexaginta: ceptum est addere postea nunc viginti, nunc viginti quinque, quoad postremò tandem sancitum fuit, ut ad illos sexaginta totidem accederent, præbuit, opinor, accessionis faciendæ causam magnitudo, & frequentia negotiorum, quæ temporibus illis acciderunt, quibus lex est perlata, ut in deliberando singula eò magis exciterentur, quo consultationibus plures darètur operam, quemadmodum factum comperimus, ubi Creta defecit, Laurentio Celsò Duce quinquagesimo octavo. Siquidem viri ex ordine Patricio viginti quinque Senatoribus aliis tunc adjuncti

DE REPVE. VENET. 143
adjuncti sunt: & non multò antea Ioanne Delphino Principe totidem fuerant asciti in eundem ordinem, faciendæ pacis ergò cum Pannoniæ Rege. Bello deinde Patavino, & non semel aliàs constat, idem factum fuisse varias ob causas, atque ita consuetudo tandem obrinuit, ut viginti quorannis cooptarentur. Auctus in duplum numerus tempore Michaëlis Sceni, qui fuit in ordine Ducum sexagesimus tertius: Ad extremum verò Francisco Foscaro Principe crevit idem Adjuntorum numerus usq; ad sexaginta; Velim autem scias, non plures ex una familia quàm tres omninò inter sexaginta veteres Senatores locum habere posse: inter Adjunctos quoque duos; aliquando tres, si modo bini duntaxat fuerint in veterum numero. Atque ita complectitur Rogatorum Concilium hos centum, & viginti viros, quos commemoravi, propterea verò nonnullos magistratus; immò quedam alia concilia, sed non eodem jure. Sunt enim qui facultatem habent ferendi suffragium, quod vos appellare consuevistis (*Rendere il partito,*) sunt etiam, quibus hoc non licet, sed honoris gratià datur interesse tantum, ut quæ geruntur in republ. intelligere valeant.

leant. Hi verò sunt, qui Senatum ingrediuntur cum ipso jure suffragii, Dux, tres Consiliarii, qui dicuntur inferiores, & duo Censores, qui postquam abierunt à Magistratu, tunc obtinere solent jus ferendi suffragii. Tres viri, qui præstant actis per Supracastaldiones; nam hi jurisdictione confecta veniunt in Senatum nacti jura suffragiorum ad quoddam tempus. Accedunt his tres publicorum vectigalium custodes, qui reddituum Gubernatores vocantur. Tres quoque rei frumentariæ præfecti, quatuor salis procurando, tres urbani Quæstores, tres, qui veteribus rationibus præstant inspiciendis, totidem, qui recentioribus. Tres Adiles viarum, tres Navali præfecti, tres Quæstoribus præpositi, tres Magistratibus Decem, tres scilicet Recuperatores. Quibus autem in Senatum venire licet, sed absque jure suffragii, sunt omnes hi, Collegium sapientum, Trium-viri aquis custodiendis, Concilium decem sapientum, Trium-viri valetudini exandæ, Trium-viri vectigalibus, Magistratus is, qui mercibus advehendis præest ex Alexandria, tres viri, ex Damasco duodecim, ex Londino totidem. Omnes hi, quos recensui, in unum collecti apud nos constituunt Senatum,

sive

sive Rogatorum Concilium. IOAN. Estlet mihi multum in optatis aliquid intelligere de his Magistratibus, modò id opportunum tibi videatur. ΤΡΥΦΟ. Mihi constitutum est nihil de his dicere, propterea quòd nihil ad rem faciunt: intendimus enim ea commemorare tantummodò, quæ spectare possunt ad constitutionem universæ reipublicæ. Itaque ut propositæ narrationi insistam, Concilium Rogatorum ob id nominatur; quia priscis illis temporibus, ut plerique referunt, à publicis ministris convocabantur Patricii, & quodammodo rogabantur, ut accedere vellent ad consultationes, & deliberationes publicis de rebus. Creantur autem Rogati, sive Senatores, nimirum illi priores sexaginta, quibus hæc appellatio competit potissimum, eodem modo, quo Magistratus omnes in Comitibus solent, & seni quidem singulis diebus, verùm capto tam maturè tempore, ut ante Kalend. Octobris omnes sint creati; qua die Magistratum ineunt. Cæteri sexaginta, qui dicuntur Adjuncti, uno eodemque tempore cum in Comitibus tum in Senatu creari solent anni vertentis, idque sic hoc pacto. Tertio Kal. Octobris, qui dies Beati

K Michaë-

146 DONAT. IANNOT.
Michaëlis Archangeli memoriæ consecratus est, cogitur, qui tunc est Senatus, & integrum est cuique, modo jus suffragiorum obtineat, nominare quem velit inter Adjunctos referri. Porro nominati omnes scripto mandantur: Proxima die Comitia majora indicuntur, & unus ex iis, qui sunt à secretis, cunctorum nomina publicè recitat è scripto, & in urnam conjicit, unde singula sorte ducit ordine continuo, pro quibus itur in suffragia, & quicumque superaverit dimidiam partem, ille novo Senatui adjungendus erit. IOAN. NÖNE possit accidere, ut reliqui repulsam ferrent ex iis, qui nominati sunt, ita ut ad complendum sexaginta Adjunctorum numerum non nihil deesset TRYPHO. Possit, tamen rarissimè; Tunc autem ii Senatores, qui desiderantur, (semper enim paucissimi sunt) eodem modo subrogantur proximis Comitiis, neque solet aliter fieri, si quando priores illi sexaginta, quorum præcipua est autoritas, intra tempus approbati omnes non fuissent. Sed ut redeam⁹ ad ipsam rem; Quicumque sunt hujus Concilii participes effecti, cæteri Magistratus nihil interest, quo tempore sint renunciati. Ineuntibus enim novis Senatoribus annu-

DE REPVB. VENET. 147
annumerari debent, quotquot versantur in iis muneribus, quæ modò commemoravi, & dum jurisdictionem suam quandiu jurisdictionem minimè absolverint. Ea tamen absoluta, priusquam Senatores annum suum conficiant, statim locum relinquunt successoribus, qui simulatque approbati fuerint, veniunt in Senatum. Consuevimus etiam difficillimo reipublicæ tempore facere copiam Senatus aliquot Patriciis, qui publici ærarii inopiam sublevare voluerint privato suo censu, nimirum mutuando certo pecuniæ numero per leges definito, quæ tempus etiam constituunt, quo licet eo munere honorario frui, ne si fortasse solutio anticiparetur, amittere collatum beneficium intemptivè cogantur: Verum quamdiu pecuniæ restitutio facienda differtur, tandiu nullus excludi debet à Senatu, idque perpetuò solemne est. Nunquam tamen illis communicantur jura suffragii, sed tantum patet aditus in Senatum, in quo nullam reipublicæ præstant aliam operam, nisi quod publicis negotiis vacant intelligendis, atque illis perturbationibus audiendis, quæ in hominibus continenter excitari solent. Hæc autem consuetudo, si non
K 2 omni-

omnino sultem aliqua ratione videtur
 nõ improbanda, quod inde non unam
 fructum publica res capiat. Nam præ-
 ter illud, quod civium pecuniis utitur,
 hoc etiam pariter conficit, ut junio-
 res (nam ejusmodi plerique sunt)
 maturè sibi usum rerum comparate
 queant, & ad summam virtutem tem-
 pestivè proficere: quod certe quàm ex-
 pediat reipublicæ, nullus non intelli-
 git. Convocari porrò Senatus, habe-
 ri que solet, quotiescunque Collegium
 censuerit, prout inferius exponam:
 Magistratibus etiam, & Advocatori-
 bus datur; his, cum de re quapiam ad
 ipsum relaturi sunt: illis, cum legem
 aliquam sancire voluerint, & quoties-
 cunque Senatores convenire debent,
 ere campano semper id significatur;
 attamen etiam per publicos præcones,
 seu viatores accersiri solent. Enim-
 verò capere aliquid neutram in par-
 tem licet: ita enim nos loquimur;
 hoc est decerni, & sanciri nihil omni-
 nõ potest, nisi quatuor saltem Consi-
 liarii fuerint in Senatu, & ex omni-
 bus Senatoribus, quibus est jus feren-
 di suffragii, ad minus sexaginta: Sed
 vix unquam accidit, quin multo ma-
 jor sit frequentia. Agitur in Senatu
 de maximis & gravissimis quibusque
 nego-

negociis universæ reipublicæ, consultat-
 tur, & deliberatur de pace, de bello,
 de induciis, de fœderibus. de rationi-
 bus comparandæ pecuniæ ad usum
 reipublicæ; sed hæc omnia quomodo
 tractentur, expressè patebunt, ubi
 sermo nobis erit de Collegio. Leges
 quoque approbatæ sanciantur ab hoc
 ipso Senatu, de quibus primùm cognov-
 scit ille Magistratus, ad quem pertinet
 ea res, cujus causa lex est jubenda, mox
 Collegium adit, atque ostendit ejus-
 dem legis, vel utilitatem, vel necessi-
 tatem: Approbante Collegio tum de-
 mum fertur ad Senatum, à quo nisi
 laudata fuerit, rata non habetur. San-
 cita verò præconis voce promulgatur,
 à quo tempore omnes eâ tenentur, &
 suscipit hanc curam Magistratus, qui
 fuit legis autor. Hoc modo Triumviri,
 qui nomen habent à pompa, pro-
 pterea quod est eorum munus prospici-
 cere, in victu & vestitu modesta qua-
 dam parsimonia ut adhibeatur, non
 ita pridem novas leges condiderunt
 his ipsis de rebus, quæ postea sunt ap-
 probatæ à Senatu, & palam edictæ,
 neque nunc ulli ab earum observatio-
 ne discedere licet. Quanquam à nobis
 interdum dari solet opera, ut non mo-
 dò in Senatu, sed etiam in majoribus

Comitiis nonnullæ leges fœscantur: id opinor, est in arbitrio positum Magistratus, à quo lex fertur, & non alia de causa procurari existimo, quàm ut accedat eidem legi major quædam auctoritas. Ita Centiores paucis ab hinc mensibus, qui Magistratus recens institutus est ad ambitionem Candidatorum nimiam coërcendam, iusserunt eam legem, ne quis congratularetur cuiquam Magistratum adepto. Quæ lex à Patribus comprobata maximo consensu, multò majori etiam in Comitiis stabilita est, atque hoc tempore observata quàm accuratissimè viget. Præter hæc autem pertinet ad Senatum, sive Rogatorum Concilium imperatoris electio, qui classi præsit, ubi aliquod bellum mari gerendum est, & legati optio, si forte belli terrestris periculi imminet: pertinet etiam creatio trium Magistratuum, quos communi vocabulo sapientes appellamus, sed alios maximos, alios à continente, postremos omnium à mari: faciam brevi, ut hæc omnia planissimè intelligas. Modus eligendi, quos per centum omnes, talis est. Senatorum cuique datur nominare, quem libet, & pro singulis nominatis colliguntur suffragia, cui verò plura contigerint

supra

supra dimidiam partem, huic munus deferretur. Sed quia non semel evenire solet, ut qui plurimorù iudicio aptissimus habetur, nihil oneris sustinere velit: exempli gratiâ, legati partes in exercitu, quin imò se molestissimè laborum significet, si quis auctor esse velit ejus sententiæ; propterea certa quædam ratio fuit à nostris inita, ut offensionis incurrendæ nullo periculo possit hic vir à Senatoribus nominari, neque res ipsa publica fraudaretur eo fructu, quem percipere meritò deberet è sui civis virtute. Iubentur ergò singuli Senatores in parvo quodam chirographo nomen illius scribere, cujus industriæ munus id committendum existimant. Collecta in unum chirographa repouuntur in urna, & singulatim per scribam magnum educuntur, & nomina descriptorum omnia publicè recitantur, & pro singulis ordine itur in suffragia, & in quemcunq; magis ea propenderit supra dimidiam partem, in eundem conferunt eam curam, & administrationem. Cæterum quando præficietur imperator classi, quisquis à Senatu designatus fuerit eo modo, quem dixi, postea debet etiam in Comitiis subire suffragia competitoribus attributis per quatuor Electorum ordines

K 4

dines

152 DONAT. IANNOT.
dines, ut explicatum est supra; munus
autem imperatorium ei mandari so-
let, qui plura suffragia consecutus est,
modo non infra dimidiam partem.
Consultarii tandem atque Censores
partim creantur in Senatu, partim in
Comitiis; cum peruentum est fuerit,
modum explicabo. Sunt enim qua-
dam, quæ nunc exponere, neque licet,
neque expedit, cum magis pendeant
ab iis, quæ tradenda sunt, quam ab iis,
quæ sunt tradita. Quoniam verò cu-
mulate satis edilserimus, quicquid
spectare videtur ad auctoritatem Ro-
gatorum, siue Senatorum, reliqua prose-
quenda fuerint, nisi prius aliquid oc-
currat, de quo percunctari velis.

IOAN. Hoc unum modò. Dixisti
Senatores Kal. Octobris ingredi solitos
ad capeendam rempublicam. Est ne
aliqua ratio, cur hoc potius, quam alio
tempore soleant auspiciari? TRYPHO.
Vnicam tantum rationem af-
ferre possumus huius rei, de qua nunc
ru queris, bella per æstatem geri solita
superioribus ætatibus: nunc enim
quemadmodum est videre, miles tam
hyeme, quam æstate continetur in ca-
stris: idcirco imminente hyeme Sena-
tus publicam administrationem susci-
piebat, ut æstate proxima: deinde cum
flagra-

DE REPVB. VENET. 153
flagraret bellum, satis instructus esset
cum à notitia, tum ab usu rerum ge-
rendarum: Nam si alio tempore, ut
puta æstate incunte, ad rempub. admi-
nistrandam ingrederentur ii, qui suc-
cedere veteribus Senatoribus debent,
incurrerent in principia belli, nulla
præditi scientia, nulloque usu rerum,
& fortassè non bene deliberando ma-
gnum aliquod detrimentum importa-
rent ipsi reipublicæ. Hac, opinor, de
causa maiores nostri temporis id po-
rissimum statuerunt. IOAN. Adhuc
mihi duo subeunt in mentem qua-
renda. Primum, An qui fuerit in Se-
nату per annum, siue inter sexaginta
primarios lectus, siue inter Adjunctos,
idem proximo & in sequenti anno
possit etiam esse. Alterum, Quomodo
soleant in Senatu excipi suffragia.

TRYPHO. Quod attinet ad pri-
mum, scire debes, nullam à munere Se-
natorio vacationem necessariò requi-
ri, & ideo non modò in annum proxi-
mum, sed etiam in tertium, & quar-
tum, continenterque deinceps pro-
gari posse, nullo discrimine inter pri-
marios, & inter Adjunctos. Quisnam
verò modus sit excipiendi suffragia,
opportuno ac suo loco faciam, ut in-
telligas. IOAN. Igitur perge, quemad-

K 5 modum

modum instituiti. TRYPHO. Excipitur Senatus ab eo, quod nominamus Collegium, estque veluti tertium membrum in nostra republica, & maxima cum honestate, tum autoritate: Constat autem præcipue tribus, ex his magistratibus, qui sapientes appellantur, aut Maximis rebus, aut Continenti, aut Mari præfecti, numeroque sunt sexdecim, primi quidem generis sex, cæterorum quinque singulatim: Accedunt his unà cum ipso Principe sex Consilarii, tresque Præfides XL virum, proptereaque hi reipublicæ majestatem sustinent. Porrò sapientes mari, qui vocari etiam solent, sapientes ordinibus, tractant ea negotia, quæ spectant ad res maritimas quacunque ratione, non modo belli, vel pacis. Sapientes verò continenti prospicere debent rei bellicæ & militiæ terrestri, nec non etiam paci. Horum præcipue partes sunt, eos omnes, qui reipublicæ stipendia merent, in albo recensitos habere, & curam ipsorum gerere. Cæterum ii, qui sunt sapientes maximis rebus, universa procurant, & domi & foris, iisdemque potissimum incumbit cura omnis pacis & belli, scribendi ad Principes, nec non respondendi, tandemque consulendi, & administrandi omnes

omnes partes reipublicæ: Superioribus temporibus, quod prætermittendum non est, suprema quidem autoritas horum sapientum complectebatur universam administrationem cæterorum omnium, qui tamen attingere non poterant ea, quæ ipsi administrabant. Quare licebat maximis sapientibus agere cuncta negotia militiæ terrestri, adhibitis tamen sapientibus continenti, quibus eodem modo jus erat adjungere sese mari sapientibus, & unà cum ipsis res maritimas tractare, ita ut qui maximis rebus sapientes essent, iidem quoque præfecti haberentur tam continenti, quam mari. Sapientes autem continenti, maris etiam procurationem susciperent, & præterea aliud nihil. Temporibus nostris nonnihil variatum est in hac rerum administrandarum ratione paucis abhinc annis. Nam continenti sapientes publica lege redditi sunt æquales sapientibus maximis, quod quidem spectat ad rerum administrationem. Iurisdictio, & facultas tantummodo sapientum mari permanet iisdem limitibus circumscripta, quibus erat prius. Existere quidem initio non nisi sapientes maximis rebus; sed aucta reipublica & amplificato maris imperio cum publi-

publica negocia permultum incre-
menti acceperunt, necesse fuit creare
alios sapientes, quibus cura maris po-
tissima mandaretur. Idem omnino
contigit, ubi propagari cœpta est in
continenti respublica, ut opus huic
etiam esset præficere alios sapientes,
quod quidem factum est eo tempore,
quo primum Taurium in nostram di-
tionem cecit. Cæterorum sapientum
primordia originis nescio: quanquam
majori existimatione, atque dignitate
primis temporibus fuere sapientes ma-
ri, quàm continentis. Sed parto jam
imperio terrestri, nostrorumque ani-
mis ac studiis ad continentem con-
versis, illi jacturam fecerunt suæ digni-
tatis, hi verò compotes facti sunt am-
plioris multò. Sapientes omnes eligi
solent in senatu non alio modo, quàm
Legatus copiarum terrestrium, quam
rem exposuimus. Verùm te non lu-
giat, maximis rebus sapientem quem-
quam non optari, quin provecta jam
sit ætate, maximaque virtute: Sapien-
tes quoque continentis licet non ead-
em, magna tamen in existimatione
versari, atque dignitate; multò qui-
dem in minori sapientes mari, qui Ma-
gistratus hoc tempore nulli ferè est
ulvi, nisi quòd exercitationis junio-
ribus

ribus præbet opportunitatem: Nam si
de aliqua re graviori est deliberan-
dum, præsto sunt alii sapientes conti-
nenti, & maximis rebus. Commune
id habent hi singuli Magistratus, ut
eligant singulos Præsides, & præfi-
ciant sibi, quorum munus durare so-
let ad septimum usque diem, quo tem-
pore elapso succeditur. Refert is ad
Collegium, atque commemorat quæ-
cunque agenda spectant ad suum Ma-
gistratum. Res autem hoc modo per-
agitur. Collegium quotidie coit horis
post ortum solis circiter duabus: me-
minisse autem debes in nomen collegii
venire non modò tres Magistratus hos
sapientum, quos diximus, verùm etiam
Principem, & Consiliarios, nec non
tres Præsides Quadraginta virum, qui
quoniam ipsius reipublicæ majestatem
referunt, appellatione Dominatus ap-
ud nos donantur, neque verò minus
in collegium adhiberi solent, quàm in
concilium Rogatorum, Decem virum,
majoraque in comitia, ut nihil plane
sit agendum sine ipsorum præsentia.
Habet sanè Dux unà cum suis Consi-
liariis speciem quandam Regis, qui
licet singulis Magistratibus negocia
tribuat, ipse tamen adesse velit dum
pertractantur, ejus tamen præsentia
non

non efficit , quin ea penes illos sint , quorum arbitrio præcipue committi fuerint . Sic etiam tres ii Magiftratus , qui fapientes dicuntur , quanquam fuis de rebus confultant coram ipfo Principe , coramque tum Confiliariis , tum quadraginta virum Præfidibus , nihilominus ea cura ipfis præcipue incumbit . Convocato igitur collegio recitari folent omnes litteræ ab eo tempore lætæ , quo fuit proximè conceffum ; audiuntur quoque oratores Principum , fi qui audiri poftulant , tresque illi fapientum ordines ea tractant , quæ proprii funt muneris , moventibus , & referentibus Præfidibus fuis . Quod fi aliqua deliberatio capienda fit de gravioribus rebus , quæ fapientum maximorum operam , & confilium expoftulant , aut etiam fapientum , qui curant res continentis , poftunt excludi fapientes mari , qui tamen his confultationibus intereffe nunquam prohibentur , niſi fortè quid nimium referat , & magnoperè urgeat : cætera tantum audire debent , & in ſilentio verſari : quod fi velint aliquando ſententiam dicere , nulla eſt ejus habenda ratio , dum ad Senatum refertur , quem admodum cæterorum fapientum , & eorum , qui præſident quadraginta virali

virali Collegio , Confiliariorum quoque Principis haberi ſolet . Atque ut aliquo exemplo huiusce adminiftrationis rationem totam accipias , faciamus aliquid eſſe deliberandum illis de rebus , quæ pertinent ad fapientes mari . Aggrediuntur hi fanè ad rem adminiftrandam , ſed prohibere non poſſunt , quin cæteri fapientes , fi velint , omnibus interſint . Verſantur igitur in ipſa confultatione ; ſed quid ſentiant , exponere non ipſis tantum , verumtamen omnibus , qui funt è collegio , datur . Prout autem vel omnes in eadem , vel alii funt in alia ſententia : ſic etiam vel unà , vel ſingulatim ad Senatum referunt : licet enim ſingulis cum fapientibus , tum Confiliariis , multoque magis ipſi Principi , cum diſſentit ab aliis , ſeparatim ab ipſis rem quamlibet ad Senatum deferre . Cunctæ porò ſententiæ unà cum autoris ſui nomine per eum , qui eſt à ſecretis , mandantur ſcripto ; cumque nihil omninò ſit deliberandum , quod quidem ſpectat ad publicam adminiftrationem , abſque confilio & approbatione Senatus , eo convocato accedunt ii Magiftratus , ſententias omnes deſcriptas ſecum deferentes , quas hoc ordine exponunt . Si quidem plures , non

non una fuerint (ponamus autem quatuorellè) simul omnes proponuntur, sed primo loco ea, cujus est autem præstantissimus Magistratus. Nam qua proficitur à Duce, vel Consulariis, ea cæteris omnibus antefertur debet: si qua itidem à maximis sapientibus, prius est recitanda, quam quæ promanat à sapientibus contenti, qui præcedunt eodem modo sapientes avari. Si verò inter se non conveniunt hi singuli ordines, sed in eodem plures sententiæ fuerint ipsa de re, quæ suam administrationem attingit, illius sententia principem locum habet, qui præcellere inter collegas existimatur. Posteaquam verò de universis relatum est, si quis è numero sapientum velit contradicere, nullus è Senatoribus potest antevertere, primæ verò partes concedendæ semper sunt ei, qui præeminet autoritate, atque honore inter sapientes: Deinde verò potestas fit cunctis Senatoribus oppugnandi, quicquid libuerit ex iis sententiis. Vbi verò satis accurate disputatum est, singulaque momenta rationum maturius expensa, colliguntur suffragia pro cunctis simul ad hunc modum. Si quatuor sententiæ fuerint, ut esse possumus, quatuor

viri

viri à Secretis prodeunt albo colore singuligestantes loculum, præ manibus succedit alius à Secretis, unâ cum præsino, postremo loco venit rubrum, qui præterdit. Equatuor illis, qui tenent loculos albos, primus alta voce pronunciat autoris nomen, qui sententiam attulerit primo loco expositam: alter secundi autoris, proximus tertii, & postremus quarti. Porò Senatores ipsi, in quemcunque loculum maluerit quisq; pro ea sententiâ, quam laudant, suffragia sua conferunt. Si quis est forte, qui cunctas pariter improbet, is præsinum ad manus habet. Si cui nondum liquet, tantisper expectandum est, donec ad extremum ruber circumferatur, qui loculus appellatur à nobis, non sincerorum, hoc est illorum, qui neque damnant, neque probant ullam è sententiis. Collecta ad hunc modum suffragia postea numerantur, & cui plura delata propitia fuerint, ita tamen ut superent dimidiam partem, ea demum sententia firma censetur, atque rata, nec insuper opus est alia comprobatione. Sin autem dimidiam partem nulla supergrediatur, illius, quæ pauciora suffragia tulerit, ratione non habita, pro reliquis tribus iterum feruntur, nec alio certo modo,

L

quàm

162 DONAT. IANNOI.
quàm antea, nimirum adhibitis loculis
tribus candido colore, unà cum prasino,
atque rubro. Et si qua plura quàm
pro dimidia parte tunc adipiscatur,
fancira est: Alioquin altera quoque
præmittitur inferior suffragiis, &
quæ superiunt, dux tantum admittun-
tur, de integro binis loculis albis cin-
cumlatis, nec non prasino, & rubra.
Quod si adhuc neutra potuerit assequi
numerum definitum, quæ proprius
inde abest, referri solet altera rejecta:
Quare duntaxat adhibetur unus e lo-
culis albis, non tamen sine prasino
de more, atque rubro. Verumtamen si
quod aliis sententiis, id huic etiam
contigerit, ut nequeat attingere, aut
superare dimidia suffragia, quod qui-
dem accidit, ubi pauciora conferuntur,
in album, plura in alios duos loculos,
nulla ex propositis sententiis approba-
tionem habet, unde fit, ut nova con-
sultatione, atque relatione sit opus, cum
res agitur admodum necessaria. Quod
quidem præstari potest, vel eadem die,
cum ipsi Duci, singulisque Consiliariis,
Præsidibus quoque Quadraginta-vi-
rum, atque sapientibus integrum sit,
ut diximus, de omnibus referre: Potest
etiam id rejici in alteram diem. Sed
profectò vix unquam evenit, quin è

ret

DE REPV. VENET. 163
tot sententiis, una tandem non com-
probetur: Partes vernaculo sermone
has appellare consuevimus: Quare li-
cebit utroque vocabulo pro eadem re
vci. Si tamen nulla sententia unquam
fanciretur, & aliqua deliberatio foret
expedienda, idque res ipsa necessariò
randem postularer, quid fieri sôicat à
nobis, tunc planius intelliges, quando
sermonem habebimus de concilio De-
cem-virum. Sed illud prætermitti nul-
lo modo debet, ubi primùm pro senten-
tiis omnibus simul ineuntur suffragia,
si plura quàm dimidia comperta fue-
rint in rubro, quem appellari dixi à no-
bis loculum minime sincerorum, hoc
est eorum, quibus nihil liquet, tunc
omnes illas sententias pariter excludi,
ita ut pro nulla sit redeundum am-
plius ad suffragia, sed aliæ delibera-
tiones instituendæ. IOAN. Quantum
quidem ex tuis sermonibus colligere
potui, mihi videntur hi sapientes auto-
res esse omnium sententiarum, quibus
referendis præsumt: nec enim alium
quemquam video, qui facultatem ha-
beat referendi, sed tantùm contradicen-
di. ΤΡΥΡΗΟ. Ita est, ut tu dicis.
Sed quia fieri potest, ut aliquis sit in
numero Senatorum, qui vel consilii,
vel commentationis quid habeat in

L 2 usum

tus autoritate. Atque ut singula probè intelligas, post obitum Ducis statim ingrediuntur Ducarium sex Consilia-rii, unà cum tribus Præsidibus Quadraginta-virùm, de quibus dicam inferius. Natu maximus inter Consilia-rios Produx appellatur: nam quædam administrat, quæ sunt ipsius Ducis, cuiusmodi est obſignare ſyngraphas exhiberi ſolitas iis, qui recens munera ſuſcipiunt. Sed litteræ, quæ mittuntur ad Magiſtratum extra urbem, & ad omnes alios, Gubernatorum nomine ſcribi ſolent, quibus efferre Ducario pedem non licet, antequam Dux in demortui locum ſit ſuffectus. Occludi ſolent etiam Ducarii fores, in quibus tamen oſtiola quædam relinquuntur, per quæ tantùm patet exitus, atque ingreſſus: Præſidia ſimul, & excubiæ nonnullæ adſunt potiùs ad inorem antiquum cuſtodiendum, quàm quod iſis ſit opus: neque enim civitas magis afficitur in Principis obitu, quàm Patrii cuiuſlibet, qui privatus egerit: Quo ſit, ut immutatum in ipſa quicquam non appareat: Et quanquam Magiſtratus nulli conveniunt ad juſ dicendum, antequam Dux renuntietur; id habet eam cauſam, quod Patriiſ in habenda electione plurimum occu-

occupatis, adminiſtrare quicquam minime vacat. Porro Ducalibus veſtimentis exornatum cadaver Ducis in eam, quam vocant, aulam Publicorum deſerri mandatur, ubi triduum quietiſ: bis denſ autem Patriiſ id munus datur, ut amiſti veſte coccinea deducant ipſum, & circumſedeant ibidem commemorates, quod munus etiam proximis diebus obire ſolent. Hiſ peractis celebratur ſunus tam inſigni & magnifico apparatu, quàm decet amplitudinem tanti Magiſtratus. Ab exequiſ altera die Comitia inducuntur, in quibus admonentur omnes à ſcribarum principe, cum ſit initium faciendum creationis Ducis, primo loco quinos Correſtores, & ternos inquiſitores eligi oportere. Surgit inde Produx, & verba facit ad Conciliũ, collaudataque plurimum vita, & moribus, nec non adminiſtratione Ducis extincti, exhortatur omnes, ut in Principe ſtatuen-do reipublicæ utilitati, atque dignitati inſervire ſtudeant. Poſtea recitari jubentur ex ſcripto leges, quibus tota ratio continetur Ducis eligendi. Tandemque proriſ eodem modo, quo cæteri Magiſtratus, creantur quinque Correſtores, tresque Inquiſitores. Horum munus eſt perquam diligenter inqui-

168 DONAT. IANNOT.
rere in vitam superioris Ducis, & acta
universa, & observare, an discesserit
aliquatenus à prescripto legum, &
eum, si quid offensus fortasse com-
periant, illic disserere. Pœna, qua mul-
ctandus ipse foret, in hæredes transfer-
tur; sed multa pecuniaria tantum ir-
rogatur: nimis enim à justitia alienum
est, pro culpa, quâ Dux obnoxius pœ-
næ videatur, hæredes nihil tale com-
meritos acerbius plecti. Ejusmodi qua-
stio solet exerceri in Comitibus ipsis,
quippe quæ gravissima ducitur propter
ejus personæ dignitatem. Nihilominus
etiam posset eadem exerceri in Conci-
lio capitali Quadraginta-virum, ut in-
ferius docebimus. Dux Lauredanus ob
insignem integritatem atque sapien-
tiam: dignus, ut ejus memoria cum
maxima veneratione ab omnibus co-
latur, tertius annus modò agitur ab
ejusdem obitu, cum eâ ratione, qua
diximus, condemnatus est, quod eam
personam sustinuisse minùs liberaliter,
& non satis pro dignitate reipublicæ
judicatus esset. Quare ipsius hæredes
coacti sunt multam dependere, quæ
non minor erat aureis quingentis su-
pra mille. IOAN. Videtur hujusmodi
lex mihi non satis æqua, quia rationi
consentaneum non est; ut eius, in
quo

DE REPVB. VENET. 169
quo nihil peccavit, aliquis pœnas luat.
ΤΡΥΦΟ. Ita est: sed in hoc genere
pœnam subit non nisi quod obnoxium
est, ipsa nempe hæreditas multanda,
quam quicumque adit, ejus nomen præ-
stare debet. Et verò prudentissimi fue-
runt illi, qui hanc legem sciverunt, ex
qua fit, ut Duces pareant ipsis legibus
multò attentius, quippe quos non su-
giat fore, ut hæredes plectantur ipso-
rum culpâ, quamvis effugerint ipsi
animadversionem. Sed ad rem, quæso,
nostram. partes Correctorum sunt vi-
dere, & animadvertere, an nova lege
quapiam sit opus, qua sit obstringen-
dus is, qui futurus est Princeps, & an
aliquid vitii sit emendandum, quod
extiterit in administratione demor-
tvi Ducis. Horum gratiâ statim ubi
creati fuerint, sese conferunt in sedes
attriburas ipsis, & quoties opus est,
iterant conventum, donec ea, quæ vel
immutanda, vel profus innovanda
videantur, habeant constituta. Quæ
certè res expedire nequeunt adeò cele-
riter, quin triduum aut etiam quadri-
dium ipsis impendatur. Rebus omni-
bus diligenter expensis, atque animad-
versis significant id Consiliariis, & P. e-
sibus Quadraginta virum, à quibus
inducuntur Comitibus, more, & loco
L 5 usua-

usitatis . Congregato Concilio accedunt cò quinque Correctores, à quibus refertur de iis, quæ visa fuerint vel emendanda, vel in mores etiam inducenda, & singula vel approbantur, vel rejiciuntur suffragiis adhibitis: Qua sanè ratione, quicquid opus habet emendatione, statim corrigitur, & si quid erutum fuerit, quod expediat reipublicæ promulgatione legis alterius, id facile asciscitur. Postera die Comitia rursus convocantur, quibus, nisi trigessimum annum exegerit, nullus interesse potest, & opportuno tempore conclusis ostiis in conclavi numerantur omnes, qui eò convenerint, & in quandam urnam, Pileum, ut jam monui, dictam, sed ex eo genere, quod in summo apice tantum semel est perforatum, dejiciuntur aurei globuli triginta propriâ notâ insigniti, & ex argenteis tam multi, quot aureis conjuncti capita recensita æquant. Post hæc è Consiliariis minimus ætate contendit ad ædem sacram Divi Marci, conterminam conjunctamque Ducario, ut nosti, atque ubi ad aram maximam supplicavit, puerum, quem libeat accersitum in Comitia deducit, ut pro singulis Patriciis, quibus id per legem non licet, ne quis fraudi locus relinquatur, dum

acce-

accedunt ad sortitionem, ipse sortiatur. Antiquis autem temporibus moris erat, ut quemcunque primum fors ebrulifiserit puerum vitum bonæ indolis, cum Consiliarius adduceret in Comitia, ut obiret hoc munus. Vocatur is puer modò Ballottinus, & in supplicationibus progredi solet ante Ducem, cui debet esse curæ, ut posteaquã pervenerit ad legitimam ætatem, ascribatur in eorum numerum, qui sunt à secretis. Perductus igitur in Comitia statuitur hic puer ante conspectum Præsidentum, Quadringentivirum, & Consiliariorum, & unus, ex utroque nomine, cui fors contigerit, pro urna solum ire pergit. Sortiuntur autem subsellia, quo singula debeant ordine ad urnam accedere. Verùm tamen in Magistratibus eligendis cum duplex ordo subselliorum semper accedat, cujus rei gratia binæ quoque urnæ statuuntur, in hac electione tanquam proprium & singulare notari debet, unam stare urnam, singulosque ordines subselliorum separatim accedere. Quamobrem sicuti aliàs pro quinis ordinibus duplicatis sortes injiciuntur, sic in præsentî, ubi Ducis electores erunt creandi, pro simplicibus decem sortes injici oportet, quæ deinceps educatæ indicant, quinam ordines

in

in sortitione debent præcedere. Sed erit sciendum, ubi fors in unum ex iis quinque ceciderit, qui sunt ad D. Georgii versus, ex eo capite accessum fieri, quod Brollium spectat, contra verò, ab eo, quod castellum, inchoandum fore, ubi fors alicui contigerit à latere D. Marci; Quam rem facile abs te percipi, atque intelligi arbitror, ex ea conclavis descriptione, quam superius adduxi. Cujuscunque autem ordinis fors educta fuerit, Patricius ille, qui sedet in eo capite, à quo est inchoandum, surgit ex loco suo, & ad urnam tendit. Puer, qui assidet urnæ, depromit ex ea globulum ejus vice, quem demittit in urnam alteram infra pedes positam, si fuerit argenteus, Patricius ille, cujus nomine sortitio est peracta, exit è conclavi. Sin auratus obtigerit; Consiliario porrigitur ut notam inspiciat, & ejus Patricii nomen enunciatur per scribarum principem, idemque continuo medius inter duos à secretis adducitur extra conclave in quoddam cubiculum. Mox advocantur ad tribunal omnes, qui sunt ejusdem familia, nec non etiam patru, avunculi, consobri- ni, socer, uxoris fratres, sororumque viri, & tandem omnes illi, qui fuerint ejus causà à sortitione excludendi. Cum

ad

ad tribunal venerint, à scriba numerantur, totidemque globuli ex argenteis ab urna eximuntur, omnes autem illi abeunt à conclavi, cum nihil aliud habeant exclusi à sortitione quod agant. Eadem ratione pergitur per singulos ordines succedentes, quoad aurati globuli triginta fuerint omnes educti, quos quicumque beneficio sortis affecti fuerint, secedunt in idem cubiculum, ubi sese continent, interea dum ab aliis disceditur. Dimisso concilio unà prodeunt, & confident in conspectu Præsidentum, Quadraginta-virum, & Consiliariorum in binis subfelliis, quæ sunt in medio sita, pares numero utrinque, postea coniectis in urnam aureis globulis novem, & uno super viginti argenteis, sortitioneque facta subfelliolorum, utrum inchoare debeat, atque unde, nam singuli ad urnam pergunt, unde singulorum nomine globulum depromit, quoad novem aureis fuerit exhausta, puer ille, quem dixi. Quibus argentei contigerunt, abeunt quo libet; Reliqui novem sortiti aureos ad cubiculum redeunt, ex quo, posteaquam convenerint omnes numero perfectò, traducuntur in alterum à Consiliariis, Præsidentibusque Quadraginta-virum, ubi sunt omnia in promptu

174 DONAT. IANNOT.
promptu ad usum necessi-
ta. Hic ad electionis munus peragendum, ut de-
cet, sacramento obligati tamdiu clausi
manent, quoad elegerint è quadragin-
ta familiis diversis Quadraginta-viros,
quæ res hoc modo procedit. Simular-
que Novem-viri conclusi fuerint, for-
tiuntur, quis eorum primas in nomi-
nando debeat obtinere, quis proximas,
quis tertias partes, atque ita deinceps,
iuxta quem ordinem pronunciant,
quoscunque libet: Suffragia colligun-
tur pro singulis, qui pronunciantur,
& qui septem ex ipsis consecutus fue-
rit, habetur unus è numero Quadra-
ginta-virum. Omnibus his creatis res
ad Consiliarios deferitur, qui statim ea
ipsa die, si ad vesperam multum non
inclinat, aut certè postera, Comitia
maxima indicunt. Quibus convocatis
scribarum princeps accitis duobus à
secretis ad Novem-viros accedit, à qui-
bus accipit syngrapham, in quibus de-
scripta sunt nomina electorum Qua-
draginta-virum, & ad Comitia rever-
sus Consiliariis jubentibus eadem recit-
at: singuli, prout nominantur, adeunt
tribunal, & è Comitibus transferuntur
in alterum conclave: Si quem abesse
contigerit, conquistum eunt unus è
Consiliariis, & unus è Præfests Qua-

draginta-

DE REPVB. VENET. 175
draginta-virum, qui hominem adepti
statim in Comitibus perducunt, nulla
colloquendi cum aliquo potestate fa-
cta, & exinde quod concesserunt omnes
alii ex eodem numero; quo impleto
demum Comitibus, neque prius dimit-
tuntur. Et quemadmodum Triginta-
viri superius dicti, sic etiam hi Qua-
draginta sistere se pergunt ante Consi-
liarios, & Præsides Quadraginta-vi-
rum, atque in binis subtilissimis interme-
diis consistunt, & ad urnam evocantur
fortibus eductis, in qua duo-deciginta
globuli argentei inter aureos bisulenos
reconduntur. Illi, quorum nomine
puer argenteos expromserit, statim
dimittuntur, hi, pro quibus aureos, in
eundem locum, ubi Novem-viri antea
fuerunt, aut aliud si libet, à Consiliariis
& sociis deducuntur, & in electione
jurati, prout superius est dictum, ibi se
continent oclusis perpetuo foribus,
donec Viginti quinque viros elegerint
ex totidem familiis inter se diversis, ne-
que pauciora quam novem suffragia
singuli requirunt, qui postea creati
nunciantur Consiliariis atque eorum
sociis, qui statim habent Comitibus, si
fert ita tempus, aliòqui rejiciunt in
diem proximam. Recitantur eo mo-
do, quò superius ostendi, horum
Viginti-

viginti quinque nomina per scribarum principem, quibus auditis ad tribunal singuli progressi dimittuntur ex Comitibus in conclave alterum, quemadmodum Quadraginta-viri antea nominati, & si quis non adest, accersitur eo modo, quo dixi, & ad Comiticia statim deducitur, atque inde ad aliorum conventum. Vbi verò coacti sunt omnes, è comitio disceditur, ipsi verò prodeunt in conspectum Æorum, qui præstant, & in sedibus suis collocati sortitò advocantur ad urnam, quæ continet novem aureos globulos, sexdecim argenteos: quibus hi contingunt, abeunt; quibus illi, permanent & conclusi ad instar aliorum, quos commemoravi, non paucioribus suffragiis, quàm septenis eligunt Quadraginta-quinque-viros ex familiis diversis quadraginta quinque. Comitibus indictis hi quoque renunciatur, & omnes qui aderant, & qui aberant in unum coacti ea ratione, qua exposui; ubi Comiticia dimissa fuerint, accedunt ad Consiliarios, & alios, qui præstant sedentque coram ipsis, & prout fors evenerit, ad urnam advocati se conferunt intra se cohibentem undecim globulos aureos, quatuor tringintaque argenteos. Hos qui sortiti fuerint, quoquò libet proficiscuntur.

essuntur. Alii verò manent, qui iurjurando more cæterorum obstricti, eodemque modo prorsus occisi saltem novem suffragia in unum conferentes eligunt quadraginta-viros, & unum præterea, qui sunt electores Ducis, ex aliis atque aliis familiis omnes separati. IOAN. Hæc res est admodum implicata, satisque longa, neque certe magno usui videtur esse. TRYPHO. Id verò disputare in præsentia nolum: nihil enim, ut præmonui, hodie à me accipies, quàm simplicem administrationem nostræ reipublicæ. Quapropter ut institutam narrationem prosequar, posteaquam advocatis comitiis Electores hi quadraginta & unus renunciati omnes fuerint, & in conclave sibi tributum introducti, quemadmodum est dictum; principio sacris opera datur ad implorandam cælestis spiritus opem, & unusquisque solemniter Sacramento se obligat fore, ut omnes rerum humanarum cupiditates abiciat, & eum tantùm deligat, quem prospexerit ornamento & uti futurum reipublicæ, & quæcunque dicta vel acta fuerint inter ipsos, nulli proditorum. Post hæc autem nullis adhibitis scribis aut ministris ipsi soli includuntur, ita ut à nemine prorsus conspiciantur.

178 DONAT. IANNOT.
spiciantur, & primo loco tres Præsides optant ex Senioribus, quos Priores nominant, deinde binos à secretis, sed ex junioribus. Præsides eunt solum, & ante se mensam quandam positam habent; in ea bini loculi coherentes, atque conjuncti, cujusmodi Magistratibus creandis adhiberi diximus, quorum alter continet globulos quadraginta & unum, eadem nota insignitos, ne cui fraudi sit locus. Cæteri Electores occupant eas sedes, quas cuique libet. Illi duo, qui sunt à secretis, chirographa numero quadraginta & unum à se confecta & circumplicata cuique distribuunt, similiter globulos expromptos quadraginta & unum. Ordine verò ante Præsides ternos singuli evocati chirographum suum in mensa deponunt, in quo scriptum est nomen illius, quem Duce[m] optarint. Excipiuntur ea nomina ex chirographis per duos à secretis, adjecto numero suffragatorum unicuique. Vix autem unquam plura nomina excipiuntur, quàm sex aut octo, quia ferè non sunt plures ii, quos justè credi potest ad id honoris fastigium provehendos esse. Postea reconduntur in urna nomina descripta, ut ex ea sortitò educantur, & cui prima fors obtigerit, si fortè

DE REP. VENET. 179
fortè unus est ex numero Electorum, emittitur ex templo in aulam quadraginta-viralem, atque inibi clauditur. Mox Electoribus singulis fit potestas accusandi hominem, quocunque nomine libet, & arguendi e[um] indignum tanto Magistratu. Si quid ab aliquo dictum fuerit, accuratè notant, & referunt in scriptum illi duo à secretis. Accersitur ille deinde, & in conspectum adducitur, omniaque eidem obiecta recitantur ex scripto; purgandi quoque, si velit, datur sui locus; quo factò iterum egreditur in eandem aulam, idque toties fit, quoties aliquis superest, qui accusare velit, aut ipse se queri pergat. His peractis itur in suffragia, quibus omnibus latis, conveniunt universi Electores ante ipsos Præsides, quorum natu maximus adhibita quadam virgula numerat suffragia, quæ vel propicia, vel adversa fuerint in utroque loculo. Nam si quinque supra viginti suffragentur ipsi, Dux habetur statim, nec alteri suffragari licet. Sin aliquid desit huic numero, depromendum est alterum nomen ex eadem urna, in qua conjecta sunt nomina sortienda, una cum numero suffragatorum, quot cuique fuerint; continuatur hic ordo, quoad peruentum fuerit

180 DONAT. IANNOT.
fuerit ad aliquem, qui viginti quinque suffragia saltem adipiscatur. Fieri quidem potest, ut nullus tot allequatur, sed ubi res hæc evenit, necessarium est Electores tamdiu clausos detineri, totiesque nominationes iterari & suffragationes, donec aliquis extet, in quem inclinet is numerus, qui modò dictus est. Hæc autem ratio fuit eligendi Ducis, usque ad creationem hujus, in qua nonnihil est variatum. Non enim fuit ille Dux prius renunciatus, quàm ceteri omnes competitores suffragia subirent. Quare si quis eo posterior in sortitione extitisset, & tamen obtinisset ampliora suffragia, Dux habitus esset, & non ipse viginti quinque suffragia, primum licet ascensus. Hoc itaque pacto, ut diximus, creato Duce permulta sunt, quæ fieri solent honoris causa; Primum illud, quod Electores per scribarum principem, qui de more nuncium hoc præfert, certiores faciunt Consiliarios & Præsides Quadraginta-virum, quem creaverint Ducem, ipsi; accedunt ante alios omnes ad congratulandum, & æs campanum pulsari jubent, nisi intempesta nox fuerit. Quo signo propinqui omnes, & amici excitati ad salutandum Ducem properè conveniunt. Interea moneta

recens

DE REP. VENET. 181
recens cuditur, & ipsius nomine signatur. Proximum his est, quod Electoribus Dux adhibitis in ædem Divi Marci descendit, atque ubi devotè supplicatum est, unà omnes in pulpitum ascendunt; natu verò maximus ad populum verba facit, qui convenire solet in templo maxima frequentia; narrat in mortui Principis locum alterum susceptum, quem multis laudibus ornatum palam ostendit, ingentes acclamationes & plausus referentem, in certum approbationis lætitiæque argumentum. Tunc ipse quoque Dux alloquitur populum, optimeque sperare jubet de suo principatu. Vbi peroravit, ex pulpito descendunt, & Principem deducunt ad aram maximam, ubi delato à Basilicæ Procuratoribus sacramento jurat in leges, & accipit vexillum de manu illius, qui vices Primicerii ex officio gerit. Arque ita certo pecuniæ numero ad altare oblato procedit ad ingressum atque aditum chori, & ibi duobus comitibus non amplius ascitis, quorum alter sustinet vexillum, alter, qui sanguine aut certè necessitudine conjunctissimus est, argenteum craterem desert aurea & argentea pecunia quam maximè refertum, in qua nomen est inscri-

M 3 primum

181 DONAT. IANNOT.
prum atque facies Ducis à nautis, qui versantur in Navali reipublicæ : in ligneum pulpitem sublatus egreditur ex templo, & per aream totam circumfertur eo, qui craterem tenet, in plebem nummos assidue passimque spargente. Exhausto cratere, qua patet ostium regium, ingreditur in Ducarium, atque ubi pervenit ad primos scalarum gradus, ex pulpico desilit. Ascendenti verò præsto sunt Consiliarii & Præsides Quadraginta-virum, qui adventum præstolabantur, occurrentes in medio ascensu, & excipientes eminentem ad summos gradus, ibique unus ex Consiliariis, qui ætate cæteros præcedit, imponit ejus capiti pileum, quem Duces gestare solent. Hinc ad publicorum aulam contendit, in qua commoratur aliquantisper, & sedet in quadam sella in eum usum parata. Tandemque ad suas aedes ab iisdem deducitur, quibus una cum Ducario traditis, confestim disceditur. Hæc igitur in novi Principis creatione solent honoris causâ officia præstari. Sed majestatis plurimum ei præterea conciliant ea, quæ à communi usu longè distant, ornamenta vestium, in primis ipse pileus apice perinsignis, qui non nihil ab occipito in altum allurgit.

DE REPVB. VENET. 183
git, deinde intra pileum velamen album ex lino, quod torum caput circumtegit, protentis ad aures, & pendentibus inde vittis collo tenus. Ad hæc oculos hominum convertit is, quem gerit, amictus, nulli manibus impeditus, uti nostræ togæ, sed perquam similis illi vestimento, quod vulgo pallium dici solet, eaque longitudine, ut usque ad talos demittatur. Circumplicat autem collum appendix rotunda, quæ pertinet usque ad cingulum undequaque, & preciosis, quas fulcit, pellibus obducta. Vestes omnes contextæ de more sunt ex quolibet genere pannorum, cujusmodi sunt ea, quæ vocantur, Velutum, Rasum, sericum Damascenum, & Braccatum, tela quoque cum aurea, tum argentea. Quotiescunque progreditur in publicum, æs campanum insonat, & præferuntur aliquot vexilla in altum sublevata: clangunt etiam buccinæ quædam insigni magnitudine. Succedit porro pulvinar, sellaque aurea. De Musica re nihil dico, quæ communis est omnibus in Italia Principibus. Proccedit inde sub umbella tandem Dux ipse, utrinque bini Oratores præcipui larus ejus tegunt, alii à tergo stipant. Hos prosequuntur ad tricena paria

184 DONAT. IANNOY.
nobilium virorum, qui Ducalibus vestimentis omnes induti sunt ex Coccino confectis, aut alio genere panni. Ille, qui exterior incedit in primo pari, sustinet elatum enseni, quem præ manu gerit. Hæc autem omnia præbent ejusmodi spectaculum, quod reverentiam non minus, quam admirationem inicit. Temporibus certè nostris Andreas Gritus, qui ornatus est tam insigni dignitate propter eximias singularemque animi virtutes, non parum adiecit huic pompæ ornamentis & magnificentiæ ex ea dignitate, nec non venustate, quam habet summam in aspectu. Enimverò, quod animos contemplantium mirum in modum pascit, est illud, quod cuilibet tunc in mentem subit, nulla violentia id honoris à civibus exprimi, quemadmodum in tyrannide fieri solet, sed ultrò deferri Principi ex legum præscripto & ex instituto republicæ, quæ jubet illum omni genere obsequiæ coli; id verò tam severe à cunctis exigitur, ut à Patribus quidam subierit gravissimam penam, non alia de causa, quam quod à Principe dicta sententia de nescio qua re, his verbis ad eum utiis fuisset; Sorensissime Princeps negavis. Quæ sanè vitia sunt è triviis desumpta,
& mi-

DE REPVB. VENET. 185
& minimè digna, quæ jactarentur in eam personam. Hæc habui dicere de Principis electione, necnon de summis honoribus, qui eidem habentur. Reliquum est, ut de Consiliariis quoque differamus, qua sint autoritate in republica, & quas partes habeant, si tamen nihil tibi superest, quod requiras amplius. IOAN. Antequam pergas ad alia, cedo mihi quæso. Quantum temporis tribuitur huic electioni? TRYPHO. Consideranda fuerint in ipsa tria temporis curricula. Primum ab obitu Principis usque ad initium Electores instituendi. Alterum ab hoc initio, usque ad suum finem. Postremum ex quo Electores concludi solent, usque ad creationem. Primo tempore iusta persolvuntur, ac eliguntur, cum Inquisitores tum Correctores, qui vel multum, vel parum temporis conterere possunt, dum suum munus obeunt; prout etiam vel multa vel pauca sunt ea, quæ indigent correctione & institutione. Alterum certè curriculum non est valdè longum, quandoquidem universæ fortitiones atque electiones, donec unus & quadraginta Electores designati sunt, absolvuntur quam citò, neque tamen his pauciores impendi, quam quini dies
M 5 postunt,

possunt, propterea quod Comitia quinque indicere est opus. Postremum verò tam longum, quam breve contrigerit: Nam inter Electores, ubi sunt coacti, incidere multas controversias est existimandum, quæ aut citò dirimi possunt, aut in longum duci. Verumtamen intra senos atque octenos dies, quin expedita fuerit electio, nunquam intellexi. Est etiam quando celerius multò res conficitur, pro senù atque animo Electorum, qui variè est affectus. Tu, qui Romæ versatus es diu, optimè rem nosti. IOAN. Sed prætermisissè videris illud, quod adhuc scire aveo. An Inquisitoribus definitum sit quoddam tempus ad suum munus præstandum. ΤΡΥΦΟ. Vnius anni curriculum tribui solet, intra quod conficere debeant suam Iurisdictionem. IOAN. Ne graveris etiam exponere, si quid habes, cur solemnès tot ritus adhibeantur, ubi Dux est creatus, exempli causa: Cur alloquatur populum in Divi Marci. Cur ad publicorum aulam deducatur. Et præterea, si alicunde tenes, undenam ea insignia, quæ Duci præferuntur, à te modò exposita. ΤΡΥΦΟ. Cur alloquatur Dux populum ex eo loco, quem dixi, non plane novi. Rationi tamen con-

sentaneum hoc ipsum videtur, ut dum spectandus exhibetur ipsi, verba faciat, & in spem optimæ administrationis omnium animos erigat. Cur deducatur ad aulam publicorum, causam nullam habeo, nisi fortè id propterea institutum fuit, ut imbecillarès humanæ memoria ipsi renovetur. Ut enim antea memoravimus, cum Principem ex vita discedere contingit, illius funus in eandem aulam deferitur. Insignia porrò, quæ recensuimus, fama est ab Alexandro tertio profecta esse, cujus non modò dignitatem, sed etiam salutem adversus Ahenobarbi Frederici furorem respublica texit. IOAN. Nostin' verò, quo tempore sumplerit initium ejusmodi electio Ducis tam ordinatè instituta. ΤΡΥΦΟ. Referam id, quod ex nostris monumentis hausi. Quemadmodum superius explicatum est, penes populum erat potestas eligendi Ducis, & acclamationibus quibusdam res peragebatur tumultuosè. Obtinuit mos ita creandi summum Magistratum usque ad tempora Sebastiani Ziani, qui post illatam Vitali Michaëlio necem ab undecim viris Dux creatus est, ut nonnulli memoriæ prodiderunt suffragatione Trīginta quatuor virùm id munus ad-

pris,

ptis, qui prius beneficio sortis instituti fuerant. Aurius, Mastropetrus, & quaterni proximi Duces per Quadraginta viros electi fuerunt, hoc modo. Ex universis civibus quatuor optabantur cives. Ab his eligebantur postea Quadraginta viri, quorum singulis licebat, ubi simul convenerant, eum Ducem nominare, quem existimaret tantæ amplitudinis gradum conscendere oportere. Omnes, qui nominati fuerant, subiiciebantur suffragiis; is autem Dux erat, qui majori cumulo competitorum deiceret. Primus omnium Dux eo modo & ordine, quem diximus, Marinus Maurocenus electus est anno MCLII. Cæterum in quibusdam nostris commentariis, quod animadvertere debes, à Sebastiano Ziano usque ad Petrum Gradenicum de cunctis electionibus Ducum hæc habentur verba: *Dux iste creatus est per electionem, & comprobatus per populæ acclamationem.* Ad ejusmodi probationem pertinere cenfeo, quod Electores in Divi Marci pulpitem ascendunt, & à se Ducem creatum in publicum enunciant, atque tunc ingenti clamore edico ad declarandam animorum lætitiã electio Ducis palàm approbetur à populo. Quæ sanè res cum
mini.

minimè necessaria sit, tamen conservatur & adhibetur magis ceremoniæ cujusdam loco, quàm alia ex causa. Fortasse necessaria res erat antiquis temporibus, quibus obtinuerit mos ita faciendi, ut contineretur in officio populus electione privatus. Hæc habeo dicere de his rebus, & nihil aliud præterea. IOAN. Cumulatissimè mihi satis factum arbitror ex iis, quæ à te accipi. Perge, quæso, ut instituis. TRYPHO. Quemadmodum dicebam, in persona Ducis positum est supremum imperium Veneræ reipublicæ, in qua solum apparet rerum ipse Dominus. Sed quamvis obtineat tantum amplitudinis, nulla tamen res est, in qua liberam atque integram potestatem habeat. Nihil enim statuere potest, quantumvis minimè, & multò minus præstare ac exequi, nisi adsint illi Consilarii, qui sex numero sunt, ex singulis tribubus, & ex honestissimis quibusque Patriciis electi accuratè, quandoquidem summa dignitas Magistratus hoc ita requirit. Non eliguntur hi seni simul eodem tempore, neque eodem momento incurrunt Magistratum, sed eliguntur duplici vice, terni, alio atque alio tempore, vel ex iis tribubus, quæ sunt ternæ citra, vel ex iis ternis, quæ sunt ultra
maxi.

maximam Canalem. Modus autem hic est, ut exposui superius: Ex cunctis iis Magistratibus, qui in Comitibus majoribus creari solent, alii quatuor competitores desiderant, alii tantum duos. Quoniam igitur hic Magistratus unus ex iis est, qui per majora Comitibus renūciatur, ad alteram classē pertinet, nimirum ad priorem; sed Rogatorum Concilium ex singulis tribubus unum legit, qui suffragia deinde subit omnium in Comitibus, quae certē convocare solemne est, quandocumque tres Consiliarii fuerint eligendi. Vbi verō quatuor Electorum ordines absoluti sunt, & in sedes attributas singuli coacti, ut eligantur competitores, quem admodum exposui modō, per aliquem à secretis significatur unicuique, qui Rogatorum Concilium ingreditur cū iure suffragii, ut ex conclavi, in quo habentur Comitibus, transeat in alterum quodam intervallo disjunctum, ubi Senatus de more cogi solet. Postquam omnes convenerunt, accedit eō Dux adhibitis unā Consiliariis, nec non Praesidibus Quadraginta-virūm, & eam tribum sortiti, ex qua primus sit eligendus Consiliarius, quique nominat eum, quem maxime cupit. Omnes, qui nominati sunt, describuntur,

tur, & pro singulis ordine suo suffragia feruntur. Qui plura supra dimidiam partem fuerit consecutus, is electus est Competitor. Modus autem hic eligendi per concilium Rogatorum, dici solet scrutinium. Redcunt porro Senatores unā cum Duce ad Comitibus, & Competitores renunciari per quater-nos Electorum ordines, suffragia subeunt eo modo, quo dixi, singuli. Cui plura suffragantur, modō superent dimidiam partem, Consiliarius ab omnibus habetur. Evenire potest in Comitibus, ut unus tantum modō competitor nominetur, atque interdum non alius, quā qui in Concilio Rogatorum fuit renunciatus. Id ubi evenit, pro uno tantum illo debet iri in suffragia, tamen si id nemini conceditur, qui competitore careat. Nam quicumque in diversis conciliis renunciatur, is videtur quodammodo secum ipse competitor esse, idque verisimilitudinis nonnihil habet. Is igitur unus Consiliarius evadit, si praeter dimidiam partem suffragiorum saltem unam assequitur. Ferē autem semper usvenit, quod etiam observare debes, ut etiam quando plures uno Competitores habentur, hoc autem accidit plerumque, tamen ille Magistratum adipiscatur, qui

qui à Senatu Competitor electus est. Id ex eo fieri puto, quod existimari solet, eum, qui ab ipso Senatu productus est, præ cæteris esse dignum eo Magistratu, utpote comprobatum iudicio tot numero Senatorum, quemadmodum ex iis, quæ disserui, non latere te arbitrator. Præterquam quod is, qui in Senatu renunciatur, minus est de ambitu suspectus, quàm qui ea ratione, quam dixi, in ipsis Comitibus, quod quidem facile animadvertere potes ex te ipso. His etiam accedit, quod quicumque in concilio Rogatorum suffragati sunt homini, suffragantur eidem quoque in majori concilio; ut ex omnibus his causis atque rationibus is, qui creatus fuit in ipso Senatu, plurimum approbari solet etiam in Comitio. Sex igitur hi Consiliiarii semper assident Duci, & cum ipso res omnes peragunt præcipue non publicas, cuiusmodi est, audire postulata, publicas literas omnes resignare, privilegia indulgere, & id genus alia, quæ tamen ab ipso Duce perfici non possunt, nisi adsint unà quaterni Consiliiarii: possunt quidem ab ipsis, si fortè Dux absit. De rebus omnibus ad Comitibus referunt, quæ præcipua est ipsorum autoritas; Possunt etiam ad Senatum referre, & ad Concilium

cilium Decem-virum. Qui tamen ad Senatum præcipue referunt, nimirum sapientes, de quibus memini, & qui præcipue ad Decem-viros, hoc est eorumdem Præsides; his ad majora Comitibus referre nullo modo licet. Quare Consiliiariorum autoritas multò major est, quàm sapientum, & eorum, qui Decem-viris præsident. Est tamen animadvertendum, integrum fore vel uni Consiliiario, etiamsi nullus alius cum ipso conveniat, referre cum ad Comitibus, tum ad Senatum; sed non ita ad Decem-viros, nisi tres accedant; quo fit, ut quatuor simul convenire oporteat. Annuum est munus ipsum Consiliiarii, quod tamen non obitur, nisi menses octo; Quatuor impenduntur alii Quadraginta-virali Collegio, quod capitibus iudicia exercere solet. Sedent in eo perpetuo tres Consiliiarii, qui vocari solent Inferiores, dum inibi sedent. Liberum verò est ipsis huic Collegio interesse, vel primos quatuor menses, vel quatuor extremos, vel etiam ex his atque illis menses pariter binos. Quare quicumque inferior Consiliiarius existit, necesse est ut fuerit, vel esse debeat quoque major, sive superior, proindeque sint omnibus temporibus noveni Consiliiarii, ex iis unà

cum Duce sedent assidui terni, & in collegio Quadraginta-virali hi terni, quos dixi. Quandocunque verò iidem abeunt Magistratu, aut certè pergunt, ut sedeat unà cum Duce, tres ex eo numero qui assidebant, se conferunt ad Quadraginta viros, aut exactio Magistratu, tres alii denuo sunt creandi. Scire quoque debes, unà cum Duce & Consiliariis tres ex Quadraginta-viris Capitalibus pariter sedere, quos vocare consuevimus Capita Quadraginta-virum, qui binis tantum mensibus sunt in hoc honore. cum de Collegiis Quadraginta-viralibus agam, melius id intelliges. Quapropter Dominationis nomine intelligi solent, Dux unà cum senis Consiliariis, prætereaque terni Præsides Quadraginta-virum. IOAN. Cedo, priusquam ad alia transeas, cur tres Consilarii sedent inter Quadraginta-viros, & tres horum Præsides cum Duce & Consiliariis? TRYPHO. Quod in nostris commentariis invenire potui, hoc in causa est. Antiquis temporibus Dux atque sui Consilarii interessè consueverant iudiciis Quadraginta-viralibus: Marcus autem Cornelius, qui anno MCCCXXV. Dux creatus est, ob negociorum ingentem multitudinem, quorum copia in dies

magis

magis augebatur propagata republica, permisit eam curam his Consiliariis quos dixi. Tres itidem Præsides Quadraginta virum Duci assident cum ipsis Consiliariis, ut, quemadmodum Quadraginta-viratus comunicat cum iis, qui reipublicæ præsumt, ob illos tres Consiliarios, qui inter ipsos versantur; sic etiam ii, qui summum locum obtinent, aliquam habeant communicationem cum Quadraginta-viratu, tribus ejus Præsidibus in confessum receptis; atque ita vicissitudine quadam altera pars interfit alterius munerum functionibus, quippe quæ conjunctæ erant invicem ante Ducem Marcum Cornelium. Ut autem modò perstringamus, quicquid superest de Duce: is, quemadmodum agebam, cum suis Consiliariis adest in Collegio, in Senatu, necnon in Comitibus, quin etiam in concilio Decem-virum, de quo agendum proxime. Referendi verò potestatem habet ad singula Concilia, nimirum ad Comitibus, ut Consilarii; ad Senatum, ut sapientes; ad Decem-viros, ut eorumdem Præsides. Nam cunctis iis Magistratibus comitem se adungere potest, qui sunt Principes atque Præsides Conciliorum; quo fit, ut nulla res agatur ipso non præsentem, pariter-

N 2

que

que ipse unus nihil per se agere possit. Omnia quæ tractantur negocia, ejus nomen præferunt, literæ, privilegia, scriptaque alia publica, tamquam foret ipse tantum autor; cuncta scribuntur illius nomine: Externæ quoque epistolæ missæ vel à Principibus, vel ab Oratoribus, qui ubique locorum agunt, dantur omnes, & perferuntur ad ipsum Ducem. Quando contingit sapientes mari, seu continenti Præfectos, aut etiam alios Magistratus ad eorum legatos, vel Duces, vel alios publicos ministros aliquid scribere, hoc modò subscribitur; *Andreas Grittus Dux Venetiarum, &c.* Eadem ratio adhibetur in quovis alio scripti genere, qualia sunt diplomata, privilegia, obligationes, leges, & alia. Concilium Decem-virum, de quo proximus erit sermo, variat hanc formam, & duplici ratione describit. Aut etiam univèrsum Concilium scribit, tuncque ita subscribunt: *Andreas Grittus Dux Venetiarum, &c. cum Concilio nostro Decem-virum.* Aut soli principes Decem-virum, hoc est ii, qui præfecti sunt eidem Concilio, uti mox dicetur, & utuntur ea forma: *Andreas Grittus Dux Venetiarum, &c. cum capitibus Consilii Decem-virum.* Respondentes,

dentis, prout viderint subscriptum fuisse, ita superscribunt. Sed ut persequar institutam rem, octavo quoque die, ut puta Mercurii, consuevit nosse Dux inferius descendere eo tempore, quo dicitur jus à Magistratibus, & circumlustrans ambulacra duo, in quibus eorum sedes sunt collocatæ, ad singulas inhibet gressum, Magistratumque ibi sedentem justitiæ commonet. Siquis autem est, cui jus obtinere suum minimè videatur, tunc adit supplex Ducem, & totam rem exponit. Qui si judicat supplicem illum injuria affici, statim imperat illi Magistratui, ut jus ipsi reddat; alioquin arguit immeritò conquerentem, & administrationem captam persequitur. Variarum est in hoc ordine à quibusdam Ducibus, qui statâ die noluerunt semper fungi eo munere, ut improvise Magistratibus incumbere. Negociorum multitudo fuit in causa nonnunquam, ut intermitteret Dux hunc morem in aliqua hebdomada. Ut autem Dux pro dignitate sui Magistratus honorificè ac magnificè satis agat, annua pensio ei persolvitur aureorum ter mille, nec non quingentorum, sed quatuor variis temporibus convivia debet celebrare, festo die sancti Ste-

phani unum, Divi Marci alterum, Ascensionis tertium, postremum die sancti Viti. Ad hæc convivia mos est vocare Patricios diversis ætatibus. Quapropter ad primum adhiberi solent, præter Consiliarios, Præfectos Quadraginta virum, Advocatores, & Præsides Decem-virum, illi quoque, qui sunt ætate admodum provectâ. Ad alterum porrò, qui sunt minus affecta; sic ad tertium, & quartum natu minores ordine, graduque suo semper invitantur; idque ita institutum est, ut ætas quælibet Patriciorum convivorum minimè sit expers. Præter hæc unicuique Patricio, qui Comitibus inter sit, munus quoddam impertire Dux quotannis debet: non multis ab hinc annis præbere singulis mos erat quinque anates marinas. Exhibetur modò certum monetæ genus, quod ejus rei gratia cuditur. In altera parte Divi Marci vexillum Duci porrigentis effigies impressa. In altera nomen Ducis est inscriptum, & ejus administrationis quotus annus, ita: *Andrea Gritti Venetiarum Principis munus, Anno 1111*. Nunc plene habes, quicquid ad præcipuas facit nostræ reipublicæ partes, quibus, ut accepisti, publicæ administrationis ordo totus continetur inter se col-

se colligatis atque implicitis, ea ratione, qua est dictum. Restat, ut verba faciamus de Concilio Decem-virum, de Procuratoribus, Advocatoribus, Quadraginta-viris, atque de Censoribus. Sed nescio, an satietate tam longæ orationis sis adhuc defatigatus. IOAN. At istuc mihi verbum est à te præruptum. Major enim est linguæ labor in disserendo, quàm aurium in audiendo, si rectè opinor, quæ jucundissimis sermonibus admodum levantur. TRYPHO. Ita est planè, ut dicis, nisi quod affirmas de auribus, istuc ipsum de lingua dici quoque potest; idque ipsa re nunc intelligo. Nam quamvis modò sit hora tertia, ex quo loqui cæpi, nullo tamen labore sum defessus, tantum oblectationis capio ex hac re, de qua colloquor. Et profectò nullum sermonis genus majorem voluptatem iis animis affert, in quibus eniter aliquid generosum, quàm ubi de istiusmodi republica agitur, quæ si non planè & omninò (ne videar huic nostræ administrationi fortè nimium tribuere) at certè majori ex parte est rectè instituta. Quando igitur audire tibi non est grave, persequar ea, quæ supersunt adhuc exponenda. IOAN. Persequere amabo; nihil est

enim, quod mihi gratius accidere queat. ΤΡΥΦΟ. Quod superius admonui, reipublicæ universus ordo positus est in præcipuis partibus iis quatuor, quos dixi, Concilium Decemvirum, de quo sermo habendus, licet unum sit ex membris maximi momenti, nihilominus est quid annexum magis, quam præcipue insitum, & ad Dictatorem, ut puto, quam proxime accedit, qui dicebatur apud Romanos in magnis periculis. Hoc interest, quod Dictator creari solebat quibusdam modo temporibus turbulentis, Decemviratus in nostra republica semper adest, eademque pollet suprema auctoritate, qua Rogatorum Concilium, & civitas universa; nam decernere potest de rebus publicis, utcumque libet, nec ulla est, unde pendeat superior potestas. Non tamen uti solet hac auctoritate, præterquam in rebus gravissimis, quibus alia ratione non facile subveniri potest, quales occultæ deliberationes sunt de bello inferendo, de pace componenda, clandestinæque omnes transactiones, aut pertractationes expeditæ, missiones legatorum in castra. Quæ certè si in Collegio examinarentur, ac deinde in Senatu deliberarentur, ubi deliberanda jure opti-

mo

mo forent, non iis rationibus fortallè, quas tempus exigeret, hoc est non silentio, neque promptè, ac celeriter administrarentur. Cum adhuc essem adolefcens, tamen rectè memini eo bello, quod in Clusentinis finibus cum vestra republica gessimus, pace tua dixerim, duos ex Oratoribus vestris in nostram urbem venisse, Paulum Antonium Soderinum, & Ioannem Baptistam Rodulphum (nisi fortè mihi exciderunt eorum nomina) homines, ut à nostris fuerunt habiti, multis egregiis ornamentis animi refertos, ad conuenta cum nostra republica sancienda missos, quæ cum omninò tam Dux, quam Collegium inire vellet, antequam fama recens in vulgus manaret de classe, quam Turca instruebat adversus rempublicam, ne si ea perveniret ad aures Florentinorum, ii convenire amplius nollent, prævidentes nos gravi bello mox implicitos fore, cumque in Senatu res obtineri non possent, tandem in concilio Decemvirum fuit ad finem perducta. Acceptis postea literis, quibus apparatus Turcarum significabatur, nullus fuit, quin probaret eam deliberationem. Quod exemplum commemoravi, ut facilius intelligeres, cujusmodi sit au-

N 5

toritas

toritas hujusce concilii, & quibus in rebus ab eodem usurpari soleat. Itaq; ubi Collegium decrevit aliquâ rem transigere, sed quam occultissimè, ut exempli gratiâ; si videretur è republica icere aliquod fœdus cum Rege Galliæ, aliove Principe, ac republica, ad aliquod aggradiendum perinsigne facinus, sed oporteret omnino rem in occulto esse, quoad conficeretur; tunc Oratoribus, & hominibus iis, quorum opera necessària esset in eo negotio, literæ miti solent ita subscriptæ; *Anareas Grittus Dux Venetiarum, &c. cum nostro concilio Decem-virum.* Eadem quoque superscribuntur ab iis, qui respondent, & eorum literæ perferuntur ad Decem-virum principes, qui veniunt in Collegium, unde tum excluduntur tres Præfècti Quadraginta-virum, tresque sapientes mari, ita ut illis ingredientibus hi statim exeant. Ab his res eatenus pertractatur, atque agitur, quoad ipsa deliberatio sit expedienda. Neque tamen hæc pertractare & agitare est ipsorum tantum, sed adsunt etiam alii ex concilio Decem-virum à tribus suis principibus accessiti. Vbi verò deliberatio fuerit habenda, præter Ducem, & Consiliarios, universumque concilium Decem-virum, nec-

nec non sapientes maximis rebus atque contenti, necessè est, ut Quindecim-viri intersint, qui dicuntur Adjuncti, & Trium-viri Advocatores, & novem Procuratores. Quoniam verò hi quatuor supra viginti sunt his temporibus, ut jam explicabitur, quinam deliberationibus interesse debeant, per concilium Decem-virum sunt delecti. Veruntamen jus ferendi suffragii non est æquè omnibus. Id enim datur solum ipsi Decem-viris, Adjunctis, Duci, atque senis Consiliariis. Omnes autem, qui concilii Decem-virum sunt participes in unum collecti, appellatione non alia continentur, quam concilii Decem-virum cum Adjunctis, quod tamen nunquam cogi solet, nisi de rebus gravissimis sit deliberandum, & quidem ad ipsius reipublicæ summam pertinentibus, quæ aliòquin in Senatu disputandæ essent, sed propter eas causas, quas attuli, hoc in concilio tractantur aliquando. Quidam sunt autores, institutum fuisse concilium Decem-virum, quo tempore cæsius est Dux Vitalis Michaëlius ad eos coërcendos, qui aliquid molirentur contra rempublicam. Aliqui ejus originem referunt ad tempora Petri Gradonici. Autoritas initio perexigua fuit, auctaq; deinde

deinde paulatim existimatio. Nam præter crimina læsæ Majestatis, & perduelles omnes, in quos animadvertit, vindicat etiam sibi horum criminum reos, adulteratæ pecuniæ, præpostereque libidinis. Ad hæc aliquam tractat pecuniæ vim, quæ repræsentatur à Quæstoribus, & etiam aliunde. Habet quoque in navali triremes proprias his duabus characteribus insignitas C & X. quæ iudicant, illas esse penes Capita Decem-virum. Tormentorum præterea bellicorum curam omnè gerit. Enimverò ad aliquid deliberandū ex iis ipsis de rebus cōveniunt ipsi tantum Decem-viri, præter Consiliarios sex, & Principem, nemine alio adhibito; quod Concilium Decem virum simplex appellatur. In publicis autem rebus, non in his, tantummodò obtinet eam auctoritatem, quam superius exposui, & quæcunque occultè peragenda sunt, præcipuè administrat. Quapropter à nostris majoribus sancitum est, ut in eo sapientes maximis rebus, atque continenti, Advocatores, & ex Procuratoribus novem convenirent, & Quindecim-viri Decem-viris adjungerentur. Cujus quidem Magistratus summa potentia quandoque tam insigne invidiam eidem conflavit, ut

ægrè

ægrè admodū successores fuerint impetrati: Sed huic malo tandem occurrerunt ii, qui ad gubernacula reipublicæ summi viri sedebant. Pervicerunt enim contentendo quàm maximè, ut lex ea ferretur, qua cautum est, ut antequam successores designati essent, Decem-viri non abirent suo Magistratu. Constat is ex Patriciis numero decem, qui eliguntur in Comitibus ea ratione, qua cæteri. Singulis mensibus ex eo numero tres fortiuntur, qui vocari solent Capita Decem-virum. Horum trium singulis hebdomadibus unus est Præfectus, qui majora comitia ubi celebrantur, in conspectu sedet, necnon ex adverso Ducis. Penes hos insignia sunt ipsius Magistratus continenter quem regunt, indicendiq; concilii partes præcipuas habent, ad quod ipsi referunt, non tamen valent per se singuli, sed simul omnes, aut bini saltem. Debent autem octavo quoque die convocare concilium, hoc est alios septem, aut etiam frequentius rebus ingruentibus, de quibus oporteat consilium capere, & deliberare. Antiquitus nullum certum tempus definitum erat, quo concilium ejusmodi indiceretur. Sed quoniam, ubi Decem-viri conveniebant, in magna perturbatione civitas

tota

tota versabatur, non sine gravi causa
 convenire ipsos rata, id, quod diximus,
 tempus definire placuit, ut amplius
 non teneretur ea sollicitudine. Quan-
 do verò sententia de aliquo ferenda est
 facto rei capitalis apud ipsos reo, &
 propter aliquod crimen, ex iis quinque
 dictis, in custodiam tradito, non da-
 tur eidem reo ad concilium pro se ver-
 ba facere, neque adhibere patronum
 aliquem ad suam causam tuendam, sed
 ante Praefectos ipsos duntaxat sistitur,
 & quicquid expressum fuerit ab eo, li-
 teris mandatur; de quo demum ad
 concilium per eosdem refertur, & tunc
 opus est, ut unus eorum suscipiat par-
 tes hominis tuendi, alioqui patroci-
 nium & defensionem habere nullatenus
 potest. A Decem-viris provocare ad alios
 non licet, neque verò immutari ali-
 quid in sententiis latis, praeterquam vel
 ab ipsismet, qui tulerunt, aut à succes-
 soribus, si quid in eis immutandum
 forte videatur. Eorum verò Praesides
 atque Praefecti sunt ii, qui conclave, in
 quo habentur Comiticia, praesentia sua
 ornant, eo, quo dictum est, ordine
 circumsedentes; in Rogatorum quoque
 concilium non ipsi tantum, sed alii
 quoque septem Decem-viri omnes co-
 optantur. Munus autem annuum est
 hujus

hujus Magistratus, quo abeuntibus al-
 terum inire contiuo licet, quod etiam
 sapientibus, & Consiliariis, ut prae-
 mo-nui, datur; omnes enim hi Magistratus
 sapientes maritimis, terrestribus, ma-
 ximisque rebus, Consilarii, Decem-
 viri, Advocatores, arque Censores, im-
 pedimentum nullum sibi mutuò in-
 ferunt; quin absoluta confectaue ju-
 risdictione ex uno in alium transire
 cuique sit integrum; quin etiam si qui
 in minori Magistratu versatur, majo-
 rem adeptus nihil obstat, quin hunc
 statim inear, priore neglecto. IOAN.
 Necessariò consequens est his rebus,
 quas disseris, omnes eos Magistratus,
 quos enumerasti, ex ipsa vicissitudine
 imperii gerendi, penes oppido paucos
 optimates redactum iri. ΤΑΥΡΗΘ.
 Recte quidem colligis, idque à nobis
 ita praedicari solet, quotiescunque Pa-
 tricius aliquis eò pervenerit, ut sapiens
 continenti perficiatur; sanè quàm rarò
 evenire posse, quin assequatur adhuc
 aliquem ex iis Magistratibus. Sed ad
 rem propositam. Intellexisti concilium
 Decem-virum membrum quoddam à
 republica divulgum esse, immò verò
 sejunctum ab eadem omninò, neque
 verò alio vinculo, quàm quod ut ex-
 teri Magistratus per Comiticia creantur.

De

De quo cum satis multa dicta fuerint, uestat, ut de Procuratoribus aliqua dicamus. Est Magistratus is in nostra civitate maxima cum honestate, tum existimatione, quamvis ex eorum numero non sit, in quo ratio sita est nostræ administrationis; sed quia nonnisi cum vicia hæc dignitas terminatur, sicut illa Ducis, idcirco magno in honore atque precio habetur. Præter hæc quoque Magistratus antiquissimus est, & attulit usq; ad nostra tempora eam existimationem. Nullus enim fuit unquam in nostra republica vir nobilis magnæ autoritatis, quin honestari voluerit hac dignitate, ut per paucissimi Duces sint renunciati, ex quo primum traditur eadem instituta, qui non extiterint prius in hoc numero atque loco. Vnus prisca temporibus erat Procurator, ut ædis Marcie res omnes procuraret, & sacras opes custodiret, idcirco creatus. In obitu deinde Sebastiani Ziani, qui multos fundos legavit ædi Sancti Marci, ut distribuereur per Procuratorem in pauperes fructus inde percepti, cum unus tam multis negociis par esse non posset, necessè fuit alterum Procuratorem institui, qui Sebastiani Ziani legatum procuraret. Autis autem in dies multiplicatisque le-

gatis,

gatis, tertium anno M C C L X X, oportuit creari, quo tempore Dux erat Raynerius Zenus, eaque ratione visum, citè negocia distribui, ut unus eorum templum, & sacras opes curaret; alter ea, quæ ab incolentibus urbem citra magnam canalem; tertius domum, quæ legata essent ab aliis incolis ultra eundem canalem. Nos ea consuevimus nominare de Citra, & de Ultra. Eodem quoq; Duce Raynerio Zeno quartus electus est, & additus illi collega, qui res templi curabat. Bini alii creati sunt ejusdem rei gratiâ, cum Dux esset in republica Ioannes Superantius. Sed ubi Franciscus Foscarus Dux est dictus, anno M C D X X I I I, terni sunt adjecti. Quare Procuratorum numerus ad novem excrevit, ex quibus tres procurabant res ædis Marcie cum sacris opibus; tres legata in regionibus, atque tribus ternis citra canalem; tres reliqui in aliis, totidem ultra ipsum canalem, quemadmodum etiam fieri consueverat, cum tres solum erant. Cæterum anno M D I X, cum à Ludovico Franciæ Rege nostri exercitus ad Abdiam fusi fugatique sunt, compulsâ querendæ pecuniæ gratiâ respubl. fuit ad ejusmodi honorem tribuendum iis, qui certum pecuniæ numerum eidem

Q. mutuod.

210 DONAT. IANNOT.
mutuò concederent. Exinde tam insignis accessio facta est, ut in præsentia sint numero quatuor & viginti. Omnes autem hi, qui superioribus novem accesserunt, alii in alias exiis tribus procurationibus tributi fuerunt. Eorum administratio, ut exposui, verfat in distribuendis legatis. Habent etiam jus & auctoritatem compellendi hæredes, ut ejus, à quo instituti fuerunt, voluntati pareant. Ducalibus indumentis ornati incedunt famulorum aliquo subsequente; à cunctis Magistratibus datur eis locus, nisi in proprio confessu; in supplicationibus quoque, dum procedunt sociati cum Præfectis *Quadraginta-virum*, & Consulariis per singula paria, claudunt ipsorum latus à læva gradientes. Assignantur Procuratoribus ædes ad habitandum, aut certè annua pensio aureorum sexaginta. Inter Senatores cuncti numerantur; non item inter Decem-viros, sed tantum novem, qui ex singulis procurationibus terni ab eo concilio eliguntur. Ad alium verò Magistratum ipsis aditus non patet, præterquam ad unum ex his duobus, aut ad maximis sapientes, aut ad Decem-viris Adjunctos. Sed quo tempore summus Præfectus classis, vel legatus in castris eligen-

DE REPVE. VENET. 211
eligendus est, lex ad Senatum fertur, ut etiam Procuratorum omnium ratio haberi queat. Quod quidem ea de causa institutum fuit, ut per viros magna existimatione & auctoritate res bellicæ gererentur, quales existunt ii, qui hac dignitate sunt præditi. Majoribus autem Comitii interesse non possunt, una Principis electione excepta, quæ singulari quadam lege fuit concessa. Superioribus temporibus moris erat, dum comitia majora celebrarentur, eos interea versari ac morari in atrio Ducarii, & nisi dimisso concilio inde non discedere, ut præsto essent ad occurrendum, si quid mali accideret. Et fortasse quoque fuit hoc ipsum in causa, cur interdictum sit eis comitio à majoribus nostris. Sed in præsentia consuetudo hæc obsolevit conveniendi, commorandique in atrio Ducarii, donec habentur comitia, daturque illis opera. Id ex ea quiete ac tranquillitate profectum est, quam in nostra republica contemplari licet, ex qua certè fit, ut nullus putet in civitate posse accidere aliquid ejusmodi, quod præsentiam Procuratorum, opemque desideret. Atque ut omnia, quæ dici possunt in hoc genere, absolvam, nullus est in republica alius Magistratus, quem
O 2 nostri

nostri Patricii tantopere expetere soleant. Vereor tamen, ne plurimum detrahatur ejus dignitati. Nam qui non nisi multum provecta ætate, spectataque virtute hominibus honor tribuebatur, hoc temporibus nostris permultos vidimus, qui nullum privilegium haberent virtutis atque ætatis. Id verò temporum malignitati fuerit ascribendum, quæ necessitatem hanc reipublicæ imposuit maximis difficultatibus implicitæ, graviterque affectæ. IOAN. Cur hic Magistratus sit in ea opinione, causam nullam video. Fructus enim utilitatis ex eo perceptæ, cum habitatio duntaxat, vel annua pensio sexaginta aureorum suppeditetur, tantus esse nequit, ut expetendus omnibus ideò videatur. Sed nec etiam video, quomodo habeat hæc administratio tantum dignitatis. Quamvis enim veniant in Senatum, communis est ejusmodi honor cum tam multis aliis, ut tantæ amplitudinis esse causa præcipua non debeat. Unum est tantummodò, quod magni faciendum existimarim, in concilium Decemvirum ascribi, quemadmodum ostendisti; sed tamen id novem duntaxat impertiri solet, quos etiam ætate, partaq; existimatione antecellere par est opinari. TRYPHO. Rectè

ais,

ais, idque monere institueram, sed memoria excidit. Quod verò spectat ad Magistratus auctoritatem, necnon dignitatem, crediderim, acceptas illis referendum esse, qui sunt insigniti hoc honore, perfunctique hoc munere. His enim mandari consuevit vel ad hoc usque tempus, qui cum prudentia, tum probitate celeberrimi sunt. Quo fit, ut primarios viros ex Patriciis nostris hac dignitate ornari perpetuò contigerit, proptereaque etiam ex ordine procuratorio fuisse, quicumque ascenderunt ad summum apicem reipublicæ. Nani sæpenumero ita evenire videtur, ut artes, atque scientiæ aut nobiles habeantur, aut viles, pro eorum conditione, qui ipsas proficiuntur. Hactenus recensui, quicquid mihi venit in mentem de procuratoribus dicere, neque succurrit quicquam aliud, quod narrare valeam. Quare, nisi quid superest, de quo etiam dubites, rationem judiciorum explicare incipiam, ubi certè, quidnam rei sint Quadraginta-vitalia Collegia, Triumviratusque Advocatorum, necnon Auditorum cum Veterum, tum Recentiorum, & cujusmodi sit Præfectura Quadraginta-virum, & Collegium frugibus providendis, tandemq; de Consiliariis inferioribus, non nihil intelliges.

O 3

Hæc

Hæc omnia cū sint invicem conjuncta atque colligata, propterea simul de omnibus differendū fuerit. IOAN. Nulla mihi dubitatio residet, aut scrupulus, qui sit evellendus, in iis rebus, quæ pertinent ad Procuratores. Quapropter expecto ut edisseras, quæ præposuisti; arbitor autē & auditu, & notatu quā dignissima esse. ΤΡΥΦΟ. In nostra civitate tria sunt cōcilia, quæ singula cōplectuntur XL Patricios viros, ideoque nominantur XL-viratus. Primò ut aspiciemur ab eo, qui est minima dignitate, nomē est XL-viratus civilis novus; hic, civilibus causis audiendis vacat, sed externis tantum. Nam id genus provocationis eo deferri solet, quod à sententiis provincialium Magistratum datur. Alter appellatur XL-viratus civilis vetus, qui civilibus causis urbanis operā impendit, urbanorumque Magistratum sententias omnes, quando provocatum fuerit ab ipsis, aut rescindit, aut sancit. Tertius est capitalis XL-viratus, quippe qui rei capitali unus est præfectus, urbanaque; & externa pariter cognoscit, nō à provocatione modò, sed re planè integra, hoc est antequàm judicari ullus Magistratus. Est aliud præterea concilium, seu collegium, quod nomen habet à frugibus, ex eam multis Magistratibus

tibus coagmentatum, ut duo supra viginti conveniant Patricii vii: quoniam verò ii, qui præfecti sunt frugibus, inter hos censentur, propterea concilium hoc nuncupatur collegium frugum. Quadraginta-viratus creandi est ejusmodi ratio. Per majora Comitia Quadraginta-viri eliguntur, qui exegerint omnes trigessimum ætatis suæ annum; nullus enim est capax hujus Magistratus, qui nōdum emensus fuerit id curriculum temporis; cæteros autem Magistratus quilibet obtinere potest, simulatque pervenerit ad annum vigesimum quintum. Non absolvitur hæc electio una tantum die; sed octonis diebus, ita ut singulis eorum eligantur quini. Hi Quadraginta-viri primò ingrediuntur ad cognoscēdas provocationes externas, quod munus est Quadraginta-viratus civilis novi, in quo versantur iudices menses octo; alii quadraginta creantur statim ab eo tempore, qui succedunt primis; illi verò transunt in veterem civilem Quadraginta-viratum, cui dant operam itidem menses octo; & ad extremum evadunt iudices capitales, conficiuntque jurisdictionem in tertio Quadraginta viratu, postquam elapsi fuerint octo menses reliqui; succedunt autē alii prorsus eodem

216 DONAT. IANNOY.
modo. Singula *Quadragesima-viralia*
concilia tres *Præfectos* habent seu *Præ-*
sides, & duos *Propræfectos*, qui honor
est bimestris. Illi à nobis vocari solent,
capita *Quadragesima-viratus Civilis* no-
vi; capita *Quadragesima-viratus civilis*
veteris; & capita *Quadragesima-viratus*
rerum capitalium. Ex his postremi
sunt, quos convenire cum Duce, &
Consiliariis superius est dictum, &
cum ipsam gerere personam *Veneræ*
reipublicæ. Hi *Præfecti*, & etiam *Pro-*
præfecti hoc pacto eliguntur. Vbi *Qua-*
dragesima-viri *Civiles* novi creati sunt,
qui post octo menses evadunt veteres
civiles, & post alios octo iudices capi-
tales, paucis ante diebus, quàm ineant
Magistratum, in conspectu Ducis &
Consiliariorum, necnon etiam *Præfec-*
torum Quadragesima-virum, qui
omne nomen *Dominatus* apud nos
habent, in altera urna reponuntur
quadragesima chirographa singulorum
nominibus inscripta; in altera quoque
globuli sexdecim aurati inter alios vi-
ginti quatuor obductos argento. Per-
mixtis confusisque omnibus de indu-
stria quàm maximè, ex urna priori chi-
rographum sortito depromitur, & re-
citur id nomen, quod est in eo scri-
ptum. Deinde globulus elicitor ex
secunda,

DE REPVE. VENET. 217
secunda, qui si est ex argento, nihil ob-
tinet ille, cuius nomine fuit elicitor; si
ex auro unus, habetur ex *Præfectis*
Quadragesima-virum binis primis men-
sibus; alter, extremusque *Præfectus*
non alia ratione colliguntur. Ad pro-
ximos binos omnes quoque instituun-
tur eodem tempore atque modo tres
alii *Præfecti*; sic etiam alii, atque
alii tertio, & quarto loco, ut futuri sint
omnes numero bis seni. Post hæc tam-
diu *chirographa* pergunt ex urna sua
educere, quoad aurei globuli, qui adhuc
sunt reliqui quatuor, depromantur ex
altera. Qui sortiti hos fuerint, nomi-
nantur *Præfecti* pro re nata, & sunt qua-
tuor numero, quorum partes & officia
jamjam explicabo. Simul etiam duo
Propræfecti, atque hoc modo crean-
tur. Omnia nomina, quibus nihil ob-
tigit, sunt autem quatuor ac viginti,
coniciuntur in urnam. Globuli quo-
que undecim aurei, argenteis tredecim
permixti, demittuntur in alteram. Sin-
gula deinde *chirographa* extrahuntur,
singulique globuli. Quorum nomina
incidunt in aureos, hi sunt *Propræ-*
fecti, primum par ad duos primos
menses, alterum ad duos proximos;
ita tertium, & quartum. Tres autem
ultimi sunt pro re nata *Propræfecti*.

Quapropter eodem tempore unâ designantur, qui futuri sunt cùm Præfecti, cùm Propræfecti tam binis primis mensibus, quàm reliquis, usque ad octo deinceps. Quibuscunque obrigerit in Quadraginta-viratu civili novo, ut instituantur Præfecti atque Propræfecti, sive sollempnes, sive pro re nata, retinent eundem gradum in Quadraginta-viratu altero ac extremo. Siquidem, ut diximus, Quadraginta-viri civiles novi, octo mensibus exactis, evadunt Quadraginta-viri civiles veteres, & post alios menses octo, Quadraginta-viri Capitales. Sedent igitur ii, qui dicuntur Capita Quadraginta-viratus civilis novi, in honestissimo ejus concilii loco, cujus sunt tanquam Præsides. Autoritatem verò habent statuendi de forma judicii, tollendique omnem controversiam atque contentionem de causâ agendæ ratione, si qua oriatur; ut, exempli gratiâ, si veniret in disceptionem; Vtrum hæc illi causâ prævertenda esset, an hæc, & illa scripta essent recitanda, & cætera id genus. Præcipuè tandem eorum partes sunt, iis, qui controversias habent, legitimo tempore atque ordine copiam facere concilii. Quapropter summo mane singulis diebus,

ante-

antequam Quadraginta-viri confideant, ipsi præveniunt, ut ejusmodi controversias audiant, atque dirimant. Propræfecti quidem idcirco instituti sunt, quò si quis ex Præfectis recusaretur ut Iudex parum æquus, & ad dictus alterutri ex partibus, sive necessitudinis, sive alterius cujusque rei gratiâ, qui subiret ejus locum, iudex minimè deesset. Pro re nata creantur adhuc Præfecti, ut in prompu sit, qui succedat, si quis Præfectus obtineat, atque ineat alium Magistratum: semper enim alium capere, si libet, sed eo, quem gerit, deposito, cuique licet. Quod si usu veniret, ut Præfecti sollempnes fierent omnes, qui erant pro re nata, & tamen adhuc esset opus alio; tunc res ad sortem revocatur, ac unus ex iis debet eligi, quibus in fortitione prima nihil obrigit. Eadem ratione si Propræfectus abiret suo Magistratu, ut generet alterum, qui Propræfectus erat pro re nata in ejus locum succedit. Et si aliquis ex his desideraretur, fieret id, quod diximus, de Præfectis pro re nata. Sed postquam octo menses fuerint elapsi, Quadraginta-viri civiles novi transeunt in locum Quadraginta-virum civilium veterum, & alii Quadraginta-viri recens creantur futuri iudices

ces

210 DONAT. IANNOY.
ces in Quadraginta viratu civili novo.
Quicumque igitur primo, secundo, ter-
tio, & quarto loco Præfecti, sive Pro-
præfecti per duos menses fuerant in
Quadraginta-viratu civili novo, eod-
dem planè ordine, atque eadem auto-
ritate sunt in altero proximo Quadra-
ginta-viratu. Porro mensibus octo iti-
dem transactis hi, qui erant Quadra-
ginta-viri civiles veteres, evadunt
Quadraginta-viri Capitales, necnon
Quadraginta-viri civiles novi, post-
modo sunt veteres, & alii Quadra-
ginta-viri novi sunt creandi. Qui erant
in veterum Præfecti atque Propræfecti,
sunt adhuc eodem ordine Quadra-
ginta-virum Capitalium. Sed hoc tan-
tum interest, quod horum Præfecti
non in concilio, sed cum Duce, Consi-
liariisque sedent, quod superius expo-
sui. In eorum autem loco sedent inter
judices Capitales tres Consilarii, qui
dicuntur inferiores, unà cum tribus iis
Præfectis, qui succedunt proximis
mensibus, ex quibus unus quidem su-
pra, alii verò duo confident infra ipsos,
sed non semper iidem; nam singulis
hebdomadibus sedes permutantur, vic-
tissimque locum superiorem tres illi
obtinent. Quapropter Præsidum loco
sunt in Quadraginta-viratu ipsi Con-
silia-

DE REPVB. VENET. 211
siliarii, unà cum Præfectis autoritate
legum referendarum, ut dicemus, præ-
dicti. Adhæc in Comitibus creantur tres
Magistratus, qui causas omnes præ-
ferunt ad Quadraginta-viros, singuli
verò ad id concilium, quod sibi est at-
tributum. Primus continet Trium-
viros Advocatores reipublicæ, à quibus
causæ perferuntur ad Quadraginta-
viros Capitales. Alter Trium-viros
Auditores veteres, qui causas ad civile
concilium vetus afferunt urbanas.
Tertius Trium-viros Auditores recen-
tiores, qui externas inferunt in no-
vum Quadraginta-viratum. Sanè
Trium-virum Advocatorum Magi-
stratus maxima est autoritate in nostra
republica, & non nisi viris conceditur,
qui & matura ætate, & probitate, &
prudencia spectabiles habeantur. Præ-
cipua cura ipsi incumbit, ut leges non
violentur; quapropter in judiciis reo
semper adversatur. Si quis autem in
civili disceptatione causâ cecidit, tam
actor, quam reus, & sententia lata est
à provinciali Magistratu, nimirum,
vel à Prætorè, vel à Præfecto, qui mit-
tuntur ad urbes, atque oppida regenda
Venetæ ditionis. Hic Auditores recen-
tiores adire potest, eosque omnibus iis
argumentis, quæ sunt idonea fidei fa-
ciendæ

212 DONAT. IANNOY.
ciendæ edocere potest, de injuria quam existimat sibi illatâ. Agitur verò causa partium apud hos Auditores, quomodo acta fuit ad priorem judicem, proferunturque eadem tabulæ atque scripta, eadem testimonia, quoad saltem unus, si non simul omnes, intercedere statuat: intercessio ipsa refertur in publicum codicem. Vbi lis æstimatur majoris, quàm trecentis aureis, causa perferenda est ad Quadraginta-viros civiles novos; & qui reus erat ante judicem priorem, siquidem provocet ipse, hic evadit actor; alter ex actore fit reus, tamen si neuter eorum nomen suum mutat. Nam qui reus erat initio, vocatur adhuc reus, atque ita etiam actor. Sed quando Auditores intercedunt, notari debet ab iis bimestre spacium non amplius concedi provocanti, intra quod si copia non fiat eidem concilii aliqua de causa, futurum ut adversarius conetur exequi sententiam judicis prioris. Quapropter is, qui ab Auditoribus obtinuit, ut intercederetur, ubi animadvertit se concilium consequi non posse intra tempus sibi præfinitum, confugit ad Præfectos Quadraginta-virum, ut de intercessione proferenda concilium consulant, à quo uno id præstari potest, & præ-
terea

DE REPVB. VENET. 213
terea à nemine. Atque ita demum prorogatur intercessio ad duos alios menses; & etiam si contingeret hoc tempus elabi non audita causa, potest eodem modo impetrari alia prorogatio, atque alia. Sed quemadmodum causæ tractantur in hoc concilio, planius, ut intelligas, hæc præterea dico, Reum, nempe illum, de quo præjudicia sunt facta ab altero judice, simulatque ab Auditoribus impetraverit intercessionem, contendere ad Præfectos Quadraginta-virum, ut fiat copia concilii. A quibus certè sit, modò aliæ causæ, quæ præcedant, non sint impedimento; aliòqui facere recusant, comperdinantq; ad triduum, neque enim possunt ultra hoc tempus, quod omnium longissimum atque summum est, quod audiendis causis tribuant Quadraginta-viri. Sed ubi demum concilii copia facta est, adhibitis iis patronis, quos libet, eodem procedit, & jubet eos pro se verba facere, aut ipsemet verba facit. Actor etiam, nempe ille, secundum quem pronunciata fuit altera sententia, aut ipse causam agit, si mavult, aut causidicos adhibet, sed nullus est, quin causidicos adhibere malit. Præstant eam operam, aut cives, aut viri nobiles, qui profitentur hanc facultatem
cùm

224 DONAT. IANNOY.
cùm tuendi, tùm accusandi, mercedis causâ, prout vel à reis producuntur, vel ab actoribus. Advocati ut juris periti sint, minimè requiruntur, nec etiam, ut illi facultati unquam operam dederint. Satis est, ut in decretis atque sanctionibus reipublicæ sint egregiè versati. Scias autem velim, antiquissima quadam lege cautum fuisse, ne quis habeat orationē ad Magistratum, qui non sit vir Patricius. Ideoque ejusmodi Advocatos in comitiis viginti-quatuor institui, ex his tantum quatuor iis curiis, quæ sunt apud Rivum altum; iis verò, quæ sunt in ipso Ducario, cæteros attribui. Si quis alteri litem intendit, aut in ipsum infertur, necesse est, ut alicujus opera ex ipsis utatur, & certam quandam mercedem eidem persolvat. Necessitas autem huic vicissim imponitur, ut pro eo diligenter causam agat, à quo mercedem accepit. Sed ejusmodi consuetudo in præsentia admodum non tenet. Nam quamvis adhuc in more sit Advocatos creare; perpauci tamen causis agendis vacant, utilitatis, quam tamen percipiunt, fructibus contenti: Solet enim mandari hoc munus ferè tantum junioribus. His igitur opibus destituti, qui habent controversias, ad aliorum patro-

DE REPUB. VENET. 225
patrocinium necessariò confugiunt. Atque ita cum magna sit paucitas eorum, qui profiteri velint hanc artem, ex patritio genere, permixta est aliis cura, contra quam lex præcipiebat. Sed ut ad rem institutam, locus, ex quo verba faciunt Advocati, satis eminens est. Ad pedes Notarius adest Quadraginta-virum, qui præ manibus tenet eas tabulas, quæ sunt exhibendæ, frequenter verò inter orandum recitare jubetur aliud atque aliud caput, hoc aut illud scriptum. Singulis partibus ad causam dicendum præfinitum est certum sesqui-horæ spacium, excepto eo tempore, quod recitandis tabulis atque scriptis datur. Quapropter interea dum loquitur Advocatus, fiat horologium, in quo arena defluit; inclinatur autem in latus, dum Notarius legit, ne quid ex constituto tempore depereat. Vbi repetitur oratio, de integro erigitur, ut magna quædam similitudo his nostratibus Advocatis cum antiquis Romanorum Oratoribus intercedere videatur. Posteaquam singulæ partes allegarunt sua jura, & & nihil aliud superest, quam ut feratur sententia, ex Quadraginta-viris unum natu quidem minimus singulis iudicibus ejusmodi sacramentum defert,

P. sic

fic eum iudicaturum, & recta conscientia persuaserit. Exinde suffragia adhibentur ferendæ sententiæ, quæ colliguntur in tribus loculis, unâ coagmentatis. Quicumque priorem sententiam rescindunt, inferunt in primum: in proximum, quicumque comprobant, quod laudare nos dicimus. Quibus nondum liquet, hi non sinceri appellantur, & in extremum loculum deiciuntur globulum, quem habent. Si plures numero sunt eorum, qui laudant, quàm qui rescindunt, neutroque inclinant suffragia; causa tunc est peracta, lataque est contra reum, hoc est eum, qui provocavit sententia. Quod si ea, quæ rescindunt, superant alia duo conjuncta; tunc intelligitur sententia prior nullius esse roboris, rediturque ad eundem iudicem, si liber ab eo, qui gravem rem ducit. Nam Quadraginta-viri nihil aliud, nisi quod prioris iudicis ipsam sententiam antiquant, aut irritam faciunt. Fieri autem possent, ut nonnihil æqui contineret ejus postulatio, secundum quem lata fuerat altera sententia. Quapropter ut obtineat, si quid esset æqui, potest iterum venire ad eundem iudicem, novaque afferre postulata, & eodem planè ordine liti ac iudicio persequi.

sequi. Verumtamen si nulla pars alias utraque superat, hoc etiam altero iudicio res non definitur, proinde de integro causam agere oportebit non alio quidem ordine, quàm fuit explicarum. In hoc autem iudicio, quod est tertium, non habenda est ratio eorum, qui non sinceri vocantur. Quibus enim bis audita causa, tamen nondum liquet, pro certo existimari potest, fore ut amplius non liqueat. Quare spectatur eorum numerus modo, qui probant aut improbant, causaque demum obtinetur per eos, utri superaverint. Hac itaque ratione plurimum tribus continuatis iudiciis causa, cujuscunque generis ea fuerit, expediti solet. Antea spectare consueverat adhuc in tertio iudicio, si quibus etiam non liqueret; atque idè non superante una reliquas duas partes, nihil eo iudicio decretum existimabatur, & opus erat orationem dictam iterare, eodem quidem ordine, sed ad multo plures iudices. Accedebant enim Quadraginta-viri Capitales. Sed eo tempore, quod notari debet, Quadraginta-viri civiles novi nulli adhuc erant. Quare quicquid per eos nunc administratur, id administrari per veteres olim consueverat. Illud quoque

prætereundum minime fuerit, ea die, qua prima iudicium inchoatur, nihil aliud agi, nisi quod ipsa causa breviter proponitur; hoc est breviter ostenditur, cujusmodi sit ea res, de qua est disceptandum, nullaque alia re audita itur in suffragia (vernacula nostra lingua *Balotta* nomine utitur, idque etiam ego dum loquerer Hetruscæ, toties usurpavi, ut existimem in numerum Hetruscorum jam receptum esse, donatumque ipsa civitate uti novum civem) sed unusquisque globulum eò iniicit, quo solent ii, quibus res nondum liquet. Reliquis diebus Advocati orationem habent pro suis quisque partibus, & eo, quo dictum est ordine, cætera procedunt. Postremo iudicio, quod prætermitti non debet, utriusque non semel tantum verba facere, sed quotiescunque libet, toties etiam licet, dummodo sesqui-hora non præterlabatur ad singulos cives, eademque die sententia plane terminetur. Quare interdum usu venit, ut partibus, orationem sæpius iterantibus, totoque matutino tempore consumpto, necessarium sit terminandi iudicii causa, ut Quadraginta-viri conveniant rursus post meridiem. Si litis æstimatio quinquaginta quidem excedit, sed non au-

reos

reos trecentos, admittitur provocatio per Auditores pertinere intelligitur ad Collegium frugum ea de causa institutum, ut ab aureis quinquaginta usque ad trecentos omnes causas, tam externas, quam urbanas tandem desinat. Alternis porro mensibus, eas vicissim audit, & res aguntur eadem ratione atque ordine, quo apud Quadraginta-viros, nullo intercedente discrimine, nisi quod oritur à numero. Siquidem Collegium frugum constatum est ex iudicibus viginti-duobus, cum bis viginti contineat Quadraginta-viratus. Quod si is fuerit infra quinquaginta aureos, neque ad Collegium frugum, neque ad Quadraginta-viros defertur, sed Auditores ipsi propria potestate minimis hisce causis finem tunc imponunt, quandocunque tres simul, hoc est omnes conveniunt; aliòquin aliud iudicium convocari solet, si altera pars petat ex tribus Magistratibus coagmentatum, nimirum ex Auditoribus cum veteribus, tum novis, & ex his, quos vocamus *Caraveres*; omnes autem collecti sunt novem iudices, ex quibus minimè septem adesse oportet, si sententia est ferenda, aliàs non fertur. Est autem rara ea sententia, quæ superat dimidiam par-

tem suffragiorum. Verumtamen si tres Auditores simul, omnes nempe consentiunt, opus est, ut æquo animo rem ferat is, qui causâ cecidit. Atqui scire id oportet, si fortasse contingat, ut ne unus quidem ex Auditoribus velit intercedere, duobus mensibus elapsis, qui petit id, huic licere ad Quadraginta-viros ita demum accedere, si deponat eam pecuniæ summam, quæ Auditori persolvitur. Solet autem æstimata lite pro centenis quibusque aureis certum quid ei persolvi, dum tamen intercedat. Eo non intercedente ubi provocatio datur, pertinet id pecuniæ genus ad ærarium publicum. Nihil autem obtineri potest, nisi ea pecunia deposita fuerit, ac duo menses elapsi. Enimverò si controversia fuerit inter cives, hoc est urbana, qui provocare intendit, Auditores veteres petit, à quibus quocumque provocatio admittitur, aut imponitur liti finis, si minoris ea ducitur aureis quinquaginta; aut alterutro debet introduci, à quinquaginta ad trecentos aureos, in collegium frugum supra trecentos ad Quinquaginta-viratum veterem civilem, non alia ratione, quam fieri diximus ad novum. Verùm Capitalis de rebus omnibus cum urbanis, tum ex-

ternis

ternis pariter cognoscit, neque modò causas & crimina delata ex provocacione, sed etiam ea, de quibus nullum præjudicium est factum. Nam quæstiones universæ maleficiorum constitutæ sunt de more in hoc ipso concilio, præterquam furti simplicis, cædisque non certo consilio factæ, quæ pertinent ad Trium-viros nocturnos; vulnenum quoque in alia parte, quam in facie: hæc enim à Quinque-viris paci permitti solent. Quicumque igitur provocare instituit ab aliquo Magistratu, vel urbano, vel provinciali, confugit ad Trium-viros Advocatores, qui diligenter animadversa causa, & re probè inspecta, an sit intercedendum, maturè deliberant; si visa fuerit intercessio non impertienda, omnesque pariter conveniant in hac sententia, remedium aliud nullum superest, quam alios Advocatores præstolari. Sin autem intercessioni locus fuerit, qui satis est, ut ab uno eorum præbeat, eodem ordine atque ratione omnes res procedunt, sicut in cæteris conciliis Quadraginta-viralibus, non alio discrimine, quam quod in illis Auditores veteres ac novi, postquam intercesserunt, nihil aliud curant, partesque ipsæ accedunt ad Quadraginta-viros, adhibitis patronis sive causidicis.

In hoc autem Trium-viri Advocatores non solum intercedendo provocationes admittunt, sed etiam patroni munere funguntur ad XL-viros, causa per eos introducta. Qui verò provocavit, si reus erat, sit actor, tametsi non alio, quàm rei nomine vocetur. Patrocinantur autem ipsi, vel omnes Advocatores, aut certe ille unus, qui decrevit intercessionem; sed qui apud priorem judicem fuerat actor, hic mutatus in reum, quamvis actor maneat revera atque ita nominetur, aut ipse suam causam agit, aut adhibet Advocatos, quod in binis aliis Quadraginta-virum conciliis fieri solet, idem quoque hic peragitur, atque eodem modo, quoad sententia feratur, aut secundum, aut adversus reum: illud, ubi ea rescinditur, fieri solet; hoc, ubi comprobatur sententia iudicis prioris; adhuc tamen redire non amplius licet, quemadmodum in civilibus causis evenire solet, quandoquidem statuunt ipsi Quadraginta-viri, an reus plectendus sit, & qua ratione plectendus. Res autem hoc modo procedit. Advocatores, ubi fuerit antiquata sententia, quam prior iudex tulit, referunt ad concilium ea de re, utrum reus aliqua poena dignus videatur. Si per plures obtineat, ut impuni-

tus

reus discedat, eo ipso censetur statim absolutus. Verumtamen si plurimum suffragatione absolutus non fuerit impunitatem, Advocatores, Consilarii inferiores, & Præfecti concilii sententiam rogant (præter hos autem nullus alius rogare potest) qua poena videatur ille afficiendus. Potest quidem fieri, ut omnes in eadem sententia conveniant; sed quandoque habent varias discrepantesque sententias: nam singulis referre de poena pro suo arbitrio datur. Pro singulis itaque sententiis colliguntur suffragia, eaque sancitur, in quam propenderit suffragia majoris partis, atque ita prout eadem jubet, reus poenam subit. Nonnunquam contingit, ut aliquis injustè damnatur à Magistratu, quo post provocationem absoluto, ejus injustitiæ poenas nullus sit, qui pendat; Hoc enim in Magistratu ipso certum ponitur, erroris causam præbuisse non malitiam ullam, sed vel opinionem, vel rei fortè culpam. Præterea verò integrum est ipsi Magistratu, qua ratione cæteri se defendunt, suum iudicium tueri. Quod si contigerit hominem condemnatum fuisse propter falsum testimonium, quod aliquis dixerit, aut aliam accusatoris fraudem, quæ Magistratum in-

P 5

duxerit;

duxerit; puniri solent illi testes, atque accusatores ea ratione, qua dictum est, dummodò sistentur; aliò qui publica voce præconis evocati citantur, quod à nobis stridare vulgo dici solet, hoc est certū tēpus definire, quo se sistere debeant. Intra hoc nisi se sistant, legitimè damnari solent, hoc est bona publicantur, ipsi verò mulctantur exilio, tandemque afficiuntur iis pœnis, quas ipsè leges statuerint in reos contumaces; hoc autem modo cum omnibus agitur, qui se non sistunt citati. Sed multa pertinent ad hæc judicia singulari ratione, quæ in præsentia mihi satis minimè succurrunt. Ne graveris quæso tu interrogare, si quid habes minus perspectum. IOAN. Nisi tibi grave accidat respondere, mihi quidem gratissimum fuerit percunctari. Cedo igitur, si quis provocat à provincialibus Magistratibus, qui adesse nequeunt, ut suam sententiam tueantur, quonam modo res transigitur? ТАРНО. Hac ratione. Aut ipsa controversia est inter actorem, & reum; ut si quis de illata vi postulatus condemnaretur; aut inter Magistratum, & eundem reum, quem admodum sæpenumero fieri solet, ut dentur occulta judicia, quibus à iudice maleficii reus peragatur. In priori non est

est, quod Magistratus ipsè laborer de sententia tuenda, cum ad illum spectet, secundum quem lata fuit. In altera controversia, si reus provocat, Magistratus verò ipse constituit adesse, expectandum erit, donec jurisdictionem conficiat, ut tunc demum adsit. Quòd si adesse negligat, permittere potest, ut Quadraginta-viri videant, statuantque quid juris, atque ita causa transigi potest atque terminari. Hoc autem quod dixi, commune est omnibus causis, in quibus agitur res capitis, aut etiam civilis. IOAN. Cedo adhuc; quando Magistratus illi, qui sunt in provincia, sententiam tulerint contra aliquem egestate afflictum; nam controversiæ non minus inter pauperes, quam inter locupletes oriuntur, facinora quoque cum ab his, tum ab illis æquè perpetrantur; sed tamen pauperibus, quia sumptus sustinere non possunt, non suppetit ea facultas, ut Venerias petant, siue causæ civiles fuerint, siue capitales, quia sermo est pariter de omnibus; habetisne igitur aliquid hac de re constitutum, quo liceat illis obrinere jus suum, quibus inopia moram inferat atque impedimentum? ТАРНО. Maximè verò; Neque est, quòd ipse putes, majores nostros huic rei minimè suc-

ſuccurriſſe, cui ſuccurrendum maxime fuerat, ſi cuiſvis alii. Nam multis partibus ſunt plures egeni, quàm divites; id quod omnes norunt; ſicut autem majorem numerum conſtant, ita minus ambitionis morbo laborant. Quamobrem ſi datur iſſis tranquillè vivere à nemine oppreſſis, in eo plane acquieſcunt, neque turbas excitant; quo fit, ut ii, qui ſtudent novis rebus, ambitione adducti quieſcere cogantur, dum cernunt illos quieſcentes. Quod ſi contra fiat, atque inopes malè accipiantur, oritur inde ſeges magna ſeditionum, plurimumq; tumultus conſequentur, ubi anſa præbetur, niſi eorum, qui præſunt, vigilantia citò hæc mala ſedentur. Argumento id eſt, quod civitates invadere ſtudentes, ſummi belli Duces potiſſimum in eam ſpem ſunt crecti, ex eo quod viderent, populos malè acceptos non probè in ſuum Principem animatos eſſe. Prudenter itaque majores noſtri operam dederunt, ut non minus pauperibus, quàm divitibus per leges ipſas liceret ſuum jus obtinere. Sanxerunt enim, ut Triumvir Auditores novi ditionè Veneram univerſam in continente biennio quoque luſtrantes peragrarent, & commorarentur ubique locorum aliquantiſper,

ut

ut ſi quis eſſet, qui ad eos provocandi gratià conferre ſe non potuiſſet Venetiã ulque, is ejuſmodi facultate minimè careat. Dant igitur operam Auditores omnibus iis cauſis, quæ ad ipſos delatæ fuerint, tam capitalibus, quàm civilibus audiendis, ex quibus omnibus eæ literis conſignantur, quæ ſaltem uni, ſi non pluribus viſæ fuerint cum æquitate, & juſtitia conjunctæ. Venetiã reverſi referunt ad Quadraginta-viros ea ratione, quæ eſt dictum, ad capitales, quæcunque capitibus cenſentur; res autem alterius generis ad civiles novos. Quo fit, ut non ſolum Trium-viri Advocatores, ſed etiam Auditores novi in capitali Quadraginta-viratu cauſas perſequantur, ſed non alias præter has, quas modò recensui. Et quia nimis longum atque etiam operoſum eſſet, Auditores obire provincias maritimas, quadriennio quoque mos eſt creare Duum-viros, qui Syndici maritimi à nobis appellari ſolent, ut oppida & urbes, cunctaque adeo loca perluftrant, quæ in Dalmatia, in Illyrico, atque in Græcia obtinet reſpublica, præſtaturi eadem, quæ Auditores in continenti, relaturi quoque poſt reditum ad Quadraginta-viros vel capitales, vel civiles novos, prout cauſæ

causæ exegerint, quos quidem agunt non secus, quàm Advocatores. Itaque Syndici causam pro reo dicunt; contraria pars adhibet Advocatos, ut dixi, aut ipsa pro se verba facit. Eas verò causas, quæ intercedunt reo cum Magistratu, antequam iurisdicção conficiatur, agere non licet, nisi Magistratus ipse assentiatur, quod superius monui. I O A N. Hæ controversiæ, quæ oriuntur ex provocationibus, possuntne ab aliis cognosci, quàm à Quadraginta-viris? T R Y P H O. Possunt, sed non omnes. Nam de civilibus Senatus cognoscere potest, non item de aliis. Quænam verò sit ratio cognoscendi, jam intelliges. I O A N. Ad Quadraginta-viralia concilia spectantne aliæ causæ, præter eas, quæ deferuntur ex provocationibus? T R Y P H O. Vtique spectant, sed non ad alia, nisi ad capitale, quod etiam cognoscit, atque statuit de re adhuc integra, quemadmodum solet prior iudex, ut superius dixi: Exempli gratia; si quis vitæ, aut fortunarum, aut existimationis discrimen, sive detrimentum aliquod subierit, licet huic pergere ad ipsos Advocatores, & adversarium eorum criminum postulare. Causa verò suscepta per eos agitur, ut exposui superius. Multa præterea in

hoc

hoc Quadraginta-virali concilio tractari solent, quæ suscipiuntur ab Advocatoribus collegio iubente: ratio verò est huiusmodi. Fieri posset, ut aliquis ex iis, qui maritimis rebus præfecti sunt, aut legatus in castris, aut orator apud Principes, aut quilibet alius Magistratus non obiret publicum munus ex præscripto, atque ex formula. Hæc ubi comperta fuerint ex literis, aliiq; nunciis, quos de more venire omnes in collegium paulò ante admonui, licet unicuique eorum, qui interfunt, adversus ipsum sententiam dicere, necnon referre ad collegas alios de eadem. Si quis autem ita ferat, velintne Magistratum non solum abrogari, verùm etiam illi mandari, ut se Advocatoribus tradat, & permittat; idq; sancitum fuerit in Rogatorum concilio, prout explicavi, aut etiam in concilio Decemvirum (siquidem rata sunt ab alterutro comprobata, & iussa) reo tunc imponitur ea necessitas, ut se Advocatoribus sistat, à quibus oppugnari debet non secus ac nocens; causa verò agitur ea planè ratione, atque ordine, quo supra memoravi, aut in concilio Quadraginta-virum, aut in Senatu, aut etiam in majoribus Comitibus, pro Advocatorum arbitrio, à quibus iussu collegii suscepta

res

res fuerit. Eiusmodi sanè causa erat Angeli Trivisani, qui post acceptam cladem in Pado à Ferrariæ Duce negligentia reus factus est, accusatusque ab Advocatoribus ex autoritate collegii, imò verò eorum, qui reipubl. præstident (hoc enim rectè dici potest) pœnas quoque dedit. Non dissimilis fuit causa Ducis Lauredani, de qua supra meminì; neque verò illa Ducis Antonii Grimani, sed non paucis antè annis, quàm perveniret ad eam summam dignitatem. Hic imperator ornatissimæ classis adversus Turcas in crimen vocatus est, quod cum hoste manum cõferere noluisse, eoq; inspectante amisissæ Naupactus esset. Vtraq; verò causa cum propter objecta crimina, quæ levia nõ erant, tum propter eorum, quorum nomina delata fuerant, summam dignitatem, rejecta fuit ab ipsis Advocatoribus ad majora Comitia. IOAN. Nondum certè dixisti, quisnam ferre valeat ad majora Comitia, aut ad Rogatorum concilium, quandocunque ejus generis cause inibi tractantur.

TRYPHO. Ita est, sed nihil tibi omnino deperit: nunc enim ad hæc omnia explicanda ingredior. Ad ea concilia, quæ commemorantur abs te, Advocatores, aut eorum loco Auditores novi Syn-

Syndicique maritimi, quorum autoritas est in causis provincialibus, Dux etiam, & Consiliarii, & Præfecti Quadraginta-virum, de pœna, quæ sumi debet, jus habent ferendi. Cæteris omnibus, quocunque in Concilio res agatur, in aliquam sententiam ex his discedendum fuerit. IOAN. Quando contigerit aliquem comprehendi, atq; in manu esse, ut quæstiones de ipso sint habendæ, vel tormentis, vel alia ratione, quodnam genus instituti atq; juris apud vos est? TRYPHO. Præclarum sanè, atque ejusmodi, ut nihil eo melius, opinor, queat excogitari. Vbi res & causa delata fuerit ad Trium-viros Advocatores, sive integra, quemadmodum fieri solet in priori judicio, sive ex provocatione, sive ex autoritate collegii, accuratè res ab iisdè expendi solet, suisque ponderibus atq; momenti examinari. Si fuerit gravis, atque ejusmodi, ut existimandum sit, aliquod periculum imminere, nisi celeriter & quam occultè res ea peragatur, jus est ipsis per se jubendi, ut comprehendatur reus, sed non jus, cum in custodia retinendi amplius quàm triduum. Cum autem quæstionem de homine oporteat habere, petendi sunt Quadraginta-viri exposita causa, ut quoad ipsa probè

cognita fuerit, ac dijudicata, per eos potestas fiat hominis retinendi, necnon in ipsa quaestione tormenta admovendi. Quæ sanè potestas fieri solet, modò assentiatur major pars Quadraginta-virùm. Veruntamen si causæ tanti momenti non fuerit, ut opus esse videatur tam magna celeritate, ac silentio, solent Advocatores petere à Quadraginta-viris, ut liceat sibi reum comprehendere; qua facultate impetrata non requiritur amplius alia, ut quem comprehenderit, retinere possint: sufficit enim jus prehensionis datum, assentientibus Quadraginta-viris ex majori parte. Fit exinde potestas quaestionis habendæ, quæ facta potestate comprehendendi sive retinendi, negari non solet. Quaestionibus præest Collegium quoddam, quod constitutum est ex duobus Consiliariis inferioribus, totidemque ex Iudicibus nocturnis, atque ex uno Præfecto Quadraginta-virùm, & ex uno Advocatore, qui coram omnibus à reo quaerit. Is autem si causam suam tueri conatur, rationes & argumenta undique conquirat, à Quadraginta-viris omnia, quibus innocentiam suam comprobare possit. Tunc autem, si quatuor è Collegio saltem id censeant,

admo.

admoventur tormenta, ut sensus doloris atque cruciatus ab eodem exprimat, quod proposito solum metu tacere constituit. Habita verò quaestio per unum à secretis refertur in codicem, & promulgatur ex more; nimirum copia fit illius cum patronis reitum Advocatis etiam pro contraria parte, si qua modò est, tandemque omnibus, qui cupiant legere, aut videre. Postea reditur ad ipsos Quadraginta-viros, & eo, quo diximus ordine, cuncta peraguntur. Advocatores ipsi reum quàm acerrimè oppugnant, qui vicissim adhibet Advocos, ut suam causam orent, alteroque, vel summam tertio iudicio, ad extremum aut absolvitur, aut condemnatur. Post damnationem verò poena definitur, quam pendere debeat, ex Advocatorum sententia, vel certè Consiliariorum inferiorum, vel Præfectorum Quadraginta-virùm, qui cum illis confident, ut necessariò sit ea poena subeunda reo, quam maxima suffragiorum pars constituerit. IOAN. Si contingat, à Quadraginta-viris minimè dari jus comprehendendi, aut etiam retinendi, quando iubentibus Advocatoribus reus datus in custodiam fuerit, quid tunc agi solet? TRYPHO. Si

Quadragesima-viri non tribuant jus prehensionis, gravius quicquam de reo contumeli non potest: alterutrum enim poni necessarium debet, aut hominem in nulla re quicquam nocuisse, aut non ejusmodi, quæ digna sint animadversione tanti concilii, sed ad Magistratus minores de jure spectent, nimirum vel ad Trium-viros nocturnos, vel ad Quinque-viros pacis. Eadem ratione, si quisquam in custodiam tradatur, quem retinere per Quadragesima-viros non liceat, restitutus in integrum, atque liber abit, inhibito Advocatore, nequid ultra pergat.

IOAN. Prout singula mihi occurrunt, dubitationemque identidem afferunt, sic in iis percunctationes varias interpono, ut mirum non sit, si nunquam complector ea, quæ non satis inter se coherent. Cum igitur fines imperii, ditionisque vestræ satis late patere sciam cum terra, tum mari, nec non satis amplam, & frequentem esse urbem, tanti imperii sedem, existimo necessarium fieri, ut magni concursus fiant ad iudicium tribunalia. Quapropter explicari mihi, atque edisseri cupio, quisnam ordo, & quænam ratio soleat adhiberi, ut citra perturbatio-
né res expediantur. TRYPHO. Ratio,
& ordo

& ordo ejusmodi est. Cause omnes, verbi gratia, delatæ ad Advocatores, per unum à Secretis excipiuntur, literisque mandantur, primo, secundo, tertio loco, ac deinceps, prout singulæ deferuntur. Quo verò ordine sunt exceptæ literisque mandatæ, eodem plane inducuntur in Quadragesima-virale concilium; nec alius ordo in secundo, ac tertio judicio, quàm in primo statuitur. Prærogativæ tamen privilegium est certis causis, quæ licet postremæ fuerint, cunctis anteferuntur. Huiusmodi sunt in carcerem conjectorum, sepulturæ, medicinæ, farinae ex farinaria taberna, mercedis pupillarum, conjunctorumque causæ, utpote si pater in judicio disceptaret cum filio, aut frater cum fratre; Procuratoris tandem, hoc est quæ ad Procuratorum pertinent administrationem. Hæ sunt causæ, quæ cæteras omnes debent antecedere: quæ donatæ fuerint hoc privilegio præter eas, non memini. IOAN. In quolibet concilio Quadragesima-virali evenire posse arbitror, ut extremo judicio utraque adæquet urna, tam quæ rescindit, quàm quæ stabilis aliquam sententiam, ita ut nihil omnino constituatur. Cedo ergò, si quod remedium comparatum ha-

betis, ne sententia, cum id e venerit, relinquatur anceps atque incerta.

TRYPHO. Si forte, quemadmodum ais, neque rescindatur sententia, neque comprobetur, & res civilis agatur, permutantur judicia, succeduntque concilia Quadraginta-virum civilia, alterum in alterius locum. Quod si contigerit aliquid ejusmodi in Collegio frugum, causæ provinciales atque externæ ad Quadraginta-viros novos; urbanæ verò ad veteres sunt reiiciendæ, orandæque de integro, quemadmodum in Quadraginta-viralibus conciliis fieri diximus. Enimverò si paria numero fuerint etiam tunc suffragia, in majoribus Comitibus lex ea ferri debet, ut Rogatorum concilium de ipsa re cognoscat. Lege sancitâ causa agitur in Senatu, atque in eo demum terminatur. Atque ita controversiæ ex provocacione delatæ ad Quadraginta-viros, perveniunt etiam ad Senatum, quam rem antea declarare tibi pollicitus fueram. Sed tamen ubicunque capitis res agitur, à Quadraginta-viris toties iterantur suffragia, quoad in alterutram partem denique propendeant. Igitur quæ ad Quadraginta-viros capitales causæ deferuntur, has oportet ab iisdem expediri omnino.

Verun-

Veruntamen te latere non debet, fieri quoque posse, ut alterutra urna, quæ damnat, & absolvit, plus uno tantum suffragio nihil habeat; quod si accidar, neque rescissa, neque comprobata habetur sententia; ideoque rejicitur ad alios Quadraginta-viros eadem ratione definienda, quæ fuit jam exposita. Id autem institutum est ob eam rem à majoribus nostris, ne quis ab uno tantum judicaretur: hoc enim existimabant nullo modo consentaneum esse. IOAN. Est ne tibi aliquid compertum de primordiis horum conciliorum Quadraginta-viralium, & Advocatorum, & Auditorum veterum, atque aded novorum. Adhæc, quidnam majoribus vestris causæ fuerit, ut hos Magistratus instituendos putaverint, atque illa concilia. ΤΡΥΦΟ. Dicam tibi, quodcumq; mihi est in comperto. Trium-viros Advocatores quidam ferunt institutos esse, cum Dux esset in republica Aurius Mastropetrus, qui creatus est anno MCLXXVIII. Quadraginta-viratus Capitalis, quo tempore fuerit institutus, nunquam intellexi. Videtur hoc verisimile, non aliam fuisse illi originem, quam Advocatoribus, à quibus causæ deferuntur ad Quadraginta-viros. Sed neque à veri-

rate fuerit alienum, Advocatores aliquanto prius extitisse, & ad majora Comitia ferre consuevisse, quæ paulò antè, ut differuimus, instituta fuerant. Postea verò confluentibus causis & multiplicatis, nimis grave ac molestum visum esse, tam frequenter & crebrò convocandis Comitibus, à privatis negociis homines distrahere. Hac de causa eam cogitationem susceptam, tanquam omnium optimam, ut alterum quoddam concilium institueretur, præficereturque huic potissimum curæ audiendi provocaciones. Quanquam multi adhuc Quadraginta-viralis hujus concilii originem ad superiora tempora, multoque antiquiora solent referre. Sed alii viderint, quænam sententia propiùs ad veritatem accedat. Antiquitus vacare solebat hoc concilium tam civilibus, quam capitalibus rebus audiendis, de quibus omnibus Advocatores ad ipsum ferebant. Hi verò eùm tantum oneris sustinere non possent, multiplicata civitate, necnon aucto imperio, cum etiam causæ in dies magis abundarent, propterea veteres Auditores instituti sunt Andræa Dandulo Duce, qui creatus est anno mcccxlj. ut omnes causæ civiles, & urbanæ, & pro-

provinciales in Quadraginta-virale collegium ab ipsis introducerentur. Propagatis autem imperii finibus in continente, quo tempore Dux erat Michaël Stenus, qui creatus est anno mcccc, adeoque strenuè ac feliciter rempublicam gessit, ut in ejus dirionem atque potestatem magna ex parte redegerit, quæcunque in Gallia Cisalpina modò tenet oppida; cum itaque permultum causæ crevisent, ex hac propagatione necessarium fuit alios Auditores creare, qui novi, hoc est recentiores nominati sunt, ut introducerent causas civiles provinciales. Et quia tot, tantisque negociis expediendis satis non erat unus Quadraginta-viratus, institutus fuit is, qui dicitur vetus, ad cognoscendum pariter de causis externis, atque urbanis omnibus, per Auditores veteres atque novos introducendis. Contigit hæc institutio temporibus Francisci Foscarì, qui creatus est Dux anno mcdxxij. Temporibus verò tandè nostris Quadraginta-viratus civilis novus insuper accessit, cui permixta fuerunt provinciales, urbanæ verò causæ veteri duntaxat relictæ. Antequam novus Quadraginta-viratus adhiberetur, ita res se habuerat. Auditores cum veteres, tum novi,

si quæ lites æstimabatur minoris quàm aureis triginta, has omnes transigere solebant, sed quique suas. A triginta usq; ad aureos trecentos causæ omnes pertinebant ad Collegium frugum; supra hunc numerum statuebant veteres Quadraginta-viri, quos adire oportebat: Auditores autem veteres urbanas, & provinciales causas novi introducebant. Hi quoque pariter atque illi, quod notare debes, non solum provocaciones admittebant intercedendo; verùm etiam se interponebant, atque orabant ad civiles Quadraginta-viros, quemadmodum ad capitales modò solent Advocatores, causas eorum omnium, pro quibus intercessissent. Sed his temporibus nihil aliud præstant Auditores, quàm intercessionem; cætera permittunt, ac relinquunt eorum industriæ, quorum præcipua res atq; utilitas agitur. Id, quandoquidem primum mihi nunc occurrit, te celare nolui. Advocatoribus autem res capitales, sicut in præsentia sunt, ita etiam curæ tunc erant, eademque in concilium Quadraginta-virum Capitalium introducebant eadem planè ratione, qua modò solent. Ex his ergò intelligere potes, ex quo novissimus Quadraginta-viratus institutus

tutus est, haud ita multa immutari contigisse de instituta ratione judiciorum. Cæterum de Collegio frugum nihil habeo dicere, quod quidem spectet ad initium, atque ejus originem: nunquam enim legisse me recolo, aut ab alio accepisse, quibus temporibus institutum fuerit; non dico de iis Magistraribus, ex quibus constat, verùm de re conflata, coagmentataq; ex ipsis, cui nomen est hoc tempore Collegium frugum. Conjecturæ tamen cuidam locus est, aut non multò ante, aut certe paulò post exordium illud habuisse, quàm vetus Quadraginta-viratus institutus esset. Verumtamen hac in re diutius non est insistendum, quæ ignorata nihil omninò detrimenti, comperfa nihil utilitatis poterit afferre. Hoc unum prætereundum minimè duxi, cum magna sit occupatio in propriis rebus eorum Magistratum, ex quibus Collegium constat, proptereaque difficile admodum convenire possint nostrates homines; hac re animadversa, ut judicia sint magis expedita, minusque incommodi percipiant ii, qui controversantur, in ea cogitatione diu multumque versari, ut per majora Comitata Triginta-viris electis, quemadmodum in omnibus Magi-

Magistratibus fieri consuevit, ad obsequendum hoc ipsum munus Collegii frugum, præcipuum quoddam Concilium instituatur, quod in nulla alia cura sit occupatum, voceturque concilium Triginta-virum. Persequentes autem opere id, quod animo cogitant, brevi quoque perfecturos persuasissimum habeo. Hac de re certè monitum propterea te volui, ut nulla caperet admiratio, si quando audires, Collegium frugum tandem obsolevisse. Expone, si quid habes præterea, quod querendum putes. IOAN. Dixisti antea, certum quemdam numerum pecuniæ Auditores ab iis, qui controversias haberent, accipere solitos. Recensito mihi nunc accurate ac disertè, quodnam laboris atque industriæ præmium percipere debeant non solum Auditores ipsi veteres ac novi, sed etiam Advocatores & præterea iudices, quos equidem arbitrò multum laborare in obeundo, ac præstando munere, prout decet. ΤΡΥΦΟ. Vt de Auditoribus cū veteribus, tum novis primo loco dicam, qui iudicio reperunt aliquid, hoc est Actores, & urbanos Magistratus cū primùm adeunt, quanti res controversa æstimata fuerit, tantum persolvere debent iisdem certo quodam

nume-

numero pro centenis quibusque aureis definito, ac tributo; nos appellamus Carattos id pecuniæ genus, quod etiam ab iis, qui provocant, Auditoribus, dummodo provocationes admittant, præberi solet, ubi tamen Quadraginta-viri sententiam rescindunt. Quando-cunque id contingit, iudices priores, quicquid acceperant pecuniæ ab iis, qui contendebant, restituere coguntur ipsi Auditoribus, qui certè non sunt participes tunc illius lucri, cum sententia fertur à Quadraginta-viris contra provocantes. Magistratibus autem, qui sunt in provinciis, à contendentibus in iudicio quicquam non persolvitur, sed à provocantibus tantum Auditoribus novis, impetrata nimirum intercessione, rescissaque sententia. Trium-viris Aduocatoribus, præter id stipendium, quod ex ærario publico, sed exiguum ferunt, nonnihil cedit in lucrum ex impositis mulctis, nec non ex iis rebus, quæ fraudatis portoriis, sive importando, sive exportando fuerint interceptæ; ut, præterquam quòd honestissimus est hic Magistratus, non parum fructus quoque afferat & emolumentum. Quadraginta-viri ex quolibet Quadraginta-viratu, quotiescunque conventus eorum celebratur, tertiam

tiam partem aurei nummi singuli lucrantur. Omnes quidem mane de more convenire solent; sed ubi conveniunt à prandio, ex eo quod res ita ferat, XL-viri civiles nihil amplius habent; capitalibus tantum stipendium duplex obtingit. Ad hunc verò quasi calcem spatio decurso (nunc enim in hujus rei memoriam incurro) obitoque triplici Quadraginta-viratu, & transactis partibus, nemini licet in numero eodem reponi, præterquam octo mensium intervallo; tamdiu reditus intercluditur ad eam petitionem. Cedo modò si quid aliud occurrit. IOANN. Cujusdam Magistratus nocturni meministi, ex quo duo cum collegis cæteris præessent capitalibus quæstionibus, cum de reis haberentur; sed quis foret hic Magistratus, non exposuisti. ΤΡΥΦΟ. Non inficior equidem; nam id prætermis, ut non interrumpatur narratio, quæ instituta esset. Sex viri Patricii in custodia urbis collocandi, ex singulis tribubus eligi singuli consueverunt, qui omnes communi nomine vocantur judices nocturni, propterea quod nocturna maleficia puniebant olim; sed hac tempestate nonnulla certè, quæ nocte; non pauca tamen, quæ luce palam committuntur, jure suo

suo vindicant; cujusmodi sunt illæ fraudes atque fallaciæ, in quas impellit aut pecuniarum aviditas, aut alii pravi cæcique animorum motus. Cæpit hic Magistratus creari, quo tempore Dux erat in republica Marinus Maurocænus; atque initio duos habuit, quorum alter citra canalem, ut dicimus, hoc est maximum Euripum; alter verò ultra nocturnas vigillas agebat: his porrò quatuor adjecti sunt, Duce Raynerio Zeno. Sex tanquam primarii Duces sunt ipsis tributi, qui tot ministros atque satellites sub manu habent, quot necessarii putantur ad præstandam operam. Tres ex his Ducibus unà cum suis cohortibus pernoctant ad Ducarium, & ad D. Marci vicinities & confinia quoque obire soliti. Totidem alii versantur in Rivo alto, finitimaque loca itidem perlustrant. Curare debent, nequid mali accidat in urbe, ne quis offensionem alicunde accipiat; armatis, quibus intervenerint, arma detrahunt, & quoscunque deprehenderint in facinore, è vestigio comprehendunt, traduntque in custodiam; fontes autem ab ipsis judicibus nocturnis judicati plectuntur, ubi delicta pertineant ad eum Magistratum; aliòquin eorum arbitrio permitti debent, qui

legi-

legitimi sunt iudices ad ea constituti. Sed mei consilii non est, hujus Magistratus, neque alterius cuiusque singula persequi. Hanc enim disputationem aggredi nolui, quia longior est, neque id modò, sed etiam quia, cum ab urbe diu multumque absum, ex usu atque fori consuetudine eam notitiam non habeo, quæ necessaria est ei, qui alterum condoceficit. Futurum est aliquando, ut Venetias adeas; ibi reperire non paucos, & facile poteris, qui tibi planè rationem Magistratum explicent; & si omnes alii defuerint, certè noster Hieronymus Quirinus nunquã tibi deerit, vir non minus humanitate atque comitate, quàm insigni doctrina & facundia ornatus. Veruntamen si quid habes adhuc ambiguum de iudiciis, explica: nam si præterea nihil ambigis, aliqua de Consoribus dicam, quos in extremam narrationem ea de causa rejeci, quòd minus pertinere videbantur ad ea, quæ sunt dicta. De his igitur agendum fuerit, modò tu ita censeas.

IOAN. Ego verò cenfeo, nam rationem iudiciorum, quam probè explicasti, ita cognitam perspectamque habere me puto, ut nihil sit relictum, de quo amplius addubitem. ΤΡΥΦΟ. Bini sunt Censores, qui Magistratus non ita pridem

DE REPVB. VENET. 257
dem institutus est ad coercendam ambitionè Patriciorum. Antequam verò hi Censores crearentur, Trium-viris Advocatoribus, & Præfectis Decemvirum iis, qui sedent in eminentissimo loco Comitiorum, dum Magistratus eligebantur, id erat curæ, ne quis ambitione sua corrumpere jura, eamque reipublicæ operam sedulo navabant, ut opes, aliaque adjuncta corruptelæ id genus nemini viam struerent ad eos Magistratus, quos aliòquin obrinere, & assèqui nunquam potuissent. Itaque posteaquam electi erant Magistratus, nondum Comitii dimissis investigabant, an aliquid animadversione atque pœna dignum commisissent iis, qui honores fuerant consecuti. Deprehensos autem in crimine reos peragebant, quemadmodum in iudiciis fieri supra dixi, tanquam legum, & reipublicæ status eversores. Sed cum in dies augeri ambitio planè videretur, tandemque allatura perniciem cõmunibus rebus, nisi remedium opportunum adhiberetur, recens hic Magistratus institutus est, cujus est ea cura præcipua, ut inter viros Patricios ambitum coercet. Sed ut in eo, quod tibi tum pollicitus, fidem meam liberem, clandestinè certorum hominum conspiratio-

R nes,

nes, qui venalia cum haberent suffragia, quantum faciebant, hujus Magistratus creandi causam attulerunt. Hi cum ambitionis quibusque coitione facta, qua die Magistratus erant tribuendi, constitutam inter se rem jam pridem habebant, in quem omnium suffragia convertenda essent: poterant autem licitantibus duplex obsequium præstare. Nam si quis beneficio fortis consecutus fuerat arbitrium, potestatemque nominationis (qua ratione, dixi) is autem aliquem ex iis nominabat, in quem constituisset ea die suffragia conferre. Omnes alii deinde suffragabantur, ut electio in Comitibus comprobaretur. Sunt, qui hac re facta perperam animadversa, cum etiam intelligant, apud nos moris esse, ut Magistratus aliquando venales proponantur, in eam sententiam sunt adducti, ut censeant labefactatum iri statum reipublicæ, & in tyrannidem aliquam degeneraturum, si minus hac ipsa, filiorum saltem ætate. Veruntamen quando Censores instituti sunt, nihil ejusmodi vereor, animi securus; nequa pernicies ingrueret inde, formidarem, si hac tempestate Censores nulli essent. Quibus hoc mihi persuadeam, intelliges aliàs, quandoquidem hæc considerare

rare non est hujus loci. Superfedere tamen nolo commemorationi explanationique; ejus cum rationis, tum usus, quo venales haberi solent nostri Magistratus, ut si qua tenus aliquid detrahit virtutibus, atque opibus adjicit, ex quo fieret, ut attentiores ad has homines evaderent, remissiores autem ad illarum studia, non sine maximo publici boni detrimento, propterea videatur hæc consuetudo non satis probanda; intelligas tamen aliqua ratione defendi, tolerarique eam posse. Quando aliqua necessitate reipublica urgetur, ii, quorum interest operam navare faciendæ pecuniæ, utpote collegium, quemadmodum explicavi, & etiam Concilium Decem-virum, præter alia, de quibus constituerint vel ad Senatum, vel ad Comititia referre, nonnunquam de his referunt, ut vel ii, qui futuri sunt Senatores, data pecunia, vel quatuor Procuratores, aut sex eligantur, aut alii denique Magistratus illis tribuantur, qui suis facultatibus opem reipublicæ tulerint. Leges autem ejusmodi ferri possunt tam ad majora Comititia, quam ad Senatum. Sed quotiescunque Senatus-consultus fuerit, consuli debent præterea majora Comititia, quæ tamen possunt ejusmodi sancire in con-

sulto Senatu. Quicquid igitur Comitia decreverint, exequendum erit; alie verò ineundæ rationes, si quicquam non sciverint. I O A N. Antea dixisti, quantum univèrsa respública, tantundem postè quoque concilium Decemvirum. Quidni ergò ferantur ejusmodi leges ad Decem-viros, eorundemque autoritate jubeantur? Т R Y P H O. Ius omne Magistratum creandorum est penes Comitia, cætera Decem-viri summam habent autoritatem. Quæ causa est, cum refertur ad Senatum de aliqua re simili, ut semper ea conditio sit adjicienda, referendi postremò ad ipsa Comitia. Re comprobata planeque constituta, ubi visum maturum fuerit eos Magistratus creare, qui committendi, concedendique sunt civibus, ærarii publici inopiæ subvenientibus; principiò quaterni ordines Electorum sunt, quemadmodum in creatione qualibet fieri solet; & quia contingit nonnunquam, quod superius monui, ut non plures ordines, quàm bini competitores renuncient, hinc ad renunciationem quatuor adhibentur. His autem competitoribus alii adjiciuntur ea ratione, quam Scrutinium appellari dixi, per Rogatrum concilium renunciati. Nam dum ab Electo-

ribus

ribus datur opera, ut eligantur ac nominentur candidati sui, interea secedunt in conclave proximum, in quo concilium Rogatorum de more cogitur, omnes, qui jus suffragiorum habent in Senatu. Quicumque autem nominari cupit, ad fores accedit, & eum, qui est à secretis, ea de re monet. Nomina eorum in chirographa singula inferuntur, & educuntur ex urna sortis ipsius ordine subjicienda suffragiis ab egressu statim. Candidatus porro statuitur ejus Magistratus, quisquis ita suffragia propitia tulerit, ut superet eorum dimidiam partem. Renunciantur hi postea in ipsis Comitibus; sed antequam pro ullo contingat in suffragia ire, is liberaliter offert reipublicæ, quicquid eidem commodare statuit, aut potest, supra id, quod fuerit præscriptum atque constitutum. Atque ita demum suffragia conferantur, additura, adjudicatoraque illi Magistratum, in quem plura collocata fuerint, modò non infra dimidium. Est ubi minora pollicitus obtinet Magistratù, siquid habet insigne ad exillimationem, & decus. I O A N. Quanam pecunie summa præstitui solet ejusmodi Magistratum creationi? Т R Y P H O. Maxima nunquam definitur, sed mi-

R 3

nima

nima tantum, eaque pro temporum conditione ita variatur, ut modò plùs, modò minùs mutuam detur. Hęc anno, cum pecuniis multis opus eſſet rei publicę ad ſuſtinendos bellicos ſumptus, quos ideò facit, ut legitimo Principi Mediolanum reſtituatur, lex in Comitibus lata fuit, ut certi quidam Magiſtratus illis mandarentur, qui commodarent ipſi rei publicę de ducentis aureis: ſupra id licet unicuique polliceri, quantum libet. Cum primum ejuſmodi mos obtinere cępit, conſtituebatur id, quod præterendum non eſt, ut Magiſtratus traderetur etiam nihil pollicenti, modò deiceret alios, qui pollicerentur, ſupra dimidiam partem pluribus ſuffragiis; quod certè non ſemel quoque uſu veniebat. Sed competitor is erat ex eorum numero, qui renunciabantur per quatuor Electorũ ordines. Nam per Senatam nullus, niſi ea conditione, ut pollicendum quid eſſet, nominabatur. Et quia contingere poteſt, ut Senator evadat, ubi pecunia in Senatam patefacit aditum, is qui Senator aliò qui creatus non eſſet, præteritis aliquibus ex illis, qui futuri erant, ut in hunc numerum omnes referantur, qui communi opinione prudentes habentur (nam Senatorium munus

munus eſt ejus momenti, quod tibi competere eſſe perſuaſum habeo) per majora Comitibus hi quoque alibiſcuntur, ubi creandi ſunt ii, qui vocantur Adjuncti, non quod ulla lex cogat, aut jubeat eos eligi, ſed quia in ejuſmodi re quilibet ita fieri oportere intelligit. Mos hic habendi venales Magiſtratus, ſed falſò ita dictus, anno M D IX, cęptus eſt haberi, quo tempore noſtris copiis ſuſis fugatiſque in prælio cum Aloyſio XII, Regę Gallię geſto, coacta fuit reſpublica ſuſtinere ſe, quibuscunque rationibus fieri potuit. Veruntamen, quod animadvertere potes à re ipſo, non ſatis eſt ad aſſequendos Magiſtratus polliceri pecuniam, ſed oportet etiam competitores ſuperare ſuffragiis; nec unquam niſi difficillimis temporibus ea res uſurpatur; quo ſit, ut corruptelę genus minimè videam, quod à nonnullis prædicari, immodò ſingi ſolet, neque tamen id approbare velim ea de cauſa, quam dixi. Nihilominus aliquid concedendum videtur conditioni temporum. IOAN. Ne graveris, amabo, illud mihi exponere, cur in creandis Magiſtratibus pecunię cauſa præter eos competitores, qui legitimi ſunt, alii quoque per Senatam conſtituuntur; & cur ii Magiſtratus,

stratus, qui non plures exigunt quàm duos, quatuor ordinibus Electorum opus hoc tempore habeant. ΤΡΥΦΟ. Hæc propterea fiunt, quòd ad rempublicam deferuntur eò plura & majora, quòd major & frequentior numerus est competitorum. Postremis autem Comitiis, id quoque scias velim, pronunciarì palam eos Magistratus, qui creandi fuerint in sequètibz pecuniæ causâ, quòd suppetat unicuique tempus dandi operam, ut eam, quam expetit, sibi dignitatem comparet, cùm procuranda impetrandaque à Senatu electione, rùm providè atque maturè iis expediendis, quæ sibi adjumento futura sunt ad id, quod intendit. Sed eò redeamus, unde sumus digressi. Quod in conclavi describendo supra monuimus, in quo Comitìa majora celebrantur, sedent Censores in loco eminentiori, atque his temporibus obeunt sustinentque eas partes, quæ Advocatoribus, & Præfectis Decem-virùm committè antea fuerant. Sed emendandi atque corrigendi præterea jus habent, quicquid pravi usus, & corruptelæ ambitionem inducit. Quapropter legem quandam tulerunt propè ante biennium, quacum iis, qui obtinerent Magistratus, consuetudo congratulandi

fuit

fuit omninò sublata. IOAN. Tantone reipublicæ detrimento erat, ut esset ea consuetudo lutâ lege tollenda?

ΤΡΥΦΟ. Erat cuidam potius de decori, quàm ulli detrimento. Creatis enim Magistratibus, qui voti compotes fuerant, illicè certum aliquem locum insidebant, in quo Patricii vel omnes, vel maxima ex parte, dum egredierentur conclavi, in ipsos inciderent, & congratulationes vulgò concelebrabantur, cum quisque videri vellet honoris autor, etiam si cunctis opibus adversatus esset. Quo in genere satis multa intercedeant vulgarium hominum magis imperitiæ, quàm gravitati patriciæ verba accommodata. Nunc igitur obsoleta sunt hæc studia, atque hic pravus usus abolicus est operæ Censorum, atque diligentia, qua certè futurum esse persuasum habeo, si modò is, qui rebus omnibus prospicit, constitutum id haber, ut aliquot secula vigeat ea respublica, quæ ornata est optimis institutis, & sanctissimis legibus, ut si non aliud, saltem documenta præbeat, quemadmodum se gerant, atque regant civitates Italiæ, ne qua tyrannide opprimantur libertate amissa; futurum, inquam, existimo Censorum industria, ut depellantur à repu-

R 5

blica

blica omnes illi morbi, quibus aliqua pars ejusdem affligari posset. Hactenus ejus administrationis univēsa ratio, qua sustinentur res omnes publicæ, fuit à nobis exposita, & singula quæque tam accuratè explicata, ut oppidò pauca, ni fallor, prætermiſſa fuerint. De singulis Magistratibus, ut prædixi, nihil quidem agam; alius erit de his omnibus differendi locus, aut certè poteris ab iis quærere, & audire commodius, qui probè gnari sunt harum rerum, Venetias profectus. Nunc effè habèdus sermo de iis quinque rebus, quæ debent esse compertæ cuilibet homini, qui veniat in communionem ipsius civitatis; sed nollem tibi molestus esse tam longa oratione. IOAN. Sermones tui mihi esse graves nullo modò possunt, quandoquidem aviditas audiendi plurimum augetur eorum, quæ tu commemoras, grata quadam varietate. Argumenti præterea genus ipsum tam grave, ut nullus sit tam degenerate, abjectoque animo, quin ejus desiderium atque studium facillè commoveat, attentiores me reddit, efficitque, ut molestia & fatietas, si qua oriri posset, convertatur ad animi fructum atque voluptatem. Quamobrem nisi tu labore dispu-

tationis

tationis hujus defessus es, per me licet expedias omnia, quæ dicenda sunt. ΤΑΥΡΗΘ. Facillè patior omne id absolvi, quod est institutum, cum præsertim hac die ipse mihi videar ad hanc disputationem maximè paratus. Fieri posset, ut non essem ita promptus aliàs. De iis igitur quinque rebus, quas commemoravi, quantum pertinet ad rem nostram, dicam, neque singula persequar. Univēsum imperium nostræ reipublicæ, quod neminem præterire persuasum habeo, duabus omninò partibus continetur, quarum altera spectat ad continentem, & ad mare altera. Vtrinque sui fructus uberes ac multi; sed uberrimi atque plurimi sunt ex continente, præcipueque ex regione Longobardorum, in qua, præter alia non exigua, septem nobilissimæ urbes sunt in nostra ditione, Tarvisum, Patavium, Vicentia, Verona, Brixia, Bergomum, & Crema. Mari quoque reipublica nostra dominatur in Cypro, in Creta, in Corcyra, præter alias Insulas; oramque maritimam tenet Illyrici, Dalmatiæ, & Histriæ satis longo tractu, in quo non pauca sunt urbes, & quàm plura oppida, ex quibus emolumenta non modica nostra civitas capit. Ejus autem vecti-

vectigalia amplissima sunt atque multiplicia, utpote rebus omnibus, quæ vel importantur, vel exportantur, imposita portoria, inter quæ centena millia florenorum afferit, quod pro vino duntaxat solet exigi; adhæc scriptura maris, atque continentis, Decumæ, & Censûs patriciorum, omniumque civium. Est hoc tributû genus illi persimile, quod à vobis Arbitrium appellari audio. Sunt enim multi ex Patricio, atque ex civium ordine, qui licet fundos atq; agros minimè possideant, negociationis tamen causâ sunt locupletissimi. His ergò pariter, atque illis hoc tributum imponitur, quod tantæ apud nos nomen habet, hoc est æstimationis; quandoquidem singulorum opes atque facultates de more taxari debent, id est æstimari, & quanti res uniuscujusque fuerint æstimatæ, pro eo constitui, quid illi dependendum sit. Assèveranter à multis affirmatur, ex omnibus vectigalibus urbis, maris, atque continentis, in annos singulos supra ducenta millia decies aureorum colligi. Reditus nostros annuos summarim descripsi: siquid magis enumeratum distinctumque cupis, tabulæ accepti consulendæ sunt, & rationes ipsæ, quæ referuntur à vectigalium Præ-

fæctis.

fæctis, investigandæ. Sed quemadmodum res urbanæ pariter, atque externæ fructuosissimæ sunt, ita etiam non modici sumptus, qui jugiter sunt. Principio terrestrium copiarum duccem continua stipendia merentè apud nos habemus, cui præmia satis ampla constituta sunt, & iis cohortibus militum, quas non paucas conducit. Hac dignitate fuit ornatus à nobis propè ante biennium Franciscus Maria Roboreus Urbini Dux, vir & rerum bellicarum scientia, & insigni prudentia, præter alias innumeras animi virtutes, celeberrimus imperator hujus nostræ ætatis, in cujus industria & fide ita conquiescimus, ut quandiu copiis ille nostris præest cum summo imperio, si qua vis inferatur alicunde, non reformidemus. Adhæc afficiuntur à nobis continuo stipendio mille gravis armaturæ milites, paulò plus, minusve, prætereaque is peditum numerus, qui par esse possit custodiendis omnibus iis locis, quæ tenenda præsidii nostris firmandaque ducimus, non modò cum bellum aliquod ingruit atque viget, sed etiam ubi conquievit planè, & res sunt tranquillæ. Multis quoque strenuis hominibus merces tribui solet, quorum opera atque studio, cum res ita postu-

postular, exercitus nostri conscribuntur atque comparantur. Omnes et copiae, quae sunt paratae & instructae, in ea Logobardicae regionis oppida tribui solent, quae vel assidua custodia & praesidio indigent, vel quaecunque pertinent ad victum, commode suppeditant; ubi gerendum bellum fuerit, illinc evocantur, & quo necessitas magis urget, eò proficiscuntur. Ad tuendam insuper ditionem maritimam ab injuriis omnibus, denae, aut duodenae triremes sunt semper in promptu, quae distributis invicem partibus maria percurrunt, & Cyprum, Cretam, & Corcyram, aliasque Insulas, & loca magis opportuna de more circumfident. Singulis autem triremibus sunt quinquaginta sedilia, in unoquoque tres remiges collocantur ita, ut omnes numero sint centum, & quinquaginta; sed accedunt illis homines bello apti non pauciores quam octoginta, neque plures quam centum. Precium remigibus non ita magnum tribui solet. Triremes enim certis in locis instruuntur, ut puta in maritimis oris Dalmaticae, & Illyrici, quarum incolae non modò re tenui, sed omninò angusta, conducti parva mercede se remigio adiciunt. Bellatores autem triremibus im-

impo-

imponendos opus est eodem stipendio donatos augere, quo ceteros operam navantes in militia terrestri. Sumptibus igitur omnibus in unum collatis, qui solent in remiges, in milites, in commeatum, ceterosque apparatus continenter insumi, mensurari cujusque spatii habita ratione, prope septingentis aureis constiterint singulae triremes. Non exiguae praeterea sunt impensae, quae fiunt in tuenda belli navalis plurima instrumenta; res tibi, de navali cum audies, multò magis patebit. Ceterum quod vectigalia reipublicae plurimum exhaurit, montis, ut modò vocant, triplicis est ratio, nimirum veteris, novi, atque adeò novissimi. Vetus autem originem suam ducit à temporibus usque Vitalis Michaëllii Ducis, qui montis hujus instituendi primus auctor fuit, ut sustineret sumptus immensos in eo bello factos, quod adversus Emanuelelem Imperatorem tunc gerebatur; vocatur hic alio nomine, Imprestita, nempe Commodata. Alter bello Ferrariensi mons habuit exordium, Ioanne Mocenico Duce, patrum nostrorum ætate. Tertius demum post annum MDIX. exercitibus nostris profligatis ab Aloyso XII. Galliae Rege, singuli porrò montes nihil aliud sunt, quam

quam

quàm acervus & cumulus earum pecuniarum, de quibus maximis reipublicæ necessitatibus à Patriciis, & civibus nostris commodatum fuit. Quæ necessitates, quia multæ & frequentesque fuerunt, idcirco montes hi cuncti, sed præcipuè duo primi, evaserunt quædam immanis & immensa moles. Quæ propter in usuras, quæ solvuntur semisse & quadrante, maxima pars nostrorum vestigalium abijt; ex quo fit, ut coacervare pecuniam vix unquam possit, quamvis propter amplitudinem imperii sit copiosa respublica. Veruntamen ut sui fructus essent illi usui, consueverunt majores nostri, ingruente bello, Montis veteris usuras neutiquam pendere; confecto quoque ipso bello non præsentis anni, sed ejus, quo solutiones conquieverant, habere rationem, atque ita deinceps intermissas pensiones profèqui. Quare posterius est hic mons annis quadraginta, & etiam aliquanto amplius hac tempestate. Novo quidem Patricii nostri admodum prudenter biennio antè consuluerunt, atque prospexerunt. Usuræ quoque Montis hujus multæ residabant, & quando suis creditoribus erant persolvendæ, non præsentæ, sed exactæ numerabantur, qua ratione fieri

fieri videmus nunc in Monte veteri. Ut ergò tantum æris alieni constatum dissolverent, suisque vestigalibus permitterent reipublicam frui, impertunissimo scenore tandem liberatam, lege lata sanxerunt, ut nihil penderetur in posterum usuræ amplius nomine; quæ verò deberentur antea, nondum persolutæ redigerentur in unum, unâ cum sua sorte. Quo fit, ut quisquis habet pecunias creditas huic monti, eidem referantur accepta, unâ eademque ratione tam caput ipsum, quàm scenus ex ipso profectum; id autem, quod singulis annis pensari solet, à creditoribus ipsis numerandum sit in aliqua parte pecuniarum, quæ debetur sibi, non in alicujus pensionis atque fructus loco. Quia ratione respublica paulatim recreatur, onere gravi levata æris alieni, brevique universa nomina expeditentur, si continuarentur adhuc aliquot annis solutiones. Sed in qua vicissitudine sint omnia, tu vides, bellicorumque continuatione quanti sumptus faciendi, ut nec tibi, nec ulli mirum videri debeat, si non dissolutum fuerit, quicquid superest æris alieni, non modo, sed instituendi præterea nonnulli alii Montes: ex quibus unius rationem propè initam audio, qui no-

274 DONAT. IANNOT.
mine subsidii appellandus sit, ut subsidio sit ad eos sumptus sustinendos, qui subeundi nobis necessarij sunt. Sed ut regrediar eò, unde sum digressus, pensiones à duobus hisce Montibus solvendæ, quanam ratione convertantur in usum reipublicæ ex iis, quæ dicta sunt, constare tibi satis arbitror. IOAN. Ni fallor, eo tempore, quo gerendû est bellum, nihil à monte veteri penditur cuiquam, sed ira resident usuræ, quæ interea debentur, ut si eo anno, quo solutiones intermissæ fuerint, debitiones fortè super sint annorum quadraginta, tertio quoque duorum, si eadem intermissio procedat, quæ certè nullis temporibus est definita. Mons novus etiam quicquam solvere non cogitur, sed cum modus aliquis factus sit usuris ejusdem, nullam omninò jacturam subire potest, nisi quatenus non dissolvit ea, quæ jam pridem debet. Quibus in rebus nihil aliud incommodi cernitur, præter allatam creditoribus moram exigendi. Veruntamen ipsa res exigat, & æquitas suadet, ut æquo animo perferatur, si quid incommodat in communibus reipublicæ difficultatibus. Relinquitur autem Mons tertius, nempe novissimus, de quo tu nondum quicquam

edif-

DE REPVB. VENET. 275
edifficavisti. ΤΑΥΡΗΘ. Non est, cur aliud quicquam de hoc monte dicam præter id, quod huic uni contingit ex omnibus, ut usuras quincunces continenter solvat. IOAN. Estne locus aliquis negociationi relictus in his vestris montibus, quemadmodum Genuæ, & florentiæ consuevit relinqui? ΤΑΥΡΗΘ. Nostri montes non secus ac aliæ omnes merces liberè comparari, & vènire possunt. Veruntamen duo primi sunt minima fide, quia sæpè contingit, ut nihil pensitent, interceptis à republica fructibus. Novissimus continuata pensitatione unus tuetur suam fidem. Nunc ubi de reipublicæ vestigalibus atque sumptibus egimus, progredientes ulterius loquemur de bello, & de pace. Requirit hæc disputatio prius eam cognitionem, quibus armis nostra respublica sit parata, & instructa, & unde suppedientur eidem res omnes bellicæ; quæ faciam ut intelligas, & alia quædam opportuna. Quis, quantumque solemnis apparatus sit militiæ omnis tam maritimæ, quàm terrestris, ex iis, quæ dicta fuerint, prope modum cognovisse te arbitror. De apparatu, qui sit extra ordinem, nihil attinet dicere. Nam quotiescunque opus est augere militibus copias ter-

S 2 restres,

restres, eo mercenario genere uti conuevimus, cujus hac tempestate in Italia utus est assiduus. Neque necessaria est ea cura comparandi arma suppeditanda militibus, atque tribuenda: quicunque accedit, ut stipendia faciat reipublicæ, secum defert ea, quæ sunt illi necessaria. Satis est providere iis rebus, quarum magnum est opus, tormentorum bellicorum, in maxima copia pulveris, & nitri, omniumque instrumentorum, quæ apta sunt vel oppugnandis, vel tuendis arcibus, in quibus rebus comparandis nostra respublica, adhibita summa diligentia, nulli sumptui parcit. Navali bello, quemadmodum superius exposui, triremes nostras adornamus in certis locis, ubi quàm exigua mercede & pretio invitati gessunt homines in remigum numerum adscribi. Ad præstandum verò illos adhibemus, qui terrestribus præliis quoque habentur apti. Et quamvis ii sint cum iis armis, quibus opus habent; nihilominus quia nonnihil discriminis inter ea, quæ pertinent ad pugnam varium genus, intercedit; ideo respublica curat, & dat omnem operam, ut abunde copioseque admodum sit parata his omnibus, ne quid postea sibi desit ad tuitionem, cum necessitas

urget.

urget. Si quando verò classes emittendæ, maritimæque vires essent adaugendæ, nihil incidit opportunum huic rei, quo careat respublica. Est in urbe, nequid te lateat, certus quidam locus, in quo triremes, & navigia cuncta fabricantur, & quæ necessaria sunt telis, apparantur omnia, vernacula lingua vulgo, *Arsenale*, dictum, muro- rum ambitu continente circumvallatum, ex omni parte clauso aditu, præter unam portam, & quâ navigiis ingressum, vel egressum aperit Euripus; tanta verò elegantia, necnon amplitudine, ut introeuntibus urbis speciem referat æqualem, immò fortè majorem, ut profectò autumo, quàm vestrum illud oppidum in via, quæ Pisas ducit: recolo me ibi fuisse multis ab hinc annis, cum suscepissem iter causâ perlustrandæ Pisas, Lucam, atque Genuam, cum tota ora maritima; est autem quod accepi, nomen oppido illi Empolis. Distinctæ sunt porro sedes in nostro navali pro vario genere, atque copia rerum instructarum, alibiq; alia coagmentantur, & elaborantur. Loca tributa compingendis navigiis sunt quædam spatia, quæ à nobis, *Vetri*, hoc est fornices nuncupantur, superimpositis tectis ad arcendos imbres,

S 3

qui

qui defluunt pariter à dextris , atque à siniftris. Tàm verò finguli latè atque longè patent, quàm moles ejus navigii pofcere videtur, quod inibi affervatur, five fabricatur. In plures ordines ea fpatia diftributa funt, non æquali numero , fed prout in longum proreduitur is locus, in quo fita funt. Non multis ante diebus cum Venetiis effem, de integro contemplandi cupido me inceffit, quicquid erat apparatus in toto navali; neque verò grave mihi duxi, cunctos eos ordines fingulatim adire, & coram invifere, ut commode cernerem genus omne navigiorum, quod fub tectis effèt, aut inchoatum, aut omnino perfectum; ejufmodi funt & triremes, & biremes, & phafeli, & quinqueremes onerariæ ad merces convehendas ex Beryto , Alexandria, Africa, atque Belgio, quamvis Belgica negotiatio in præfentia refrixit. Duo quoque Bucentauri, quod navigii genus in ceremoniis tantum folemnibus adhiberi folet, principibusque viris fufcipiendis, quo tempore ftatuunt ad urbem noftram proficifci; funt etiam quædam triremes in fignitæ his duabus literis, C. X. quæ concilii x-virum nota eft, oftenditque, eas in concilii illius potefstate, prætereà verò nullius Magi-

Magi-

Magiftratus effe; quod quidè ea de caufa institutum fuit, ut fi quid accideret improvifum atque inopinatum, femper effent ad man⁹ promptæ aliquot triremes. Cuncta verò navigia nõ funt inftructa, cum alia funt inchoata, paulatimque abfolvantur, alia, quæ vitium fecerunt, reficiantur; fed urgente neceffitate brevi adornarentur; fiquidem nihil aliud opus effet, quàm fabricatorum, operariorumque numerum augere. Sunt præter hæc apparatus cuique fuæ tributæ fedes, utpote tormentorum bellicorum, & utriufque generis armorum, quæ ad vim cum inferendam, tum propulfandam neceffaria funt, anchorarum, gubernaculorum, malorum, velorum, & rudentum. Sunt etiam certa loca illis deftinata, qui candentes laminas tractant, ut thoraces conflent, & feramenta, cum clavis quælibet fabricafcientibus, quæ ad navigiorum fabricationem neceffaria funt. In apparatus quoque bombardarum, maximam vim reperi omnium tormentorum & majorum, & minorum, cujuscunque generis, utputa quas vocamus mofchetas, falconetas, cannones, dimidiata, quadrantalia, colubrinas, facros, & his fimilia; continenter autem recentia conflari folet, & eorum materia in

S 4 hunc

hunc usum converti, quæ non sunt accommodata militiæ hujus nostræ ætatis, cujusmodi majora tormenta non pauca vidi ex eo genere, quod coagmentari & compingi solebat, cujus antiquis temporibus usus frequens erat; minora quoque navigiis tunc imponi solita magno numero inspexi ex ferro, quasi decurtata. In armamentario sunt arma, quibus instruuntur armatorum dena millia quolibet momento, multoque plures adhuc, necessitate imminente. Ad arcendam vim comparata sunt quædam capitis, atque pectoris integumenta, nec non thoraces multi ex eo genere, quod militiæ terrestri modò nihil esset utile. Ad inferendam quoque plurima spectantur, imprimis magna vis eorum, qui dicuntur sclopipi, unâ cum eorum pyxidibus atque retinaculis, squari, macharæ, veruta, enses graviores, balistæ, Scythicæ arcus, omnia singulari apparatu collocata, & ordine. Longum esset particulatim univèrsa consequi. Tu cum eas Venetias invisurus es, corâ inter cætera hoc ipsum navale, in quo contemplari poteris hæc à me recensita, & alia multa, quæ prætereo consulto, ne molestior sum. Hoc unum tamen silentio non est transeundum, in Ducario propter

pter Ducis habitarietatem apparatus armorum quemdam conservari, qui satis esse queat hominibus armandis propè mille & quingentis, ob eam rem à majoribus nostris institutum, ut facile coercerentur, atque opprimerentur, si qui contra rempublicam ferent domestici impetus, qualis fuit conspiratio Baiamontis Theupuli, quo tempore Dux erat Petrus Gradonicus, inauguratus anno M C C X C; & quam Marinus Falerius iniit, Dux quinquagesimus quintus, electus anno M C C C L IV. Fuerat autem id consilii Baiamonti Theupulo, ut auxiliis popularium instructus Ducarium invaderet, ibique Ducem obruncaret, & quoscunque Patricii generis viros posset comprehendere, ut occuparet tyrannidem nostræ civitatis. Sed imbrium magna vi de cælo ingruente, quibus ita conjurationis participes impediti fuerunt, ut minimè ad tempus adfuerint, factum est, ut consilia & conatus omnes ad nihilum reciderint. Nam Duci & Patriciis omnibus datum inde fuit, ut maturè consulerent capiti, atque rebus suis, & ipse Dux conjuratorum cum fugæ se daret per eam viam, quæ ab æde Marcia fert ad Rivum altum, à muliere interijt lapidea pila desuper ex
 S § fenestra

282 DONAT. IANNOI.
fenestra ictus. Marinus autem Falerius cum Dux esset, non contentus eo fastigio, tyrannidem cogitabat, Patri. ciūque viris cædem moliebatur. Sed unius ex conjuratorum numero proditus indicio, amisit eam vitam, qua minimè sunt digni homines nefarii, siqui conantur opprimere patriam, suam tyrannide. Ut igitur impressio- nes ejusmodi prohiberentur, majores nostri statuerunt, & dederunt ope- ram, ut semper instructum esset Duce- rium ea copia armorum, quæ cunctis ad tuitionem atque custodiam oppor- tunè suppeterent. Quod autem spectat ad bella, quæ gessere majores nostri, fuerunt ea solemnia reipublicæ, atque continentia cum Imperatoribus Græ- cis, & Vngaris Regibus, sed antiquis temporibus, non recenti hominum memoria. Nam posteaquam Turcæ in Græcia dominati sunt, non minus Vngari, quàm nos ipsi coacti fuimus eorum vim arcere atque propugnare; quapropter amplificatio imperii nulla deinde contigit; sed quicquid insula- rum tenemus in Ionio, & Ægeo mari, oppidorumq; in maritimis Istriæ, Dal- matix, Illyrici, & Peloponnesi, id eo- rum bellorum præmium fuit, quæ con- secta sunt olim contra Vngaros, & Græcos.

DE REP. VENET. 283
Græcos. In Syria quoque commissimus multa prælia, non modò cum populis alienis à Christiano ritu, sed etiam cum Liguribus, sive Genuensibus, in qua dimicatione & concertatione tam ad- versa fortuna semel usi fuimus, ut co- gitandum fuerit de laribus defenden- dis; ad extremum tamen insigni vir- tute atque fortitudine Victoris Pisani, Caroli Zeni, Jacobi Casalli Veronensis, & aliorum præterea Ducum, vicimus egregiè. Posthæc in Gallia Cisalpina bella inchoata sunt, in quibus multa secundissima nobis evenerūt, eaq; cum imperii propagatio, tum opū accessio, quæ Christianis Principibus omnibus formidolosissima evasit, & necesse fuit illis unà fœdus icere, molientibus eam suspectam vim nonnihil deprimere; hinc Abduana clades illa, & imperii amissio, quantumcunque nobis fuerat in Longobardorum regione. Tandem cunctando fortunæ vim ita fregimus, ut propè amissum imperium omne re- ceperimus, recuperata quoque pristinâ dignitate; inde factum est, ut Fran- cisco Rege proximè in bello capto, illius potentiam atque minas minimè hor- ruerimus, qui terrorem incutiebat Ita- liciæ, Galliæque universæ, immò verò eadem in præsentia bellum indixeri- mus,

mus, cujus exitus felices quidem auguramur, si modò in pulcherrimam hanc provinciam perbenignè intendere superi adhuc propitii, & volentes omnes constituerint. De finitimorum viribus nihil attinet dicere, quæ omnibus sunt perspectissimæ, maximeque cognitæ. Quis opes Turcicas ignorat, quot, quantæque sint? iis porro ditio maritima reipubl. quaquaverlus universa circumcluditur, & circumsedetur. Germaniæ verò, quantumvis magnæ, cum distractæ sint, hoc tempore non videntur valdè formidandæ, & qui res omnes illius provinciæ, rationesque tenent, facillimè animadvertere & cognoscere potest, ægrè admodum eas in unum contrahendas esse. Quæ si dislociatæ non existerent atque dissipatæ, nulli dubium est, quin multò plus terroris atque adèò periculi impenderet ab iis Italiæ, quàm ab ipsis Turcis. Sed per censere atque enumerare omnes eas rationes, quæ me in hanc sententiam adducunt, nimis longum esset. De Mediolano sollicita non est admodum respublica, nisi quando est in ditione atque potestate aut Galliæ Regis, aut ullius potentissimi Principis; tamen si res ita comparatæ sunt ejus principatus, ut non parum habeat

nego-

DE REPVB. VENET. 285
negocii, quisquis eum possidet, in dominatu retinendo, atque defendendo. Reliqui sunt Mantuæ pariter, & Ferrariæ Duces, quorum opes atque vires tantæ non exsunt, ut pertimescendæ sint à nobis, id quod omnes vident. De custodia regionis, atque tuitione (nam tertio loco superius hæc proposta fuerant) audisti, quanam ratione, & quibus præsiidiis terrestria, atque maritima quæque tueamur, cum modò versaremur in ea narratione; quapropter nihil ampliùs fuerit hac in re immorandum. Hoc unum, quod quidem te latere nolo, tantummodò dicam, cum majores nostri cognovissent, id re ipsa experti; amitti posse vel unica clade accepta, quicquid esset imperii sibi in continente, ab iisdem consilium inicum fuisse, cunctas urbes atque oppida ita munitendi, ut direptionibus & rapinis hostium non paterent, siquando exercitus reipublicæ dissipati essent. Quamobrem ab anno MDIX, usque ad hoc tempus, sex urbes communitas adèò firmavimus, nempe Taurisum, Patavium, Veronam, Brixiam, Bergomum, & Cremam, ut inexpugnabiles modò à cunctis habeantur. Bergomi munitiones sunt minùs aliquantò firmæ, quàm cæterarum urbium, ob col-

lis

286 DONAT. IANNOT.
lis propinquitatem. Sola Vicetia relin-
quitur immunita, quæ licet habeat col-
lem quemdam ita sibi imminentem,
ut magno sit impedimento ejus muni-
tioni, nihilominus Bartholomæus Li-
vianus, qui reipublicæ copiarum sum-
mus dux fuit, exemplar quoddam ef-
finxerat, atque excogitarat, quò tuta
redderetur eadem ab hostium injuriis.
Lemniacum oppidum inter Patavium
atque Mantuam ad Athesim situm, in
eo numero putatur, quo sunt quæque
opportunitissima, & qui præfunt reipu-
blicæ, quemadmodum audio, assidue
instant atque urgent, ut communia-
tur. Quarto loco rerum, quæ impor-
tantur, atque exportantur, considera-
nda vis, atque genus fuerat. Hæc quo-
que non indigent propè ulla explica-
tione, cum manifestissima res sit, atque
omnibus pateat, urbem nostram, quæ
in mari posita est, opus habere conve-
ntis univèrsis rebus, quæcunque perti-
nent ad hominum vitam sustinendam,
quippe cui plurima cum terra, & nulla
cum aqua ratio, & communicatio nec-
cessaria palàm intercedit. Quæ solent
exportari, non alia sunt, quam panni
sive serici, sive lanei, aliæque merces
permultæ variorum generum, solertia
laboreque artificum nostrorum con-
fecta.

DE REPVB. VENET. 287
fecta. Plurimas etiam mercatores con-
vehentes inferunt ex Africa, & Alexan-
dria, nec non ex Beryto, quæ postea
diffundi solent per has omnes provin-
cias. Ultimo loco proposita erat le-
gum latio; quæ res spectat ad aliud ge-
nus disputationis, quod esset instituen-
dum, si tu intelligere cuperes, utrum
reipublicæ nostræ ratio sit simplex, an
composita; cujusnam verò formæ, si
simplex, aut in quam magis propen-
deat, si composita; quæ tecum ipse cogi-
tare potes atque examinare, cognitis
& perspectis rebus omnibus, in quibus
est posita. Quod si alterius audire ma-
lis hac de re sententiam, cumulatissi-
mè tibi satis fieri poterit à Nicolao Leo-
nico Duce Patavino, qui cum sit in-
signis Philosophus, & peritissimus om-
nium, multò amplius differet his de
rebus, quàm quilibet alius. Exposui
tibi administrationem nostræ reipubl.
quàm brevissimè, & quàm facillimè
fieri potuit. Si quid amplius desideras,
polliceor, atque adeò recipio, non re-
cusaturum me hos ipsos sermones re-
petere, quoad omnia probè compre-
hendas, atque ita percalleas, ut com-
municare possis eadem cum amicis
tuis. IOAN. Satis est, superque factum
desiderio meo, & puto me institutio-
nem

288 DON. IANNOY. DE REP. VEN.
 nem vestræ reipublicæ non minus te-
 nere, quàm si ego educatus in ipsa, at-
 que natus essem. Propediem me Ve-
 netias iturum confido, ibique à nobi-
 lissimo viro Hieronymo Quirino, pri-
 vatorum Magistratum quænam sit
 iurisdicção, intelligam. Post hæc à Nico-
 lao Leonico percunctabor ea, quæ mo-
 dò dicebas: non enim decet laborare
 ac defatigari unum tot in rebus. Certè
 quicquid laboris hodie causâ mea su-
 scipisti, de hoc plurimum te amo, plu-
 rimumque debeo. Quod si pateretur
 id amicitia nostra, pollicerer tibi vi-
 cissim, quicquid operæ ac studii ab
 amico gratissimo carissimoque profi-
 cisci potest. Quibus dictis omnes illicò
 surreximus, & ad viridarium perrex-
 imus, in quo invenimus Bernbum cum
 aliquot nobilissimis viris deambulan-
 tem, atque conferentem. Ad hos pro-
 gredientes quoque nos adjunximus,
 atque una circuivimus totum virida-
 rium sæpius. Inclinatam verò cernen-
 tes ad vesperam diem omnes postea
 discessimus, & admodum læti ex eo
 congressu domos nostras revenimus.

F. I. N. I. S.

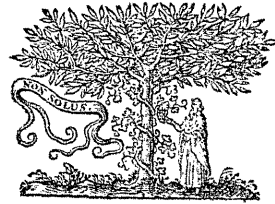
IN

I N
 DONATVM IANNOYIVM
 E T
 CASPAREM CONTARENVM
 Cardinalem,
 D E
 REPUBLICA VENETA,
 N O T Æ.

A D

*Eruditissimum Virum, & Sena-
 torem Amplissimum*

DOMINICVM MOLINVM.

LYGDVNI BATAVORVM
 Ex Officinâ ELZEVIANA,
 clo Id c XXXI.

*Eruditissimo Viro, atque Veneto
Senatori amplissimo,*

DOMINICO MOLINO,

NICOLAUS CRASSVS

S. P. D.

Q*uod fero tibi, Moline, Se-
nator amplissime, No-
tas, qua iussu, & au-
spiciis tuis ad Ianno-
rium, & Contarenum conscripta
sunt: exiguum profecto munus, sed
multis nominibus tibi debitum.
Tu namq, litteratorum Mæcenæ,
& Princeps, eorum omnium, qui
studiis atq, doctrinis dediti sunt,
scripta iure quodam tuo tibi ven-
dicas. Cum verò nihil Patria li-
bertate, atq, amplitudine sanctius
& antiquius habcas, hac nostræ
qualiacunque sint, qua ad Veneta
reipu-*

reipublicæ splendorem. & dignitatem pertinent, tibi quidem uni, & hercule merito tuo debentur, præterea nemini. Quid? quod tu non solum in causâ fuisti, ut huic operi manus admoverem, sed multa adiumenta subministrasti, ut à te profectum opus, ad te reverti meritissimo videatur. Accipe igitur ab homine, qui iam inde à patre, & maioribus est in ære tuo, æternum hoc non grati minus, quàm devincti animi testimonium: cumque pro ingentibus meritis in me tuis, viriumque mearum imbecillitate non sum solvendo, concede saltem, ut levi hoc munusculo omnia tuâ causâ & velle, & debere non modò fatear, sed etiam profitear, & præ me feram. Vale.

IN

IN DONATVM IANNOTIVM,
ET CASPAREM CONTARENVM
Cardinalem,

D E

R E P V B L. V E N E T.

N O T A.

NOT. I. Et quoniam sermo primùm habitus fuit, &c.] De Veneta republica tria proponit Iannotius tractanda, quæ totidem dialogis complecti instituerat. Ex his considerantur postremi duo, aut non editi in lucem, aut ab implicito occupationibus aliis nunquam conscripti. Veruntamen ea, quæ altero dialogo de singulis Magistratibus fuerant explicanda, memoriæ prodidit eruditissimus, atque illustrissimus vir Caspar Contarenius, ex quibus expleri poterunt ea, quæ desunt huic loco: quodque pariter dialogo tertio disputandum fuerat de genere, sive forma Venetæ reipublicæ. Nos ejusdem Contareni opinionem explicaturi pertractabimus, ut huic quoque desiderio satis à nobis fiat.

NOT. II. In quorum numero est,
T 3 ne

ne quid se celem. *Et Antonius Sabellius.*] Satis acriter Auctor hoc loco perstringit Sabellicum, quem apertissimè assentationis nomine condemnat; qui, ut vulnus altius infligat, talem civem, & Patrium Venetum, qualis Trypho Gabriellus fuit, summa opinione integritatis, atque innocentiae hæc differentem inducit, quæ tamen ab eo profecta nullo modo existimo, sed ab ipso Iannotio in Sabellicum non benè animato, qua de causa, incertum: non enim decet iudicium interponere in re minimè nota. Ab Iannotio certè, quod constat, Bodinus hausit, vir doctrina varia, & multiplici, magnaque eloquentia, sed præcipiti nimis ad res innovandas ingenio, & ad optimis quibusque auctoribus detrahendum maxime proclivi. Insectatur is quam acerbissimè pluribus in locis, sed præcipuè cap. 4. suæ methodi Antonium Sabellicum, quem incessit his verbis. *Quis autem visum tenere possit, qui Sabellici scripta legat, ubi Venetorum bella cum Romanis gestis comparat. At ne Donatus quidem Iannotius civis Venetus istam comparationem ferre potuit. Equidem Bodino Iannotius eam gratiam debet, quod Venetus civis è Florentino sit repente factus: quamquam id ut*

memo-

memoriæ lapsus excusari potest. Illud autem quam ratione excusari poterit, hominem, qui prudens atque sapiens haberi velit, ab alieno sic pendere iudicio atque sensu, ut temerè sententiam ferat incomperta re, aut certè non probè cognita, matureque pensata. Nam si Bodinus ea, quæ Sabellius scripsit, non oscitanter legisset, hanc Iannotii censuram minimè probasset, neque virum innocentissimum irrisesset, ne risus in se tandem sequerentur. Sed audiamus ipsum Sabellicum suis verbis loquentem. Volumus enim, ut non alius, quàm ipse, causam suam agat, & seipsum vindicet à calumniis per injuriam imposita. Hæc igitur ait in præfatione, seu proœmio suæ historiæ rerum Venetarum. *Fuerunt populorum quorundam, qui imperio quandoque potiti sunt, res, quis nesciat? magnifice & ample, vel in primis Romanorum, quibus splendore ac magnitudine eorum, quæ suis gestere, firmitate cedimus: verum sanctitate legum, juris æquatione, innocentia, ceterisque sanctionibus institutis res Venetæ cum Romanis collatæ non modo non deteriores illis, sed longè etiam, adstrè modo æquus iudex, meliores reperirentur. Facet*

id, quod

T 4

res

res est, neque amplitudine imperii, neque rerum gestarum gloria Romanæ reipubl. Venetam exæquandam; alia tamen quædam esse, quibus eadem merito videri queat non solum par, sed superior; cuiusmodi sunt sanctitas legum, juris æquatio, innocentia, in-nata libertas, quin etiam originis primordia, quæ probat honestiora multo accidisse, & nobiliora Venetæ urbi, quàm Romanæ. Hæc autem, præterquam quod ab omnibus uno ferme ore celebrantur, sunt ferè eadem, aut certe non diversa multum ab iis, quæ sannotius hic tradit, ut satis mirari æqueam, quid illi venerit in mentem, æcusare Sabellicum plane sibi contententem. Nam licet idem non semel in suis historiis inter se contulerit gesta utriusque reipublicæ, nullibi tamen, quod sciam, vel potentiam, vel imperium æquavit; sed in quibusdam rebus tantum eventa, pericula, labores, consilia, fortunæ varietates, atque id genus alia notavit, in quibus cum multa inveniret inter se quam simillima, operæpretium duxit, quam speciem & similitudinem in iis cognovisset, eandem quoque spectandam aliis exhibere. Hæc ratione ductus Decadis primæ libro secundo bellum à Gallis Senonibus urbi

urbi Romæ illatum, quod ad sedes Capitolas usque pervasit, composuit bello, quo Galli, Pipino Duce, in intima hæc æstuaria penetrarunt, imminentes Rivo-Alto, quo tanquam in tutissimam arcem, Metamauco relicto, Veneti Magistratus, & cives omnes commigrarant. Cum autem multa percenteret in ea collatione, quæ viderentur utrinque esse quam simillima, id, in quo tam Romana fortuna superior, quàm virtus apparuit, minimè prætermisit, immò verò prædicavit iis verbis: *Verum in eo Romana virtus clarior, quod hostes ad unum cæsi sunt.* Sic etiam initio primi libri secundæ Decadis bella descripturus contra Genuenses suscepta, præfatur, ea simillimam videri sibi habere speciem cum iis, quæ Romanus populus cum Carthaginensibus olim gessit. Enumeratis autem iis, quæ constare hanc similitudinem sibi viderentur, tandem ita concludit. *Eventus si non idem, non tamen omnino diversus. Excidit Carthago illa ingens: superba Genua abiecit armis, quia plus non potuit, victoribus Venetis perpetuò cæsit.* Quid habent hæc verba, quod justè reprehendî valeat? Nonne sincerè veritatis expressam confessionem continent? Vbinam

adlentatio? Vbi mentiendi libido? Non erat igitur, cur Iannotius iniquè careret: multoque minus, cur Bodinus irideret, & petulanter inveheretur in virum innocētissimum, qui satis bona fide Venetos cum Romanis contulit.

NOT. III. *Cum tamen idem multa praterierit.*] Quid praterierit Sabellicus, nescio; illud verò scio, memoriæ commendasse quamplurima, ab ipsa veritate, mirum, quantū disjuncta, & procul remota: non quidem dedita opera, absit ab innocentissimo viro tantum criminis, sed quia natus alieno solo, & ab iis monumentis destitutus, è quibus veritas erui solet. Illud verò non satis mirari possum, multos fuisse rerum Venetarum scriptores, qui ex eo non pauca ejus generis transcriperint: longum esset recensere, quoties historicus ille offenderit. Sed exemplo esse possunt, quæ de Francisco Dandulo Duce litteris mandavit, cui cum paternum esset, & avitum, ac gentile cognomentum Canis; fabellam ex eo haud inveniuntam aut concinnavit, aut transcripsit: Ducem ipsum, antequam Principatum adeptus esset, ad Romanum Pontificem oratorem, ut eum Venetæ reipublicæ, cui sacris interdixerat, conciliaret, cum neque

audiri,

audiri, neque coram admitti ab irato Pontifice possêt, clam accessisse, dum ille pranderet, prostratumque; sub mensa, uti canes soliti sunt, & pedes amplexus quæcumque petebat, obtinuisse, indeque Canis cognomentum nactum. Attamen scimus nos, & cuilibet facile notum esse potest, non modò ex iis litteris, quæ anno à Christo nato 1280, Ioh. Dandulus Dux dedit ad exteros Principes, in quibus disertè scripsit. *Ordinamus Nobiles, & sapientes viros Marcum Quirinum, Ioannem Canem Dandulum, & Iacobum Theopolum Ambassatores, &c.* & ex iis, quæ Petrus Guilombardus in suorum temporum historia memoriæ tradidit. *Franciscum Dandulum, filium, D. Ioannis Canis electum fuisse Ducem 8 Ianuarii 1328.* quæ cuncta litteris consignavit Franciscus Sansovinus: sed multo magis ex multis antiquissimis contractibus, & testamentis Dandulæ gentis, & ex publicis factorum tabulis, quæ consilia vocant, non modò patrem, & avum Francisci ipsius Ducis, sed plures alios ex ea familia Canes appellatos: Quæ cuncta apud se habet Dominicus Molinus, Senator amplissimus, & cui respublica literaria non minus, quàm Veneta plurimum debet.

NOT. IV. *Nam perspicies in hac no-
stra ratione.*] Si quid Iannotius culpatur,
id quàm avidissimè arripit, sed nō tam
facilè adentitur Bodinus, si quid ille
probat. Nam propensissimus est ad
maledicendum, quod sanè ingenii quo-
dam vitio, sive morbo facit: præcipuè
verò quodam odio imbutus in rem-
publ. Venetam nihil non agit, ut ejus-
dem existimationē imminuat, & splen-
dorem obscurat. Itaq; quam præstan-
tissimam affirmat Iannotius, & ex an-
tiquis rebus publicis nulli inferiorem,
hanc ipse infra omnes abiicit, abje-
ctamque obterit. *Aut*, inquit, *præ-
stantia Venetorum est in bellica virtu-
te, aut in legum æquitate, aut in im-
perii magnitudine, & opibus, aut in
artium varietate.* Hæc à se ita enu-
merata cuncta iisdem detrahit, tametsi
non nihil hæere cogitur in legum præ-
stantia. Sed veritas facilè contra ho-
minum ingenia, calliditatem, soler-
tiam, contraque fectas omnium insi-
dias se per se ipsam defendit. In enu-
meratione sua prætermisit Bodinus u-
nam ex partibus præcipuis, quæ quia
in civili administratione cuncta sibi
vendicat, à Philoſophis appellatur ci-
villis virtus, aut etiam absolute virtus:
Callidè verò satis, atque fraudulenter
id,

id, quod erat caput, subjecit tanquam
appendicem, cum ait: *Veneti si qua
virtute, profecto consiliiis, & prulentiis
præstant; aliarum virtutum laudem,
nec illis eripere, nec concedere velim
majorem, quam aliis.* Ab homine vel
invito hanc vocem veritas expressit,
ut, dum tribueret Venetis id, quod
erat maximū, cogeretur approbare ex
ea confessione summam reipubl. præ-
stantiam atq; dignitatem, in qua potis-
simum vigeret, ac eniteret ea virtus,
quæ, ut docet Aristoteles III. Politi-
corum, cum tam parentibus, quàm
imperantibus aliæ sint communes;
ipsa duntaxat imperantium propria
virtus est. Atramea Bodinus eam non
attingit, nisi per quam leviter: inter
præcipuas partes certè non enume-
rat: quanquam ea, quæ recenset
omnia, sunt quasi asciticia, nihilque,
excepta præstantia legum, reipubl. in-
situm. Nam bellica virtus eatenus est
necessaria, quoad incolumitas reipubl.
ac dignitas defendenda est acriter:
alioqui pro animi libidine laceßere bello,
& immerentes vexare non censetur
æquum, & multo minus liberos ho-
mines libertate spoliare. Quo fit, ut
etiam propagare imperium, quod glo-
riosissimum habetur, finitimaque re-
giones

giones ditioni suæ adjungere , multo sæpius aliquid criminis , quàm laudis veræ habeat. Cur autem Veneti suum imperium latius non protulerint , causas multiplices atque varias copiosè refert vir liberalibus disciplinis , & eloquentia nominis , quàm generis splendore , & amplissimis dignitatibus nobilissimus Paulus Parura in suis disputationibus politicis , quas Italicè scripsit. Sed caput illud est ; suis contentos fuisse , aliena nunquam appetivisse præfatos illos Venetos , quippe qui non alia de causa in æstuaria cõvenerant , quàm ut hostium impetus effugerent , pacatèque viverent : id verò moderationis , atque justitiæ , non imbecillitatis , aut desidii argumentum est. Siquidem classes instructissimæ , longèque ornatissimæ frequenter emissæ , & omnes apparatus bellici paratissimi : resque tot , tantæque præclare , fortiter , & feliciter gestæ , quibus omnes historiæ refertissimæ sunt , satis superque mendacii , immò verò summæ malevolentia & livoris coarguunt Bodinum agentem , *Venetos bellica laude omnibus ferè populus inferiores esse*. Quod si perpetuo bello pacem præverterunt , & non nisi provocati maximis injuriis , aut religionis , & Italicæ libertatis causa

ani-

animum induxerunt , ut arma tandem fumerent , facile quoque deponenda , ubi res & occasio ita postularret ; optimo consilio sunt usi , & adducti ea ratione , quod , ut Aristoteles ait , 7. Polit. *Finis belli pax est , atque ocium negotii*. Qui verò solent incertis belli casibus se , suaque comittere , plurimùm etiam à fortuna pendere coguntur , & periclitari sæpè de salute , non de imperio tantùm. De Venetis opibus , quas idem Bodinus extenuat , dum publici ærarii inopiam quandam causatur , dabitur aliàs differendi opportunissimus locus. Sed profectò Bodinus ostendit , quam parum sapiat , qui pacis diuturnæ commodis florentem Rempub. non distinguit ab ea , quæ tunc erat , cum Iannotius hæc scriberet , triennio tantum post obitum Ducis Leonardi Lauredani ex diuturnis bellis afflicta , plurimumq; exhausta. Ferri autem nullo modo debet , neque potest , quod ait de religione , atque interferit alieno loco ; complexus enim enumerando eam minimè fuerat : sed cum sciret , hoc nomine Venetos plurimum gloriari , quod religionem sinceram perpetuò coluissent , in qua esset eorum Rempub. educata , & orta , conatus est hanc illis laudem eripere , aut certè imminuere ,

dum

dum ait, *Venetos non curare magnaperè, quam quisque religionem privatim colat*, idque ex eo colligit, quod Pontificibus quæstiones impietatis ademerint. Vtrumque falsum; nihil enim adimi cuiquam potest, quod ei nõ fuerit permillum; permitti verò non potuit, antequam fuerit institutum. Quæstiones autem impietatis in Veneta ditione jam inde ab anno 1289, à Christo nato haberi cæptæ, Marino Manroceno Duce, non quidem ex Pontificis Max. decreto, aut sacre, ut vocant, inquisitionis tribunali erecto: sed pro Veneta pietate, quod os maximè debet obstruere Bodino, ab ipso Duce probo viro ex reipub. decreto constituti, ut Annalium verbis utar, *pro inquirendis hæreticis, quas inuitas, & Prælatorum iudicio damnatos, Dux comburere teneretur*. Tribunal verò, quod modò videmus, non ita longo intervallo permillum est Ecclesiasticis viris. Sed ubi primò à Senatu concessum, ea cautio est adhibita, ne specie religionis innocentes oppressi, vel in discrimen capitis adducerentur, vel bonis atq; fortunis everterentur. Quapropter optimo consilio institutum fuit, ut ex ordine Patritio tres viri designarentur summa cum dignitate, tum prudentia præ-

præditi, qui rebus omnibus adessent, iisque probè cognitis, tum demum pronuciari sententiam permetterent, cum res teneretur, omnique fraudis aut malitiæ suspicio abesset. Nam semper Venetæ reipublicæ id propositum fuit, ut exteros etiam & peregrinos, nedum cives suos, præstaret ab omni violentia & injuria tutos, & ne calumniis atque fraudibus locus ullus esset, quibus innocentium hominum vita periclitaretur. aut existimatio graviter offenderetur. Hinc ea libertas tantoperè celebrata, quæ communis est omnibus iis, qui Venetiis agunt, in earum rerum, quas quisque possidet, tuta possessione, & in tranquillitate quadam animi sita, quæ nullas metuit insidias, nullam vim reformidat, & quacunque ratione liber, suam vitam instituit, quandoquidem in tam ampla civitate ac negociosa, nulli aut pauci sunt, qui actiones hominum vel malignè, vel curiosè observent. Bodinus autem, qui perversè cuncta interpretatur, hanc vivendi, prout dixi, liberam facultatem flagitiorum licentiam vocat, & impunitatem; perinde ac si apud Venetos nullæ pœnæ constitutæ essent, quibus homines à facinoribus abstererentur, nullaque animadversione

fontes plesterentur. Atqui de legum ipsarum æquitate & præstantia, quia nihil habebat, quod reprehenderet, cum maximè cuperet, rem dissimulandam putavit, atque id tantum protulit, ex moribus civium eandem fore intelligendam: eos tamen quin prudentiæ nomine plurimum commendaret, vi veritatis impulsus, ut dixi, facere non potuit. Vltimum enumerationis membrum fuit artium varietas: sed artium nomine non tantum opificia, verùm etiam, ut paulò post explicat, mercaturam accipit, quæ certè multum confert ad rerum affluentiam & copiam, cujus rei gratia civitates frequentari solent. Navarunt huic operam præsci Veneti, atque ita navarunt, ut non modò quàm affluentissimam & copiosissimam, sed commune quoddam emporium orientis, occidentisque constituerint eam urbem, in qua nihil erat initio ex iis, quæ spectant ad victum, præter salinas, & piscationes, Quamvis autem, ut sunt res omnes humanæ vicissitudini obnoxie, ex quo patefacta est Lusitanis navigatio in Indiam, negociationibus aromatum interceptis, quæ juxta frequentes erant, atque quæritose, non nihil in urbe Veneta refrigerint mercaturæ studia: non tamen

tamen hæc ita intermissa, & abjecta sunt, ut veterem suam celebritatem civitas amiserit, quæ plurimum adhuc frequentari solet, non solum à finitimis populis, sed à remotissimis gentibus. Cives profectò Veneti non tam multi, quàm olim maria navigando transmittunt, & ad longinqua loca proficiscuntur mercaturæ causâ: sed nunquid reipubl. dignitas in eo posita est, ut sui potius cives mercaturam exerceant, quàm convenæ, atque exteri? Si Bodinus hoc ita sentit, fateri etiam debet, universa opificia, quæ cum mercatura conjungit, ut inde colligat argumentum reipubl. bonè constitutæ, non ab aliis, quàm ab iis, qui gubernacula tenent, exercenda, quod certè non minus absurdum, quàm ridiculum foret. Sed profectò non sanæ mentis argumentum est, quæ adventicia & adjuncta sunt, illa consecrari, quæ verò penitus rem attingunt, non commemorare. Debeuerat Bodinus in rebus iis recensendis, ex quibus præstantiam reipubl. spectari oporteret, Aristotelis mentem ac judicium sequi, qui scripsit Polit. 4. *Cujuslibet civilis administrationis tres partes sunt, quæ se rectè se habeant, necesse est, ut ipsa quoque civilis administratio rectè se habeat, & aliæ*

*distinguantur ab alia, quatenus harum singule distinguuntur. Ex his verò tribus partibus una est, quæ de publicis rebus deliberat; altera, quæ continet Magistratus, tertia, quæ iudicia. Quoniam igitur cõsistit excellẽtia cuiusvis reip. in iis tribus rebus, quæ sunt planè infita: age videamus in ipsa Veneta republica, quemadmodum singulæ se habeant, institutæque sint. De prima sic ait ipse Bodinus. *Iam verò in consilio de republica capiendũ, atq; omninò in bellis suscipiendis, in percutiendũ fœderibus, in tuenda pace, magna prudentia utuntur.* De postrema quoque ita scribit. *Hoc etiam magna laude dignum est, quod facios, & inquilinos summa iurũ æquabilitate fovent, peregrinos quoq; summa prosequuntur humanitate, &c.* Medium tantum culpatur, atque reprehendit iis verbis. *Nullam reipub. malè constituta argumentum Platoni majus videtur, quàm Magistratum, & medicorum multitudo, quæ nusquam major fuit, quàm olim apud Athenienses, & his temporibus apud Venetos.* Atque ita ex iis tribus capitibus, quibus administratio civilis tota continetur, in Veneta republica duo Bodinus probat, unum tantum improbat, multitudinem scilicet Magistratum, ex qua domi-*

dominandi libidinem, & opum quærendarum cupiditatem augeri docet; furta præterea, sordes, & corruptelas omnes plurimum inde ali: miratur ad extremum, cur Veneti, qui tam sapienter omnia, non patiantur etiam Censores creari, ut olim Romani, & his quoque temporibus Lucenses, & Genueses. Quæ certè res arguit, eum reipubl. Venetæ rationem probè non tenuisse, neque satis attentè legissè hæc, quæ tantopere jactare solet ab Iannatio scripta, ex quibus facillè cognoscere potuisset, Censores apud Venetos non desiderari, & non modò rationem, compeccendi ambitus, sed etiam sordes & corruptelas, initam fuisse. Nam præter Censores ipsos, qui in ejusmodi inquirunt, instituti sunt etiam Triumviri, vulgo dicti Syndici, quorum munus est expendere, utrum res à Magistratibus actæ fuerint ex legum præscripto, & an peccatum sit aliquid per malitiam & fraudem ab iis, qui in provinciis publica munera exercent; quod etiam Triumviri Advocatores, ac Decemviri, summus reipubl. Magistratus, non raro cognoscunt, & si quid commissum fuerit, maxima severitate coercerent. Ad immoderatum verò luxum Magistratus creatus est, qui dicitur

ad Pompum, cuius etiam Iannotius ipse mentionem facit: ex quibus manifestum est, locum non habere, quæ Bodinus adiecit Venetis Magistratibus. Quod si vel cunctis vitiis remotis, in ipsa multitudinè Magistratuum aliquid adhuc vitii residere putat, coargui facile potest hac ratione: quia multò celerius, expeditius, ac etiam melius res conficiuntur, quò plures operi manus admovent, & auxilio subeunt. Quapropter Aristoteles docet *Polit. 4.*, in parvis civitatibus necessitate quadam fieri propter hominum paucitatem, ut uni Magistratui plura munera committenda sint, quod ait idem prorsus esse, ac *facere, ut Magistratus instar pyramidum earum sint, quæ multa lumina sustinent*: Sed in magnis urbibus, ubi magna est civium multitudo, oportere munera distingui, & plures Magistratus institui duplici de causa; altera, quia multi cives Magistratus adipisci non possunt, ubi Magistratus pauci instituti sunt; altera, quam superius attigi, quia *melius unumquodque opus absolvitur eo studio, quod in una tantum re ponitur, quam eo, quod anxie in pluribus versatur*; ex quibus ita concludit: *quapropter nihil obstat, quominus plura studia, potestatesque aliquid jubeant*

jubeant, non enim invicem se impediunt. Præsertim ubi res omnes prudenter ordinatæ sunt, & omnis multitudo convenit, atque in unum conspirat, quem admodum Venetiis præclare institutum videmus, ut universa judicia tam de capite, quam de fortunis, quæ per inferiores Magistratus exerceri solent, postremò referantur ad unum Quadragesima-virale collegium, cujus est ejus rei cognitio, & supremum arbitrium. Oportuerat igitur Bodinum, ne quid inconsultè proferret, non tantum descriptiones Magistratuum varias intueri, & reipubl. partes, quam multæ sint: sed præcipuè observare, quàm forent eædem aptæ, connexæquæ ad invicem: & quam compositæ, & concinnè singulæ distributæ; quo certè in genere plurimum excellit, & admirabilis Veneta respubl. meritò videretur. Confutatis à nobis, & rejectis iis, quæ temerè Bodinus reprehendit in Venetis Magistratibus, quorù varietas, numerus, & ordo magno publicis rebus ornamento est, ac emolumento: nulla non erit optimè constituta ex iis tribus partibus, quæ ab Aristotele commemorantur, ut præcipuæ, & insitæ: proindeque universa respubl. absoluta. Sunt præter hæc alia duo, non

312 IN DONAT. IANNOT.
 quidem ut ipsæ causæ, sed effectus, & signa, ut Aristoteles ait Polit. 3. *Reipublica bene composita*: Vbi Carthaginensium rempubl. utroque hoc nomine laudat, quod illius ordo diu integer permanferit, quodque nullas pertulerit seditiones memoratu dignas, nullamque tyrannidem. Hæc autem in Venetam rempubl. maximè conveniunt, de quibus extat præclarum Iannotii testimonium.

NOT. V. *Siquidem imperium, quod in tam multa secula, &c.*] Reipublicæ Venetæ præstantiam asserit Iannotius, & arguit ex iis duabus rebus, quæ consequuntur administrationem optimè ordinatam. Bodinus autem, ut hæc utraque Venetis eripiat, persuadere conatur, eos imperium stabile nullum habuisse ante Caroli & Nicephori tempora, quin etiam libertate donatos primum tunc fuisse. Ad hæc Iannotium adducit infra, sentientem, exitisse in Ducibus ipsis summam potestatem, & plane regium statum usq; ad tempora Sebastiani Ziani, annum scilicet à Christo nato 1175, quo tempore magnum concilium stabilitum ait; unde numerat usque ad tempus, quo ea scriberet, non plures, quàm annos circiter 360, qui certè numerus exiguus admodum est

NOT. AE. 313
 est præævo millenario, quod jampridem sustinet; superavitque ipsa respub. penè altero seculo. Objicit etiam bella civilia media in urbe gesta, conjurationesque Bovonianas, Falerianas, Theupulanas, Bajamontanas, nec non graves & diuturnas; sic enim habet; *Iustinianorum, Scævolarum, Ielicorum, Bassæorum seditiones, exilia, clades, atque insuper obitodecim Duces supplicio, vel exilio affectos*. Iannotius quidem infra pauciores numerat (libet enim *ὑπερον ἄλλοτερον* respondere) sed hoc nihil refert; demus etiam multo plures necatos, vel extrusos fuisse: id profecto arguit, non fuisse in Ducibus regiam potestatem, ut Bodinus ex Iannotio tradit, cujus quidem rationes, seu verius conjecturæ sunt refellendæ suo loco: id in præsentia sufficiat tantum adnotasse. De seditionibus autem, & conjurationibus illud modò dixerim, quod Aristoteles de Carthaginensibus, *neque ullam seditionem exitisse memoratu dignam, neque ullum tyrannum*. Bajamontanam tantummodo conjurationem excipio, ex qua periculum ingens conflatum erat reipublicæ, quanquam non fuit in animo conjuratis libertatem evertere, sed inimicos, & adversarios depellere à gubernatione.

314 IN DONAT. IANNOT.
bernaculis: quo fit, ut ea quoque non
adversus patriam, sed adversus Ducem,
privato nomine cōjuratorum hostem,
habita fuerit. Grāvissimum tamen
inde incendium exarsit, quod non sine
fangvine, & quorundam exitio restin-
gui potuit. Cætera omnia conatus
quosdam tantum habuerunt, qui ma-
turè admodum sunt oppressi, prius-
quam erumperent, & aliquod vel mi-
nimum detrimentum reipubl. infer-
rent: neque verò tam multa fuerunt,
quàm videri ea cupit, dum plura ex
uno Bodinus facit, sed non benè. Nam
Theupulanas, & Bajamontanas con-
juraciones, tanquam res omninò di-
versas distinguit ac separat, quia etiam
multitudinis numero recensitas me-
morat, & præterea bella civilia media
in urbe gesta, quæ quò plura videan-
tur, adjicit etiam, *scilicet*: cum tamen in
urbe non nisi semel fuerit dimicatum;
idque in ipsa conjuratione Bajamon-
tana, sive Theupulana, quæ non fuit
alia atque alia, sed prorsus eadem, &
una, ab eo, quem sibi Ducem conjurati
præfecerant, nomina hæc adepta, Bja-
monte ex Theupula nobilissima, & ve-
rustissima gente. Reliquæ conjuratio-
nes sunt duæ, videlicet Bovoniana, &
Faleriana, quæ sub ipsis initiis vindi-
catæ

N O T A E. 315
catæ nihil omninò obesse reipubl. po-
tuerunt. Nam quæ antiquissimis tem-
poribus proditæ fuerunt Scævolarum,
Icliorum, Bassiliorum, aliarumque no-
bilitium familiarum privatæ concerta-
tiones & digladiationes, hæ conjura-
tionum loco atq; numero haberi non
debent, propterea quod sibi metipsis,
non reipubl. perniciem struebant. At-
que ita summam fuerunt tres conjura-
tiones, à quibus tamen ipsa reipubl.
nihil damni accepit; & ex his una tan-
tum memoratu digna in tot annorum
curriculo à reipubl. emenso, quot ex-
acti fuerunt ad hæc nostra tempora,
jam inde ab anno c d xxi, quo pri-
mum ea cæpit. Sed quia Bodinus hoc
illi decus invidet, & pariter in dubium
revocat diuturnitatem illius libertatis,
hæc nobis à calumniis hominis fuerit
vindicanda, qui duntaxat ad tempora
Caroli, & Nicephori, quorum pactis
accepissè Venetos libertatem ait, Ve-
netæ reipubl. ortum, ac primordia re-
jicit: prius autè, quasdam rerumpubli-
carum formas singulares fuisse, & à
dispersis huc atque illuc in scopulis ha-
bitatum, quod tamen nullo modo
probat, nec probare potest: verumta-
men postulat, ut sibi tanquam Xeno-
crati injurato fides habeatur. Quia
tamen

tamen apertissimè refellebatur creatione Ducum, qui cepti sunt eligi anno D C XCVII, vel ut ipse habet, anno D C C VI à Christo nato, conatus est, ut usurparet hæc tempora, tanquam prorsus eadem, intervallum interjectum quoque è medio tollere, quod tamen non erat minus uno seculo. Quid prodigiosum, & portentosum magis fieri queat, non video: sed faciliè in angustias compellitur, qui regium tramitem deserit, & diverticula quærit. Quare tenetur Bodinus, nec evadere potest, quin respubl. fuerit, ubi primum reipubl. Dux præfectus est. Nam postea Metamaucum ab Heraclæa translata, tandemque à Metamauco in Rivum altum, Ducatus sedes nihilo magis rep. immutare potuit, quàm regnorum status ipsi Reges, ubi domicilium, & sedem collocare statuerunt modò in hoc, modò in illo suæ ditionis oppido. At enim, inquiet Bodinus, saltè priusquam Dux unus crearetur, cujusque pagi suum jus erat, & imperium ab aliis divisum. Quis autem hoc ait? Siquidem ex antiquissimis annalibus licet intelligere, antequam Duces in republ. instituerentur, penes Magistros militum summum imperium fuisse, qui *Magistratus*, ut scribit Andreas

Andreas Dandulus, *tribunatu major erat secundum Græcorum usum*, proindeque universæ reipublicæ præfidebat, ac tribunis omnibus. Vbi verò Dux institutus est, summum quidem jus, quod prius obtinebat, amisit, sed retinuit adhuc autoritatem proximam à Duce; constat id apertissimè ex eo, quod annales scribunt, cum fines Veneti Ducatus essent statuendi ex fœdere inter Luitprandum Regem, & rempublicam inito, rem transactam esse per hos utrosque, Paulum Ducem, & Marcellum magistrum militum, qui eidem in Ducatu proximè successit. Vriò quoque, tertio Duce, interempto, cum illius administrationis peractum esset, credibile admodum est, ad antiquam reditum fuisse, magistroque militum imperium denuo restitutum, quoad iterum Ducem præfici reipublicæ placuit. Ea verò semper una fuit eademque, quamvis aliis temporibus alios Magistratus habuerit, & ante Duces, vel Magistri militum præfuerint, vel tribuni: quorum nomina si vetustas obliteravit, nihil est admirandum, quæ Regum potentissimorum memoriam, immò verò gentium, & nationum, quamplurimarum omninò delevit. Cum verò Italiæ calamitates continuarentur,

318 IN DONAT. IANNOT.
tur, à Barbaris miserè affectæ atque la-
ceratæ, satis habebant sua pacatè ac
tranquillè rueri, quicunque admini-
strabant ea tempestate apud Veneros
summam rerum, quæ tunc angustissi-
mæ erant, atque tenuissimæ : quare
in tanta barbarie, quæ tunc ubique vi-
gebat, dum optimæ artes atque litteræ
omnes conticescerent, unde res præ-
clarissimæ interciderunt, quid mirum,
si Venetæ non nihil obscuratæ sunt ?
superest tamen epistola Cassiodori, quæ
de prætorum Venerorum vita non
pauca tradit, laudat nobilitatem, celsi-
brat industriam, effert maximis lau-
dibus innocentiam, & integritatem,
attingit etiam nonnulla de administra-
tione civili, de quibus alius erit dicendi
locus. Extat etiam altera epistola Ho-
norii Pontificis anno DCXXX. ad epi-
scopos Istriæ, & Venetiæ scripta, in
qua de Veneta republica fit mentio:
unde apparet, Bodinum falsò tradi-
disse, plures eo tempore fuisse republi-
cas, & non unam tantum : quan-
quam hæc duo cohærere inter se non
possunt, quæ manifestissimè pugnant
pactis Nicephori, & Caroli (sic enim
ipse ait) *Veneros libertatem primum ac-
cepisse, & habuisse fermas reipublice
antea singulares.* Nam quomodo non

tan-

N O T A E. 319

tantum una respublica; sed plures apud
illos erant, qui ea libertate carebant,
quam nondum acceperant ? Scitum
illud est, mendacem esse memorem
oportere, ne se ipse prodar. Fœdere
quidem inter Carolum, & Nicepho-
rum icto, cum omnes imperii pro-
vinciæ dividerentur, illud cautum fuit,
ut Veneti libertatem suam retinerent,
& propriis uterentur legibus, sicut an-
tea solebant, utrumque imperatorem
æquè ac simul reveriti, sed si ve bello,
si ve pace censi neutrius partis, ut di-
fertissimis verbis planè scribit Blondus,
qui ex antiquissimis auctoribus se ac-
cepisse tradit. Verumtamen ob mer-
curatæ studia, quibus erant addicti, &
propter ingentia commoda & emo-
lumenta, quæ percipiebantur ex navi-
gationibus in Orientem, unde res om-
nes cum privatæ, tum publicæ plu-
rimum augebantur, visi sunt Veneti
propendere cunctis temporibus magis
in partes Orientalis, quam Occiden-
talis imperii.

N O T. VI. *Portus ad Castella ge-
mina.*] Castellorum portus scriptori-
bus multis est ad D. Nicolai, nomenq;
sumit ab antiquissimo templo, & cœ-
nobio Monachorum sancti Benedicti.
Castella verò sunt eo situ, atque arti-
ficio

ficio constructa & communita, ut navis atque triremes, si portum ingredi velint, per viarum ambages non semel proram puppemque, & latera certissimis tormentorum ictibus necessario exponant.

NOT. VII. *Vbi navigia, quæ Patavio solvunt Venetias.*] Ut Medoacus amnis commodè inserviret navigationi, nec ramen in æstuarium, quibus maximè res publica consultum vellet, irrumperet ad Lizlafusinam usque pars fluminis deducta erat; unde Clodiam versus trahebatur, ut in mare influeret: Dividebat eo loci Medoacum amnem ab æstuarii solidus agger, qui in cunei modum surgebat: machina ibi constituta tanta latitudine, ut commodè cymbas, & majora navigia, quæ flumina percurrere solent, recipere posset: ex hac trochleis, & ductariis funibus demittebatur instrumentum quadrangulare, ex asseribus compactum, multoque ferro munitum, quod currum vocabant; & cum ad aquam pervenisset, ita immergebatur, naviculæque substernebatur, ut super ipso facile sponte sua constitui, atque firmari possent: Quo factò à duobus, vel pluribus hominibus, pro ponderis ac navigii magnitudine, trochleis ipsis, & du-

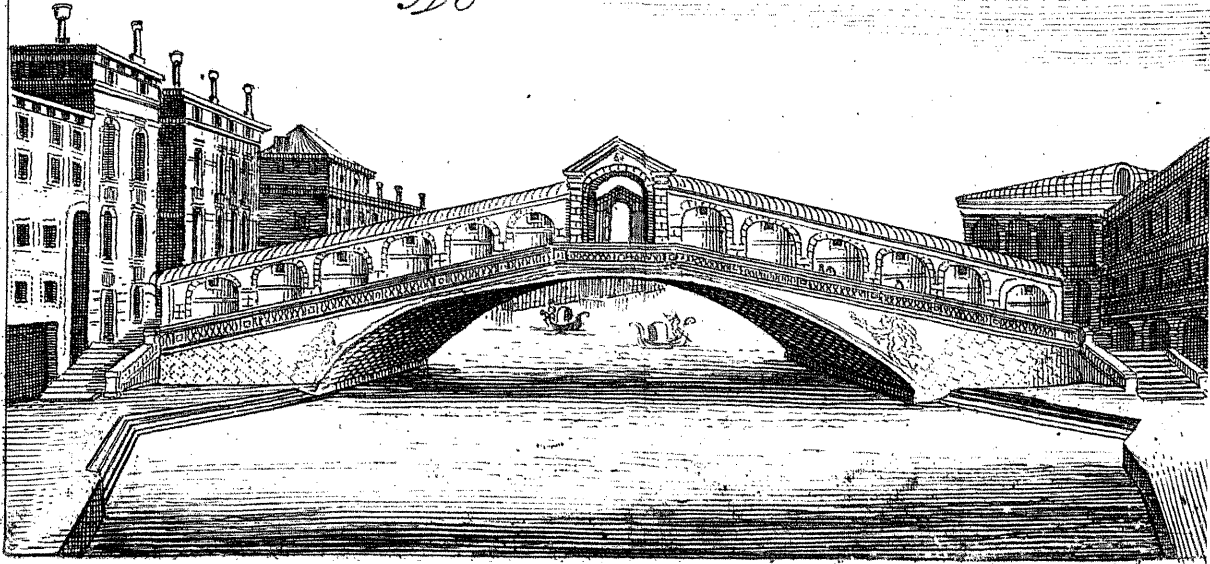
& ductariis funibus sensim trahebatur ad summum cuneum, moxque in æliam partem demittebatur, donec ad aquam perveniret: tunc verò, supernatante cymba, retrahebatur ad summum aggerem, ut quocunque accederent navigia, vel in Medoacum amnem, vel in æstuarium, ad ea evehenda demitteretur; pari namque ratione utrinque trahi, ac demitti facillimè poterat. At superioribus annis totus agger cum machina sublatus, sic enim æstuarii conducere visum est. Pars verò fluminis novo alveo navigabili, multò antequam ad Lizlafusinam perveniret in mare, Clodiam versus derivata, atque adeo ne influere possit in æstuarium; quæ nunc novo Euripo Mauritianum usque perveniunt, novis machinis, quas Portas appellant, separata.

NOT. VIII. *Calles non ita multos facile comperias, qui binos homines, &c.*] Noctu, prout credo, Venetam urbem perlustravit Florentinus scriptor, aut potius scribere voluit, paucissimos esse calles, qui binos, aut etiam ternos homines pari gressu unà incedentes non admittant. Multæ sunt etiam viæ per amplæ, quas Venetiarum vulgus *Salicatas*, vel *Piscinas* appellat; multas plateas,

plateas, quas *campos* dicunt, & Sansovinus in iis, quæ de Veneta urbe scripsit LV receperunt.

NO R. IX. *Pons è ligno sublicius transversarius jungit*, &c. Existimant aliqui, sed perperam, fabricam hujus lignei pontis fuisse antiquissimam, reperendamque à præcis temporibus urbis conditæ. Verunramen locupletissimus testis est Andreas Dandulus, eam nonnisi anno XII. Raynerii Zeni Ducis inchoatam, antea verò nihil penitus extitisse, quo pars utraque urbis continuaretur, intercurrente maximo Euripo disterrminata, quemadmodum his locis omnibus, quæ nunc vocantur *Trajectus*. Pons autem hic a *moneta* primum nomen invenit, propterea quod exemisset onus persolvendæ monetæ, hoc est exiguæ illius mercedis ex naulo, quod modò affe Veneto solet æstimari, semisse paucis jam annis, dimidio autem minus erat antiquis temporibus, quemadmodum scriptum reliquit idem Andreas Dandulus. Non prius igitur, quam anno millesimo ducentesimo sexagesimo quarto pons, cujus meminit Iannorius, hic ex ligno factus. Anno autem millesimo quadringentesimo plane fuit consumatus; & post annos tri-

Effigies Pontis Rivi Alti.

triginta cancellis ligneis circumseptus ad latera utrinque. His autem postea revulsis & dissipatis, cum mortalium multorum pernicie & strage, qui Fridericum Imperatorem urbem ineuntem conferti conglobatique simul in eo ponte spectabant, cancellorum loco officinæ sunt excitatæ, & in duos ordines divisæ, ponte in latitudinem aucto. Temporibus autem nostris ex Senatus Consulto pons ligneus omnino sublatas, & recens alter ex Istriano lapide fabricatus est: cujus anno à Christo nato millesimo quingentesimo octogesimo octavo fundamenta posita palis ex ulmo sedecim pedum altitudine, hinc & illinc impactis, pari ferme numero contignationes è larice desuper injectæ, crassissimis trabibus invicem compactæ, & connexæ: in iis ingentia marmorum fragmina ingesta & conserta, interstratis lateribus alternis, cæmentoque oblitis. His fundamentis jactis operosa moles elegantissima specie, & prospectu pulcherrima, in unum fornacem protenta maximum & amplissimum, non minori quàm triennii spatio fuit elata, duabus officinarum ordinibus interdistincta, ad quam summam triplex ascensus ac

descensus visitur. Regia tamen, seu media via, multo paucioribus gradibus aditur; reliquæ à lateribus duæ, pluribus, sed humilioribus pro varia transcursuum opportunitate. Latera duo, quæ Euripum prospectant, perpetua columnarum serie ex Iuliano mar-more exornata.

IANNOY. Dicam igitur eos omnes, qui Venetiis degunt, tres in classes distributos esse, Popularium, Civium, Patriciorum.

CONTARENVS libro quinto de Republica, pagina trecentesima vigesima tertia; & libro primo, pagina ducentesima sexagesima octava.

NOT. X. Tripartita hæc divisio passim Venetiis auditur. Auctores etiam illi, qui bipartito dividerunt, ut Contrarenus, in nobiles, atque populares, coacti sunt inde populares dividere in duos ordines, infimæ plebis unum, honestioris generis alterum. Quamobrem factus erit hanc divisionem retinere, quam Triphoni Gabriello acceptam refert Iannocius. Non me lateat, in primis controversum esse, an, qui Venetiis appellari solent cives, vera sint cives. Nam quia suffragium non ferunt in deliberando, & nullius publici

publici Magistratus insignia gerunt, propterea civium albo plerique illos exemerunt. Enimvero quæ varios populorum mores, & leges persecutâti in historia occurrunt, fateri cogunt, non unum, sed permulta genera civium, ac diversa existere, ita ut civis definitio afferri nulla possit, quæ in omnes, qui dicuntur cives, ex æquo conveniat, sed prout in iis evenit, quæ analogæ vocant, potissimum genus definitione propria explicandum sit, unde genera inferiora suo quæque ordine propriam rationem desumant eò evidentius, quò propiora fuerint præcipuo illi generi. Quapropter Aristoteles non cuncta civium genera (id enim tanta in varietate quæ poterat?) sed civium genus omnium longè præstantissimum definitione sua comprehendere instituit: cujus principis generis habita ratione difficile non foret intelligere cætera. Quo fit, ut meritò vel malignitatis, vel inscitie damnetur Bodinus, qui temerè in re tam aperta maledicere ausus est Aristoteli. Non enim ubique nationum, & gentium, quod satis constat, hisdemque temporibus, eodem jure cives perpetuo extiterunt. Athenis Solonis lege sancitum erat, ut ab honoribus & Magistratibus arceretur

quarta civium classis, quæ multitudine tres alias classes longè superabar, non tamen excluderentur à iudiciis, & à jure concionis habendæ. In Romana quoque republica contigit legimus, ut quidam optimo jure censerentur cives, quidam mediocri, quidam deterimo; cuiusmodi fuisse cum alios populos, tum Cerites accepimus, quibus sine ullo suffragii jure data civitas fuit. Qui vero dicuntur Venetiis cives, sive *Cittadini* (ut vocis ipsius propria vis materna lingua exprimat) quin civium numero habendi sint, negari non potest, non quidem optimo jure, quo duntaxat ii, qui nobiles sive Patritii vocantur; sed medio quodam jure, & satis honesto. Nam præter arcana reipublicæ, quæ cuncta eis conceduntur, obeunt etiam gravissima munera persæpe in republ. funguntur legationibus, quas vulgò Residentias vocant, apud Duces, & proreges, multoque etiam principes, qui non sunt infra regale nomen, & fastigium: exercent extra ordinem apud Imperatores ipsos, & supremos principes amplissima munera. Quin etiam ad expediendas & consociandas res maximi ponderis, horum civium fideli opera reipublica utitur, quod ex annalibus

Vene-

Venetis, ac etiam ex vulgatis historiis in promptu est cognoscere. Quid? quod Iannotius inferius tradit, se non habere compertum, legem ullam existere, qua fuerit olim cautum atque sancitum, ne cives ulli nominarentur ab Electoribus, præterquam Patritii, aut ne ratio haberetur eorum in comitiis, si nominarentur: quod nos etiam nullo unquam tempore decretum invenire potuimus: Trierarchos quidem hoc ex ordine creatos aliquando legimus, & Cameracensi bello unus ex reipubl. ducibus fuit Aloysius Dardanus, qui legati nomen obtinuit Oriaci, & Mirani, totiusque illius continentis tractus, qui in proximo erat. Quod si aptitudine & facultate potius gerendorum munerum, quam actu ipso gerendi, civis definiti debet (alioqui senes, & pueri cives non existerent, & ea pars civium non modica, quæ consulto abstinet honoribus) non video, quid repugnet, quominus ii, qui dicuntur cives, tales verè existant, & ab omnibus haberi, & possint, & debeant. Distinguenda sunt tamen hæc duo genera civium. Vnum, quod ab origine dicitur, atque in illos convenit, qui non modo patrem, avum, & proavum civem habuerunt, sed præterea fordidas

X 4

artes

328 IN DONAT. IANNOT.
artes nunquā exercuisse tam se, quā
omnes illos probare possint; quod qui-
dem apud Advocatores trium-viros
fit solempni ritu, & publicis tabulis con-
signatur ejus rei memoria. Alterum
genus est eorum civium, quorum ma-
jores non constat exitisse cives; ipsi
tamen in urbe vel nati sunt, vel edu-
cati, vel, quod postremò lege defini-
tum est, decennium saltem Venetiis
commorati domicilium ac sedem ibi-
dem fixerunt. Fruuntur ii sanè privi-
legiis Venetorum civium in portoriis,
& vectigalibus potissimum, quæ dimi-
dio minora persolvunt, quā advēn-
tæ atque exteri. Veruntamen, ut à fordi-
dis artibus abstineant, nihil est ne-
cessè. Non enim iis patet aditus ad am-
pla illa munera, quæ civibus ab origi-
ne permittuntur, præterea nemini.
Caput hujus ordinis Magnus est Vene-
tiarum Cancellarius, cui publici tabu-
larii, suprema cura demandata est, &
arcanis quibusque non modo Senatus,
sed etiam concilii Decem-virum, &
collegii præest, nihilque, quod veniat
in deliberationem, aut in judicium,
eum latet. Is togam Senatoriam, laxio-
ribus manicis, purpurei aut violacei
coloris, pro temporibus gerit, & ma-
ximo est in honore, quoad vivit, at-
que

N O T A E. 329
que existimatione, ut Patritii omnes
non gravare ipsi locum cedant: post
obitum verò publico funere effertur,
quod frequentes patres, ac Dux ipse de
more deducunt. Secundum Magnum
Cancellarium Quatuor-viri eminent,
qui à secretis Decem virum appellan-
tur, atque aliis omnibus antecellunt
dignitate. Succedunt alii xxiv qui Se-
natus excipiunt arcana, nec non acta
describunt, & rerum maximarum
consiliis interfunt; præter hos nulli ad
secreta reipubl. admittuntur. Alii ta-
bellionum, seu scribarum Ducalium
tantum munere funguntur, qui di-
cuntur vel ordinarii, vel adsciti extra
ordinem. Nam triplex ordo inter pu-
blicos scribas omninò intercedit, quo-
rum ultimus gradū facit ad medium,
& medius ad primum, factò prius ta-
men eruditionis atq; ingenii periculo.
Licet iis porro, qui cum imperio in
provincias Patritii mittuntur, aut oratores
destinantur ad maximos Principes,
ex ordine scribarum medio unum,
aut alterum secum ducere, qui litteris
conscribendis inferviat. Inferioris or-
dinis adhibere aliquem non licet, nisi
per Decem-virale concilium forte co-
pia fiat. Habent præterea cives ii, qui
Originarii Venetiis vocantur, præter

eas, quas superius dixi, legationes, extra urbem alia non pauca honesta munera. Magnus regni Crete Cancellarius habitu, incesu, & dignitate Veneto similis ex eorum ordine legitur, idque à majori Patritiorum concilio: Præfectus arci Crete, metallorum fodinis Vicarius, qui à Decem-viris olim, nunc à Senatu eliguntur, & alii non pauci. Plebei homines in urbe Veneta tertium locum tenent, qui, prout diversis artibus & negotiis vacant, in varia quoque collegia tribuuntur: ex his tamen alia sunt necessaria, alia libera. Nam cunctis opificibus imposita est necessitas non modo profitendi suam artem, quam in publico exercent, sed nominatiam dandi in unum collegium, quod fortitur appellationem suam à genere opificii. Eiusmodi igitur collegia necessaria voco, in quibus is, qui principem locum obtinet, dici solet Castaldio, qui cum assessoribus suis (vulgo *de Banca* vocant) jus habet non modò convocandi collegii, sed etiam ferendarum legum, vel abrogandarum, prout collegii utilitas, & ratio temporum postulat: leges tamen ab illis propositæ, & consensu majoris partis è collegio firmatæ, nisi ab Ædilibus sanctæ, & approbatæ fuerint, nihil roboris habent,

bent, quinimo irritæ censentur: Hæc igitur collegia tot numero existunt, quot genera opificiorum publicè exercentur. Quæ verò pietatis ergò duntaxat instituta sunt, quæ multò plura existunt, hæc libera nuncupo, propterea quod non nisi volentes admittunt, nolentes non cogunt. In singulis templis, & sacris ædibus, quæ sunt longè plurimæ, binæ minimum Fratris, vulgo scholas vocant, sive Confraternitates; altera, quæ sanctissimi nomine sacramenti insignitur; altera, quæ Deiparæ Virgini est dedicata: sed præterea vix ullum delubrum aut sacellum extat, in quo Viri sancti alicujus celebritas non recolatur: ex quo fit, ut horum Collegiorum prope infinitus sit numerus, in quibus omnibus plebei homines honores adipiscuntur. Patritii namque, & cives, licet pro eorum pietate in collegium cooptentur, & stipem conferant, à dignitatibus abstinent. Obtinent verò cives sex amplissima collegia; sex urbis regionibus attributa, & magnarum scholarum titulo donata. Ex his binæ sanctissimæ Virgini consecratæ sunt; una quidem Charitatis nomine antiquissima, altera verò Misericordiæ addito cognomine: binæ quoque duobus Euangelii scripturis

ribus dedicatæ D. Ioanni, qui Apostolorum omnium Christo fuit charissimus, & D. Marco civitatis Venetæ patrono; totidem duobus cœlitibus Rocco, & Theodoro. Cooptare licet in hæc omne genus hominum, Patritii tamen suis honoribus contenti, ut civibus imperii speciem aliquam relinquunt, quamvis in societatem adsciti, ad honores non admittuntur. Qui præ sunt his collegiis, magno sunt in pretio, magnique custodes vocantur; eorum spectatæ fidei, atque integritati ingens pecuniæ numerus conceditur ex piorum hominum legatis atque largitionibus, tum ad inopiam & miseriam pauperum sublevandam, tum ad nobiles virgines collocandas. Assident iis alii nonnulli in eodem suggestu cum discrimine dignitatis, quæ vocabulo ipso designatur, Vicarii, Scribæ, Syndici, Decanorum, & Adjuntorum. Nonnulla verò tractandi, & conficiendi magnus custos cum illis, qui sibi assident, jus integrum habet: sed in rebus maximi ponderis ac momenti majus concilium convocare solent; cuius illi omnes sunt participes, quicunque perfuncti sunt munere aliquo in societate; nam qui nullos gesserunt honores, lege à concilio arcentur. Atque

que hæc de civibus, ac popularibus dicta sunt.

IANNO TIVS. De Primordiis, atque incrementis nostræ civitatis, &c.

CONTARENVS Pagina 10. lin. 27. In quibus mediis, ea regione, quæ Rivoaltus, &c.

NOT. XI. Multa fuerunt in stagnis oppida condita, multæque variis temporibus insulæ frequentatæ ab iis populis, qui barbarorum immanem sævitiam atque tyrannidem fugiebant: nihil tamen & celebrius & antiquius eo, quod stabile domicilium ac sedem præbuit libertati, Caroli Magni temporibus gremio suo complexum, quicquid per omnes insulas erat dissipatum. Huic igitur ad non obscurum futurorum omen, proprio Rivoalti nomine insignitæ insulæ, accepta Venetæ urbis origo non injuria refertur cum dignitatis, tum antiquitatis habita ratione. Nam prima inter omnes alias coli, & frequentari cœpta, quod per fugium rusticissimum contineret adversus effera gentium imperum, primas quoque semper obtinuit, præterquam iis paucis, quibus Heraclea, & Metamaucum annis floruerunt. Cæterum de urbis origine fuit opinio duplex, qua-

quarum alteram jamdiu comprobavit communis assensus ; anno scilicet quadringentesimo vigesimo primo, urbem conditam festo die Annuntiationis Deiparæ Virginis, qui dies urbis natalis semper habitus, solemnibus, & maxima religione à Venetis cultus. Altera verò opinio, quam sequi videtur Contarenus, ad Actilæ irruptionem usque rem protrahit, quasi vis alia Barbarorum nulla fuerit antea, qua mortales compelli potuerint ad hæc æstuaria, nihilque trepidarum temporibus illis, quibus Alaricus, Ataulphus, & Radagastus, ingentes copias secum in Italiam trabentes, terrorem & cladem plurimam Venetis intulerunt. Equidem si Alarici unius expeditio prima, qua Gotthis, Hunnis, & Alanis in societatem ascitis per saltus Tridentinos Venetiam irrupit xiv. Kal. Septembris, anno c. d. ii. formidolosa cunctis Italis adeo usque fuit, ut quia à periculo & metu longius aberant, de Italia defendenda seriò cogitarent, adeundisque insulis Corsica, Sardinia, & Sicilia; quo animo Venetos exitisse tunc existimandum, quorum agros pervaserat tantus ille furor, urbisque omnes vel affligerat, vel planè subegerat? Nonne quod alii cogitabant, oportuit eos facere,

cere, ut uxores, & liberos, & fortunas suas in insulas transportarent, atque eo promptius, quo pariter & periculum, & periculum propius? Ergo ab honestissimis civibus frequentata, exinde nonnihil accessionis ad celebritatem, æstuarium cum suis insulis consequi ceperunt, antea non nisi à pauperibus, abjectisque hominibus, cujusmodi piscatores, & navicularii, habitari solita. Continuata posthæc Italiæ infortunia per alias proximas barbararum gentium irruptiones, quibus exposita Venetia prima semper fuit, accolæ impulerunt æstuariorum, ut mapalia, seu tuguria plura ædificarent, quod se reciperent, urgente aliquo discrimine. Non tamen probare possum eorum sententiam, qui periculi ab Actila imminenti declinandi causâ, nescio quem regem Patavii primum novæ urbis fabricandæ consilium cepisse, memoriæ prodiderunt: & quosdam etiam è suis civibus Rivum altum misisse magnis opibus, & consulari potestate præditos, quorum etiam nomina, si diis placet, recitant ex quodam vetustissimo monumento in tabulario Patavino, ut ajunt, reperto, quod quidem non gravabor adducere hoc loco, ut omnes videant, quanti quanti faciendum

356 IN DONAT. IANNOT.
dum sit, expressum totidem verbis ex
sermone vernaculo.

Anno à Christo nato CDXXI. ultimo
verò Innocentii Papæ primi ex Apono
oriundi, cum maxima gloria & felici-
tate floreret Patavinum regnum, ad-
ministrantibus rempublicam Galiano
Fontana, Simone Glaucone, & An-
tonio Gauilo Lorantio Coss. Honorio, &
Theodesto Arcadii filio imperantibus;
per Consules, & Senatum Patavinum
decretum fuit, ut principes aliquos viri
ex omnibus delecti edificarent urbem
propè Rivum altum, cogerentque in
eamdem omnes ex circumjacentibus in-
sulis, & unum esset potius oppidum por-
tuosum, quàm multa, ubi stationem ha-
beret classis apparatus, maritimisque re-
bus jugiter assueti, ad custodiam portus,
perfugiumque, si quod bellum ingrueret,
exhibendum longe tutissimum: Gottho-
rum enim multitudinè, insolentiaque
perpèta tenere sese adhuc memoria,
illos unà cum rege suo Alarico Italiam
ingressis, reliquisse eam rapinis atque
incendiis vastatam, ipsamque urbem
infesto agmine perisise, & direptioni
mandasse. Quare præter eos motus,
quos alia: attulissent Gotthi, civis Pa-
tavinus perceptis conatibus iis, qui ex
Australibus, & Occidentibus regi-

116

N O T A E. 357

nibus tunc per eos gliscerent, timore
adductos statuisse, vel eo ipso anno
CDXXI. XVII. Kal. Aprilis urbem con-
dere, in qua perfugium compararetur,
& portus juxta fluminis ostium, coacta
universa multitudine in eum locum, cui
nomen Rivo alto ex insulis, & stagnis,
atque adeo ex tota provincia. Urbem
porro Venetus nominatum iri, biennio-
que præfuturos operi eo transmissis con-
sules, à quibus fundamenta jacta VIII
Kal. Aprilis circa meridiem: primos
autem præfectos operi consules Albertum
Faletrium, Thomam Candianum, &
Zononem Daulum: alteros consules
Lucianum Paulum, Maximum Lu-
cium, & Vgonem Fuscum.

Hoc dicitur exemplum esse illius
monumenti, quod ex nescio quo Pa-
tavino tabulario fuerit depromptum,
cum tamen ipsum Patavium dirutum,
& solo æquatum sine ullis habitato-
ribus diutissime manserit, & usque eo
rerum Patavinarum memoria interie-
rit, ut ne Patavini quidem ipsi negare
audeant, quod à viris gravissimis te-
statum accepimus, ejus urbis nullam
prorsus exstare memoriàm ante Ece-
lini tyranni crudelissima tempora.
Quid? quod in nostris Annalibus scrip-
tum reperimus, Patavinos suis ora-

X
tionibus

toribus ad Narsetem missis, dum Ravennam per hæc æstuaria contenderet, id ab eo contendisse summo studio, sed frustra, quod antea non semel, & ab Odoacre, & à Theodorico; uti paludium stagnorumque possessione, quæ per injuriam sibi erepta criminabatur, Veneti deprecarentur, atque expellerentur. Non igitur urbis conditores, sive primi auctores, quin potius hostes Patavini fuerunt, quoad oppugnati à Longobardis, & Patavio everso coacti sunt ad illos confugere, à quibus dissidebant. Quin ergo monumentum hoc falsum fictumque fuerit, nullus dubito: sed quia Scardeonio atque nonnullis rerum nostrarum scriptoribus impositum, Venetique nominis calumniator post homines natos nequissimus, ut libertati Venetæ notam inureret, hoc ipso tanquã firmissimo innititur fundamento, Patavinis subjectam ab ipso natali fuisse rempublicam nostram, operæ pretium existimo, decretum hoc, quod circumfertur ineptissimè & absurdissimè concinnatum, examinare: quot enim verba, totidem sunt expressa mendacia. Primum est, ultimum annum Innocentii primi à Christo nato fuisse cxxx. cum ejus obitus contingerit quadriennio ante: successit

Zosi.

Zosimus, qui obiit anno duodevigesimo extremo: credendus fuit anno proximo Bonifacius primus, cujus anno post altero urbis fundamenta posita.

Alterum: Innocentium Pontificem fuisse oriundum ex Apono, qui locus à Patavio abest passuum quatuor millia. Impudentia scriptoris eminentis, aut summa impericia, ut Patavinum faceret Pontificem; Aponum, sive Aponensem pro Albano ridiculè accepit.

Tertium: tunc regnum Patavinum ullum viguisse, quo tempore Imperatores rerum potiebantur: id verò nullus, quantumvis hebes & rudis, ignorare potest; licet ut muniat undique causam, perbelle mendax iste cum ipso regno, senatum, consules, cives Patavinos, rempublicam confundat.

Quartum: antequam Rivus altus ædificaretur, hoc est, annum cxxx. existisse complura oppidula per hæc stagna dispersa, ex quibus tunc una demum civitas coaluerit. Contigit hoc satis longo intervallo post, nimirum anno dcccix. Heraclea primum, & Equilio funditus everfis: deinde Albiola, Clodia, Metamauco, & aliis, unde plurimum incrementi Rivo alto accessit, quemadmodum ex omnibus annalibus clarissimè constat. Sed ante

Y 2. annum

annum CDXXI. nullum erat in his paludibus oppidum, ac ne in summis quidem. Nisi quis velit ea, quæ Strabo scripsit de Aquileia, Adria, & aliis oppidis, quæ tunc temporis mari alluebantur ad Metamaucum, Heracliam, Equilium, & alias insulas, ineptissime, ut scelestus nebulo fecit, atque prodigiosissime traducere.

Quintum: inane studium ad custodiam & tutelam portus, cum nulla barbarorum copiæ maritimæ forent, non modò classis apparandæ, sed urbis condendæ; præposterumque ac peruersum illorum consilium, qui minime consulerent suæ incolumitati inter agrorum & urbium sævas direptiones. cum Alaricus & Ataulphus essent in Italia, cæteræque imperii provincia omnes bello arderent, à tyrannis fædissime laceratæ. Sed cum summa pax & tranquillitas ubique vigeret, Italia, Gallia, & Hispania proximè pacatis, barbarisque omnibus compressis, ac tyrannis deletis, de quibus Imperator Honorius triumpharat anno CDXVII. tunc intempestiva formidine fugam adornarent, hosce nullo apparente, ne dum insequente.

Sextum: ex Australibus regionibus, atque Occidentalibus ea tempestate
Gotho-

Gotthorum motus auditos; qui stabili fœdere cum Romanis juncti, Alanos, & Vandalos in Hispania multis præliis attriverant, & certam demum Gallix partem possidendam acceperant, beneficii præmiique loco ab Imperatore, cui strenuam fidelemque operam, si unquam aliàs, præstabant. Auctor hujus eminenti decreti, quisquis ille fuit, cum audiret, à doctis viris scriptores quosdam amentix repressos immaturè nimis causatos Hunnicos terrores; pro Attila & Hunnis subiecit Gotthos & Alaricum; astute quidem, sed non satis aut consultiò, aut sciè. Nam licet aggressiones Gotthorum urbis novæ origini multò, quàm Attilæ irruptio, propiores fuerint: uterque tamen timor intempestivus, ac nullus; ille, quia jam desierat, hic, quia longum aberat, Attila nondum, aut vix dum in lucem suscepto, & Romano Imperio post diuturnas ærumnas, & calamitates ad spem amplitudinis pristinæ reviviscente.

Septimum: tunc statim Rivo alto inditum Venetiarum nomen ex illo Patavinorum Senatus consulto, quod nomen perspicuè vetera monumenta docent omnibus initio pariter com-

mune fuisse, quæ unque continerentur his litoribus atque stagnis oppida; multo autem potest, ut proprium, Rivo alto tributum, quàm migrationes eò fierent ex omnibus insulis. Etenim multæ sunt veteres sanctiones, multa privilegia, quæ leguntur edita, & data in urbe Rivo alto. Seroque admodum hoc ipsum Venetiarum nomen tam longè latèque patens olim, quam stagna omnia, & littora in Rivo alti unius terminos concessit, secus atque præ se fert hoc Patavinum decretum imperitiosimè confectum, & omninò falsum.

Sicut ergo constanti civitatis opinione urbis conditæ dies est VIII kal. Aprilis, ita ex Patavino decreto id contigisse nemo sanus est, qui dicere possit: ex nostris Annalibus liquidò constat, quam ratione divino potius, quàm hominum consilio nova civitas ad Rivum altum constituta fuerit. Ceperat ibi vicus esse satis frequens, non modò piscatoribus & naviculariis, sed multis aliis mortalibus in unum coactis, postquam Venetæ urbes Alaricus, & Radagastus cum ingentibus barbarorum copiis invaserant. Ex arundinibus & asseribus cunctæ habitationes, una duntaxat fuerat ex lateribus structa,
quam

quam incolebat illius fabricator Entinopus Cretenfis. Contigit, ut incendium repente coortum, ventis faventibus, quaquaversum propagaretur, & vicum absumeret. Remediis ad flammam inhibendam omnibus tentatis, operisque inani labore defatigatis, conversus ad cœlestè opem implorandam, qua erat Entinopus ille religione ac pietate, solemnè voto palà sese obstringit & obligat, si cohiberetur illic flammarum furentium impetus, offerre se ad consecrandum tantum soli, quantum fati foret ad rem divinam peragendam, cujus rei gratia suscipere cogentur itineris atque incommodi plurimum universi incolæ, templa delubraque adituri longo intervallo disjuncta. Conceptis precibus & votis præter omnium spem subito flamma subsistit, ac incendium recedit, largissimis imbribus, ut fama, cælitus effusus. Atque ita, quò se voti religione solveret, in area suæ habitationis, quæ conflagraverat, Entinopus ædificum ædificavit, & D. Iacobo Apostolo dedicandum curavit, insigni celebrique admodum cerimonia, quippe cui dederint simul operam Episcopi quatuor, Severianus Patavinus, Hilarius Altinus, Iucundus Taurisanus, & Epodius Opi-

terginus : ac ne quid omni fausto & lero deesset, Felix ille sacerdos nominatus dicitur, cui primùm sacelli cura elemandata fuerat. Dedicacionis autem dies festus, & ædificacionis principium planè idem fuit, sed unius anni curriculo intercedente, quod omnia monumenta vetera testantur, utrumque VIII kalend. April. contigisse, quæ lux orbi jucundissima, & sanctissima illuxit, cum optatissimi nuntii ad beatissimam Virginem, tum inauditi inexplicabilisque sacramenti, quod humanam divinamque naturam simul copulavit. Vnâ ergo cum tanti mysterii memoria, & cum novo templo illius urbis primordia jure consecrata, cujus forer ea laus unica & præcipua, quod nullis unquam profanis ritibus & superstitionibus, Christianæ tantum religioni nomen suum dederit, in qua orta, educata, & aucta persistabit æternùm fixa, necnon consenscet. Novi porro fani aut sacelli ædificatio, circumfluentibus undique finitimis, ut ejus opportunitate uterentur facilius, tanti momenti fuit ad Rivi alti frequentiam, ut civitatis nomen, & famam inde habere cæperit, aucto magno opere numero ædificiorum, quæ circumcirca in dies excitabantur. Superve-

pervenerunt postea misera illa tempora, quibus Attila rex Hunnorum aggressus Italiam, nobilissimas quasque urbes Venetiæ deformavit, & diruit. Tunc oppida multa in stagnis simul inchoata; Gradus ab Aquileiensibus; Caprutæ à Concordiensibus; ab Altinatis Torcellum, Majorbium, Boreanum, & Amorianum; ab Atesinis, proximique montis Silicis civibus Clodia, Metamaucum, Philistina; & ab aliis alia, quibus postea relicta ob Pipini Regis, & Gallorum aggressionem, omnes in Rivum altum convenere. Et urbem satis antea frequentem, frequentissimam, & incolis refertam justæ magnitudinis constituerunt. Ex his apparet, Contarenum hinc incrementum potius & amplitudinem, quam ortum urbis respicere, dum Attilæ adventum commemorat, cum multo ante, anno scilicet CDXXI, condita fuerit, quod etiam publica fide & auctoritate statuitur, quæ ab eodem anno enumeravit semper annos urbis conditæ.

NOT. XII. IANNOTIVS. *Gallorum vim sustinuit, & egregiè devicit.*

CONTARENVS. Pag. undecima, lin. 19.

Y 5 His

His ipsis temporibus Beati, Veneriarum Principis, auspiciis & ductu parta est insignis victoria, quæ cunctis ferè celebrata scriptoribus, à quibusdam in dubium revocatur. Sed Annalibus Venetis antiquissimis, atque probatissimis, & monumentis amplissimis hujus pugnæ, quæ multiplicia supersunt ad hæc usque tempora, nescio cur aliqui minorè fidem tribuendam censeant, quàm plebejo & rusticano sermone conscriptis ab ignoto auctore, nescio quibus Francorum annalibus, unde Aimonius, sive Annonius, Rhegino, Ado, & quidam monachus ex cœnobio Engolismensi, qui vitam Caroli Magni per annos digessisse traditur, non modò hauserunt rem gestam, & sententiam, prout ipsi tradunt: sed etiam verba ipsa fuerunt mutuati, & quod ridiculum est, eodem propè ordine structa, & collocata. Quamvis inuentibus rem totam probè & accuratè, à nostris annalibus, Franci, etiam si veri essent annales, & eo tempore scripti, nò omninò dissentiant, quatenus ajunt, à *Pipino Venetiam subactam*. Nam ejusmodi famam per Galliam increbuisse, credendum ex eo, quod plurima Veneta oppida Pipini armis capta, Metamaucum quo-

que

que ipsum occupatum fuerat, ubi usq; ad eum diem imperii Veneti sedes erat collocata. Accessit huic etiam causæ Venetorum Ducum, qui exulabant, Obelerii fratrumque ad Gallos transfugium, quod nomine deditiois fuit ab ipsis acceptum. Propterea conati sunt Franci non modo victoriam, sed gloriam quoque subactæ Venetiæ sibi vindicare: quibus nos hæc opponimus, & regerimus. Primò, irritum & inane omninò fuisse, per Duces transfugas & perduelles quicquid fuerit gestum. Deinde, quamvis oppida multa capta eversaque fuerint, ab his tamen calamitatibus Rivum altum, cæterasque finitimas insulas intactas mansisse, quò Dux, & omnis Magistratus ex Metamauco, ingensque Patriorum numerus, ex omnibus insulis communi consilio commigraverat. Postmodò, quod ipsam causam & rem totam continet, cum Pipinus in intima stagna sese insinuaret, ut extremam bello manum imponeret, capta Rivo alto, accepisse illam memorabilem cladem, multis Francorum millibus deletis, atque trucidatis, coactumque Venetis finibus abscedere irritò conatu. Sed operæ pretium fuerit hæc altius repetere, totamque rei gestæ seriem ob oculos

oculos ponere, ut omnes probe intelligant, & aperte videant, nullam fuisse causam iustam & legitimam Carolo Sigonio doctissimo viro inhibendi assensum, & in medio relinquendi rem, ut minus compertam; neque Cæsari Baroni Cardinali ita perhendendi, ut etiam coarguendos existimaret nobiscum sentientes. Quid enim perversi, & malevoli scribant, susque deque. Cum igitur è vita migrasset Obeliatius, qui Olivolensis Episcopus primus ordine fuerat, alteriusque suffiendi gratia in demortui locum, comitia popularia solemnè more haberentur, Ioannes, & Mauritius Duces, ille pater, hic filius, opibus & gratia connixi, quam maximè poterant, Christophorum quendam Græcum, cui studebant impensius, annos duodeviginti natum eò fastigii extulerunt. Res indigna vîsâ Tribunis, multisque optimatibus, quorum omnium auctoritate ac potentia fretus, conscientia quoque stimulante, cuius est vis maxima, Ioannes Gradenis Patriarcha, vir optimus atque innocentissimus, ut adolescentem consecraret, adduci non poterat; tantumque abfuit, ut Ducibus obsequeretur non modò precibus, sed convicio propè assiduo agentibus, ut pro ea

per.

persona & dignitate, quam sustinebat, cum etiam grandis admodum natu foret ac provecta ætate, liberius utrumque admonitum palàm increparer. Hinc novi ac inauditi sceleris violentia exarsit, ingentium calamitatum & malorum origo. Impotens animi, & furore præceps adolescens instructo navigio, patre Duce connivente, cum satellitibus Gradum derepentè advolat, & Pontificem nihil minus suspicantem opprimit, iniecitque manibus sacrilegis ex altissima turri, quæ sacris ædibus immincebat; namque illò confugerat; deturbatum in caput præcipitem agit. In tanti sceleris memoriam proditur divinitus factum, ut saxa respersa tam altè cruorem imbibierint, ut nullo modo potuerit unquam elui, multaque secula hominibus spectaculo fuerint. Atrocitas facinoris hujus allatura fuerit non minus filio, quàm patri supremum exitium, nisi se maturè composita, sese ut culpa eximerent, in quosdam è satellitibus crimen coniecissent, infamiam tamen declinare nunquam potuerunt, neque invidiam; & odia cunctorum civium, qui studia suffragiaque sua illi detulerunt, quem scirent omnium infensissimum Ducibus futurum,

rum,

350 IN DONAT. IANNOT.
rum, Gradenſi Patriarcha renunciato,
qui arctiſſima propinquitate interem-
ptum attingeret, Fortunato nepote,
opinor, ex fratre. Quin nova diſcor-
diarum ſemina excitanda forent, vete-
raque plurimum augenda, nulli du-
bium erat: Patriarcha Ducibus diſſi-
dere, Duces Patriarchæ, utrinque ſu-
ſpiciones fraudum, atque inſidiarum.
Opportunitas tantum expectabatur,
quam antecapere unusquiſque pro vi-
rili ſtudebat. Sed Fortunatus gemino
ſtimulo incitatus, & perſequendæ ne-
cis patruo iniquiſſimè allatæ, & aver-
tendi periculi, quod ſcirent imminere
ſibi, mirum ni occupafſet, atque ante-
vertiſſet. Obelerius tribunus Meta-
maucenſis, & optimates nonnulli, coi-
tione facta de necandis aut extruden-
dis Ducibus, agitabant conſilia. Fuerit-
ne Patriarcha ipſe auctor, non expe-
dio, ſocium quidem ſe præbuit, non
modò hortatorem. Nihil propius e-
rar, quam ut res ex voto ſuccederet,
niſi delata per certos iudices ad Duces
præcaveri potuiſſet. Conjurati con-
jecti in magnas anguſtias de relin-
quenda patria omnes cogitarunt, non
tamen inconſultò ac temerè, ſed re
conſtituta, ut Patriarcha in Galliam
proſiciſceretur, ad Imperatoris Caroli
auxi-

N O T A E. 351
auxilium ſidemque implorandam; ;
Obelerius, & cæteri audaces, atque
manu prompti Tauriſium ſe recipere-
rent imminentes Ducibus, ſi qua da-
retur opportunitas ex vicino oppido:
quæ ſpes atque expectatio minimè fe-
ſellit. Audito enim Obelerium in præ-
pinquo eſſe, non ſolum propinqui,
affines, amici, clientes, ſed etiam quot-
quot in Duces fuerant concitati, vel
offenſione aliqua accepta, vel ſtudio
ipſo partium, ad ipſum profugiebant
ex urbe clam noctu; ea res ingentem
trepidationem Ducibus injecit, ne aut
ab omnibus deſtituerentur, ſi res ad
manus veniret, aut cunctando diutius
domi opprimerentur, incerti quoſnam
caverent, aut fideles haberent in urbe
ſibi omnium maximè ſuſpecta. Qua-
propter obſiſtere Obelerio non auſi
vim apertam paranti, jamque arma
inferenti, turpiter excidunt patria,
atque dignitate. Re pervulgata &
comperta conjurati appropierant, Me-
tamaucenique omnes effuſi obviam
Obelerio civi ſuo reduci gratulatur, &
faufis vocibus, & ominibus Principa-
tum deſtinant, quam certè paulò poſt
obtinuit in conventu publico, inſula-
norum pariter omnium accedente
conſenſu. Dux Obelerius declaratus ad
firman-

firmandas opes pro magno negotio habuit exorare populum, ut adutores, & collegas sibi habere liceret Beatum & Valentinum, fratres minores natu. Mox datis literis ad Fortunatum Patriarcham de re feliciter gesta certiorum facit, ne pergeret Imperatoris animum incendere amplius; Gallicis auxiliis nihil opus fore, quamprimum iter maturaret, & sedem repeteret. Hinc planè intentus in eam curam cogitationemque, ut Principatum sibi ac suis stabiliret, quo dignitatis recuperandæ Ducibus extorribus aditum omnem præcluderet, atque spem præcideret, Heracleanæ urbi, ex qua illi traxerant originem, machinatus excidium, ad extremum attulit, specie tuendæ pacis & tranquillitatis, bellorumque civilium semina tollendi inter cives Heracleanos & Equilinos assidue vigentium, qui capitalibus odiis inter se dissidebant, trahebantque alias civitates omnes in suas partes. In publico igitur conventu ea lex fuit perlata, qua funditus eversum oppidum utrumque, & incolæ universi migrarunt, quò cuique liberum. Res tranquillæ futuræ videbantur, sublatis undique causis omnibus turbatarum, concorditer administrantibus fratribus rempublicam, ex

Gallia

Gallia reverso pridem Fortunato, amplissimis Privilegiis à Carolo impetratis, quorum exemplum est videre apud Andream Dandulum. Sed unus adhuc hærebat scrupulus, unus ille timor, qui Obelerium, & fratres non benè habebat, ne pulsî Duces quandoque restituerentur, idque in gratiam Imperatoris Cōstantinopolitani, qui sæpè contenderat hanc rem satis vehementer, cum diceret alienissimum à sua dignitate, non minus supplicum, quàm suam negligere causam: cum eos habuisset semper conjunctissimos, acceptoque beneficio confideret magis fore obnoxios. Hac de re Obelerium sollicitum nuncius recens perculit; Constantinopoli classem instrui, in Dalmatiæ mittendam ac Venetiæ oras, quam primum navigatio tuta crederetur. Quapropter rebus suis diffidens, & magnopere anxius cum Fortunato Patriarcha rem totam confert, aliis quoque amicorum precipuis in consilium adhibitis: id inter omnes convenit, nihil amplius cunctandum, sed externa præsidia citò comparanda, quibus adversus ingruentem vim sese præmunirent. Itaque licet hyems immineret quamproxima, unà in viam se dant Obelerius & Bea-

Z tus,

tus, adituri Carolum, minimo fratre Valentino domi relicto, propinquorum & amicorum præsidis peregre in instructo. Tunc Imperator Carolus erat in Germania, ubi celeberrimum conventum agebat apud Theodunum, & commodum quidam Principes Dalmatarum advenerant, inter quos memoratur præcipue Paulus & Donatus, ille Comes in urbe Iadera, hic autem Episcopus, imploraturi auxilium adversus Nicephorum, à quo defecerant quibusdam provocati injuriis. Hos igitur nati Duces, & cum iis congressi, quia causa communis ipsorum agi videbatur, communicatis inter se consiliis Carolo demonstrant, quanti referat exturbare Græcos navigatione, commerciique Adriatici maris penitus excludere: quanto fuerit incommoda ea res hæcenus neglecta, quantoque usui futura, si vindicaretur, universo Italico regno, & in primis Ravennæ. Quibus rationibus facile Carolus adductus, perbenigne complectitur Dalmatas, & Venetos Duces, spondetque inuito scedere, se perpetuo futurum ad retinendam dignitatem ipsis adiutorem, quam etiam auctoritate sua muniat, atque sanctit. Annales Francici supra memorati, id ut exprimerent rusticis

stico illo atque barbaro sermone, tunc edidisse Carolum, tradiderunt, *ordinationem de populis, atque Ducibus Venetiæ & Dalmatiæ*. Sed Nauderus, & alii postea rem, ut fit, in majus colentes longissimo temporis intervallo commenti sunt necio quam *formulam*, quo jure quisque viveret, unde arrepta fuit ansa postmodum à malignis, & invidis quibusdam maledicendi, ac detrahendi libertati Venetæ reipublicæ. Sed fugit illos ratio & animadversio, non fuisse primò constantiæ & justitiæ Caroli, quos triennio ante sui juris esse declarasset, quemadmodum vel à primis temporibus fuisse cognoverat, eisdem citra ullam noxam libertatem eripere, cum nulla esset injuria unquam lacescitus. Deinde minime situm in arbitrio Ducum illorum, quas ipsi juberent leges reipublice imponere, nedum ab aliis justas per fraudem obtrudere. Quod si aliquid publicæ libertati contrarium pepigissent, quod nec ostendunt, nec à sanis hominibus credi potest; adhuc tamen non quid pepigerint Duces, non quid jussit Carolus; sed quid respublica sciverit, est examinandum. Inconsultis Tribunis, & injussu populi factum, si quid modò factum fuerit, ex eo

facile cognoscitur, & aperte constat, quod causæ nihil erat Venetis è tempore, cur à priori fœdere discedendum putarent, quo pariter juncti erant cum utroque imperio, ut Gallis sese adjungerent, immò verò, ut isti ridiculè scribunt, subiicerent. Sed illud pro palam testatur, & prorsus evincit, in amicitia Græcorum Venetos mansissè, quod cum classe Byzantio profectus Nicetas Patritius, ad comprimendos Dalmatas, & Iadrenses præcipuè, qui auctoribus iis, quos diximus, rebus novis studebant, non modò reipubl. opibus cunctis fuit adjutus: sed insigni quoque gratulatione Métamauzi exceptus, quo appulsi fuerat post res Dalmatiæ compositas: ibi concilio coactò ex omnibus insulis, quid in mandatis haberet, aperit, & cum Venetis agit, ut pulsi Mauricii Duces, si non pristinae dignitati, saltem foris, & penatibus suis restituerentur: sed homines cum præteritorum scelerum & crudelitatis, tum libertatis memores, quam rebus omnibus præferrent, neque Præfecti, qui aderat, studio & contentione, neque auctoritate Nicephori potuerunt adduci, ut permitteretur exulibus reditus in patriam. Prudenter itaque Nicetas, cum nihil profi-

proficeret, ne cives alienaret, id consilium abiecit, & alterum suscepit, quod in rem magis esset, quibuscumque posset officiis demerendi Obelerium; Protospatarium enim eum renuntiavit, qui titulus eo tempore non vulgaris erat, & non solum ejus propinquos & familiares, sed etiam ex optimatibus præstantissimum quemque, vel muneribus, vel pollicitis sibi obstringere curavit, Fortunato Patriarchæ itidem multa præstaturus, nisi ille sub classe adventum rebus suis timens ad Carolum se recipere statuisset. Pacatis Dalmatiæ rebus, ne quid moveretur, quod ipsius reditum Constanti-nopolim morari amplius posset, biennales inducias cum Gallis constituit Nicetas, deditque operam, ut secum mitterentur per speciem legationis ad Imperatorè Patritii quidam Gallico nomini nõnihil addicti, inter quos eminebat Obelerii frater Beatus. Nicephorus legatos omnes perbenignè complexus tantum absuit, ut causam exulum tueri pergeret, ut pro negotio haberet, quod Nicetas acceperat conciliare sibi, si qui forent adversarum partium. Quapropter ad ea munera, nec non ornamenta, quibus affecti & auxilios singulos legatos, Beatum Duce[m], prius-

priusquam Venetias rediret, solemnem ceremoniam Hypatum creavit. Erat ea dignitas multò amplior quàm Protospatharii; unde dissidia gravissima inter fratres orta, cum alter alteri concedere nullo pacto veller. Obelerius prærogativam ætatis, ac dignitatis, communicarique honoris cum fratribus summum beneficium, & magnificè prædicare, & palam exprobrare. Contra Beatus esse Imperatoris iudicium, quo fratri non modò æquatus, sed prælacus fuisset, ob indolem, atque præstantiam animi majorem. Animus utriusque acrius incendebant, & amicorum diversa studia, & rumores vulgi. Pauci Obelerio studebant homini iracundo, moribus difficillimis, ac præfracto ingenio: Beatus erat in oculis & delitiis omnium, propter ingenii suavitatem, summamque elegantiam: hinc planè repugnantes sensus, atque voluntates. Hic amplecti, & curare sedulò, quæ jucunda civibus; ille ingrata, & invidiosa ob invidiam fratris: ille propensior in Græcos, hic autem in Francos, & accedebant causæ ex affinitate; nam duxerat ex Gallia nobilem uxorem, cuius illecebræ apud hominem valebant, adjiciebantque eo stimulos acriores, quò sibi visus impar-

stior

tior à præfidiis domesticis, existimabat externa ambiri oportere. Græcorum copias reputabat pro Beato stare, nullum sibi aliud perfugium præter Francos relinqui, ni amissa existimatione dignitateque omni veller civibus despicari ac ludibrio esse, vel cum certa pernicie reipublicæ adnitendum sibi, quo retineret principem locum, & deiceret fratrem, ut adversus audaciam & perfidiam inimicorum Gallorum præsidio se tegeret, atque communiret. In ea cogitatione Obelerius defixus per emissarios quosdam suos cum in eo jam foret, ut cum Pipino Rege pacisceretur (huic enim res Italiæ jam commissæ fuerant) elapsis induciis iis, quas Nicetas fecerat, Paulus Dux Cephallenicæ appulit cum classè, qua Græcæ ditionis oppida tueretur. Cum verò nullæ Gallicæ naves in altum essent, ne frustra suscepta expeditio ab eo videretur, ex iis locis, quæ tenebantur Gallicis præfidiis, aggredi, & oppugnare aliquem constituit. Visum est opportunius ordiri à Comaclo, quod situm est in stagnis ad Padi ostia, piscatu fructuosissimum, & è salinarum, quæ frequentes etiam tunc inerat, amplis vectigalibus. Igitur Venetorum auxilla è propinquo accersit, quæ de-

Z 4 beban-

360 IN DONAT. IANNOR.
bebantur Græcis ex antiquo fœdere.
Ea verò ne mitterentur, impedire non
potuit, quamvis maximè cuperet Obe-
lerius. Quod autem proximum erat,
ne cui forent usui, cum Beato etiam
ipse proficisci voluit, & diu ludificatus
Græcos varia cunctatione, cum specta-
tor certaminis verius, quàm adiutor
esset, ut irrita cederet oppugnatio, ma-
gna causa fuit. Nam veteranus miles,
qui erat in Comaclo, ex Ravennæ sta-
tione subsidio missus, à muro sæpè de-
pulit Græcos maxima cum cæde, ut
tandem potiundi oppidi nulla spe re-
lictâ, Præfectus classis incepto illo ab-
stiterit, mœrens quod ignominiam, &
dedecus turpiter subisset, pro laude &
gloria, quam inconsulto nimis quæsi-
erat. Eam labem ut abstergeret, famæ-
que consuleret, existimavit operæpre-
tium esse derivare in Venetos crimen
rei malè à se gestæ: & fortè quod Obe-
lerius vitio suo fecerat, id publico de-
creto factum opinabatur. Ergo ratus
Imperatori suo ægrè non futurum, si,
rebus ejus in tuto constitutis, cum Pi-
pino transigeret, firmaretque pacem,
desertis ac destitutis iis, à quibus ipse
destitutum se conquereretur, consti-
tuit, ut æquiore Pipino adhuc utere-
tur, Obelerium simul & Beatum com-
prehen-

N O T A E. 361
prehendere. At percussî atrocitate rei,
quam resciverant Duces, neque enim
tanta res latere diu potuit, in aucto-
rem insidias erant convertiuri, ac ni
vererentur Nicephorum, malè mul-
daturî. Sed ille, ubi vidit fraudem esse
patesactam, ne qua vis inferretur sibi,
propere discessit, atque ita pacis nego-
tium infectum reliquit. Obelerius, qui
conatibus Pauli propterea obstiteret,
quod se communi periculo cerneret
implicitum, quodque sui non alterius
veller esse muneris, quàm moliretur
fraudem summamque perfidiam, ne,
quod instituerat, corrumpere, matu-
rare statuit; nec satis habuit tantum
ipse ad hostes transfugere, sed autori-
tate sua quoque Valentinum impulit,
quem habebat obsequentissimum ut
minimum natu, in societatem sceleris,
& furoris sui; quin etiam classis eam
partem, cui præfectus erat, inimicis
prodidit, ad quorum vim propulsan-
dam respubl. eum miserat. Hoc facinus
honestarunt Franci deditiois no-
mine, cum tamen esset proditio, atque
perduellium. Ut fratrem modò depel-
leret à gubernaculis, nihil veritus infa-
mis ille ac nefarius proditor, & rapinis,
& cædibus hostium objicere patriam.
Pipinus, educatis copiis, quas in prom-

ptu habebat, ne qua mora interposita Veneti colligerent animos, quos eo nuncio credebatur abjectos jacere, oblata naviter utebatur opportunitate, & ad majorem terrorem incutiendum, quacumq; duceret agmen in oris maritimis, omnia complebat rapinis, caedibus, incendiis. Excepturi qui erant primum Regis impetum, trepidantes in fugam se conjicere, idem exemplum proximi oppidani secuti, pepates imminentiibus Francis vacuos relinquere. Maxima omnium ætatum, ordinumque fuga ad Metamaucum fiebat ex omnibus insulis, quippe ubi Tribuni essent cum Beato Duce de reipublicæ summa consultantes. Invaserat pleorq; tanta trepidatio, ut planè desperarent de ipsâ libertate: sed omnium animos erexit, atque confirmavit oratio vehemens, & acris fortissimi Ducis, desertores & transfugas fratres multum execrantis, obligantisque reipublicæ fidem, nec non caput suum. Exceptère ipsum perorantem nonnulli optimates, quibus nihil erat antiquius, quam reipublicæ salus. Ab his animosè ac prudenter sententiæ sunt dictæ, & à concione frequentissima statim comprobatæ. Principiò Duces, qui ad Francos turpiter defecerant, hostes commu-

muni decreto patriæ judicati, dignitate ornamentisque omnibus non modò spoliati, sed etiam pœna supplicii capitalis adjecta, si quando capti venissent in potestatem, quod quidem contigit utrique, sed diverso tempore. Hinc ad rationem belli propulsi conversi, cum ipsi Metamauco jam immineret, non expectandos ibi hostes disserabant, sed insulis contenti proximis relictis, quæ hostilibus incursionibus facile paterent, cum liberis, & conjugibus, & fortunis omnibus in Rivum altum continuò transmittendum, circumjacentibus stagnis undique munitum, quò penetrare infestæ classès nullæ possent. Inter Tribunos Rivi alti multum eminebat & opibus, & splendore generis, & auctoritate, Patricieca è familia, sive Patriciaca, traditur enim hoc nomen ab illo deductum, ingentis animi vir, nomine Angelus: is vicem suam sollicitus, & non nihil veritus, ne quid decederet fortè auctoritati suæ, si Dux ibi confisteret, cui summa potestas, cum repugnasset aliquandiu huic deliberationi, ad ultimum est assensus, sed ea conditione, ut Dux in Olivolo sedem collocaret, Tribuno jus & fas esset, locum suum tueri. Commodùm Veneti trajec-

ccerant

cerant in Rivum altum, cum Pipinus infesto exercitu Metamaucum venit, desertumque cunctis ab incolis oppidum ingressus, quæ postea jam victoria solent à victoribus, ea publicæ lætitiæ signa cuncta edidit: forsitanque ad patrem ipsum literas dedit, quasi jam bello confecto, atque profligato. Nam præter insulas & oppida, quæ invaserat, ipsam etiam Venetorum occupaverat regiam, & bini Duces ad ipsum cum classe transiverant. Vna duntaxat anus Metamauci permanferat, à penatibus divelli non passâ: virilis animi supra sexum & ætatem mulier. Hæc ad Regem perducta cunctis audientibus de fuga Ducis, de metu, ac perturbatione, in qua versarentur omnes, desperatis rebus, quæ gratissima forent auribus, omnia retulit. Ut homines oratione sua sensit inflammari, suorum formidinem, qui patriam deseruerant, execrari simulans, Gallos, urgerent instarentque, palam hortabatur, ne ad animos colligendos, dato spatio temporis, occasio præsens è manibus amitteretur. Reprimi conjunctis ratibus facillimum fore, secundo æstu pervadere modica ulla stagna quæ nullia passuum quinque summum prope aberant, & confternatos universos, vel momento oppri-

opprimere. Quinos habere se fratres in propinquo ad Pupiliam, qui ratiuum fabricandarum essent omnes periti: si copiam Rex faciat eos conveniendi, haud gravatè venturos ad præstandam operam, modò certa merces, quam peterent, eis persolveretur: Audita est maximo assensu omnium muliercula, & animos Francis addebant res prosperè gestæ, non ausis Venetis usquam ad certamen occurrere, & longioris moræ cuncti impatientes, bello quàm primum finem avebant imponere. Quapropter collaudatam aniculam ingentibus pollicitationibus oneratam è vestigio dimittunt: Illa, quid hostibus persuasisset, coram fratres monet: nec opus, aut precibus, aut rationibus agere, conveniunt illicò inter se volentes quid agant. Profecti ad Regem, & ab ipso benignè appellati ad rates contextendas naviter incumbunt; subjiciunt dolia funibus conjuncta, ut impositi milites armati ab aquis extarent. Compages autem ratiuum ita structa erat, ut funibus præcisus, qua liberet, nando confestim disjungerentur & trabes, & dolia, neque ulli possent insistere, ac vestigium ponere. Hi: antequam se conferrent ad Regem, Beatum Ducem certiore fecerant, quidnam

nam molirentur, quò alacrius & confidentius obviam hostibus prodiret. Iam pervenerant ad Euripum altio rem rates, cui temporibus illis nomen erat Arcus; tum verò primum nomen Orphanum est adeptus ab insigni Francorum strage, quæ ibi contigit, ut vulgus solet more suo nomina frequenter imponere. Principiò utrinque satis fortiter pugnabatur, immò verò Galli alacri animo triumphum cecinerant ante victoriam. Vbi verò leviora navigia Francos eludere cæperunt, quæ facillè ad gubernatoris nutum circumgebantur; rates autem pars æstum maris sequi cogebantur, pars in vada temerè impactæ se expedire non poterant; certamine & ratibus molliendis cunctis occupatis, quinque illi fabri tempore usi in mare desiliunt, & gladiis, quos ad eam rem paratos gerebant, alii alia ex parte secare funes aggrediuntur. Fœdum spectaculum, disiectis trahibus, & doliis passim fluctuantibus, cum nullum haberent hostes consistendi locum, præcipites omnes in mare devolvebantur, & armis pergravantibus verticibus hausti, (nam violentissimi æstus ibi semper cõcitantur, nullis opem ferentibus confestim peribant: si qui verò impliciti limo hærebant

bant in vadis, obruebantur undique tellis incidentibus: ita incruenta victoria potiti sunt Veneti, unius aniculæ, & paucorum hominum solertia, quorum nomina ut intercidere temporum injuria, ita cõstanti fama ex Bognola familia extitisse memorantur, digni certè, quorum memoria semper celebretur. Cæterum virtuti hominum illud est tributum, ut non modò ipsi fratres, eorumque domus, sed universi Metamaucenses, & Pupillenses immunes essent vestigalium, & munus omnium: neu militare quisquam cogeretur unquam, nisi Dux ipse in miliciam proficisceretur. Post eversum Pupilliam Genuesi bello incolæ omnes Venetias transmigrarunt, eorumque maxima pars ad D. Agnetis, ubi collegium est adhuc frequentissimum, sedè & domicilium collocavit. Diploma immunitatis hujus admodum insigne, paucis ante annis apud illos conspiciebatur, bulla, quam modò vocant, plumbea communitum, in qua Deiparæ virginis effigies impressa, & Beati Ducis nomen inscriptum erat: nondum enim D. Marcus Evangelista patronus fuerat à Venetis adoptatus, quod ejus corpore Alexandria Venetias translato post aliquot annos contigit

rigiffè novimus. Per incuriam & negligentiam eo. um, qui collegio illi præerant, præclarum hoc monumentum desideratur: siquidem Euronoto quondam per autumnum flante, cum maris æstus intumescens exundaflèt ampliffimè, planaque ædificiorum cuncta superaffèt, ut alia multa supeller, sic etiam scripta, quæ lignea continebat arca, undis sunt corrupta, vel ita, ut legi non possent, obliterata. Superest adhuc tamen quædam syngrapha, quæ docet, diploma illud examinatum fuisse, & corroboratum: Ducemque Raynerium Zenum, & Consiliarios ejus subscripsisse. Sed Metamauceni majori diligentia sunt usi, qui majorum virtutis testimonium, posterisque inde omnibus partæ immunitatis, retinuerunt ad hæc usque tempora saluum & incolume, ut cuilibet, facile apud eos, videre est. At Pipinum nec opinata clade affectum ea res habebat sollicitum, & vehementer angebat, quod antea debellatum esse vulgaverat: si modò abiret irrito conatu secum reputabat, existimationis jacturam se maximam facturum: fortè opinione clementiæ leniter agendo, quod nulla vis expressisset, obtineri possit. E Venetis igitur captivis, quos nò paucos

habe-

habebat, nobilitate quosdam præstantiffimos deligit, promissisque onerat ingentibus, & spem certam facit, si cum repub. pax & fœdus cõveniatque eademmodum sine precio illos dimississet liberos, ita etiam cæteros omnes gratis dimissurum. Per eos in hanc sententiam ad Tribunos scribit, quors affines, & propinqui multi captivi tenebantur: Non eâ de causâ bellum præfens ab illo susceptum, ut Venetis libertatem eriperet, aut quid imminutum vellet: in eo graviter ab ipsis peccatum esse, quod ætiori fœdere ita Græcis se adjunxerint, & Francos despexerint, cum tamen ex formula primi fœderis gerere se medios, & neutris adversari deberent, sed ex æquo adesse. Hanc injuriam, & contemptum ultum se venisse, & pro copiis & opibus, quibus sit instructus, acceptum recens detrimentum propè nullum esse: si aditus omnes undique obsidere pergat, commentibus interclusis eò deductum iri, ut brevi conficiantur penuria, & inedia: sed malle servare incolumes, quam perdere funditus, existimantem studiis inconsultis partium, quæcunque accidissent hactenus, imputanda esse, at universæ reipublicæ condonanda. Prospicerent igitur maturè, idque consti-

A a tuerent,

tuerent, utrum facilitatis & clementiæ illius, an acerbitalis & odii facerent periculum. Ad amicitiam & fœdus confirmandum in posterum alterutram optionem à se illis deferri; vel sententia rescissa Obelerius cum fratre penatibus & dignitati suæ restituerentur; vel Beatus etiam se abdicaret, ac è patriâ discederet. Anceps deliberatio tenebat Patres, qui & perpessuri erant extrema prius omnia, quàm perduellibus Ducibus reditum concederent, & consultum volebant Duci bene adeo merito. Cum verò plerique omnes inclinarent ad pacem, quæ à præpotenti hoste non magis data, quàm accepta, decora satis ac tuta esse videbatur: Beatus, in quem cuncti oculos converterant, ut declinaret invidiam, patriæque consuleret; non committam, inquit, ut mea unius causa periclitetur ipsa respublica, vestraque omnium salus. Si cum Rege non aliter pax constare potest, quàm amoto me à rerum administratione, volens, & libens me abduco, & in exilium pergo. Assurrexerunt omnes peroranti Duci, gratiisque actis, & laudibus plurimis congestis, conservatæ reipublicæ decus hac insigni pietate prædicabant ab illo cumulatam esse; felix exilium futurum,

quo

quo non amissa, sed planè servata patria foret. Diverſa fama exinde tenuit de Beato: alii negant in patriam revertiſſe amplius, sed in exilio paulo post diem suum obiisse: alii profectum memorant cum Legatis ad Regem, qui faciendæ pacis gratia mittebantur, quaque morum suavitate plurimum pollebat, ex inimico amicissimum sibi reddidisse, ut incolumi dignitate sit in patriam reversus: sed auctores hujus sententiæ inter se etiam variant. Nam scribunt aliqui, paulo post suum reditum magno desiderio relicto è vita migrasse: aliqui tradunt, ex eo constatam invidiam, quod Rex illum admiratione virtutis liberaliter non modo habuisset, sed muneribus etiam affectum dimississet, quibus rebus injecta suspicio, nec inanis fuerit, ne fratri reconciliaretur, & cum Franco sentiret, cui recentibus officiis obligatus, & obnoxius esset: ea re collectam apud cives gratiam amississe, & relegatum laderam, adnitentibus iis, qui ex hominis ruina sperabant fore, ut ipsi crederent. Quoquomodo se res habuerit, illud certò constat, principatu abiisse Beatum, vel exilio, vel morte, haud multo post initam à republ. cum Pipino pacem, cujus in locum successus

A. 2.

fuit

fuit omnium civium assensu Angelus ille Participatus, quem superius dixi, qui partibus Græcorum enixè, si quis alius, favebat, eidemque Tribuni bini assidere iussi, qui publicis negotiis cum eo darent operam, singulis annis deligendi ex arbitrio populi. Hi postea Consiliarios nomen sunt adepti, qui primò bini, deinde quaterni sunt creati, postremò seni, quot numero sunt regiones urbis, quem morem perstare cernimus ad hæc usque tempora. Obelerius, quod proditoribus cunctis usu venit, ubi conatus eorum nequaquam succedunt, contemptus à Pipino, & Francis invisus æque ac Græcis, Nicephoro flagitanti datus fuit ad poenam, quo in acie à Bulgaris cæso evasit ad tempus: sed post exilium anorum amplius quàm viginti, occupata Vegla insula in Fanatico sinu, & Metamaucensis deficientibus ad illum oppido positus, postea mutata fortuna, victus, atque in proelio captus, supplicio capitali tandem est affectus. De Valencino tertio fratre nihil traditur: quia tamen Annales veteres disertè testantur, in agro Patavino ad vicum, cui Strata est nomen, quandam Venerum Ducem mactatū fuisse, hæcæque à populo tractum, & dilania-

tum,

tum, quod ajunt contigit: in Pipini discessu, concedere non potuerit id in alios duos fratres, non levi conjectura adducor, ut credam in Valentinum editum id servitiæ exemplum. Hunc finem habuerunt intestina dissidia, quibus turpiter inter se conflictati fratres perdidertunt se ipsos, & propè rempublicam. Sed res ferè prostratas cum divina benignitas, cujus præsidio libertas tunc maximè stetit, tum verò erexit virtus & constantia civium, qui vitam fortunaque omnes in discrimen adducere, quàm subire servitium ullum matuerunt; quaque animi fortitudine Nicephoro primùm, ne Mauritios recipere Duces cogerentur, eadem obtulerunt iterum Pipino, Obelerium per vim reducere molienti: quinimodò transfugam Ducem, quisquis ille fuit, in ejus oculis ausi sunt mactatum discerpere, & in Beati locum cum Ducem deligere, qui Francis semper adversatus quam maximè fuerat. Ergo qui scripserunt à Pipino subactas Venetias, si qui sunt, qui scripserint, aut secuti sunt rumores dissipatos temerè, aut nominis ambiguitate in errorem inducti, quod nomen omnibus insulis tunc erat commune, quorquot paludibus & stagnis iis continebantur.

Thomas Fugarus vir nobilis Avenionensis, qui res Venetas commendavit posteritati Francico sermone, quamvis ad tempestatem referat eam cladem, quam Pipinus accepit eo modo, quo scripsimus: nihilominus ingenuè, apertèque testatum reliquit, & Venetos libertatem propugnasse fortiter, & propugnatam retinuisse integram perpetuò; quod si prædictum Annalium scriptorem exceperis, & Auctores eos, qui eadem verba exscripserunt; tot seculorū consensus approbavit. Constantinus tantum Porphyrogenitus Imperator, qui de administrando imperio scripsit ad Romanum filium, in hujus belli historia cap. xxviii. ab omnibus aliis dissentit, & quidem in pluribus. Nam primò tradit, Pipinum bellum inferentem, quà trajectus proximus erat in Venetas insulas, in continenti tantummodo castra posuisse; deinde cum in eo esset, ut Damaucum, sive potius Madaucum navigaret, sic enim Metamaucum superius vocavit, à Venetis illum trajectum sic obstructum fuisse, ut frustra in continenti sex menses contriverit: postremò desperata re litteras misisse, quibus invitaret ad pacem, & ad fœdus: Venetosque ipsos facillè assensisse, ut se à belli

belli molestiis liberarent, immò tributi nomine plurima pollicitos, quorum pars quædam exigua suis adhuc temporibus persolvi soleret. Veruntamen si vera sunt, quæ scribit hic Auctor, necessariò fateri hoc etiam oportet, Venetos pariter & Francos Annales omnes falsos esse. Nam ille ad insulas & stagna nunquam penetrasse, sed in continente perpetuò vult hæsisse Pipinum. Hi verò non modò restantur pervasisse, sed cepisse & devastasse insulas non paucas, in primis autem Metamaucum, tunc imperii sedem. Dum verò de fine belli desperasse regem, ideoque per nuncios & litteras transegisse prodit, luculenter indicat, penes quos extiterit victoria. Quæ verò de passione tributorum, commemorat, ea tam vera sunt, quàm quæ superiori capite ab eodem sunt dicta, Pipinum habuisse tres fratres eo temporis, qui Franciæ omni imperarent, & Selavoniæ: quæque cap. 27. de Narsete habet, temporibus Imperatricis Irene, & Papæ Zachariæ, Narsetem summo cum imperio in Italian missum: præter alia innumera, quæ potius ad fabulam accedunt, quàm ad ullam historiam, ut parum sapiat, qui habendam iis fidem putet. Non est

autem hujus loci recensere singula, quæ cuivis legenti passim erunt obvia. Quod spectat ad tributa persolvenda regibus Italiæ, quos Imperatorum nomine Byzantini non dignabantur, utrumq; falsò est ab illo memoriæ productum, & nomine tributi fuisse quicquam persolutum, & hujus rei principium à Pipino factum. Apud eos, qui gesta scripserunt temporum illorum, extant adhuc exempla quædam immunitatum, quæ Imperatores, seu Reges Italiæ concesserunt Venetis. Ut enim liceret illis mercaturæ causa, in quæ vellent emporia & loca, proficisci, tutòque commorari ubilibet intra fines Imperii, & pro libito abire, tutòque auferre omnia: & ne tenerentur, nisi certa quædam vestigalia persolvere: neve juri dicundo inter Venetos cives in ditione Imperii commorantes præficeretur aliquis, præter judices à republica missos: hæc, & id genus alia privilegia quamplurima, sicut à priscis Imperatoribus obtinuerant, sic etiam, ut obtinerentur ab iis, dabant operam, qui administrationem Imperii succedentes capessèrent. Horum causa privilegiorum, & immunitatum expediebat reipublicæ pacisci, ut potius publico nomine, quàm

privata

privato persolverentur quædam iis, quos dixi, principibus; quæ si quis appellat tributa, per me sanè appellet, dummodo constet, nomen tantum, sed rem nullam esse; aut certè potentissimi principes, maximique reges, qui fructus alicujus & commodi causâ, his aut illis, quocannis non pauca persolvunt, habeantur vestigiales eorum atque tributarii. Sed his de rebus satis, immò nimis multa.

NOT. XIII. *Verisimile est admodum, &c.*] Ex antiquissimis factis, quorum exemplum apud Molinum, ut diximus, reperitur, duo maximi penderis atque momenti facillimè cognoscuntur: alterum, quod scribit hic Iannotius, omnes, qui præditi nobilitate & virtute ad reipublicæ administrationem accesserant, majoribus comitiis comprehensos, quàm paucissimis exclusis, qui tamen idem jus non multo post obrinuerunt: alterum verò, cunctas ferè patritiorum familias, contra quàm vulgo creditur, & in quibusdam ementitis earum originibus legitur, non modò antiquissimas esse, sed rem ipsam publicam jam à primis temporibus attingisse: quod in nostris Venetorum elogiiis satis superque, Deo juvante, demonstrabimus.

A a 5 Nor. XIV.

N O T. XIV. *Puto equidem, quod ex annalium nostrorum, &c.]* Majora comitia multo sunt antiquiora, quam Iannotius hic tradit, & quicumque dixerit, primis ab urbe condita temporibus instituta, haud longè à veritate aberraverit. Non tamen ea ratione, quomodo fit, sed pro temporum conditione variè convocatur majus hoc, prout modò vocant, concilium. Cogebatur primis temporibus ex variis insulis, ut Tribunos, Iudices, & Ducem eligeret, resque summas, in quibus reipublicæ salus ageretur, decerneret: qui verò convenirent in unum, quovè modo electiones fierent, aut sententiæ dicerentur, in tanta antiquissimi temporis caligine ex tenebris erui non potest, illud certè in promptu est, ante annum à Christo nato 990, in cunctis annalibus, & convocationis concilii, & iudicium, & Ducis cum suo concilio, & Nobilium virorum, & Primiorum, seu majorum Veneticorum frequenter mentionem fieri. Post annum verò 990, electiones multas videmus non modò iudicum, Legatorum ad Principes, & Consiliariorum, verùm etiam Praetorum in civitatibus Dalmatiæ. At Sebastiano Ziano, & Aureo Mastropetro Ducibus, non solum multi Magistra-

tus

tus numerantur, sed etiam Procuratores, & Sapientes, & Iudices sacri, & Advocatores communis, immò verò majoris & minoris concilii disertè fit mentio, prout in antiquissima scriptura; cujus verba si referrentur, operæ nos pretium facturi existimavimus.

In nomine Domini nostri Iesu Christi, anno Domini 1187, mensis Junii Ind. v, Rivoaltii. Nos quidem Petrus Iustinianus, & Dominicus Alemo ambo Procuratores operis Beati Marci per præceptum Domini nostri Aurei Mastropetri, & Collaudatione Iudicum, & majoris ac minoris concilii, & Advocatorum nostri communis, & populi Veneticorum promittentes promittimus cum nostris successoribus ejusdem operis Beati Marci vobis Dominico Venerio, &c. & vestris heredibus, & successoribus, qui cum superscriptis vestris navibus in præsentiarum cum solo Venetia ad obsidionem Ladra ire, vel mittere debent, si in via eundo in ipse itinere debinc ad Ladram, vel inde huc redeundo aliquod damnum vobis advenit de aliquo Coredo vestrarum superscriptarum navium, de quo supra salientes navim soliti sint restituere, & reddere pro habere illorum. Nos de toto illo damno vobis restituere, & dare debemus veras

tres

380 IN DONAT. IANNOY.
*tres partes pro communi Venetia de be-
nis, & habere Sancti Marci. Præter-
ea, &c.*

*Ego Aureo Mastropetro, Dei gratia,
Dux manu mea scripsi.*

*Ego Petrus Iustinianus, Procurator
reperi Sancti Marci m. m. f.*

Ego Ioannes Michael, Iudex, m. m. f.

*Ego Petrus Baduario, Iudex com-
munis m. m. f.*

*Ego Aldigerius Baduario, Confli-
ctor m. m. f.*

Ego Ioannes Giesolo m. m. f.

Ego Ioannes Vilioni m. m. f.

*Ego Iulianus Damianus, Diaconus,
& Notarius complevi, & roboravi.*

*Ego Andreas Presbyter S. Canciani,
& Notarius, sicut vidi in matre, testis
sum in filia.*

*Ego Petrus Michael, ut vidi in ma-
tre, testis sum in filia.*

Quodnam verò minus concilium ap-
pellaretur, haud facile dixerim: non
certè, prout nonnulli credunt, xl.
virale: etenim sapius in antiquis legi-
bus scriptum legimus, *Nos Dux Ve-
netiarum, &c. cum nostris Iudicibus, ac
sipientibus concilii minoris, & majoris,
& xl, & collaudatione populi Venetia-
rum*, quo fit, ut minus concilium aliud
omniò fuerit ad xl. virale. Crediderim
potius

NOTAE. 381
potius ad senos consiliarios Duci ad-
iunctos referri, sed hoc etiam difficul-
tate non caret, cum haud semel *sti-
pientes minoris concilii* vocatos repe-
riam. Ex his apparet, maiora Comi-
tia ante Sebastianum Ducem instituta:
post eum verò ad eorum, quæ modò
videmus, similitudinè quendam prop-
ius accessisse, quod forsan Iannotius
ipse voluit. Fastos verò injuria tempo-
rum non habemus ante annum 1261.
Ex his apertissimè constat, longè alia
ratione majus concilium constitutum
fuisse, quàm modo fit: Veruntamen
aditum quendam dedisse, & aperuisse
viam ad hanc ipsam, quam videmus
perpolitam, & numeris omnibus abso-
lutam rationem Comitiorum.

NOT. XV. IANN. Itaque Dux *mo-
derabatur universam Rempubicam.*

C O N T. De republ. lib. secundo.

Bodinus, & alii quidam recentiores
non satis benè in rempublicam Vene-
ram animari, ex iis, quæ Iannotius hoc
loco scribit, occasione sumpta falsis-
simam & absurdissimam rem litteris
mandarunt: penes eos Duces, qui præ-
cesserunt ætate Sebastianum Zianum,
planè fuisse regiam potestatem: cum
tamen istiusmodi nihil Iannotio exci-
derit, quippe qui nullibi tribuat jus
Duci-

Ducibus regium: veruntamen multo majorem auctoritatem, quàm quæ in præsentia, ita ut ad regiam administrationem quamproximè videretur accedere. Quo in genere mirum alicui videri non debet, si nonnihil est falsis homo peregrinus, cui satis non fuerit sive otii, sive facultatis ad res externas pervestigandas parum sibi notas. Illi quidem acri vituperatione digni, qui temerè & impudenter Auctõribus asserunt, passimque obtrudunt pro finceris ea, quæ nunquam illi somniantur. Quemadmodum Bodinus *penè* transtulit in *planè*, quodque Iannotius ait, olim Duces in republica fuisse penè ut summos Principes; hoc ille interpretatus est ex ingenio suo, in Ducibus fuisse *planè* regium statum. Falli tamen Iannotium, quatenus existimat, antiquissimos Duces negotia publica curare, arbitrioque suo moderari cuncta potuisse, vetus reipublicæ Venetæ institutum declarat, quæcunque tractanda inciderent ac deliberanda, expediendi non alio nomine, quàm *Ducis*, ejusdemq; jussu & edicto præmunendi, quicquid publicè mandaretur, aut promulgaretur. Quo fit, ut species ubique regni ac principatus, si quis altius rem non expendat, intuenti occurrat, & nihil

& nihil appareat nisi magnificentum, immò verò summum, eaque species fallere possit, vel hac ipsa ætate, nedum tam longo temporis intervallo in rebus à nostra memoria nimium quantum remotis. Equidem hoc unum argumentum satis esset, non modò ad refellendum Iannotium in fraudem impulsum: sed etiam ad obterendas calumnias omnes malignorum; nisi aliam multa suppetere illustra, & comperta, ut prætermitti ac sileri nullo pacto debeant. Ante omnia nobis occurrit nomen ipsum Ducis, idcirco à liberis populis ei tributum, quem vellent esse moderatorem perpetuum reipublicæ: quod scirent id non imensæ *cujusdam* potestatis, supremiq; dominatus, aut imperii vocabulû esse: sed certis quibusdam legib⁹ temperatæ, coërcitæq; jurisdictionis alia auctoritate, ex qua penderet majori, & præstantiori. Nam sive Longobardorum gens, ut nonnullis placet, sive à Constantinopolitanis Imperatoribus missi Exarchi (quemadmodum probare studet Hieronymus Rubeus historiæ Ravennatis egregius scriptor) excogitarent primarationem creandorum Ducum: constet semper iis Duces obnoxios fuisse, à quibus ejusmodi titulum essent consecuti

secuti, nec repugnare, nec adversari impunè potuissent. Sic Exarchi cuncta gerentes arbitratu suo dabant, & auferabant civitatibus, quos volebant Duces, & Longobardi Regis administrationis pertæsi, tribuisse proceribus aliquot perhibentur hoc nomen, quibus inter se dissentientibus, sædèque grassantibus imposuerunt universis paulo post Regem. Utrolibet igitur exemplo illi præsci Veneti præficiendum Reipublicæ Ducem existimarint: certè moderati & æqui regiminis, non summi ac immensi, planè incolumi libertate formam statuere. Demonstrat hoc evidenter jus Ducis, sive lex ea perverus, priusquam Dux nominaretur, à populo lata, cujus memoriam exceptam publicis Annalibus ad posterios ita pervenisse, nihil ut restatius divini cuiusdam muneris loco habendum, ut invidiorum atque improborum malignitas probè coarguatur. Ergo quemadmodum Regia lex, Vlpiano teste, omne imperium, & omnè potestatem in populum Regi conferebat, quam quidem legem Livius tradit cum urbe ipsa nata: ita lex Veneti Ducatus omnium antiquissima tantum abest, ut omnem transferat potestatem à populo in Ducem, ut è qua-

tuor

tuor suprèmæ majestatis viribus, unum permittit imperium judiciale, idque etiam suis finibus circumscriptum: cunctas autem deliberationes rerum maximarum creationesque Magistratum, exceptis iudicibus, in eorum potestate relinquit, penes quos antea fuerat, unà cum legum lationibus, scitis, & sanctionibus. Sed recitare libet ex Andrea Dandolo singula capita legis, seu juris Ducarii. *Vnanimiter*, inquit, *deceverunt solum Ducem præesse, qui æquo moderamine populum gubernaret, & jus atque potestatem haberet in publicis causis generalem concionem advocandi, tribunos etiam & iudices constituendi, qui in privatiis causis, exceptis meris spiritibus, tam Clericis, quam Laicis, æqualiter jura tribuerent, ita tamen quod gravatis quandocunque libeat Ducis remedium implorare. Ejusque jussione Clericorum concilia, & electiones Prelaturarum à clero & populo debeant inchoare, & electi ab eo investitionem accipere, & ejus mandato intronizari. His enim salubriter ordinatis, &c.* Ex his apparet, universam potestatem Ducis judiciali potissimum jure terminatam fuisse, ut liberè administraret, quicquid eò spectaret, juriq; disunde

B b

PIE

præficeret etiam, quos mallet : hoc verò non diu Ducibus permiffum, ut ex Annalibus ipsis clariffimè conftat. Si quis tamen argumentum hinc eruat summæ potestatis, quæ aliundè non pendeat, neque aliò respiciat, hunc etiam fateri oportebit, summam Potestatem in Curiis, quæ Parlamenta vocantur, modò refidere, Regesque maximos & ampliffimos non amplius reges, fed eorum arbitrio voluntatiq; fubjectos, qui citra provocationem judicent fingulis de rebus, quafi Rex aliquis ejusmodi facultate præbita imperio ac potestate summa unquam fe abdicavit, aut quicquam de jure fuo decedendum putavit, optimatesque & populus Venetus in Duce creando ita concefferint omnes in ejus imperium, ut avita libertate voluerint fe ultro fpoliare. Quis credat, homines liberos, decorisq; avidos ita rationem ac mentem omnem abjeciffè, ut potius in cervicibus fuis imponerent impotentiffimum dominum, quàm custodem, ut vindicem communis libertatis afciferent? Sed ut omnes apertè videant, omninoq; intelligant, imperium femper in populo fupremum maniffè, hæc erunt animadvertenda, & confideranda : jus optimatum atque populi

cei

cei liberi, fuiffè de fortunis & capite civium judicandi, neque modò in privatos fæpenumero animadvertiffè, fed etiam Duces ipfos nonnunquam mulctaffe cum ignominia, & exilio, tum etiam cæde : quin etiam ad horum auctoritatem magis moderandam, paucis poft annis, quàm creari dentò fuerint cæpti, ademptam illis facultatem initio collatam, eligendi tribunos aut judices : tandem verò nihil omninò Duces abfque affenfu populi, populum verò poruiffè, vel invitè Ducibus, quicquid è republica videretur jubendo ftatuere : (populi autem nomine complector etiam optimates, ne qua fortiffè vis hoc in verbo fiat.) Hæc non fallacibus ac levibus nixa conjecturis, fed teftimonis locupletiffimis comprobata, & illuftriffimis exemplis ab hiftoria petitis, nonne multo potius imperium optimatum ac populi, quàm ullius ex antiquis Ducibus evincere fuiffè? Aggrediamur igitur rem propositam, & oftendamus, auctoritatem judiciorum non ita populum tranffuiffè in Tribunos ac Duces, ut integrum fibi non foret, fi quando vellet, de maximis criminibus, ut de rebus aliis, cognofcere. Cum aliquot è primariis civibus antiquæ

B b 2

nobi.

nobilitatis & magnæ potentia: conspiciant in Duces Participatios, Angelû, & Iustinianum, itavit ejusmodi facinus Populus vindicare, quemadmodum in minori chronico scribit Andreas Dandulus, *majestatisque clamatos Ioannem Tornavicum*, seu Talonicum, & *Bonum Brandaniticum*, seu Bragadenum (nam cognomina utraq; variè scripta reperio) patibulo addixit: supplicii locum è regione D. Georgii idcirco reor Annales præcipuè notasse, quod alibi fontes antea plesterentur, nimirum in area, quæ dicitur adhuc Bragora, corrupto forsitan vocabulo à Græco ἀραγή. Tertius conjurationis princeps Ioannes Montanarius cum fuga sibi consulisset ad Lotharium Regem, bonis sub hasta dividendis perpetuò exulavit. Non minus celebre iudicium, & quaestiones habitæ de Petri Gradonici optimi Ducis nece, cum Satagente Vrfo novo Duce tres à populo iudices constituti, Petrus Episcopus Equilinus, Ioannes Archidiaconus Gradenfis, & Dominicus Masonus, in reos pœnæ capitalis retulerunt hos cives, Ioannem Gradonicum, & duos ejus filios, Stephanum Sabularium, & Ioannem Labrefcam, qui tamen trucidati fuerunt, à quibus, incertum,

ante.

antequam more majorum pœna sumi possit: tres Petri, unus Candianus, alter Cletensius, tertius Flabianus unâ cum Dominico Faletrio Constantinopolim; Stephanus autem Candianus, plurimique alii in Transalpinam Galliam relegati, & ne quis unquam restitueretur, severè cautum. Hæc à iudicibus, quos diximus, decreta, comperimus auctoritate populi esse comprobata; sicut etiam de Vrfoola gente factum novimus, honoribus atque ornamentis omnibus à populo spoliata; sed nihil æquè declarat supremum jus populi, quàm sententiâ capitalis per eundem lata in Petrum Candianum, quartum Ducis ipsius filium, atque ut ferebat ejus temporis consuetudo, patri non modò successorem, sed collegam datum. Is perditis profligatisque moribus adolescens, cum patris gravissimi viri atque sapientissimi, ad meliorem frugem ipsum iterum ac sapius revocantis, asperiora monita, & disciplinam sustinere non possit, consilium cepit iniquissimum, instigantibus iis, qui ejus amentia, furorique palàm serviebant, ut ille patrocineretur vicissim ipsorum audacia, conjuratione inita in senis & dignitatem, & vitam: sed re patefacta & comperta in custodiam

B b 3 diam

diam traditus, qui clandestinis appetierat insidiis paternum caput, publico populi iudicio condemnatus, afficiendus jamjam erat extremo supplicio. Tunc specie miserabili parens in publicum prodijt, profusisque lachrymis deprecari acerbiter supplicii, atque fœditatem, deplorare suam calamitatem, ostentare canicem, commemorare tam merita majorum, quàm sua, quibus miseri filii vitam condonari, ætatisque suæ imbecillitati palam flagitabat: non impietatem, nec scelus ullum adolescenti, sed imprudentiam, atque inscitiam crimen id conflasse: quare non atroci adeo animadversione, sed alia minus gravi coercendum esse, ni perditum vellent juxta natum, atque patrem. Constitutum erat populo suum iudicium obfirmare, sed optimi Ducis mœrore atque orbitate commoti, ne quid ille in se gravius consuleret ob angorem veriti, rescissâ priori sententiâ, ita statuerunt, ut pœnam quidem mortis evaderet ille in gratiam patris; veruntamen dignitate pariter atque patria amissâ, citra ullam spem illius, aut hujus recuperandæ in sempiternum exilium deportaretur: subscripserunt huic sententiæ simul omnes ordines, solenniq; jurejurando etiam

etiam se obligarunt: id verò quia violari mox contigit inconstantia vulgi, acclamatis eum Principem: ab exequiis patris, res male vertit, & renunciantibus, & renunciato, ut cuiilibet est in promptu. Quid hic dicturos existimamus, quid causaturos, quicq; Ducibus antiquis summâ jus tribuerunt? Nonne summû dicitur id, quo nihil est majus? cujus imperio continentur omnes, & coercentur? Atqui nihil in Ventis Annalibus tam frequens, & obvium, quàm Duces ipsi à populo coerceri soliti. Dicent fortasse, non tantum quid factum fuerit, quàm quo jure factum fuerit, spectari oportere. Veruntamen ipsa lex Ducatus antiquitus lata declarat, non injuria coercitos Duces, aut plus, quàm tributum fuisset, sibi vindicantes, aut gravius alicujus noxæ criminisque compertos; & quanquam nonnulli vim populi concitati, legitima tamen judicia multi subière, cujusmodi præter supradicta de Obelerio quoque Duce accepimus factum, perduellionis damnato sub Gallicum bellum. Is huc atque illuc extorris diu, & multum vagatus, cum redire in patriam nunquam potuisset, vel potentissimorum Principum gratia & patrocinio, vim adhibendam existimavit,

392 IN DONAT. IANNOT.
 funesto consilio, quod illi tandem supremum exitium attulit. Nam Metamaucum accitus à civibus suis, qui defectione facta transierunt in illius partes, non multo post oppugnato expugnatoque oppido, vivus in Ioannis Ducis venit potestatem, abscessisque cervicibus, ex sententia lata, remeritaris & perfidiae poenas unà luit. Ex quibus animadvertere cuilibet datur, quàm inania, quàm falsa, absurdaque sint de summa Ducum potestate quorundam commenta. Quid enim? Obelerius vel duorum fratrum subsidio fultus (nam Beatum constat in initio unà consensisse) Gallicis partibus additus non una de causa, rem tamen ex arbitrio conficere nunquam potuit, adversantibus aliis, qui Græcis obnixè studebant; & exit aliquis tam rudis atque adeo vecors, qui putet auctoritatem supremam penes Duces fuisse? Cur ergo Mauricius senior plebi iucundissimus, qui summis opibus, summaque exultatione florebat, pro imperio nunquam restituit Ducatus sedem, paulo ante Metamaucum translata, Heraclææ suæ patriæ? Cur in candidatorum suffragationibus, si quos rerum sacrarum Antistites designari vellent, non semel legitimus Duces repulsam tulisse? quin immo

NOTAE. 393
 immo Tribunorum studiis nonnunquam suffectos, qui maxime Ducibus invidi, atque infensi essent? quemadmodum ob consanguinei Patriarchæ eadem Fortunatus Ioanni, & Mauritio Ducibus omnium offensissimus, nihilominus Tribunorū suffragatione successisse proditur, ac nimirum conatibus Ducum obfistere solitos, si quid perniciosum molirentur, Tribunos legimus; qua de causa in Rivo alto post Gallicum bellum Angelus Participatius Dux ubi à populo dictus, stabilire visum est omnibus exemplum salutare, in auguratione Dominici Monegarii pridem institutum, geminos, qui Duci assiderent, Tribunos creandi; quæ res tantopere augebat jus ipsius reipublicæ, quantopere compescebat auctoritatem Ducum, quibus obnoxii Tribuni non amplius agebant in posterum creandi iussu atque arbitrio populi; ne quis tamen existimet antequam ea fierent, summos rerum moderatores atque arbitros Duces extitisse, contra quam lege Ducaria constitutum esset, Gregorii II Pontificis expendendæ litteræ, quarum hæc inscriptio; *Dilectis fratribus Donato Patriarchæ, & Episcopis, atque Marcello Duci, & Plebi Venetianorum, &c.* In ipsius autem litteris B b 5 (nam

394 IN DONAT. IANNOT.
(nam cuncta recitare nil attinet) præcipuè debent hæc verba notari, & perpendi. *Quia igitur missa relatione ad nos à Deo salvata communitas vestra petiit contra Forojulensem Antistitem aientes, quod cupias invadere ditionem Gradensis Ecclesie.* Cõmunitatis enim, sive Communis nomen nihil aliud significat, quàm rempubl. ipsam, quod etiam Carolus Sigonius probè animadvertit hist. de Reg. Ital. lib. x. Supremam verò Majestatem temporibus iis unà cum Duce in populo resedisse, ostendit Ducis pariter atque Plebis in litterarum fronte prima mentio: sic etiam in litteris datis à Gregorio III, licet inscriptio desideretur absoluta & integra, vicio librariorum, qui compendia sectantur, indicat ramen aut plebis, aut populi prætermisum nomen, quatenus apposita est hujus compendii nota, *Dilecto filio Vrsò Venetiarum, &c.* tunc quidem alia sententia, quam cum postea contigit Dalmatiæ domitiæ, & Croatiæ titulos accedere: immò verò in antiquo exemplari vidi mus disertè scriptum *Tribunis, & Populo.* Sed in deliberationibus, in fæderibus, & quibuscunque sanctionibus, quarum memoria litteris commendata superest, expressum legimus populi

N O T A E. 395
populi ipsius nomen: & quia commemorare singula nimis longum esset, unum aut alterum satis fuerit in medium afferre ex antiquioribus, quæ ad nos pervenerunt. Angelus Particiacius Dux, & Iustinianus filius ejus, & collega concesserunt *Abbati sancti servuli Capellam B. ar. Ilavii, cum suis territoriis,* at his ipsis verbis. *Nos quidem Angelus, & Iustinianus per divinam gratiam Venetæ Provinciae Duces unà cum Reverend. D. Fortunato sanctæ Gradensis, & Aquileiensis Ecclesie Patriarcha, & Christophoro venerabili Episcopo sanctæ Olivolensis Ecclesie, atque uni versis populis habitantibus, plebe Christo dilectâ, &c.* Subscribunt verò Patriarcha, Duces, Episcopus, Ioannes Tribunus, & multi alii. Petrus verò Tribunus, cum Clodiensib⁹ pactio nem fecit de ~~his~~, quæ Duci præstare deberent, in qua disertè scriptum; *chartam securitatu facimus nos Petrus Tribunus Dux, & omnes totius Venetiæ majores, & minores, quorum nomina jobitus erunt scripta.* Sunt autem ad quinquaginta nomina, quæ legi possunt. *Ego Petrus Tribuno, Dei gratia Dux, confirmo.*

Ego Petrus Forentio Iudex manu mea scripsi.

Ego

Ego Petrus Caloprinus Iudex manus mea scripsi.

Ego Feliculo Marin Iudex manus mea scripsi, &c.

At de Petro IV Candiano Duce scribit Andreas Dandulus, *Iste Dux cum Bono Patriarcha, Petro Episcopo Orluolensi, Ioanne Episcopo Torcellano, & cæteris Episcopis, Clero, ac populo Venetiarum decretum ab Vrjō Duce conditum renovantes, sanxerunt: inhibentes commercium de mancipiis Christianis. Nono quoque sui ducatus anno Dux cum Patriarcha, Episcopis, Clero, & populo Venetiæ legatos misit Ioannem Contarenū, & Ioannem Dente Ioanni Papæ, & Ottoni Imperatori, &c.* Cum verò delcivissent à republica omnes Istriæ populi, coacti sunt armis iterum imperata facere, nevaque spōsione se obligare, cuius extant tabulæ. *In nomine Domini nostri Iesu Christi, imperante D D. Otone Sereniss. Imperatore anno quarto, die xii mensis Octobris, Indict. quinta. Hii tabulis Sicardus Comes, atque Istria velligalis facta convenire se ajunt unà cum Petro Orseolo gloriosissimo Venetiarum Duce, & cum universò suo populo. In fœdere quoque omnium gloriosissimo inito cum Patriarcha Hierosolymitano, cæterisque*
 Pri-

Principibus anno à Christo nato M c. xxiii non semel repetita leguntur hæc verba; *Vobisq. Duci Venetiarum, & Veftræ genti promittimus.* Innumera sunt, quæ Ducem cum ludicibus, & Principalibus, seu Primatibus, ac populo Venetiarum nominant, nec ullam unquam sanctionem, pactionem, fœdus, Ducis unius nomine celebratum in rotis Venetiæ Annalibus ostendi potest; quod certissimè arguit, nihil agi potuisse inconsulto populo, cuius etiam rei documentum capere possumus ex eo, quod voti causa cum Venetiis profectus esset, ut beati Marci veneraretur corpus, Otho Imperator, clamque omnes adventum suum esse voluisset, fortasse ne quid turbarum se absente fieret; triduo post eius abitum, convocata concione, ut hospitium, quod infcio populo impertierat sibi fraudi non esset, Dux Petrus Vrseolus II exposuit rem gestam, necessitatemque excusavit accurata oratione, quam excusationem à populo acceptam dum Annales tradunt, haud obscure significant, fieri potuisse, ut ea non acciperetur, & Dux reus fieret. Quod si non erat integrum atque tutum, exciperet in ædibus aliquem Principem hospitio; qui poterat ipse Dux inconsulto populo,

populo, vel collegas, vel successores liberè designare liberos? Vix credam Iannotium ita unquam opinatum, aut hallucinatum oportet in re apertissima. Nihil enim in Veneta historia notius, magisque compertum, quàm senioris Mauricii meritis ac precibus, eximii loco muneris, id à populo indultum, mox in exemplum perniciosissimum à posteris tractum, ut impetrarent alii filiis, alii fratribus consortium Principatus, atque adeo successionem; neque tamen unquam memorie proditur hoc factum, nisi populo assentiente, atque comprobante. Nam Duces nihil aliud, nisi quod rogabant, sicut etiam in deliberationibus publicis, & legationibus: populi verò supremum iudicium erat, in quo Duces acquiescere qualicumque oportebat. Argumento sit, quod Dominicus Flabianicus Dux, cum ejusmodi consuetudinem abolitam cuperet, quæ nonnihil detrimenti videretur allatura reipublice illudque haberet exploratum, legem abrogare potestatis ejusdem fore, quæ scivisset, non ipse pro imperio antiquavit, sed indicta publica concione ad populum retulit, cujus id scitum esse, atque justum noverat, vellentne cum certa pernicie fixum stare, an metus

rus omnis tollendi causâ refigi, ac rescindi? Ridiculum fortè videbitur quod attexam, sed valde appositum, ni fallor, atque adeo opportunum vel in minutis quibuscunque & minimis rebus, ad ostendendum, populo quantum juris esset. Legimus enim in Græcorum quandoque odium, à quibus plurimum diffidere cæperat reipublica, in publico concilio sancitum omninò fuisse, ne quis summitteret barbaram, præterquam luctus causâ. Ex his apparet, quàm verè sit à nobis dictum, nihil agi unquam consuevisse sine populi iussu, ideoque in ejus offensionem facile incurrebant, si qui Duces aliquando sibi plus arbitrii sumpserint, quàm lege tribueretur in negotiis gerendis: quid? quod immerentes odia multi etiam subibant ex còmuni sententia rebus constitutis, si minus ex succederent, atque accideret, ut infortunium aliquod grave acciperetur ob Ducum suasiones, consilia, vel infauستا auspicia; vulgo nimirum ex eventibus cuncta mentiente, & cujus nomine juberi edicique solita, huic temerè accepta referenti tam bona, quàm mala. Ita cum Vitalis Faletri Ducis funus duceretur, ab universo populo dixæ fuit devotum, quòd summa cari-

400 IN DONAT. IANNOI.
tas annonæ fuisset eo principe, & ex-
probrandæ rei gratia vino & pane in-
gestis, sepulchrum ejus confractum,
& commaculatum. Tale quid etiam
paucis jam annis contigit novimus
Petro Lauredano, Duci optimo & in-
nocentissimo, cum tamen hic annis
quadringentis ferè posterior Sebastiano
Ziano, ille verò superior annis plu-
quam nonaginta. Quod etiam tem-
poribus nostris non semel accidit, cum
annonæ præsertim ubertas & caritas
à vulgo Ducibus tribui soleat, non alia
certè ratione, quàm antiquissima rei-
publ. consuetudine, cunctas delibera-
tiones, atque publica edicta non alio,
quàm Ducis ipsius nomine vulgandi.
Quæ res ostendit, præteritis omnibus
temporibus haud dissimili ratione,
quàm modò administratam repu-
blicam, discrimenq; illud ab Iannotio
inductum prorsus nullum esse, cum præ-
sertim ea, quam affert, hystoria Ducis
Raynerii Zeni, à populo conviciis la-
pidibusque appetiti, propter molendi
tritici vestrigal auctum à Senatu, fidem
tantam faciat, semper in Duces redun-
dare solitum, quicquid offensæ contra-
herent præfides reipublicæ, doceatque
turbam furore concitatam, postea
quam amplius in Principem grassari

NON

N O T A E. 401
non potuit, ex ejus manibus elapsam,
domiq; suæ abditum, non tam in prin-
cipes atque auctores ejus sententiæ,
quàm in privatos cives impetum tu-
lisse, quos ejusmodi res & causâ mini-
mè attingebat. Sed rem totam ut pau-
cis complectamur, semper Dux Vene-
torum libera in republica tantum ob-
tinuit summi juris atque auctoritatis,
quantum ingenio, bonis artibus, gra-
tia, & opibus, vel propinquorum, vel
amicorum apud cives valuit: imperii
summam vim ipsam nunquàm habuit,
sed imaginem tantum quandam, &
umbram imperii, plus minusve, pro
temporum varietate. Antiquitus pe-
nes illum fuit iudices statuere, & Ma-
gistratus quosdam etiam designare:
quæ etiam Domini nomen quando-
que audiebat, mox id lege fuit veti-
tum, ut alia permulta, quæ antiquis
Ducibus honestandis vel concessa, vel
permisâ fuerant. Serenissimi tamen
titulus adhuc manet, regaliaque in-
signia, & sella in medio suggestu; co-
mitatus etiam eorum, qui modò scu-
tarii, olim verò excusati vocari sole-
bant, ad perexiguam numerum con-
tractus superest: Veruntamen ad ex-
trema prope nunc deventum est, cum
in funere cujusque principis creati

Cc

Qua-

402 IN DONAT. IANNOT.
Quatuor-viri de potestate illius semper aliquid detrahant.

NOT. XVI. *Postremo tandem, quod meam sententiam, &c.*] Licet aliquando hoc ipsum Gentilis hominis nomē in primis annalibus reperiat, contra quam credit Iannotius; nam Petro Tradonico Duce legimus hæc ipsa verba: *Et avvenne che l' sopraddetto Dose veniva mal voluto dal popolo, & etiam dalli gentilhomeni, perche et non curava de favellar al popolo, e con li gentilhomeni, ne l' voleva altra compagnia, se non delli soi servi.* Sicuti etiam alibi non semel. Frequentius tamen vocantur *Majores*, aut *Primores*, & sapius *Tribuni*: etenim hoc nomine celebantur non modò, qui functi essent Tribunatu, sed etiam, qui ex familiis tribunitiis ducerent originem, hoc est, unde aliquando *Tribuni* creati essent. Arguit hoc ea loquēdi formula, quam *Annales* usurpant, ubi loquuntur de familiis Patriciorum. *Fuerunt antiqui tribuni.* Frequenter etiam legimus in iisdem, ab hujus, aut illius familiæ *Tribunis* sacras ædes complures vel ædificatas, vel ornatas esse: nec non *Tribunos*, & *Magnates* urbis ita decrevisse: quo fit ut latè admodum pateret hoc *Tribuni* nomen, & complecteretur Patri-

NOTAE. 403

Patricios, & nobiles cunctos, prout etiam voces *Majorum*, aut *Primorum*: quæ si Iannotius noster animadvertisset, profectò quod miraretur, nihil habuisset, in monumentis antiquis Venetorum hanc Gentilis, ut modò loquimur, hominis vocem non audiri. Nomenclatura enim est haud recens, res autem per vetus, & præcis vocabulis memoriæ commendata.

NOT. XVII. *Contigit autem, ut qui &c.*] Fallitur Iannotius: semper enim penes majora comitia summa potestas fuit, & cum *Tribuni* reipubl. præerant: quod clarè ostendit Andreas Dandulus, dum ait; *Interea Venetia maritimalis regio propter bellicas clades populis aucta in qualibet insula tribunos annuales constituit, qui incois justitiam exhiberent, facta vero in communi tangentia ab omnibus, com provincialibus congregatis determinare consuetū erat:* & postquam *Duces* creati cœpti sunt, ut supra ostendimus, & ex omnibus præcis annalibus manifestissimè apparet.

NOT. XVIII. *Qua de re Triumviro, &c.*] De *Patriciis* non amplius ad *Capitale* *Quadraginta-virum* collegium refertur ab *Advocatoribus*: sed amplissimum *Collegium* institutum

Cc 2 est

est, quod solemne vocatur, in quo præter Quadraginta-viros Dux ipse adest cum suis consiliariis, ac præconibutoribus, quos sapientes vocamus: Ad hoc de iis, qui Patritios majores suos extitisse decere volunt, ideoque in Patritiorum se numerum cooptari, refertur: cujus partes sunt constituere, an Patritius ille haberi debeat, nec ne. Multæ præterea sanctiones conditæ, quibus cautum est, ne quis in re tanti ponderis, atque momenti verba dare, aut quavis ratione fucum facere possit.

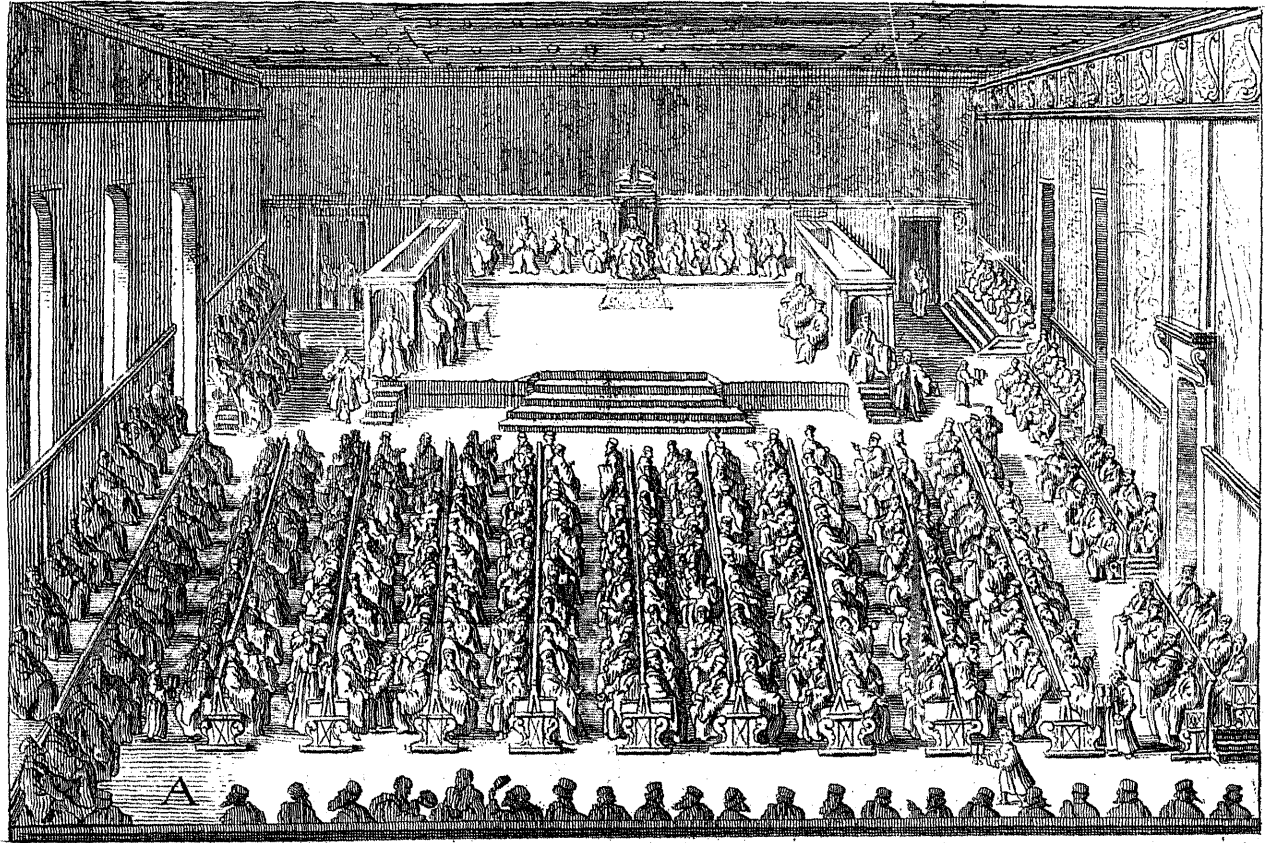
NOTA XIX. *Quandoquidem tu minime abs re futurum, &c.* Sicuti majora Comitia sensim ad formam hanc perfectissimam, quam modò cuncti admirantur, ut superius diximus, pervenere; variisque decretis vel tempus convocandi, atque adeo dimittendi: vel qua potissimum ratione iretur in suffragia: vel quinam essent in concilium admittendi, ejusque generis multa pro temporum varietate, non speciosè magis, quàm prudenter à majoribus nostris constituta fuerunt: ita comitiorum locus atque sedes, in quam convocari deberent, non semper una atque eadem fuit. Neque enim solummodo præcis temporibus Heracleæ, Metæ,

cunt, & controversias, quæ xx librarum summam non excedunt, celeriter dirimunt: provocatur tamen in his levioribus causis ad officium Cataveri. Sunt quoque in Marcianis Magistratibus Trium-viri syndici, quorum munus est operam dare, ut judicia rectè, atque ordine, & sincerè fiant, cunctique scribæ præcones, & alii in foro cum Marciano, tum Rivoaltino sua munera integrè atque sine fraude exquantur. His præcipuè subiecti sunt ii, qui cum litibus imponere finem sollicito animo procurare debeant, *Sollicitatores*, & *Procuratores* dicuntur. Nec quisquam hoc munere fungi potest, nisi prius & vitæ innocentiam comprobarit, & se periculo factò aptum, nullæque sordidæ arti operam dedisse demonstraverit, atque syndicatorum & Quadraginta-virum Capitalium Præfectorum, qui Duci assistere solent, suffragiis sollicitator creatus fuerit. *Consules Mercatorum* Rivialti de mercatoribus jus dicunt: sicut etiam Magistratus ille, qui *supra consules* dicitur, causas judicat decoctorum atque adeo Iudæorum, qui *fenestrantur*.

Multi sunt præterea Magistratus, qui à senatu, ubi è republ. visum fuerit,

fuerit, creari solent, tamen nec ullum ex eo percipiunt emolumentum, neque cum fuerint candidati, id munus exprimitur ab electoribus, ut de aliis dignitatibus, sicut superius diximus, fieri solet. Hujusmodi sunt Triumviri *legum Conservatores*, qui ut leges observentur, operam navant, & præ sunt Arbitris, ut ex legum præscripto judicent: ab iis verò provocatur ad Trium-viros Advocatores. *Boni feudales Præfetti*, *Boni communalibus*, id est iis, quæ respublica rusticis utenda dedit; *Boni incultis*, quæ scilicet olim vel nemoribus, vel aquis obruta non multis ante annis maxima industria, & majori impensa culturam admiserunt: *scriptura ordinanda*, *publica pecunie exigenda*, & alii nonnulli, qui cuncti suis muneribus egregiè perfunguntur, omnemque movent lapidem, ut respublica adhibitis tot civium manibus, non conservetur modò, sed etiam inter omnes emineat, atque sublimè feratur.

Sunt etiam Senatorum collegia, quæ x sapientum vocantur, à quibus ea judicantur, quæ rempublicam attingere videntur; an subiecti immunitate aliqua donati fuerint, nec ne: ~~quænam~~ agri vectigalia pendant: ejus-

ejusque generis multa, aut etiam, quæ
iisdem collegiis delegata sunt, ut de iis
cognoscant, statuunt, judicent.

N O T. XXXVI. *Curam instituenda
juventutis.* Cont. lib. 5.] Et armis, &
litteris dant operam Veneti patritii,
neque ullo pacto eorum cura à republ.
prætermittitur. Nam præterea, quæ Con-
tarenus recensuit, Gymnasium est in
Bibliotheca reipubl. ubi humaniores
litteræ lingua Græca, & Iurisprudencia
publicè leguntur. In insula præterea,
quæ Iudaica vocatur, Academia super-
rioribus annis Patritiorum fuit insti-
tuta, in qua pueri & bonis moribus,
& liberalibus doctrinis imbuuntur pu-
blicè impensâ. Ioannes verò Theupo-
lus Venetiarum Patriarcha, vir pauco-
rum hominum, quique vitæ innocen-
tia ac integritate non minus, quàm
scientia atque eruditione singulari in-
ter omnes eminet, Muriani ludum li-
terarium aperiendum curavit in ædi-
bus D. Cypriani, in quo pariter Veneti
cives optimis disciplinis instituuntur.

N O T. XXXVII. *Peregrinus jam
omnes,* &c. Centar.] Multos etiam
reipubl. mittit in insulas, & in Con-
tinentem legatos proconsulari fere po-
testate, quos *Provisores Generales* ap-
pellant, & quamvis olim ea munera
ad

ad tempus essent, cum scilicet de repub. videretur aliquem mittere ad ea exercenda, qui re peracta domum revertetur, nec successor aliquis eligebatur; attamen in præsens, & Palmæ novæ Civitati, & Istricæ provinciæ, & insulis Corcyræ, Cephaleniæ, atque Zacynthi, & regno Cretæ summi Senatores legati præficiuntur.

D E F O R M A
R E I P V B L. V E N E T Æ,

L I B E R S I N G V L A R I S.

NOT. XXXVIII. IANNOT. *Partem
hac à Nicolao Leonicensi.*

C O N T A R. lib. I. *Enimvero hæc
in re temperiem.]*

QUOD olim Laconum, atque Romanorum, idem modo Venetorum contigit reipublicæ, ut inter viros eruditissimos nondum satis constet, quænam sit ejus vera forma. Nam quidam ad popularem statum illas retulerunt, quidam verò ad paucorum sive optimatum: quidam qui rem, ut dicitur, videntur acu retigisse, non simplices, aut uniusmodi illas statuerunt, sed

permixtas, & ex tribus formis temperatas, & Regiæ, & Paucorum, & Multorum. Aristoteles quidem hoc argumentum tradit perfectæ mixtionis, quando contingit, ut unam eandemque reipubl. alii Democratiam dicant, alii Oligarchiam. Ait enim lib. 4. Polit. cap. 9. *Manifestum est id contingere eis, qui dicunt, propterea quod perfecta est mixtio: accidit etiam idem medio, quoniam utrumque extremorum apparet in ipso.* Id vero confirmat exemplo Lacedæmoniorum reipubl. quæ visa est aliis popularis, quia populariter complura in illa constituta sunt; aliis verò visa est gubernatio paucorum, cum nonnulla haberet, quæ spectarent ad nonnullorum potentium: sed omisâ Lacedæmoniorum administratione nec non Romanorum, de quarum genere fuit à multis satis disputatum, de Venetæ reipublicæ formam differamus. Ioannes Bodinus Andegavenfis, vir litteris multis perpolitus, & peracri ingenio, sed res novandi studio præceps, & nimium quam audax, extremo de republica sua libro Venetam rempublicam statuit optimatum esse, quam popularem omnino conrendebar existere lib. de Meth. Historiæ. Hominis autem hallucinatio ex

eo fonte profluxit, quod simplices re-
 rumpublicar. formas duntaxat agno-
 scit, easdem verò inter se permisceri
 præfractè negat. Quapropter arguit
 summos Philosophos, ipsumque Ari-
 stotelem, qui præstantissimum reipu-
 blicæ genus illud statuerunt, quod
 foret è simplicibus formis probè tem-
 peratum. Et verò in quærenda sim-
 plicitate frustra laboranti, ubi missa
 quærenti occurrere poterat, contigit
 id Bodino, quod Aristoteles monuit,
 ut distraheretur in varias adversas sen-
 tentias, & alias probatas sibi rejice-
 ret, posteaque probasset rejectas, pro-
 ut ingerebat se illi diversa species in
 singulis reipublicæ formis perpenden-
 dis. Quemadmodum igitur secum dis-
 fidet Bodinus in Romanæ reipublicæ
 formâ statuendâ, quam modò popu-
 larem facit, modò regimen Optima-
 rum; sic etiam pendet, ac nutat, dum
 agit de statu Venetæ reipublicæ. In eo
 verò Bodinus præcipuè peccat, quod
 permissionem formarum negat, ac de
 medio tollit, cujus aliquot argumenta,
 seu verius commenta, evidentissimis
 rationib⁹ refellamus, ut hoc tanquam
 primo gradu factò, & constituto, ad
 alia progrediamur. Vnum Bodini fun-
 damentum præcipuum est, quo tota
 niti.

nititur fraus hominis, absurdaque opi-
 nio: esse res duas disjunctas, penitus-
 que diversas rationes, gubernandi sta-
 rum civitatis, quâ in re tantoperè sibi
 placet, ut omnes de rebus Politicis
 ante se scriptores, & nominatim ipsum
 Aristotelem arguat, quod ejusmodi di-
 stinctionem non animadverterit. Quâ
 tamen in re perspicuè fallitur, ne di-
 cam mentitur. Vidit enim hoc Aristo-
 teles, & disertè monuit cap. 5, lib. 4.
Polit. Neque verò latere nos debet,
multis in locis contingere, ut quæ respu-
blica secundum leges non sit popularis,
nihilominus populariter gubernetur pro-
pter morem ac institutionem: similiter
autem apud alios contra evenit, ut res-
publica secundum leges magis sit popu-
laris: institutione autem, & moribus
videatur magis ad paucorum regimen
accedere. Veruntamen id quandoque
accidere, non fixum ac perpetuum
esse, & præcipuè post mutationem re-
rumpublicarum fieri, scripsit Aristo-
teles; secus atque Bodinus arripuit, ac
nobis obrudit, qui si philosophari se-
riò didicisset, in errorem tam sædum
nunquam lapsus esset, ut operationem
propriam statueret omnino disenta-
neam ab agendi principio, atque for-
ma insita. Accidere id quidem potest

aliquando seu materiæ vitio, quæ non factis aptè affecta sit atque disposita, sive quod operantis est remissa vis, aut fortè impeditur. Sed hæc non eveniunt, nisi raro, & fortuito, quæ in naturam ipsam transferre velle summx amentix est. Postulat enim ordo naturalis, & ratio, ut propriæ operationes propriæ formæ respondeant, quæ forma, si quando aberrat dum operatur, id præter naturæ ipsius ordinem accidit, qui est certus, & constans. Quam igitur administrationem civilem Bodinus proponit, si vis integra constat illi naturæ suæ, fieri nullo modo potest, ut operationes à statu formæque suæ sint diversæ ac dissimiles: sin autem vel jam corrupta est, vel certè ad corruptionem vergit, quemadmodum evenit in reipubl. mutatione, non gravatè assentimur, unà cum Aristotele operationes quasdam existere à formâ diversas, propterea quod innata vis deperit, & paulatim intercidit, quorandem sit, ut formæ prioris corruptæ vestigia tantum maneant, dum alterius formæ sequentis affectio paulatim inducitur. Licet hoc intelligere cuilibet ex Tacito, qui lib. 4. Annalium Romanæ reipublicæ non modò à statu suo discedentis, sed jam propè extinctæ exhibet

habet quandam speciem, sive imaginem, in quâ tamen multa adhuc superessent, quæ veterem majestatem arguerent, pristinumque statum, ut quamvis forma esset recens superinducta, non tamen vetus illa prior ita foret abolita, quin adumbrare saltem aliquid operando possit. Quod igitur Bodinus assūmit tanquam certū axioma, hoc est falsissimum, & ratio, & res ipsa docet, gubernandi rationem à statu suo diversam esse. Siquidem hoc nunquam contigit in republica integra, sed in illi tantum, quæ jam cepit mutari & corrumpi, atque à statu discedere, ubi profectò mirum videri nō debet, si dissident, quæ prius inter se planè cohærebant, quod tamen est præter naturæ vim insitam, & *per accidens* evenit. Sed expendamus alterum Bodini argumentum; ex duabus reipubl. administrationibus, quæ differunt specie, nihil optimum constari posse, tradit Aristoteles: ergo multo minus constari poterit ex tribus in se confusis. Antecedens ex eo probat, quod Aristoteles lib. 2. Polit. cap. 6. reprehendit illos, qui rempubl. constituant ex populari statu, atque tyrannide. Nam si ex paucioribus fieri non potest recta permixtio, quomodo

412 IN DONAT. IANNOT.
fiet ex pluribus? Sed vel hic Aucto-
oscitanter admodum Aristotelem li-
gic, aut fraudem malitiosè facit. Cui
ex Democratia, & Tyrannide nihil bo-
num constitui queat, Aristoteles eam
rationem non avertit, quam Bodinus
inducit (nam quis nesciat, facilius esse
duo simul permiscere, ac temperare,
quam tria?) sed quia Democratia, Ty-
rannisque ejusmodi sunt, ut non re-
ponendæ sint in numero formarum,
vel certè longè deterrimæ existant for-
mæ reipublicæ, propterea ex his duo-
bus generibus nihil optimum confici
possè, tradit Aristoteles. nihil autem
obstare, quo minus mixtio fieri possit
duobus tantum generibus, sive formis,
quæ cap. 8 lib. 4 Polit. scripta sunt,
apertè demonstrant, *existere quoddam
genus civilis administrationis, quod po-
litia à plerisque nominari solet, quæ nihil
aliud sit, quam permixtio quædam Oli-
garchiæ cum Democratia*: licet enim
ejusmodi binæ species connumeratæ
fuerint ab Aristotele inter minus inte-
gras, hoc est, inter viriatæ & corruptæ
reipublicæ formas: nihilominus do-
cuit, fieri possè, ut non ita multum
declinent ab insitâ probitate, quo fit,
ut inter mediocres cæteri possint, quod
quidem tyrannidi cōtingit nunquam,
quæ

N O T A E. 413
quæ semper est labes, & vitium, qualis
qualis existat, propterea cum aliis mi-
sceri nunquam bene potest. Tertium
Bodini argumētum ejusmodi est: Tres
formæ reipublicarum sunt inter se
oppositæ, habent ergo diversos fines,
diversas leges, & diversos status, qui si
confundantur, simul perturbatio ma-
xima oriatur, ergo nihil ex iis bonum
confici potest. Enimvero hic naturalis
Philosophiæ se ignarum Bodinus pro-
dit, quæ docet, eorum, quæ simul per-
miscantur, naturam & vim tantum
superesse, mixtione peractâ, non au-
tem formas re ipsâ, sive, ut aiunt, *in
actu*. Quæ igitur prius erant inter se
pugnantia & opposita, hæc postea si-
mul conveniunt atque coalescunt, ut
efficiatur quoddam commune, sed ta-
men diversum à singulis formis, quæ
ad mixtionem peragendam concu-
runt. Singula tamen hæc vim suam
exerunt & produnt, plus minusve, pro
ratione ipsius temperamētī, quod pro-
prius quidem ad unum, quàm ad aliud
inclinare potest, non tamen ita planè
referre & representare, quin discrimen
percipi queat ab eo, qui aliquid sapit.
Bodinus tamen fateri non veretur, se
non intelligere, quomodo ex tribus
generibus modicè temperatis quartū

exurgere possit genus reipublicæ, quod vim quandam naturâ diversam à cæteris habeat. Quapropter probare nititur alterutrum; vel ex tribus reipublicæ generibus nil conflare posse, vel si constaret, futurum ut nihil distaret à populari statu: sed omnis conatus hominis prorsus est inanis, & rationis ejus levissimæ, & ex iis, quæ solent in scholis proponi exercèdi causâ acuedique ingenia eorum, qui Philosophicæ dant operam; itaque piget illas referre, nedum seridè refellere. Quartum Bodini argumentum, quod quidem dicit ille; majestas per se ipsa est individuum quoddam, ergo non potest simul & uni, & paucis & pluribus communicari. Antecedens firmatur auctoritate Jurisconsultorum, qui jura Majestatis esse individua affirmare solent; & hac ratione præterea, quia si Majestatis jura communicari possent, vel tribueretur omnibus ex æquo, vel singulis plus, minusvè: primum fieri non potest, quoniam alter impediret alterum; alterum quoque locum habere nequit, quia quod excederet, paulatim ad se traheret cætera, præterquam quod plus & minus recipere non possunt formæ suapte naturâ individua, qualis est majestas. Sed homonymia multiplici

Bodini

Bodini hoc argumentum laborat nam quis neget, formâ rei cujuslibet unam esse oportere, proptereaq; individuum, quatenus est una: sed forma quævis dupliciter considerari potest: primò quatenus totum compositum respicit, cui *dat esse* (hic enim est opus in scholis usitatas usurpare formulas loquendi) & hac ratione forma necessariò est una, quoniam *essentia* & natura cujuslibet rei compositæ est una: secundò forma, immo etiam ipsa *essentia* spectari potest ex iis facultatibus, quas plures & diversas habet, quâ ratione non est individua, & una, sed multiplex. Quidam Philosophi admittunt etiam in unâ re plures formas, eo tamen ordine, ut una tantum prior sit, cæteras autem obsequentes subjedatque habeat, ut ratio constare possit unitatis. Quapropter in homine triplicem illi formam statuunt, vegetativam, sensitivam, necnon rationalem, quæ tamen alias in obsequio & imperio contineat, perinde ac Rex aliquis subiectos omnes, quibus dominatur. Utraque opinio suos habet Auctores, qui eas tuentur: prior tamen plures habet, atque potiores, quo sit, ut magis sit in scholis recepta; sed hæc an illa sit verior, ad rem nostram nil facit,

D d 5

quia

quia cum necessariò concedendæ sint, si non multiplices formæ in quavis re composita, ac certè multiplices vires atque facultates, dubitari non potest, quin ejusdem rei natura & forma ita sit una, ut in plura tamen officia, vel partes secerni dividique possit: ita etiam majestas ipsa, sit quamvis una, nihilominus complectitur varias potestates, vel in ferendis legibus, vel in creandis Magistratibus, vel in bello indicendo, vel in pace faciendâ: sed omnes enumerando persequi nihil attinet in præsens, satis est ostendere plures, & non unam esse, ad errorem Bodini coarguendum, qui homonymia deceptus studet alios decipere. Auctoritates vero jurisperitorum nihil ipsum juvant, quoniam loquuntur ipsi de totâ Imperii Majestate, quæ quatenus est ejusmodi, id est absoluta, & summa, nulli tribuenda est parti reipublicæ separatim, sed toti universæ reipublicæ corpori conjunctim, quâ ratione planè est una, & individua, ut diximus. Quæ verò stabilien-dæ ratiocinationi subjicit, cuncta, quia nullo nituntur firmo fundamento, corruunt. Non enim tota majestas omnibus tribuitur, nec quatenus est, quod unum plus aut minus recipit: plures tamen eius partes, aut

pau-

pauciores communicari possunt, vel pluribus, vel paucioribus, vel uni etiam tantum, prout exigit ratio, & natura reipublicæ misit, quæ tota pendet à legibus in eâ constitutis, quæ ex ordinum mutuo cõsensu in dies sanciuntur. Postquam hæc scripseram, liber pervenit in manus meas satis longus Henrici Arnisæi, in quo de republica agitur. Is licet lib. secundo cap. 6. ubi fusè admodum disputat de missione reipublicæ, ab opinione Bodini omnino dissentiat, eiusque rationes præcipuas infirmare conetur: nihilominus placitum illud firmat, ac tueretur, quod superius à nobis confutatum est, cum probavimus apertis verisque rationibus, à propria formâ, quam consequitur, diversam non esse reipublicæ, si ea propendeat in vitium, administrationem. Assert hic Auctor ejusmodi rationè porissimùm; si æstimanda esset reipublicæ forma ex administratione, fore, ut nulla inveniretur simplex respublica popularis, nullumque regnum, quod esset pura Monarchia: propterea quod multa instituta Aristocratica reperiuntur in quavis populari republ. multa quoque usurpari solent in omni Monarchia, quando Rex non modò arcana consilia, sed etiam hono-

honores & dignitates cum subjectis communicat. Hic Romanorum Imperatorum multa exempla profert, quos ait Aristocratiam militiam Imperio habuisse, quod bonam partem Imperii Senatui indulserunt. Sed ex-
 cidit docto viro eorum memoria, quæ argumentando objecit Bodino, non semel confundi ab eo potestatem propriam, & precariam, si multa Imperatores Romani permittabant Senatui. Si modò Galliarum, & Hispaniarum Reges permittunt suis Ducibus, quos cum Imperio præfciunt Provinciis aut Regnis: certè proprio nomine ut administrant, nunquam eis permittunt, alioquin à se abdicarent summam potestatem. Quam igitur conferunt in subjectos, ea precaria est, si spectemus subjectos, quibus ea impertitur; sin autem summos ipsos Principes, hæc ipsorum est propria; cui quidem potestati accedere potest, vel ex decreto certaque voluntate principum: vel etiam eorum ob indulgentiam nimiam, & facilitatè; vti tandem quod extorqueatur per vim ab invitis, ut pluribus, aut fortè uni ex primariis ac Ducibus Imperii, plures maximaque partes committantur. Ex his omnibus manifestissimè constat, Bodinum

falli.

falli, formatumque missionem in rebus publicis negari non posse, quod doctissimis viris summisque Philosophis ex omnium seculorum memoria probatum est. Reliquum modò est, expendere celebrem sententiam eruditissimi viri Casparis Contareni, qui temperatam Venetæ reipublicæ formam statuit ex Regno, Aristocratia, & Populæ statu, in quam deinde frequentes pedibus iverunt, quicunque de rebus Venetis sermonem habuerunt. Adversus hanc sententiam Bodini rationes magnam partem in superioribus confutatæ sunt: supersunt aliqua tamen ab eodem objecta; molli, quod ajunt, brachio resellenda. Nam quod probare contendit, & pluribus differit, Veneto Principi Imperii summum jus nullum esse, sed Imperii duntaxat speciem quandam apparentem; huic sententiæ nil officit, immò suffragatur, cum longè aliter ac Bodinus censeret, sit ratio cinandum. Nam si Venetus Princeps summam haberet potestatem, simplex gubernationis forma esset Venetæ reipublicæ. Cum verò statuamus ipsam temperatam, nihil est opus, Regiam potestatem integram persistere. Satis est enim, ut quadantenus insit intra certum modum,

dum, quemadmodum rebus omnibus evenit, quæ inter se miscentur. Non enim re ipsâ, sive *actu*, ut *scholæ* loquuntur, sed vi duntaxat, & *facultate* formæ mixtæ permanent, idque ad temperamentum perfectum, si *quid* aliud, requiritur. Fieri etiam potest, quinimodò id persæpè accidit, ut quodam tempore intendatur unius formæ vis, quæ inter cæteras interim plurimum eminet, principem locum concedat alteri: hæc autem, sed paulatim remittens procedente tempore, ubi suam vicem obierit, elanguescat paulatim, & alia succedat deinceps, & primas obtineat. Quod quidem cernitur in cunctorum animantium genere, sed in hominibus ipsis præcipue, qui pro variis ætatibus, & fortunæ casibus temperamentum corporis, & mores animi commutant: neque tamen propterea mutatio isthæc efficit, ut plures homines dicantur esse pro variis ætatibus. Non igitur quæcunque mutatio intervenit, subito res perit: labefactari penitus debet, antequam intercidat. Bodinus tamen censet, diversam reipublicam effici, quotiescunque aliqua mutatio in eadem contigit. Sed hæc hominis oscitantia est, temerè potius ex ingenio atque sensu proprio, quam

ex ullius Philosophiæ certâ regulâ disputantis, neque ipsi, neque alteri cuiuspiam probare erit integrum, mutationem tam vehementem, & gravem ullam extitisse, quæ omnino everterit statum Venetæ reipublicæ: nobis autem hoc facile ostendere licebit, quicquid in ratione gerendæ reipublicæ immutatum est, pro temporum & rerum circumstantium variis conditionibus, id formam reipublicæ instam nunquam sustulisse, quæ à suis primordiis ad hæc usque tempora una & eadem persistit; tamen si temperamentum illius eam vicissitudinem subiit, quæ cunctis rebus humanis solet esse communis, ut non semper eodem modo se habeant ea, quæ missionem perficiunt; sed quandoque incitentur, quandoque remittantur, modò parentis aut concedentis speciem quandam præbeant, modò eminentis permultum, atque dominantis. Pervulgata sunt ea, quæ scriptores egregii de Romanæ reipublicæ ætatibus prodidère memoriæ: suas etiam habuit ætates Venera reipublica, quas contemplari licet in priscais annalibus, infantiam, pueritiam, adolescentiam, juventutem, & virilem ætatem, in quibus paucorum, multorum, & unius pote-

potestati, nunc plura, nunc pauciora permilla sunt, prout ulius atque reipub. tempora ferebant: idem tamen permansit status reipublice, propterea quod, etsi leviter nonnunquam immutatum, nunquam tamen solutum, atque sublatum est penitus id temperamentum, quod ab ortus sui initio primum est sortita ex illo triplici genere, quod superius diximus: sed operæ pretium fuerit cœtates distinguerè, & singulas ponderibus suis probè examinare, ut obstruatur os malignis, atque improbis. Quod tempus prima continet incunabula Venetæ reipubl. & respondere videtur quodam modo infantia, hoc habet annos LVI. aut paulò plus supra ducentos, qui effluxerunt nimirum ab urbe condita, utque ad optionem & creationem primi Ducis, quæ contigisse traditur anno à Christo nato DCCXVII. sive, ut Bodinus, & alii nonnulli malunt, DCCV. cum à nobis fuerit in notis ad Iannotium satis superque probatum, fabellas plusquam aniles commemora illa esse, quæ de primis Venetæ urbis fundamentis memoriæ sunt prodia, decreto publico à Consulibus Patavinis factis: his consequens est, nullam consularem administrationem principio

incipio extitisse, sed Tribunis initio regimen commissum, qui Magistratus primus in republ. fuit: & qui contra sentire scribunt, ut aliquam, si possent, Venetæ libertati notam inurant, paulò post veritate coacti farentur, temporibus illis nullam omninò inveniri inter Magistratus, qui civitates regerent, consulum mentionem. Bodinus verò existimavit ad hoc usque tempus, quot insulæ habitarentur in æstuariis, tot numero fuisse distinctas reipubl. Veruntamen neque Bodinus ipse, neque quispiam alius ex monumentis historiarum probare unquam poterit, singulis insulis jura propria majestatis, sociorum jure atque imperio, fuisse distincta, hoc est, Tribunalum quemlibet in suâ insulâ de rebus publicis discernendi potestatem habuisse. Nam certò constat, complures insulas extitisse, quæ finitimis attributæ erant, clarioris nominis, quas duodecim omninò fuisse memorant annales, quæ tandem redactæ fuerint ad septem, quot perhibentur certis antistitum sedibus insignitæ. Episcopales autem sedes istæ memorantur Gradus Patriarcharum Aquileiensium vetus domicilium, quò relicta metru Longobardorum prorsus Aquileiâ Paulinus Patriar-

riarcha se recepit cum omni sacrâ suppellectile: qui vero successerunt eidem Probinus, Heliasque, non modò semper eâ in insula commorati sunt, sed etiam petierunt, ac obtinuerunt à summo Pontifice, ut deinceps Ecclesia Gradenfis esset metropolis omnium. Caprula vero ab Ioanne Episcopo Cordiæ occupata sunt: Torcellumque cum proximis insulis ab Episcopo Altinate; Metamaucum, Philistina, & Clodia à Patavino Episcopo: Opitergio quoque capto à Rothari Rege cives quidem de nomine Heraclii Imperatoris oppidum Heracliam; agrestes autem homines Equilium construxerunt, quæ propriis etiam Episcopos singulæ habuerunt: in Olivola tandem insulâ, quæ postea dicta fuit Castellum, novissimus Episcopus conditutus est, qui tandem abolito nomine Patriarchæ Gradenfis, successit in Patriarchæ Venetiarum nomen. Præcipuis igitur iis insulis qui præsidebant, hi nominantur Tribuni majores in Annalibus; qui verò in minoribus insulis jus dicebant, quæ continebantur sinibus & jurisdictione majorum, illi Tribuni minores appellantur. Utrum verò Tribuni tantum majores, aut etiam minores, quotiescunque de re-

bus

bus publicis consultatio fieret, in concilium convenerint Heraclæx indici solitum, neque negare, neque temerè affirmare possum: sed conjectura certissima, & ratio nobis persuadet, non solum tribunis omnibus, uniusque generis, sed etiam Tribunitiis viris, hoc est, Magistratu eo functis, cæteriisque honestioribus civibus aditum ad concilium illud paruisse: immò verò hoc ipsum Andreas Dandulus exprimit videtur iis verbis; *Interea Venetia maritimalis Regio propter bellicas clades populis aucta, in qualibet insula Tribunos annuales constituit, qui incolis iustitiam exhiberent, facta vero Comuni tangentia, ab omnibus comprovinci aliis congregatis determinari consuetum erat.* Comitibus verò solemnibus quinam præsiderent, & quinam jus haberent cogendi concilii, an magister militum, quem pariter legimus ante Duces creatum, an unus, an plures Tribuni, an per cives, an simul, incompertum est nobis, temporum injuriâ. Vetustissima namque civitatis nostræ monumenta nihil aliud, quam *Li Tribuni rendevano rason ciaschedun nella sua isola, nello cose del governo doperavano il consiglio di tutti: ma se la cosa era d'importantia chiamavano l'adunation*

Ec 2

nation

*nation di tutte le isole : id est, Tribuni
singuli in suis insulis jus dicebant, in iis
quæ ad regimen pertinent, communi
concilio utebantur : ut si res esset magni
momenti, insularum concilium convo-
cabant. Quod si tota vivendi ratio à
legibus penderet, quemadmodum sa-
pientissimorum virorum iudicio con-
stitutum est; cum ex epistola Cassio-
dori constat ad Tribunos maritimo-
rum communiter scriptâ, quicumque
incolebant æsuaria eo tempore, illi-
dem prorsus institutis atque legibus
utros, quæ forent pauperibus ac divi-
tibus juxta communes ex æquo, quin
una, eademque republ. tunc fuerit,
dubitare non licet, accedente præter-
tim imperii conjunctione, quam Bod-
nus ipse in methodo Historiarum effi-
cere probat, ut quamvis plures existant
civitates, quod tamen contingantur
eodem imperio, propterea non plures,
sed eandem constituent rempublicam.
Veruntamen ad conflandam rempub-
licam minimè requiritur, ut unus ille
perpetuò præstet ad conventus habendos : satis est enim, ut plures hoc præ-
vices præstent. Sed concedamus Bod-
no, quod scuti nunquam fuit, ita nun-
quam probare poterit, suum fuisse pro-
prium imperium: cujusque insulæ ab
aliis*

aliis diversum: certè una ex iis Rivus-
altus sufficere cumulatè ad rempubl.
unam statuendam: concesserunt enim
cæteræ paulatim omnes in ejusdem
jura procedente tempore; quo fit, ut
meritò prima origo urbis reperatur
non à Grado, Heraclea, Metamauco,
vel Torcello conditâ; sed ab ipsâ Rivo-
alco, quæ ut antiquitate, sic etiam ma-
jestate prælata universis insulis, evasit
domicilium maximi & supremi im-
perii. Vnde Tribuni ductum sit no-
men, nihil ad nos pertinet, quamvis
non me lateat, non deesse, qui à tri-
buto ductum obstinatè contendant, ut
Venetorum libertati notam aliquam
inferant: quasi vero nullum fuerit in
Romanâ republicâ Tribunorum no-
men post exactos Reges; & post orien-
tis atq; occidentis divisum Imperium,
ex pluribus, quæ supersunt, monu-
menti non sit in comperto, Tribunos
appellatos, quibus aliquod munus ob-
eundam non modò publicum, sed pri-
varum triburum esset: Venetos verò
tribunos, & ab Insularum ipsis creatos,
atque adeo institutos, ut singulis in-
sulis jus dicerent; & neminem prorsus
superiorem cognovisse præter Ducem,
& magistrum militum, postquam crea-
ri cepti sunt, adeò clarum & certum

est, ut à nomine in dubium vocari possit. Fuère quidam Veneto nomini cum primis infelli, qui levissimâ conjecturâ, immo nullâ ducti, nescio quem Magistratum commenti sunt, qui nomine vel Imperatoris, vel cuiuspiam Regis stagnis præsideret. Commento huic fidem ex eo facere conantur, quod Tribunis Maritimorum, & non Venetiarum epistolam quandam suam Cassiodorus scripserit, quæ xxiv. est postremi libri variarum. Sed quis non videt, & si hanc epistolam *obiter* percurrat, non advenas, sed indigenas hos tribunos existere, & æquo iure viventes cum cæteris incolis? Permuta hoc indicant, sed hæc ipsa *verba* præcipuè. *Per hospitia quorundam discurritis, qui per patriam navigant: carina vestre fluctus asperos non pavescunt. Luvæ referre, quemadmodum habitationes vestras sitas esse perspeximus. Artis vestre omnis fluctus addita est.* Cur autem scripta fuerit hæc epistola Tribunis Maritimorum & non Venetorum, illud in causâ fuit, quod alibi monuimus, hoc Venetiarum nomen non tantum Cassiodori ætate, sed multis etiam post sæculis toti Venetæ regionis, non autem his æstuariis provinciam extitit. Frustra se torquent

plu

plurimi in his Cassiodori verbis, *Venetie predicabiles quondam plenè nobilibus.* Nam quidam exemerunt vocem illam *quondam*: alii vero fatentur ingenuè, se non facis atlequi, quid sibi velit ejusmodi Cassiodori verbum, aut Nobiles tunc omnes, derelictis insulis, ad sedes quemque suas reverfos fuisse suspicantur; quod tamen alienum est à veritate, propterea quod ex hac ipsâ epistola Cassiodori patet, divites æque, ac pauperes stagna tunc incoluisse. De Venetæ igitur regionis continente accipienda sunt verba illa Cassiodori, quæ diximus, cujus duos modò fines, ad Ortum atque Austrum, aliis duobus omisis, propterea commemorat, quod occuparent illos, qui ad mare confugerant, maritimorum nomine ab ipso nuncupati. Exhausterant autem Barbarorum rapinæ & incendia provinciæ Venetæ: ferè totam nobilitatem, quæ plura detrimenta subit atque mala, quò promptius obtulit se discrimini, atque dimicationi: quapropter tot passim stragibus populorum editis, maximisque urbibus vel solo æquatis, vel direptis hujus provinciæ, quæ prima occurrit Italiæ invadenti Italian nobilitas, redacta fuerunt ad internecionem, quæ causa

Et 4

scri-

scribendi Cassiodoro fuit, Venetias quondam nobilibus plenas extitisse, hoc est, Venetam Provinciam Itagnis adjacentem. Nam Itagna tunc Venetiarum nomine insignita non erant, ex quibus vel inscitia, vel malicia illorum arguitur, qui ad insulas, & Itagna pravè ac perperam trahunt, quæcumque de Venetiis, aut Venetis Cassiodorus, & alii memorant. Canonicarius Venetiarum, ad quem ille scribit, videtur Magistratus aliquis fuisse, qui canonem exigeret, hoc est, vectigal aut tributum. Vox enim Græca, ut regulam sive normam notat, ita etiam postremis imperii temporibus usurpari cepit pro certo ac determinato genere tributi, quod à singulis, *vel* provinciis, vel gentibus persolvendum esset. Sed fugit improbos homines ratio, qui mentiti sunt, in æstuaris Canonicarium ejusmodi commorari solitum. Nam præterquam quod Cassiodori ætati imperitè adscribunt, quod multorum seculorum postea intervallo contigit, homines acutissimi minime videntur perficiendis mandatis Regis, aut Præfecti Prætorio, paludes has opportunam sedem minime fuisse: nisi forte Veronenis vini copiam comparare, & provinciæ agros à Barbaris

vasta.

vastatos inspicere, ne pro iis vectigal ullum exigeretur ab incolis, aliaque ejusmodi Canonicario Venetiarum, jussa epistola 4, & 7. lib. 12. Variarum, licebat melius, ac facilius exequi in paludibus, & Itagnis agenti, quàm in continente. Sicuti etiam ineptissimè, aut potius, ut fucum faciant, malignè ad insulas detorquent, quæ Venetiæ ora maritima, & de iis qui maritimam oram incolerent, scripserunt Historici. Quod autem epistola XVI. Cassiodorus admoner de tributario assè promptè persolvendo, primò quidem scripta est epistola illa tantùm Canonicario, non autem Canonicario Venetiarum, ut alix: atque ita cujusnam sit ille, non satis liquet: deinde in æstuariorum incolas nequaquam transferri potest: siquidem jurisconsulti omnes nullum propè agnoscunt, quod majestatis tam proprium sit, quàm vectigal salis, nullum etiam, quod magis imminuat jura privatorem: quapropter impositorum vectigalium à regibus licet immunitas Romano populo data esset per legem latam à tribuno plebis, Livius tamen censor obtinuit non invito populo, ut salinarium vectigal unum exciperetur, quod Bodinus etiam commendavit memoriæ.

Et 5

Si

Si cui tributo igitur Insulani eo tempore, huic salinario certe obnoxii maxime fuissent, cum præsertim fortunæ tunc eorum cunctæ in salinis consistarent, Cassiodoro teste. Atqui ex eodem Auctore manifestò constat, vestigal tam opportunum, tamque iustum ab Insulanis nullum persolutum fuisse; quâ fieri ergo potuit, ut alia persoluta fuerint, quæ persolvere neque commodum, neque integrum erat? Siquis tamè urgeat, pro fundis in continente possessis eorum dominos, quamvis in itagna demigrassent, contuevissent trituri nomine aliquid exsolvere; hoc ut inficias temerè non iverim, ita profusè autumo nihil officere libertati potuisse, quæ in æstuariis paulatim tunc exsolvesscebant. At enim tribunis mandata Præfectus Prætorio, ut triticum, vinum, oleum, atque id genus alia, quæ Histriæ populi ab eodem imperata fuerunt, ea regione Ravennam suis navigiis evehant. Sed qui rerum humanarum notitia & pericia valer, magnorum Principum cognoscit eum more esse, ut minoribus imperent, quasi pro sua potestate, tamen neque ipsorum, neque ullius imperio subjectis. Plenæ sunt univèrsæ historiæ ejusmodi exemplis, quorum similia ætas habet quoque nostra,

stra. Quid igitur novum foret atque mirum, si regis Gothorum nomine præfectus Prætorio mandasset, aut præcepisset elatius hominibus liberis, sed quorum opes tenues admodum imbecillæque essent? Veruntamen ipsa verba, quæ Cassiodorus usurpat, nihil elarum sapiunt, nihil arrogans. Qui verò imperandi verba illa, *Providete, Estote, Reficite*, trahunt ad Dominatum, vel imperitiam suam produunt, quod nesciant latine; vel certe malignitatem, quod rem certam dissimulent. Quid enim crebrius in omni scriptorum genere, quàm jubendi ejusmodi voces formulæque incurrunt, minoribus æquè ac paribus, majoribusque usitatæ, vel in salute dicenda, vel dum aliud velint? *Vale, Veni, Scribe, Mitte, &c.* Sed urgent, Insulani Histros exæquatos, propterea que subjectorum numero recensitos, quod Cassiodorus initio epistolæ ita scribat; *Sed vos, qui numero sa navigia in ejus consinio possidetis, pari devotionis gratia providete, ut quod Histria parata est tradere, vos studeatis sub celeritate portare.* Cæterum quid sibi velit nomen devotionis, postquam corrupta est integritas latini sermonis, ne bajuli quidem modò ignorant, & agasones; nam *famulos* cujuslibet

144 IN DONAT. IANNOY.
libat *devotissimos* cùm in literis, tum
in sermone quotidiano omnes profi-
tentur, ut in nostrâ Italicâ lingua, quæ
latina est corrupta, nihil aliud signifi-
cet nomen devotionis, quàm studium
illud vehemens in aliquem hominem,
cujuscuque ille sit generis, aut gradus,
quo si res ita ferat, caput deovere pro
salute, vel honore ipsius parati sumus.
Non igitur servitutis, vel obsequii ac
officii potest esse index vox devotionis,
nò modò his nostris temporibus, quod
est exploratum, sed etiam Cassiodori,
qui eà scripsit ætate. Nam quo anno
Eutbaricus Regis Theodorici gener, et
autem fuit à Christo nato D. XTV, con-
sulum inivit, atque inter alia *mune-*
ra amphitheatralia, venationes etiam
diversi generis ferarum in circo edidit.
his de rebus ita ille scripsit in suo *Chro-*
nico; Cuius spectaculis voluptates etiam
exquisite Africæ sub devotione trans-
missæ. Quis autem affirmare aude, his
temporibus Africam Regis Gotha-
rum imperio paruisse? Sed inclinante
Romano Imperio in Occidente non
tantum in formâ publicæ administra-
tionis, sed etiam in tota ratione, tum
victûs, tum cultûs, quam forma quo-
que sermonis diversa consecuta est, ap-
paret, insignem admodum mutatio-

REM

nem factam, ut domini, ac famuli vo-
cabula, atque alia similia, Romanis au-
ribus quondam ingrata, immò intole-
randa, tunc immutata conditione tem-
porum passim audirentur, ut versarentur
in ore cunctorum frequenter, ad
studium propensamque voluntatem,
testandam erga aliquem, quamvis æ-
qualem, aut etiam inferiorem dignita-
te. Quapropter ex eiusmodi formulis
loquendi, quibus etiam hæc nostrâ æ-
tas in præsentia utitur, per Barbaro-
rum convictum in usum inductis, nul-
lum, vel leve argumentum desumi po-
test ad libertatem eorum convellendam,
quos nullius Principis iussis un-
quam obtemperasse, ex antiquitatis
monumentis compertum habemus.
Gothorum rotam gentem rectæ fidei
inveniam, præcipuæque Theodoricum
Regem accepimus fuisse, qui cum in-
fectus esset Ariana labe, Catholicos E-
piscopos insequi ac divexare nunquam
desistit. Odoacer autem Rex Herulo-
rum, qui eundem præcessit, à religione
Christiana fuit omninò alienus, qui
postquam Romani imperii nomine in
Italia deleto, Regnum in eâ forma be-
nè satique confirmasse sibi visus est,
tunc exercere tyrannidem apertam
aggressus in Christianos, præcipuèque
in

in Episcopos grassari cepit. Marcellianus Aquileite Antistes, ut ejus Regis impetum declinaret, primus omnium, qui memoratur, in Gradum se recepit, anno Christi c D LXXXV, ubi (referte juvat ipsa verba Annalium) *illam sedem & puram cum suis tenuit, populum eum tutante*. Idem fecisse tradunt periculi evitandi causa, si quod à Gothis, aut etiam à Græcis immineret, qui proximi successerunt Marcelliano Episcopo, ut Gradum semper se conferrent, Aquileiā relicta, quoad Albuino anno D LXXIX irrumpente in Italiam, Venetiamque regionem primam omnium petente, Paulinus & Clerici plerique omnes Aquileiæ pretiosam *suppellectilem* omnem, & sanctorum reliquias, fugientes in Gradum insulam secum asportarunt, quorum exempla secuti proceres, atque cives permulti Albuino adyctanti cum maximis copiis ferè vacuum incolis reliquerunt urbem, & pagos circumjectos. Primus igitur omnium Paulinus in Grado sedem Aquileiensem certam fixit & locavit, quā deinde duodecimo post anno Pelagius secundus auctoritate decretoque suo firmavit, ac sanxit, ut metropolis esset Venetiæ atque Histriæ Gradenfis Ecclesia: quamobrem qui tunc erat

erat Aquileiensis Antistes Helias, deinceps appellatus est Patriarcha Gradenfis. Veruntamen ad palam luce clarius comprobandum, Venetos qui inhabitarent insulas in æstuario sitas, nullius imperio obnoxios fuisse, præter jam dicta, evidentissimum ac firmissimum occurrit hoc argumentum. Quemadmodum prius obstiterant fuerentibus Gothis, ne Catholicos Episcopos, quos insectabantur, interfectioni traderent, ac de medio tollerent: ita etiam Iustiniani edicto minimè paruisse, Imperatoris maximi atque potentissimi, cum tamen ille mulctaret exilio & pœnis gravissimis, qui cum eo non sentirent, Antistites quoslibet, & ne Vigilio quidem ipsi parceret, Romano Pontifici, quem ut captivum diu Constantinopoli tenuit. Immunes, inquit Baronius, anno D LIII à persecutione illi tantum fuerunt, qui non sub istius Iustiniani debebant imperio; hincque accidit, ut Venetiæ, & ei adjacentium regionum Episcopi, cum essent sub Francorum dominio, contra quintam Synodum cogere concilium Aquileiæ, cujus meminit Beda. Atqui bellum contra Francos à Narsete susceptum, postquam Gothorum vires penitus accendit, initium habuit anno

D LIII,

448 IN DONAT. IANNOY.
D L III, quo ipſo anno Vigilus Ponti-
fex convocato concilio de tribus capi-
tibus concilii Calcedonenſis Juſtiniano
tandem aſſenſus eſt: conſectum verò
& feliciter proſtigatum bellum idem
fuit, à poſtitione Italiae penitus Francis
deturbatis anno inſequenti D L IV, quo
etiam celebratum fuit Aquileſe concilium,
quod quidem aperte non ſolum Imperatoris edicto, ſed etiam concilio
Constantinopoli habito adverſa-
batur: negat tamen Baronius & qui-
dem meritò negat, initio anni D LV, ubi de hac re agit, à communione ca-
tholica Episcopos illos reſceſſiſſe, pro-
pter quod tuebantur ſe *Vigili conſtitu-
turo ſeu decreto, & præterea verban-
tur, nequid auctoritati Chalcedonenſis
œcumenicæ Synodi detraberetur: ſi
tria capita ex illâ condemnarentur.*
Enimvero ſi diſſidium hoc eccleſiaſti-
cum centum ſerè annos duravit, ut
idem notavit, qui poterat Gradenſis
Antistes, princeps eorum partium, ad-
verſus Juſtiniani vim Francorum ope-
defendi, qui nihil amplius in Italiâ im-
perii habuerunt, poſtquam à Narſete
expulſi ſunt, & quidem eodem anno.
Tameſi verò Franci per paucos annos
Venetæ Provinciæ quædam oppida re-
nuerunt, nunquam tamen penetrave-
runt

N O T A E. 449
runt in ipſa æſtuaria, propterea quod
navigiorum copiam non habebant,
neque rei maritimæ ullam operam
dabant. Expulſis verò Francis Nar-
ſes quidem poterat, nihil tamen ag-
greſſus unquam conſtat, licet Juſtiniani
edictum atque imperium urgeret. Pe-
lagius verò Pontifex non ceſſaret ad-
verſus Paulinum Episcopum illum in-
citare, quemadmodum apparet ex iis
litteris, quas Sigonius recitat. Quæ
cauſa Narſeti fuerit hujus ceſſationis,
an religio aliqua, quâ fuerit dereritrus,
ut nonnulli volunt, an voluntas pro-
penſa in ſtagnorum incolas, à quibus
comiter exceptus, adiutusque fuerat,
quando bellum Gotthis facturus in
Italiam venerat, cum neutrum certò
affirmare poſſim; in medio relinquo.
Hoc ſanè apparet certum atque perſpi-
cuum, ſi tunc fuiſſent in Juſtiniani im-
perio ac ditione, quæ ſtagnis contine-
bantur: oppida vel inſulæ, aut nõ auſu-
ras refragari ipſius auctoritati; aut fa-
cile incolas ad parendum potuiſſe re-
digi per eos, qui nomine Imperatoris
ad gubernacula ſederent. Sed liberi
erant, qui tunc incolebant inſulas, qua-
les nunquam non fuerunt, & licet Im-
peratorum ac regum qui ſucceſſerunt,
vel amicitiam, vel etiam fidem per-
ſanctè
E f

sanctè colerent, non tamen Imperium ac Dominationem patiebantur, subje-
ctorum more. Aliud porro est amici-
tia, societas, ac fœdere conjungit aliud
Imperio contineri. Hi enim subjecto-
rum numero censentur, & re verà
sunt: illi verò sunt liberi, sui que juris,
quamvis in amicitia, & fœdere non
raro contingat, ut qui est inferior, in
eo suam fidem obstringat, ut superio-
ris majestatem comiter cõserves, quod
ex Modestino & Cicergone notavit Bo-
dinus ipse cap. 6. suæ methodi Histo-
riarum. Fieri quoq; solet, ut qui viri-
bus multum supereminet, dominatio-
nem sibi arroget in socium, aut vic-
nos, & finitimos, cujus admodum im-
becilles atque exiguæ sunt opes: sed
utrum verbo seu titulo tantum, an re
ipsâ id efficiat, hoc permultum refer-
re, quis non intelligit? Non enim sãlla
offensatione imperii, atque inani titu-
lo, sed vi dominationis oppressa depe-
rit libertas. Esto igitur (quod nequis
quã probare nonnulli student) ut Im-
peratorum & Regum aliquis, qui sunt
rerum in Italia potiti, ejus universæ
dominationem nomine sibi vëdicant,
sicut etiam nonnulli rotius Italiæ Re-
ges à scutoribus vocati sunt, propterea
quod tantilla pars tantummodo pro-

priis

priis legibus viveret, nunquam tamen
ipsa res apparere potuit. Nam singu-
laris Dei benignitas effecit, ut Insula-
nos, & loci naturâ tutos, & dum sua
retinuerunt, à vi prorsus abstinentes,
quinimmo officiis & obsequio princi-
pes maximos prosequentes, domina-
tione atque imperio premere princeps
nullus cogitaret, cum operæ pretium
vix se facturum videret, immò verò
amissurum, si vim intentaret, quic-
quid acciperet à volentibus obsequi
& officii. Ita Gotthorum temporibus
Cassiodoro petenti, ut ad oleum ac-
riticum, ex Histriâ Ravennam con-
vehendum, mitterent navigia, nihil se
difficiles præbuerunt. Bellisariùm verò,
& Narsetem Iustiniani Duces non so-
lùm eximie coluerunt, sed etiam juve-
runt, propter amicitiam vetustam, &
fœdus, quod illis cum Imperatoribus
semper intercessit. Ex his igitur omni-
bus manifestè apparet, Insulanos his
primis annis sub nullius Imperium ac
dominationem subjeptos, non plures
quidem republicas particulares, sed
unius tantum habuisse reipublicæ for-
mam, eamque adeo mistam, ut in mi-
litum magistro, ac in tribunis singulis,
in eorum consilio, ac denique in om-
nium singulorum congregatione

Ff 2

spe-

452 IN DONAT. IANNOY.
speciem quodammodo, at imaginem
præ se ferret simplicium formarum, ex
quibus coalesceret, & unius, & pauco-
rum, & multorum. Reliquum modò
est, ut de pueritiâ quoque nonnulla di-
camus. A creatione primi in Heracleiâ
Ducis, uique ad reipublicæ sedem in
Rivoalto firmatam, circiter centum &
decem anni effluxerunt: hoc verò tem-
pus pueritiâ mihi reipublicæ repræ-
sentare quodammodo videtur, cum
quasi vacillanti gressu, & nutanti pe-
de, modò Ducibus, modò Equitum
magistris clavum tenentibus, sensim
pedetentimque progredieretur, ut ad
eam tandem, quam videmus, ampli-
tudinem & maiestatem perveniret.
Primus itaque Dux creatus non alieno
quidem beneficio, & concessu, ut non-
nulli perversè scribunt, sed eadem ra-
tione & auctoritate, cunctis generibus
communi, quâ omnes propè reipubli-
cæ constitutæ sunt, quâque multis ante
annis liberi homines, ut Barbarorum
injurias effugerent, in æstuariâ hæc au-
spicato congregati, tribunos & mili-
tum magistratos ad bene securèque vi-
vendum sibi præfecerunt: Sicuti vero
asserunt præfati annales, quâ de causâ
Dux ipse creatus; ita quænam ei fuerit
tributa facultas, haud obscure testan-
tur.

NOTAE. 453
tur. Etenim post ea verba; *Dum apud
hanc insularem Venetiam gentium mul-
titudine copiosa in vico quolibet habita-
ret, Tribuni, & omnes Proceres, & ple-
bei cum Patriarcha, & Episcopis, &
cuncto clero in Heracleâ his diebus pari-
ter convenerunt, ut immineratibus da-
mni & periculis obviarent, & suæ pro-
vinciæ decus, & statum profectum in
melius augerent, cum itaque Tribuni
majores insularum de prioritare discer-
pantes sibi ad invicem deferre vellent,
Longobardi absque resistentiâ eorum si-
nes pluries invaserunt. Quâ de re una-
nimiter decreverunt Ducem sibi præ-
esse. Statim Ducis auctoritas sequitur
ex Ducario jure, & lege, quam in nota
xv superius attuli, totidem formæ
verbis expressa; *Qui scilicet, æquo mu-
deramino populum sibi subiectum guber-
naret, jus & potestatem haberet in pu-
blicis causis, concionem advocandi, tri-
bunos etiam & iudices constituendi, qui
in privatis causis jura tribuerent, &c.*
Quo fit, ut Duce non precario, sed
propria vi, atque auctoritate creato,
nihil omnino fuerit de pristina libertate
imminutum; Ducis verò facultate
legibus circumscriptâ, eadem fermè
permanerit mista reipublicæ forma,
quæ ab ipsis incunabilis fuit consti-
tuta.*

454 IN DONAT. IANNOT.
tura. Illud tantum immutatum, quod
Dux cum habitu & incessu majesta-
rem quandam regiam præ se ferret,
unusq; esset, ad quem provocatio con-
cederetur, propius aliquantò, quàm
olim tribuni, ad regale fastigium acce-
dere videretur. At cū in publicis rebus
nihil eidem ultra tributū fuerit, quàm
concionem adlocare, non est, cur non-
nulli ex hoc regium statum inductum,
reique publicæ formam ab omnibus
ad unum conversam judicent, quod su-
perius etiam in eadem nota xv satis
superque à nobis ostensum est; sed duo
præcipuè, quæ iis temporibus accide-
runt, clarius demonstrant, quàm solis
radii, cum sudum est, esse soleant.
Alterum evenit anno à Christo nato
DCCXXV Vrsō III Duce: cum enim
Paulus Italiæ exarchus Heracliam con-
fugiens, Vrsi Ducis opem adversus Lon-
gobardos flagitaret, velletque Dux in-
genio ferox, bellique artibus instructus
illico auxilium ferre, noluit tamen Ve-
neta concio id statuere, quod paulo
post, Gregorio Pontifice maximo ad-
hortante, frequentissimi concilii sus-
fragiū decretum est. Hoc sicuti ex an-
nalibus nostris cuicumq; est in prom-
ptu: ita Sigonius *de Regno Italiæ lib. 3,*
anno 726, etiam memoriæ commen-

davit

davit his verbis, quæ non pigebit re-
ferre. *Paulus Ravenna pulsus, se ad Vre-
netos Heracliam contulit, atque Vrsi
Ducis auxilium imploravit. Hoc ubi
Gregorius sensit, privatorum injuria publi-
cæ causæ posthabendas ratus, statim
litteras ad Vrsum eundem misit, atque
eum, ut Paulum omni ope juvaret, hor-
tatus est. Litteræ adhuc extant in hæc
verba conscriptæ. Gregorius Episcopus
servus servorum Dei, dilectio
filio Vrsō Duci Venetorum. Quia
peccato favente Ravennatum ci-
vitas, quæ militarum caput ec-
clesiarum est, à nefanda gente
Longobardorum capta est, & fi-
lius noster eximius Dominus Ex-
archus, apud Venetias, ut cogno-
vimus, moratur, debeat nobilitas
tua ei adharere, & cum eo nostra
vice pariter decertare, ut ad pri-
stinum statum sanctæ reipublicæ,
imperiali servitio Dominorum si-
liorumque nostrorum, Leonis &
Constantini magnorum Imperato-
rū ipsa revocetur Ravennatum
civitas, amore sanctæ fidei nostræ.*

Letis litteris Veneti Pontificis auctori-
tatem secuti, Paulum summa ope iuvan-
dum creverunt, ac ratione rei geren-
da cum eo composita classem ornarunt,
sermone dissipato, se adversus Saraceno
rogatu Imperatoris contendere statuisse.
His ita constitutus Paulus quasi à Venetiis
repulsus, aliquot contractis copiis Imola
accepsit, & quasi eam urbem premere op-
pugnatione vellet, ibi exercitum quam
maximum potuit, comparavit, ac die
cum Venetis composita, castris inde Ra-
vennam versus motus, urbem à terra
repentè invasit. Priùs vero Veneti,
cum simulat à in Orientem navigatione
evelli è portu essent, nondum orto sùe
in ancoris steterunt, atque eadem prope,
qua Paulus, hora, classe ad litus appul-
sit, navales urbi milites admovebant.
Ad tantum tumultum exciti Hilde-
brandus & Peredeus, omnes qui ferè
arma possent, ad mania properare, ea-
que presentibus animis corporibus, tu-
rari iusserunt. Cum omnes haud aüter,
ac iussu erant, impigè fortiterque fecis-
sent, haud agrè hostes clara in luce sca-
lis appostis mania scandere contenden-
tes sustinuerunt. Dum ad murum pu-
gnatur, Veneti porta, qua ad mare ver-
gebat, effracta urbem intrarunt. Quare
animadversa Duces cum valido arma-

torum

torum globo se objecerunt, ac prælitum
atrocissimum commiserunt: quod cum
per aliquod horarum spatium fortiter
sustinuissent, tandem si perveniente
cum terrestribus copiis Paulo circum-
venti acie exceperunt. Peredeus fugiens
in Pineto occisus; Hildebrandus virum
in manus Venetorum pervenit. Recepta
urbe Paulus sedem & præfecturam suam
inivit. Veneti opera egregiè navata do-
mum redierunt. Ex his præter Vene-
torum vires atque virtutem, apertum
& manifestum est non modò, quod
diximus, Venetos ipsos, non Vrsum
Ducem de Paulo summâ ope iuvando
decretum fecisse: verumetiam id, non
uti Imperatori subiectos, quod perverfi
& malevoli homines pugnare audent,
Exarchi iussu; sed uti liberos sui que ju-
ris Christi fidelis, Pontificis maximi
suasus, & amore sanctæ fidei nostræ: im-
modò cum voces in vulgus spargerent,
se contra Saracenos navigationem di-
rigere, id non iussu, sed rogatu Impera-
toris dixisse. Quam modò vellem præ-
fractam frontè, & os impudentissimū
eorum inspicere, qui Venetam rem pub.
eo temporis subiectam prædicare ausi
sunt. Alterum verò, quod evenisse su-
perius diximus; paucis post annis con-
tigit: cū scilicet Vetus, ipse Dux, ingenti

Ff 5 vir-

virtute, iustâque gloriâ plenus, atque
 elatiori animo, quàm moderato rei-
 publicæ Duci conveniret, Heracleæque
 patriæ plus æquo addictus, inconsulto,
 immò invito populo bellum adversus
 Equilianos produceret, & millicum
 delectum haberet. Id enim cum legi-
 bus adversari, plurimumque libertati
 officere, aut injuria visum esset, à fu-
 renti populo interemptus est, quod in
 annalibus memoriæ proditum his ver-
 bis: *Ma volendo il Dose col suo Consi-
 glio perseverare nella detta guerra con-
 tra la volonta del Popolo essendo in
 piazza a soldar gente, il popolo si mosse
 con furia, e l'amarò: onde li tribuni
 per fuggire tal furia andorno à Mala-
 mocco; id est, Cum Dux cum suo con-
 cilio bellum invito populo producere vel-
 let, essetque in platea milites conscii-
 pturus, populus impetu factò in eum ir-
 ruit, atque interfecit; quo factum est,
 ut Tribuni ad impetum fugiendum de-
 tamaucum se reciperent.* Hinc præter
 libertatis studium Venetorum animis
 innatum, cuius causâ fortissimum Du-
 cem, & rebus gestis clarissimum occi-
 sione occiderunt, illud etiam animad-
 versione dignum, Tribunos à primis
 Ducibus in concilium adhiberi solitos
 Ducisque concilium appellari; nullam

tanta

tamen iis tributam facultatem belli in-
 ferendi, aut faciendi fœderis aut pacis
 constituendæ, sed concioni reserva-
 tam. Ducis vero patratâ cæde, cum
 perpetuus reipublicæ præses majores
 sibi spiritus sumere videretur, quàm
 par esset, rei que publicæ conduceret,
 annum Magistratum creare libuit,
 qui præsideret, magistrumque mili-
 tum appellari: quod sicuti Insulano-
 rum auctoritatem ostendit, præscien-
 di sibi pro arbitrio, quemcunque Ma-
 gistratum vellent; ita reipublicæ for-
 mam ex tribus illi simplicibus tempe-
 ratam nihil immutavit. Id enim ma-
 gistro militum permissum, quod
 Duci concessum fuerat. Nec tamen
 diu annua potestas præfuit, quatuor
 post annis ad Ducem iterum crean-
 dum ventum est, cumque Duces ite-
 rum nimium sibi arrogarent, dimi-
 nuta eorum facultas à concione, duo-
 que Tribuni ad causas administrandas
 adjuncti: nonnullique Ducibus con-
 cessum à populo, ut filios aut fratres
 sibi socios atque collegas adjungerent.
 Nihil tamen magni ponderis atque
 momenti sine concionis decreto à Du-
 cibus atque à tribunis statutum est:
 immò verò cum Carolo Magno, ad-
 versus Desiderium Longobardorum
 Regem

Regem pro Romana Ecclesia bellum
 gurenti, auxilium ferre vellet, rem in
 Tribunorum concilio diu multumque
 agitatum, ad populi concionem deni-
 que relatum, & constitutam fuisse, An-
 nales testantur : cumque Olivolensis
 Episcopi creandi jus, pro rebus pre-
 clarè gestis, à Romano Pontifice paulo
 post impetrasset, *Veneti, Clero ac Pe-
 pulo ad concilium convocato, Obelerium
 crearunt, qui à Duce, pro suo Ducali
 jure, investitus, à Patriarcha consecra-
 tionem accepit.* Carolus verò cum Ni-
 cephoro Orientali Imperatore factus
 percutiens, Venetorum libertatem
 nullà ex parte imminutã voluit, quod
 Sigonius ipse testatur reliquit *de Re-
 gno Italia* lib. iv. anno 401. quem ob
 id sæpius auctorem laudo, quod ab his
 etiam, qui sunt Veneto nomini pluri-
 mum intensi, plurimum ei tribui, nec
 immeritò animadverti. Nicephorus,
 inquit, *Imperio invito, rebus pariter con-
 ducere suis arbitratus, pacem cum Ca-
 rolo habere, legatos ad Carolum, ad du-
 lum amnem castra habentem, de spo-
 riendo fadere misit.* Eos Carolus un-
 benigne solum excepit, sed etiam fadu-
 isto cum litteris domum remisit : in u-
 fadere illud nominatim expressum, in
Veneti inter utrumq; imperium possi-
 libe

*liberi atque immunes, & ab utroque
 securi viverent, & sine molestia res suas
 in regno Italico possiderent.* Quod
 certè deberet malignis ac improbis
 impurum & ferreum os penitus ob-
 struere, dum Imperatoribus hæc sub-
 jectam Venetam rempublicam fuisse
 contendunt. At Veneti post bellum
 Gallicum, de quo in nota xii satis di-
 ctum est, Imperii sedem Rivum-altum
 transtulerunt, Angelo Patriciaco Du-
 ce; hujus donationem Ioanni cuidam
 abbati sancti servuli factam vidimus,
 in quã Venetorum procerum, & po-
 puli nomen, præter Ducem, & filium
 collegam disertè leguntur; nihil enim
 magni momenti sine populi, seu con-
 cionis assensu fieri, notissimum est lip-
 pis, ut ajunt, atque tonsoribus. Quod
 si ut Bodinus ipse lib. 1. cap. 8. docet,
*in eo Principi majestas elucet, cum po-
 puli tribus & ordines humili habitu ad
 Principem rogationes ferunt, nec ullam
 imperandi, prohibendive, nec suffragio-
 rum potestatem habent; sed Princeps
 arbitrio suo, ac voluntate omnia mode-
 ratatur, & quaecunque decrevit, & jussit,
 ea legum vim habent;* non video, cur
 ipse lib. 6. cap. 4. *Venetorum Ducis
 principatum ante Sebastianum Zia-
 nun puram monarchiam vocaverit;*
 cum

cum Venetus populus suffragiorum potestatem semper habuerit, atque imperandi, & prohibendi facultatem, Ducesq; concionem convocare, & ad eam referre deberent; tantumque abfuit, ut omnia suo arbitrio & voluntate moderarentur, ut nihil serè sine suo concilio, nihil magni ponderis sine concione statuerint: leges vero nunquam nisi à concione sancitæ fuerint: quod sicuti hujus in reipub. pueritia, sic deinceps in adolescentia obtigisse demonstrandum est. Adolescentiam verò appellamus intervallum illud cccclxii annorum, quod inter Angelum Particiacum Ducem, & Sebastianum Zianum interjectum est; quo tempore aliquantò major auctoritas Ducibus tributa, nunquam tamen ejusmodi, ut regiam planè potestatem sibi arrogarent: immò verò si aliquando quicquam sibi assumerent, quod publicæ libertati obesse videretur, & in suspensionem inciderent appetendi regni, aut oculis capti, aut in sacra cenobia detrusi, aut vitâ privata affectatæ tyrannidis pœnas luere cogebantur. Equidè satis mirari non possum quid iis in mentem venerit, qui scriplerunt Duces Venetos ante Sebastianum Zianum regalem auctoritatem habuisse.

Leges

Leges enim his temporibus non à Duce tantum, sed à proceribus atque populo constituebantur, quarum unam aut alteram exempli causâ referre non pigebit, in quibus etiam prisca Venetorum pietas luceat. Anno à Christo nato dcccclxiv. cum mercatores Veneti, ut verbis utar annalium, *lucri cupidî à piratis mancipia compararent, & transferentes de eis commercium facerent, huic manifesto facinori Duces obviam euntes, unâ cum Clero & populo Venetiarum piè decreverunt, ne quis de mancipiis commercium faciat, imponentes graves pœnas.* Anno vero xliii Petri Candiani Ducis, qui cmlxi creatus est, *Dux ipse cum Vitale Patriarcha filio suo Marino Episcopo Olivienfi, & ceteris Episcopis, Clero, & populo Venetiæ, zelo fidei Catholice, cupientes etiam Imperatoribus Constantinopolitanis gratum facere, qui ad recuperandam terram sanctam operam dare proposuerant, piè statuerunt, ne quis subditus, vel fidelis Venetiæ audeat, vel presumat mittere, vel differre ad terras seu loca Saracenorum arma, ferrum, lignamina, vel alia, cum quibus possint impugnare Christianos, vel ab eis se defendere, sub pœna centum librarum auri, Duci vel successoribus applicanda;*

464 IN DONAT. IANNOY.
canda; & si contra facientes non ha-
berent, unde siluerent, capitalem scire
debeant sententiam. Quæ verò ad bel-
lum spectabant, si celeritate opus esset,
& res dilate perniciosè afferre videre-
tur, à Duce tantùm atque Tribunis,
quos Ducis concilium appellant, con-
sultuebantur: si de bello inferendo, de
pace conficiendâ, aut de feriendo fa-
dere decernendum esset, Dux re cum
Tribunis diligenter excusâ, ad con-
cionem referebat, quæ pro animi ar-
bitrio suffragia ferebat, & quæcun-
que vellet, statuebat. Quo factum est, ut
cum Narentari, Petro Tradonico Du-
ce, Venetorum sinibus ignem & de-
populationem inferrent, Dux, ut re-
ferunt Annales, cum suo concilio multas
naves instruere & armare decrevit,
quibus Ioannes filius præfectus fuit, &
victoriam habuit: cum vero Coma-
clenses à Venetis defecissent, anno à
Christo nato emxxxiii. Dux cum suo
concilio magnam cymbarum classem ar-
maruit, Comaclum citò recepit, ibique
arcem ædificandam curavit. At Otho-
ne Vrscolo Principe, cum Veneti Pop-
poni Patriarchæ Aquileiensi, ob cla-
dem contra fidem Grado illatam, ve-
hementer infens, urbem eandem re-
petere decrevissent, Dux, & Patriarcha

60

NOTAE. 465
eò cum exercitu, ut tradit Sig. lib. 8. de
regno Italiæ, non suscipi concilio, sed
populo ipso iubente profecti urbem in-va-
serunt, eamque primo adventu, dederunt
Michaëli custodiibus, receperunt. Vitali verò
Michaëli Duce cum classis maxima
adornanda, eique Imperator præfi-
ciendus esset, congregata concione, ut
scriptum est in Annalibus, in capella
sancti Marci Henricum Contarenum
Episcopum, & Ioannem Michaëlem Ds-
cis genitum, in duces exercitus elegerunt,
& cc fratre navigiorum parato solo, à
portu secedentes in Dalmatia fines pro-
fessè sunt. Eadem ratione cum Do-
minicus Michaël reipubl. clavum te-
neret, ad papam Calixtum, & Ducem
Venetie Antiochenus, & Hierosolymi-
tanus Patriarcha, & Balduinus II. Rex
Hierusalem legatos miserunt petentes,
ut sicut necessitas exigebat, eis provide-
rent, & auxilia necessaria ferrent: Cal-
ixtus etiam per suos nuntios Ducem ad
hoc inducit, fideique vexillum illi tra-
didit. Dux igitur Christianis compa-
rtiens, concione collecta in capella beati
Marci de subsidio exhibendo Venetos ex-
hortatus est, populi ergo collaudatione
crucem assumunt, & ccc circiter ga-
leas, & naves bellicas, & onerarias
parare decernit; tantum verò aberant
Gg Duces

Duces à Monarchia, quam Bodinus & alii nonnulli obiciunt, ut non solum in condendis legibus, paceque, & bello statuendo: sed in iis etiam, quæ ad agros publicos, vectigalia & rariuum pertinerent, cuncta ad concionis arbitrium agerentur. Etenim cum Petro Tribuno Duce, Clodix civitati onera imponerentur, ea sanè non Dux unus pro jure suo, sed ipse cum suo concilio, & omnes totius Venetia majores, & minores constituerunt, qui præter Ducem, & Iudices & tabulis publicis subscripserunt. Otho vero Orfeolus Dux anno à Christo nato mix cum novæ Civitati ex pacto & convento, eadem ferè onera subeunda decernerentur, non ipse imponere ausus fuit, sed unà cum suis iudicibus concilio, & populo Venetia; tabulis vero ad & subscripti sunt. At cum Ioannes Mauroceus Monachus insula, quæ D. Georgii appellatur, donatus fuit, Tribuno Memo Principe, id his ipsis verbis litteris consignatum est. In nomine Dei Salvatoris nostri Iesu Christi, anno ab incarnatione ejusdem Redemptoris 982. mensis Decembru vigesimo, inductione undecima Rivo-alti. Quia tu Ioannes, Mauroceno Monachus, Religioni Christi traditus, locum

tibi

tibi aptum, & cæteris seculoribus Christi, diu considerans petiisti, tibi & posteris Christo serviturus monachus dari: hoc est Ecclesiam S. Georgii Martyris quæ semper fuit capella Beati Marci, titulus, & jus nostri Palatii. Ideo nos Tribunus, Dei gratia Venetia Dux, motus tui precibus, hortantibus & consentientibus nobis D. Vitale egregio Patriarcha, simul cum Episcopis nostris, & cum primatibus seu majoribus, & populo Venetia, quorum manus optimorum, ob firmitatis indicia, subtus adscripta sunt, assensum petitioni tuæ cum successibus nostris damus, eandem Ecclesiam perpetualiter fieri Monasterium, ad laudem omnipotentis Dei, & nostra Patria iustitiam, ita ut tu omnibus diebus vitæ tuæ monastico more vivas, ceteram Christo servituram, juxta discretionem à Deo tibi traditam, ibi potestati tuæ ordinare debeas, sine nostra, vel successorum nostrorum, aut cujuslibet hominis contrarietate, cum toto edificio, libris, thesauro, & vinea tibi junctâ, & paludibus, rebusque mobilibus ad eam pertinentibus; quia aquam est, Christo famulari desiderantibus, libera in oranibus illi servituri tributur facultas. Quicquid autem tu ibi deideris de tuis facultatibus, aut si tu eam melio-

vacaveris, nullus in vita, vel post transfirum tuum, inde aliquid requirere praesumat: sed in domino ejusdem Ecclesiae, quam deinceps monasterium perpetuo-liter manendi ordinamus, semper maneat ad succedentium fratrum subsidi-um: verum ob minus, molestias, aut contrarietates à nobis, aut successoribus nostris sibi inferendus praesatum mona-sterium relinquere non debes; sed cum possidere, tenere, meliorare, & ad cul-ram divinum providere, juxta regulam Beati Benedicti, debeas sine nostra, aut successorum nostrorum, vel aliorum ho-minum contrarietate, ut dictum est, "Post tuum verò transfirum potestatem inde damus cum successoribus nostris Abbatibus, qui ibi per tempora fuerit, & ceteris fratribus, ut eorum sit monastirium per successionem, & consuetudinem, seu regulam ceterorum monaste-riorum Dei. Verum quia Ecclesia suerat pertinent ad dominium Basilicae sancti Marci, quae est capella nostri Palatii, & libera à servitute sanctae Mariae Ec-clesiae, volumus, ut in eadem libertate semper consistat, &c. Huic verò di-plomati Dux ipse cum Episcopis, & aliis ad cxxx subscripti sunt. Vitalis Michael quaedam reipubl. vestigalia ad annos xi vendidit; supersunt litte-

rarum

rarum monumenta in haec verba con-
scripta, ex quibus, quanta fuerit Ducis
auctoritas, facile constabit: in nomine
Dei, & Salvatoris nostri Iesu Christi,
anno Domini millesimo centesimo sexa-
gesimo quarto, mensis Junii, indictione
xii Rivo-alti. Si propria utilitati quic-
quid amare videmur, quae ad commu-
nem spectant utilitatem, propensiori stu-
dio, vehementiori diligentia pertractare
atque gubernare debemus. Quapropter
nos quidem Vitalis Michael, Dei gratia,
Venetiae, Dalmatiae, atque Croatiae Dux,
cum iudicibus, & sapientibus, atque
populi Venetiarum collaudatione & con-
firmatione, cum nostris successoribus
concedimus, atque damus vobis quidem
Sebastiano Ziano partes duas totius
mercatis Rivo alti, & Aurio Mastro-
petro similiter partes duas, Annano
Quirino partem unam, Gratoni Dau-
dulo unam, Tribuno Davozzi unam,
Petro Memo unam, Joanni Vairgo unam,
Marco Grimano unam, Angelo de Bo-
naldo unam, item Aurio Aureo, &
Leoni Faletro, & Petro Acotantio unam,
de qua parte medietas est Aurii Aurei,
& alia medietas est inter Leonem Fale-
tro, & Petrum Acotantum. Hinc
igitur mercatum Rivo-alti, & omnes
reditus nostri communis, quae in Rivo-

GG 3 alto

alto sunt, vobis concedimus, &c. ab istis
 calendis Maij, usque ad undecim annos
 completos. Hac ideo vobis duximus, quia
 de vestro proprio habere nostro communi
 in maxima necessitate constituto sub-
 venistis, videlicet marcas argenti mille
 centum quinquaginta inter vos omni
 perfolvistis, &c. Subscripserunt verò Dux,
 tres iudices, & alii cix. Quis verò re-
 gium statum his Ducibus tribuere po-
 test, qui cuncta cum Iudicibus, & sa-
 pientibus, & quod caput est, cum ipsius
 Populi collaudatione & confirmatione
 faciebant? Neque verò nomen Ducis
 cæteris præpositū Monarchiæ signum,
 immò verò quod minime solum, sed
 concilio, sapientibus, & populo præ-
 positum fuerit, ejus quas diximus mi-
 sionis, certissimum indicium esse de-
 bet. Quid? quod Vitalis Faletrus Dux,
 licet proprio expendio, ut annales lo-
 quuntur, & pretio edificasset à funda-
 mentis castrum Laureti, cum id non
 nullis incolendum concederet, non
 tamen sine concilio, populique aucto-
 ritate id ausus est efficere. Superest mo-
 numentum hoc, in quo disertè; Vita-
 lis Faletrus, Dei gratia Dux, una cum
 Petro Baduario venerabili nostro Pa-
 triarcha Gradeni, & cunctis nostris
 Episcopis, & iudicibus nec non cum
 nobi-

nobilibus principalibus nostris, & populo
 Venetiarum damus castrum ad perpe-
 tuum retinendum, &c. atque onera
 imponit. Subscripsit verò Dux, Iudice-
 ces, & alii lvi. Neque solum in hujus-
 modi rebus concilii aut concionis au-
 thoritate & decreto opus erat, sed cum
 legati reipubl. nomine creandi essent,
 Dux cum Patriarcha, Episcopis, Clero,
 & Populo Venetiarum eos eligebat: hi
 namq; omaes Ioannem Contrarenum,
 & Ioannem Dentem Diaconum dele-
 gerunt ad Ioannem Papam, & Ortho-
 nem Imperatorem in Synodo Roma
 congregata, ubi visis & discussis privi-
 legiis Gradeni Ecclesie definitione Sy-
 nodi terminatum est, dictam Ecclesiam
 esse Patriarchalem, & Metropolim to-
 rium Venetiæ; quod fuit Petro Can-
 diano Duce. Quod autem magis mi-
 reris, in rebus etiam parvi ponderis
 nihil Duces sine concilio statuebant,
 quod apparet ex iis, quæ de supplica-
 tione Deiparæ Virgini decreta, anno
 à Christo nato M c xlii. cum Petrus
 Polanus reipublicæ præfideret, littera-
 rum monumentis commendata sunt,
 ut in tabulario Patriarchali videre est:
 In nomine Domini, & Salvatoris nostri
 Iesu Christi, anno millesimo centesimo
 quadragesimo secundo, mensis Februarii,

inditione sextæ Ri'vo-alti, si ea que antiquitus, præsertim pro nostris Patria honore & utilitate, à Prædecessoribus nostris provisâ, ac diligenti consideratione statuta sunt, in sua dispositione conservanda, & mandata continentur, inter cætera, que inde proveniant, honor patriæ conservatur, & augetur, dissidium omne vitatur, ac nobis ipsis non modica quiete confertur, siquidem, &c. Cumque nos Petrus Polanus, Dei gratia, Venetiarum, Dalmatiae, utque Croatiae Dux, & Ioannes Polanus, eadem gratia, Castellanus Episcopus, huiusmodi dissidium respicerent, ut deinceps amplius fieret, operam dedimus. Congregatis igitur nobis in nostro Palatio una cum nostris iudicibus, & ipsis viris sapientibus, qui præerant concilio, qui hoc in tempore pro honore, & utilitate, seu & salvatione nostræ Patriæ habebatur, quorum concilio Venetia populus obedire sacramento est astrictus; ipsique honorem, & profectum, ac salvationem, & quietem nostræ patriæ diligenter considerantes unanimiter dixerunt, & collaudaverunt, & nos prænominatus Petrus Polanus, Dei gratia, Venetiarum Dux; & Ioannes Polanus eadem gratia Castellanus Episcopus, confirmavimus Clero, & populo Venetiarum collaudan-

tibus

tibus quod &c. Monumentum hoc, si quicquam aliud, mistam reipublicæ formam non solum præ se ferre, sed etiam clamitare videtur; in eo namque Dux, qui regis personam quodam modo sustinet, se pro jure suo *concilium* coëgisse testatur: concilium vero ex iudicibus, & viris sapientibus constare, quorum concilio Venetia populus obedire sacramento erat astrictus, quid aliud repræsentat, quàm Aristocratice formam? Quod autem à concilio de liberatum fuit, id totius populi firmiter esse consensu, nonne popularem statum demonstrat? Hoc verò, nisi quid me fallit, quam longissime à purâ Monarchiâ disjunctum est. Vnum omittere non possum, quod in annalibus animadverti, antiquos Duces ne in matrimonium quidem peregrinam ducere ausos, sine populi assensu. Cum enim annales Othonis Vrsoli Ducis nuptias referunt, hoc utuntur loquendi genere: *Hic Dux cum populi voluntate Græcam uxorem duxit, filiam Getta Ungarorum Ducis, & sororem Stephani regis, qui pro sancto habitus est.* Eant modo Veneti nominis hostes, & Regiâ prorsus potestate præditos prædicent eos, qui ne uxorem quidem ex animi sententiâ alienigenam ducere possent.

Ius tamen dicebant Duces ipsi, iudices pro arbitrio eligebant, à quibus provocare ad Duces cuicumque integrum erat; uno verbo, totam reipubl. partem, quæ ad judicia spectant, soli temporibus illis tractabant. Sed cum omnia reipubl. prosperè processissent, multis civitatibus in ejus ditionem & potestatem redactis, imperii finibus propagatis, ipsæque civitate mirum quantum auctà & amplificatà, multos creare Magistratus necesse fuit, de quibus in notis ad Contarenum & lanotium facis dictum est. Non defuit, qui Venetorum Duces ante Sebastianum Zianum non modò regali auctoritate præditos, quod hucusque refellimus, sed etiam Imperatoribus subiectos prædicent eo nomine, quod ab iis multa, ut vocant, privilegia obtinuerint. Sicut enim in fœdere à Carolo Magno cum Leone Imperatore innovato, *de libertate, immunitate, & quiete Venetorum* cautum fuit, anno à Christo nato DCCCXII ut refert Sigon. lib. 4. de Regn. Ital. ita non modò Carolus Crassus fœdus, ut Sigonii verbis utar, *inter Venetos atque Italicos sui subiectos in quinquennium renovavit*, anno DCCC LXXI. & Vido Imp. post decennium Petro Venetiarum Ducis atque

atque Hugo Rex Vefo, anno c m xxxvii vetus privilegium *de iurâ; iustaque rerum suarum in reyno Italico possessione firmarunt*; sed etiam Berengarius I, anno c m l, & Henricus IV, quem Germani scriptores v appellant, anno m c xi, & Lotharius III, m c xxxvi fœdus inter Venetos & Italicos redintegrarunt, ac fines posuerunt; quod etiam Henricus III fecerat, *qui in Marchiam cum venisset, Turvisi fœdus cum Vitali Faletro Duce Venetorum renovavit, & filiam ejus è sacro fonte suscepit, & cum corpus sancti Marci, nova condita eade inventum, variis miraculis vicinorum in se oculos convertisset, & ipse Venetias adit, atque urbem lustravit, & reipublicæ descriptionem lassavit, & monasteriis privilegia multa indulxit.* Ego verò ex his ipsis privilegiis nihil pro regio statu, nihil ad veteris pristinam libertatem concludi posse existimo. Nam quod isti afferunt, Venetorum Ducibus, non reipublicæ aut communitati inscripta privilegia, id nullo negotio refellit prisca reipublicæ cõsuetudo, quam ad hanc ipsam diem constantissimè retinuit, omnia tractandi, atque adeo scribendi Ducis nomine. Cæterum quis non videt, ex primo fœdere Caroli Magni cum Nicephoro

cephoro non datam, sed firmatam Venetorum libertatem, ut ab utroque Imperatore securi viverent? Quis non intelligit id præcipue cautum, ut sine molestia res suas, fundos scilicet, in Patavino, & cæteris Italici regni partibus possiderent? Nonne testantur id ipsa verba? Cum vero Carolus Crassus fœdus icissè dicitur inter Venetos & Italicos sibi subjectos, nonne Venetos ab iis, qui subjecti sunt distinguit, ac que minime subjectos ostendit? Quidrandem alii sibi volunt, qui de iurè iustâque rerum suarum in Italico regni possessione privilegium confirmant, quam idem tribuere, quod Carolus Magnus, ut scilicet fundos sine molestia in continente possiderent? Multa possem privilegiorum fragmenta in medium proferre, ex annalibus nostris collecta; sed cum omnia ferè eadem tribuant, satis erit Henrici IV, qui à Germanis V dicitur, privilegium, quod integrè ad manus meas pervenit, transcribere, ut nemini liceat imposterum tam absurda & inepta objicere, quàm ea sunt, quæ nequissimi homines fingunt, & somniant.

In nomine sanctæ, & individue Trinitatis. Henricus, Divina favente Clementia, Quintus, Romanorum Imperator

*101 Augustus. Quoniam stabilem Christianorum Principum charitatem operari plurima bona, ad multorum utilitatem, evidenter novimus, & virorum sapientes, & disertos Rectores regnorum suorum, nos habere semper & amicos curavimus. Ordeiphum Falerum Deidoni Christianum, & clarè Ducem Veneticorù, quem luce sapientia, & rotius honestatis ubertate predicabiliter polle-
re, manifestum est, habere notum & amicum ad decus Imperii nostri stabilitate perpetua decrevimus, ad cuius rei perpetuam confirmationem hoc, quod ipse Dux vir sapiens & honestus, fieri exsudibiliter postulavit à nobis, consilio nostrorum Principum digna postulatio-
ne impetravit. Hac igitur ratione tantæ dilectionis unti, nostram utrinque caritatem rationabiliter observavimus, & in multis magnique negotiis, publicis ac privatis, ejus sinceram dilectionem, & præclaram sapientiam imperio nostro, & nobis, nostrisque fidelibus utilem existere probavimus, & quia ipsius rei evidentia, & sapientum judicio sapiens ac discretus ipse Dux Venetici Regni rector existit, & egregia voluntas, & pura dilectionis exhibitio, quam semper erga nos habuit, & nostrum imperium, cum nobis in omnibus commendabilem exhibuit,*

buit, dignus ejus, & honestus interven-
tus apud nostram Imperatoriam Maje-
statem, locum charissimi amici & viri
sapientissimi venerabiliter obtinuit. Igi-
tur obfinceram, & venerabilem ejus di-
lectionem verae charitatis vinculi ascri-
psit, quicquid ipse Dux, & Venetici
Ducatus Ecclesia, & Populus, retro per
triginta annos, imperii nostri potestate,
secundum quod in praecepto nostri patris,
& nostrorum praedecessorum, Regum,
& Imperatorum continetur, & pacto
Orthonis Imperatoris legitur, jure, &
legaliter habuit, & tenuit, per hanc no-
stram Imperialem paginam renovamus,
atque confirmamus. Hujus autem rei
internuntii inter nos & praedictum Du-
cem nostrum charissimum amicum, omni
nobiles exstiterunt, Vitalu Faletus eju-
s consobrinus, & Lorenceus, & Stephanus do-
lectus ejusdem Ducis Capellanus & Can-
cellarius, atq; Vrso Justinianus vir illu-
stris, non quod istorum gratia vel cuius-
libet alterius hoc faceremus, sed solum-
modo dulci charitate Ducis charissimi
nostri, cui indissolubiter uniti sumus,
prout dictum est. Hoc egimus ita qui-
dem ut pars parti nil malignum, aut in-
justum, sed semper quod rectum est, in
omnibus rationibus rebusque facere pra-
sumat: & si, quod absit, aliqua malitia

vel

vel lesio inter partes commissu fuit, per
hujus sedem decreta legatur, ac facta
satisfactio à rebelli & transgressoria
parte ad pactum observandum, haec se-
ries faderis inviolabiliter semper ma-
neat, per cuncta annorum curricula, re-
mota contradictione vel impugnatione
tam nostra, quam nostrorum succe-
ssorum omnium; quia injustum videtur,
ut aliquis vel suis, vel alii aequi san-
ctionibus oppugnare nitatur, & ut ma-
xime ac specialiter noventur vicini po-
puli, tam ex nostro Imperio, quam ex
praedicto Ducatu Venetiae, à quibus o-
mnimodo hanc pactiois institutionem
observandam esse decrevimus. Hi sunt
ex nostro scilicet jure, Papienses, Medio-
lanenses, Cremonenses, Lucenses, Pisani,
Comenses, Placentini, Ferrarienses,
Ravennates, Comaclenses, Florentini, A-
riminenses, Pisaurienses, Censinatienses,
Tanenses, Senogalientes, Anconenses, Hu-
manenses, Fermenses, Eporienses, Ver-
onenses, Montescenses, Gaultenses, Vin-
centenses, Paduenses, Tarvisienses, Ce-
netenses, Foro-Julienenses, Histrienses, &
cuncti de nostro Italico regno, sive qui
modo sunt, sive qui posterum futuri
sunt. Ex praedicto vero Ducatu Venetiae
sunt Rivaaltus, & Metamaucenses,
Cluienses, Palesthinenses, Caputargo-
lenses.

lenses, Brimellenses, Laurerenses, Ba-
brenses, Marianenses, Maioribenses,
Tirellenses, Amianenses, Burianen-
ses, Constantienses, Aquilenses, Capu-
lenes, Crotacenses, Finenses, Graden-
ses, & cuncta generalitas populi Venetia,
sive qui modo sunt, sive qui futuri
sunt. Confirmamus itaque Veneticorum
sine a nemine nostrorum inquietari, in-
vadi, vel minorari debere; sed liberi, &
absque ullo impulsu, quo retro ab annis
possidere triginta, ainceps possideant.
Proprietates vero, & pradia, que ha-
bere videntur tam ipse Dux, quam suus
Patriarcha, nec non & Episcopi, Abba-
tes, & Ecclesia sancta Dei, & reliqua
populus Venetia sibi subiectus, infra po-
testatem imperii nostri, sive in campis,
sive in domibus, pratis, sylvis, vineis, pe-
ludibus, saltibus, sationibus, piscationi-
bus, & ceteris possessionibus, quiete possi-
deant, absque cuiusquam insultu me-
chinatione, aut lesione, sive similitu-
guapiam tergiversatione: ita ut non
contrarietatem eis facere presumat, nec
etiam venationem, aut populationem,
sine eorum licentia exerceat, neque vi-
lentiam ibi residentibus inferat. Neque
aliquam navim ipsorum Veneticorum
aliqua nostri imperii parte periculis
rem pradari, seu hominibus naufragis

patitis.

patientibus aliquam controversiam in-
ferre presumat; quod si qui fecerint,
componant centum libras auri purissimi
illi, quibus injuriam facere presumpse-
rint, & res ejus dominio possidentium
mancipentur, & quiete liceat possessori-
bus illas tenere ac frui: quod si excursum
inter partes factus fuerit, persona ipsa,
que in capite fuerit ad eandem mali-
tiam faciendam, infra sexaginta dies
tradatur, & omnia, que fuerint ablata,
in duplum restituantur. Quod si ipsum
duplum compositum non fuerit, vel si
ipsa persona tradita non fuerit infra dies
sexaginta, ut dictum est, tunc per unam-
quamque personam, que ipsam mali-
tiam perpetravit, componantur auri si-
lidi quingenti. Si furtum inter partes
factum fuerit, duplum restituatur. Si
servi, aut ancilla inter partes confu-
gerint, cum omnibus rebus, que secum du-
tulerint, reddantur, & iudex, qui ipsos
fugitivos reddiderit, accipiat pro uno-
quoque singulos solidos auri: sic tamen
ut si amplius requirit, per sacramentum
idoneum dominus illorum satisfactus sit.
Si vero iudex, vel alius ipsos fugitivos
susceperint, & eos reddere negaverint,
& exinde fugerint, tunc pro unoquoque
fugitivo componat auri solidos septua-
ginta duos. Quod si dubium fuerit, &

H h

dene-

denegaverit iudex, vel auctor loci illius in quo ipsi fugitivi requiruntur, tum præbent sacramentum duodecim electi, quod ibi nec suscepti fuerint, nec illos habeant, nec in conscientia illorum sit, nec aliquas res eorum secum habuerint. Si autem hoc dispulerint facere, post primam & secundam contestationem, presentia testium per pactam iurisdictionem iudicis sibi, liceat ex pignore hominem de ipso loco, ubi causa requiritur, iterum tamen, ut ipsam pignus prius per alia iurisdictionem per integrum reddatur, & nullatenus liceat alicui pignus accipere per alia loca, nisi ubi fugitivi, aut causa requiruntur. Et si pignoris pervenerit, non presumat alia pars pro pignore aliam pignore, sed expectet usque ad audiendam causam, ita sanè ut causa in firmiter sicuti fiat, & finit, reddens prius quod ex iudicio condemnatus fuit, & pignus suum recipiat. Nam si quis de alio loco pignus tollit, aut presumptus, aut sine causa tulerit, aut aliquem pro pignore pignore presumptus, in duplum quod tulerit, restituat, si vero equi, vel equæ, aut armenta, aut alia quadrupedia fuerint furata, in duplum restituantur: Si ipsa erraverint, modis omnibus reddantur. Quod si post primam & secundam contestationem

minimi

minimè rediit fuerit tunc pignoris fiat de loco, ubi requiritur, usque dum pars parti satisfaciatur, & post satisfactio nem reddantur ipsa pignora. Et hoc statutum est, ut si fugitivus, seu res reddita fuerint, vel si per sacramenta satisfactio adimpleta fuerit, modis omnibus pars parti securitatem faciat. Si quis vero extra memorata capitula pignore presumptus, causam perdat, & qua tulerit, restituat. Negotia autem inter partes fiant, & liceat dare, & accipere, quicquid inter eos convenerit, sine aliqua violentia vel contrarietate, ita ut aqua conditio utrarumque partium negotiatoribus conservetur. De ripatico autem secundum antiquam consuetudinem, pars parti observet omnem quadragesimam, & licentiam habeant homines ipsius Ducis ambulandi per terram, sive per flumina totius Regni nostri, similiter & nostri per mare, & per flumina usque ad os, & non amplius. De hoc convenit, ut si qua lesio inter partes evenerit, legati non detineantur: si vero detenti fuerint, relaxentur & componantur eis solidi trecenti, & si, quod absit, occisi fuerint, componantur parentibus eorum pro ipsis solidi mille, & ipsa persona tradatur in manibus ipsorum. Si quis inter partes causam habuerit, vadat semel

H h 2

vel

vel bis cum epistola iudicis dicitur: si ei iustitia minime facta fuerit infra dies 14, si ipse homo unde iustitia requiritur, infra ipsum locum fuerit, infra dies septem licentiam habeat pignori: Iudex qui ipso tempore ordinatus fuerit infra causam suam, quantum ipsum debitum erit, & ipsum pignus usque ad pronominata noter: quod si ante steterit ipsum pignus, componatur solidi duodecim. causa manente, & pro eo iterum pignoratio fiat, ubi potuerit in finibus, ubi causa requiritur: Si tamen ubi iudicium ambabus partibus annunciatum fuerit, residens duobus de utraque parte, de loco ubi causa requiritur, quod ipsi determinaverint per evangelium, pars parti satisfaciatur. Adhuc autem, ut si quis homicidium perpetraverit, modis omnibus ipse, & quanti mixti fuerint in homicidio, ligati tradantur. Quod si factum non fuerit, pro unaquaque persona componatur auri solidi 300. simili pena decernimus de mulierum eum, qui in communibus tumultum populi excitans homicidium perpetraverit: quod si tumultus in finibus, aut plaga sedatus fuerit, componatur pro excitatione solidos auri 300. Si aliqua pignoratio in sita fuerit debent, sine homicidio fiat, & si, quod ab ipso

homi

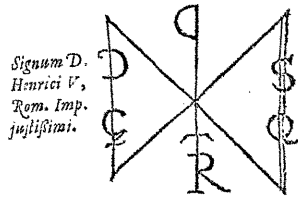
homicidium factis fuerit, pro libero homine componatur auri solidi 300, & pro servo 50, & si plaga facta fuerit, ut non moriatur, pro libero homine solidi 50, pro servo 30. Statutum est, ut in rebus sacrarum Ecclesiarum Dei nullus pignorationem faciat, excepto si cum sacerdotibus causas habuerit, & ante compellatio fiat semel, vel bis, nam qui aliter praesumpserit, diplum componatur, & si nesciens pignoraverit, praebeat sacramentum, & sit solutus, pignusque salvum restituatur. Et hoc stetit de capulo, quod Rivoaltenses, Olivolenses, Metamaucenses, Albinenses, Torcellenses, Amianenses fecerunt retro ab anno 30, habeant licentiam faciendi secundum antiquam consuetudinem, sive per sumina, sive per mare. Equileenses vero capulari debent in ripa sancti Zenonis, usque in fossam sancti Metamauci & Gentionis, secundum consuetudinem, & omnem arborem vehere cum carro, aut ad collum, quantum sibi placuerit, & habeant licentiam pecudes in ipsis finibus pascere, vel pabulari. De finibus Civitatis Nova dicimus, ut terminatio, quae a tempore Liviprandi Regis facta est inter Paulucionem Ducem, & Marcelum magistrum militum, deinceps manere debeat, id est, de plave majore usque

Hh 3 in

in plavem siccam, peculium quoque & gregem cum securitate pascere. Capriani vero in sylva Forojuliana, ubi semper capula verunt, capulare debeant; similitur Gradenfes secusulum antiquam consuetudinem in sylva Forojulii capulum faciunt. Confirmamus etiam Lauretum, ut quantum aqua falsa continet, eju subiaceat potestati. Et nullus Princeps, vel pauper aliquem Veneticorum distringere, aut legem facere de aliqua Veneta substantia, aut ad placitum ducere, nisi in presentia illorum Ducis, aut fornum tollere de illorum terris, qua in nostro regno sunt, aut bannum mittere, iam de habitantibus in Venetia, quam de illorum hominibus ubicunque habitantibus justitiam aliquam accipere presumat, nisi in presentia Dominorum suorum. Confirmamus, ut pars partu de causis Ecclesiarum & monasteriorum omni modo justitiam faciat. Volumus, ut pro una libra denariorum, ab uno homine faciammentum, & si usque duodecim librade nariorum, Veneticorum duodecim electi juratores addantur. Nam si ultra duodecim libras questio facta fuerit, juratores ultra duodecim non accedant. Si tuimus etiam de pignoribus, qua in partes posita fuerint, illi tribuatur arbitrium jurandi, qui pignus habuerit

NOTAE. 487
soli, sive electio. De auctionibus vero simili modo agatur.

Si quis igitur Dux, vel Marchio, Comes, Vicecomes, aliquaue magna persona hujus nostre Imperialis pagine violator extiterit, quod minime futurum credimus, sciat se compositurum libras auri optimi mille, medietatem camerae nostrae, & medietatem Duci Veneticorum, quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, sigilli nostri impressione hanc paginam manu propria corroborante justissimus insigniri.

Brucardus Cancellarius, & Monasteriensis Episcopus, vice Alberti Archicancellarii Moguntia sedis electi recognovit. Datum XI kalend. Junii, indictione quarta, anno Domini & incarnationis millesimo centesimo decimo primo, regnante Henrico V. Imperante

H h 4 primo,

*primo, ordinationis ejus xi. Actum est
Verene in Christo feliciter. Amen.*

Nihil igitur antiquius habuerunt
Duces nostri à Caroli Magni tempo-
ribus usque ad hæc tempora, de qui-
bus agimus, quam ut Veneti res in re-
gno Italię possessiones retinerent, ad qua-
libet ripas & littora naves applicare
possent, atque in cunctis civitatibus
imperio subiectis gratis atque tuto ne-
gotiarentur. Quę cuncta, & alia multa
sicuti non gravatę, immo gratitudō ab
Henrico obtinuerunt, ita ab aliquo
Imperatorum, & Regum, qui Orcho-
nem præcesserant, non nisi *aureo pallio
soluto* consecutos nullus nego. Sed qui
ob id libertatem amissam subiectam-
que Imperatori fuisse republicanam
scribunt, nihil aliud quam improbi-
tatem summam, ac summam insul-
tiam produnt, qui nullas viderint fe-
deris tabulas, quibus strepissime maxi-
mi principes, & nullius alterius pote-
stati subiecti, levioribus etiam de cau-
sis, non paribus modò principibus,
sed longè inferioribus ex pacto & con-
vento aliquid solvunt. Henricus au-
tem Veneto nomini propensus, anno
à Christo nato M c xvi mense Marcio
Venetias profectus, atque honorificę
habitus, urbis situ, ædiumque decore,
quę

quę diligenter invisit, mirificę delecta-
tus, votis Sancto Marco solutis, &
monasteriis, *passionibus regni* auctis
discessit. Etenim non sibi subijcere sed
promovere, & ad cælum ferre cura-
bant Reges, & Imperatores magnani-
mi, medio mari natam urbem, ut con-
tra hostium injurias libertatis domici-
lium æternum esset. Quę maritimę
rei studio addicta, ingenti totius Italię
commodo, non modo strenuam na-
gotiationi operam daret: sed etiam Sa-
racenis semel atque iterum navalibus
copiis devictis, ingenti classe in orien-
tē missa ad Christi sepulcrum recupe-
randum, Gallis & Vngaris intra æstiva-
ria animosę & fortiter repulsis, Ita-
licam virtutem, & gloriam ubique præ-
se ferret: adeoque cunctis belli & pacis
artibus inclaresceret, ut ei jam civi-
tates se sponre subijcerent, & soluto
quotannis tributo deditionem face-
rent. Sed hæc hæctenus adolescentiam
juventus consecuta est, quę à Seba-
stiano Ziano ad Martinum Georgium
Ducem usque provecta c xxxi
annorum spatio comprehenditur. Bo-
dinus & alii, qui superiores Veneto-
rum Duces regali auctoritate præ-
ditos autumant, quod nos superius
argumentis firmissimis & evidentissi-

490 IN DONAT. IANNOT.
mis redarguimus, reipublicæ quoque
formam hoc tempore immutaram.
scripserunt, atque ab uno ad omnes
conversam, longè tamen opinione
falluntur. Quemadmodum enim mul-
ta de priorum institutis circa Ducem,
multa circa concilia immutata sunt,
pro temporum conditione, & reipubl.
amplitudine; ita nihil omnino inno-
vatum est, quo mista, quam attulimus,
reipublicæ forma dissoluta fuerit. Du-
cum sanè auctoritas non semel immi-
nuta, & certis legibus circumscripta,
ut à finibus regis potestatis quam lon-
gissimè abesset; eorumque eligendo-
rum ratio, qui olim à populo non sine
maxima rerum perturbatione, porri-
genda manu, fundendoque clamore
creari solebant, variata fuit, eligendi-
que facultas ad paucos translata.
Duo sunt, quæ Ducis auctoritati plu-
rimū detraxerunt, Tribuni, sive Con-
siliarii senti, qui ei semper assiderent
adjuncti, & multi Magistratus insti-
tuti, cum reipublicæ finibus propaga-
tis, & civitate mirum quantum am-
plificata, Dux ipse & iudices cunctis
muneribus pares esse non possent.
De Consiliariis annales ita loquuntur
*Hujus Ducu initio ordinarum est, i
sex consiliarii de novo eligantur, q*

N O T A E. 491
*cum Duce semper adesse debeant ad re-
gimen exercendum. Magistratus verò
multi constituti; Iustitiani primò,
quibus annonæ & rei cibariæ cura com-
missa. Advocatores communis, iudi-
ces petitionū, & alii, ut anno M C C L X V I
in ducario jure de his omnibus men-
tio facta fuerit. Consiliariis, Iud pro-
prij, Petitionum, Forensicorum, Exa-
minatorum, Procuratorum, de Mobilī
quatuor procuratoribus Ioannes Marci,
Advocatoribus Communis, Consulibus,
Superconsulibus, Quinque de pace, Do-
minis de nocte. Quod verò caput est,
ipsa lex sive jus Ducarium, quod antè
multis plebiscitis dispersum & incer-
tum erat, in unum coactum, & rectè
dispositum, & ordinatum, electis Du-
cibus proponi cæptum est, qui con-
ceptis verbis ab eo se ne transversum
quidem unguem discessuros jureju-
rando firmarent: & IIII viri electi,
qui Ducis auctoritatem, prout rei-
publicæ expedire judicarent, novis ro-
gationibus corrigerent. Ducis autem
electio à concione ad XII viros primò
deducta est. Etenim ante Ducis huius,
Sebastiani scilicet Ziani creationem,
Primarii civitatis statuerunt ad evi-
tanda scandala, ut persquiritium eli-
gerentur XXIV ex majoribus civitatis,
qui*

qui remaneant XII, his verò datur sacramentum de eligendo Duce optimo, posito amore & odio, qui per octo suffragia prospera eligatur; & hac deliberatio fuit laudata in publica concione. At in creando Aureo Mastropetro à XII ad XL viros ventum est. Nam Veneti de convalescentia Ducis penitus desperati, electionis processum utilem sibi cognitam subtilius eliminantes sanxerunt, ut quatuor viri, providi eligendi quadraginta alios nominarent, per quorum majorem partem electus Dux ab omnibus haberetur, qui omnes quadraginta jurent ad sancta Dei Evangelia, coram omnibus, quod precio, precibus, odio, & amore omisso illum eligerent in Ducem, quem ad hanc dignitatem cognoscere potiores. Verum cum electores pari suffragiorum numero Iacobum Teupolum, & Marinum Dandulum Ducem creassent tanta constantia, ut nullis artibus de sententiâ dimoveri possent, quo factum est, ut ex populi decreto res ad sortem revocata fuerit, sortitiq; beneficio Theupolus Dux renunciatus, ne impofterum aliquid tale accidere posset, Veneti civis sanxerunt, quod electores sint XLI, & sicuti Dux à majiori parte XL electorum eligebatur, ita nunc per majorem partem XLI eligi debeat,

debeat, & electus juramentum præstet. Cum vero electores sine ulla suspitione fraudis creari deberent, neq; tanta res forti omnino committenda videretur, novam quandam atque subtilissimam eorum eligendorum rationem Veneti constituerunt, quam adhuc recipient. Etenim Consiliarii, & cap. de XL Rectores Venetiarum, cum majiori concilio & collaudatione populi, formam electionis futuri Ducis subtilius eliminantes sanxerunt, quod defuncto Duce & sepulto, vocetur majus Concilium, & capta parte de eligendo futuri Ducem, immediatè fiat electio de quinque probis viris, qui diligenter debeant examinare promissionem, & commissionem Domini Ducis, & facta examinatione corrigere, & addere id, quod visum fuerit corrigendum, & addendum; & accepta probatione in majiori concilio, de eo quod ipsi statuerunt, & correxerunt, deveniant postea ad electionem, & quod minores annorum xxx completorum his conciliis interesse nequirent. Et quod congregato concilio numeratisque omnibus, tot ballotæ de cera ponerentur in uno capello, quot essent illi de concilio, & in triginta cedula interclusa esset, in qua scriptus foret elector; & illico per nomina singulorum per

per texeram venientium ad capellum in-
 fans unus extrahat unam ballotam. que
 detur uno Consiliario assistenti; & u-
 nusquisque, cuius nomine accepta fuerit
 ballota, cameram introeat, usque ad
 perfectionem numeri prelati xxx; &
 tunc in capello ponantur 30 ballota, &
 in novem ex ipsis fit cedula cum inscri-
 ptione inclusa; & illi novem, quorum
 nomine excepta erunt ballota cum scri-
 ptis, reliquis secedentibus, in camera de-
 beant remanere. Et ipsi per septem ad
 minus eorum inconcordium eligant 40
 qui eodem modo fortialiter remanere
 debeant in XII; qui duodecim per novem
 eorum ad minus inconcordium 23 pru-
 dentes homines eligant per antedictum
 modum, qui fortialiter remanere debeant
 in novem, qui novem per septem ad mi-
 nus eorum inconcordium 45 providi
 viros, ex quibus postea undecim rema-
 nentis, per novem ad minus concordis
 xli notabiles viros eligere debeant; qui
 xli per viginti quinque eorum ad minus
 in concordia futurum eligent Ducem:
 ita tamen quod in aliqua electione non
 possit esse, nisi unus per prolem, & sic
 per antedictum modum Dux fuerit pro-
 creatus. Et quod Consiliarius junior,
 antequam procedatur ad electionem, ire
 debeat in Ecclesiam sancti Marci, &

falsa

falsa oratione primum puerum parvum
 lum, qui ei obviamerit, accipere debeat
 pro extrahendo ballotas, & sit ballotti-
 nus futuri Ducis. Igitur Dux Venetæ
 reipublicæ ut semper fuit non natus,
 sed lectus est (at majori curâ, & arti-
 ficiosius eligi nihil mutat reipublicæ
 formam) quamque semper habuit
 angustam principis speciem, eandem
 adhuc retinet habitu, incessu, sella, &
 iisdem omnibus, quæ superius attuli,
 dignitatis insignibus, tantæque digni-
 tate & auctoritate, ut representet
 quodammodo, non re ipsâ obtineat
 regiam facultatem, & eadem ferè per-
 maneat, quæ ab ipso urbis initio insti-
 tuta fuit, mista reipublicæ forma. Hoc
 vero sicuti ex iis, quæ Ducem attin-
 gunt, certissimum est, ita ex iis, quæ
 ad concilia & concionem pertinent,
 multo sanè exploratius erit. Vidimus
 consiliarios senos Duci adjunctos Tri-
 bunorum loco, quos olim eadem au-
 thoritate binos, & postea quaternos
 creatos superius ostendimus. Hi mi-
 noris concilii nomen, quod olim Tri-
 bunis fuerat, retinuerunt, quod ex
 Ducario jure Marini Mauroceni Du-
 cis perspicuum est. Si autem sex consi-
 liarii minoris concilii erunt concordis
 cum majori parte concilii majoris, &c.
 nunc

nunc vero id concilium, minus Domi-
natio vocatur. Sapientes olim ad Du-
cis arbitrium convocabantur, qui pro
re nata x, aut xx proceres in concilium
adhibebant, id vero cum maximo-
melumento rebus publicis esset, fa-
ctum est, ut in bello, in fœderibus, aut
pace tractanda sapientes viri à majori
Concilio eligerentur, qui Duci atque
Consiliariis affidentes, rem aliquando
probè discussam ad concilium refer-
rent; aliquando vero pro voluntate
& arbitrio terminarent. Hinc sæpè
legimus: *Decretum est, ut facta in-
siantis belli per Ducem, & Consiliarios
& xx sapientes nobiles viros debeat agi-
tari.* Ex iis, prout credo, originem
traxère sapientes illi, qui magni Con-
cillii continentis, & ordinum nomine
à senatu creati, Duci atque Consiliariis
in excelso Principis collegio affidere
solent. Concilium Rogatorum à Du-
cibus institutum est, qui cum res ma-
gni ponderis atque momenti tractan-
da esset, seniores & prudentiores rei
publicæ proceres, ut adessent, atque in
commune cõsulerent, rogabant, quod
cum usu rerum edocti reipublicæ labo-
rare cognovissent, Veneti cives perpe-
tuum cõstituerunt. Hujus concillii no-
men anno à Christo nato MCCLIII
legi

legimus in publicis tabulis. *Capta fuit
pars, quod qui à modo in antea iuerit
reipublica causâ, ultra Trontum, vel
ultra Alpes, vel ultra Iadrâ, vel ultra
Forum Julium, vel etiam aliqua occa-
sione dictos confines pertransverit, quo-
cumquemodo vadant, sint foris de omni
officio, & etiamsi de concilio Rogatorum
essent, sint foris de ipso concilio: quod
tamen Rogatorum nomen in anna-
libus multo ante legisse memini: Anno
tamen MCCXXV decretum est, ut in
majori concilio eligeretur eodem modo,
& eadem forma, qua eliguntur XL,
est concilium contra sit revocatum.
Non tamen erat concilium hoc eâ
auctoritate, quâ modo fulget, sed cum
à majori concilio multa Duci, Consi-
liariis, Rogatorum & XL-virali con-
ciliis delegarentur his verbis; *Capta
fuit pars, quod illud, quod D. Dux &
Consiliariis, cum conciliis rogatorum,
& XL fecerunt, & facient super facto
D. Patriarcha, sit firmum, sicut fa-
ctum est per majus concilium: vel,
Capta fuit pars, quod D. Dux, & Con-
siliarii cum concilio Rogatorum & XL
posint, & debeant videre super facto
Creta, & illud quod inter eos capiatur,
sit firmum; & ita debeat observari;
sicut factum est in majori Concilio.**

Cumque id frequentissimè fieri congereret, placuit tandem quæ singula mandari solebant, univèrsa committi, concilium verò, Senatus etiam nomen adeptus, ad hanc ipsam amplitudinem & majestatem pervenit, ut sapientissimus, & augustissimus totius orbis terrarum Senatus & sit, & habeatur. Bodinus verò, qui eum *tanta varietate mutabilem* appellat, ut *Veneti ob id ejus splendorem obscurent, & in apertum discrimen rempublicam committant, dum arcana perungantur, ac novis senatoribus, rerum præteritarum ignavis, summa rempublica gubernacula committuntur*, excusandus videtur, cum nesciat quolibet anno, quanquam itur in suffragia, eosdem tamen senatores citari; novos autem, in locum eorum qui vel abstinent rempublicæ causâ, vel diem suum obiterunt, vel republica malè administratâ reiciuntur. Sed cum singula tantæ rempublicæ mysteria cognoscere, non sit advenæ atque peregrini hominis, saltem prudentis fuisset, quæ nesciebat, non reprehendere. *Quadragesima-virale concilium* perantiquum est, & maximæ olim in republica auctoritatis, cui ferè cuncta commissa erant, quæ nunc Senatui, vel De-

cent.

cem-virum concilio : à concione præcis temporibus electus judicio, anno vero MCC LXXIV. à concilio majori eligi cæpit, ut alia ferè cuncta reipublicæ munera. Etenim cum lege latâ statutum esset, *ut electio de XL fiat de cætero in majori concilio per rotulum, sicut sunt alia electiones : cautio tamen adhibita fuit, cum ista conditione, quod si invenietur, quod non possit fieri per concilium, quod debent fieri cum Atrægo, si expedierit*. Reliquum est, ut de majori concilio, & de concione nonnulla dicamus. Majoris concilii nomen in reipublicæ infantia eâ de causâ non inveniri existimo, quod Tribuni, sive Consilarii Duci assidentes, aut nondum erant, aut minoris concilii nomen nondum obtinuerant: quapropter sicuti iudices, & sapientes in pervetustis tabulis minoris concilii locum obtinent; ita Proceres, & Majores, Populique collaudatio majoris concilii, & concionis vice legi solent. Præca tamen concio, quæ non ex universo populo, (quæ namque in Ecclesiâ D. Marci, aut D. Nicolai, quæ tunc multo minor erat, congregari potuisset ex omnibus Insulis ?) sed ut superius diximus, ex tribunis, tribunitiis viris, & aliis nobilioribus,

I i 2

& sa.

& sapientioribus consisteretur, tempore procedente à populi tumultuosa concione. quæ Arengum appellari cæpta est, distincta majoris concilii nomen adepta est. Qui vero in id concilium cooptabantur, ab electoribus in singulos annos eligi solebant; sed iidem serè, aut certè ex iisdem familiis, quod publicæ tabulæ atque monumenta vetustatis demonstrant; spurii tamen lege latà nominatim arceantur. Cum vero quotannis per electores majus concilium crearetur, neque desissent novi homines, qui vel divitiis, vel partium studio elati tantum sibi sumerent atque arrogarent, ut ad reipublicæ gubernacula admitti, atque in majus concilium cooptari vellet, ab electoribus autem præteriti iniquissimo animo repulsam ferrent, jam res eò pervenerat, ut nisi prudenti ratione malorum conatibus ineur obviâ, periculosum esset, ne tandem privatæ offensiones in apertam seditionem erumperent, & reipublicæ administratione cunctis ex quo communicatâ forma periret infusa, atque nova induceretur, quæ eunctorum dominationem contineret. Itaque necessario & saluberrimo concilio, quod antea per vetustâ rei-

publi-

publicæ consuetudine, & electorum prudentia institutum & firmatum fuerat, latâ lege sancitum est, ut procederent, & antiquioribus civibus majoris concilii aditus pateret, cæteris non item: verbis tamen mitigata res est; descripti namque non proprio nomine appellati Nobiliores & Vetustiores; dictumque ut qui superioribus quatuor annis, vel ipse fuerit, vel patrem, aut majores habuerit ex aliquo Venetiarum concilio, is cum posteris perpetuò jus obtineret majoris concilii: ita nunquam populo & plebi supremum jus tributum, sed Nobilium conciliis; ut non satis ego mirari queam, quid isti sibi velint, cum reipublicæ formam ab unius dominatione ad omnes, ab omnibus verò ad paucos conversam scribunt: siquidem nec unus unquam, nec omnes, nec pauci, civitatis imperium atque summum jus obtinuerunt. Sed ut in missâ formâ accidere solet, & uni, & cunctis, & paucis nonnulla tributa, ut ex his cuilibet manifestum est. Concioni sive Arengo, id est, plebi atque populo, postquam à majori concilio segregata est, pauca tributa sunt: jus enim eæ convocandæ ademptum Duci, atque majori concilio

Ii 3 con-

concessum est; neque convocatam reperio, nisi ut Cancellarium, exercitus imperatorem, atque Duces colaudaret; semel, ut D. Marci procuratoribus pupillorū tutelam, à majoriconcilio commissam laudaret. De Cancellario anno à Christo nato MCLXXI capta fuit pars, quod magister Timus debet laudari à populo pro Cancellario; nota quod exente Martio in publicaconcione laudatus, & confirmatus fuit. De Imperatore MCLXXXIX. capta fuit pars, quod die Dominico post fuit Arcengum, pro dare vexillum Capitano exercitus; quod post electum Ducem perpetuum factum esse legitur; quænam vero fuerit Populi auctoritas, contra quam credi vulgò solet in electis Ducibus approbandis, Ducatū juris proemium demonstrat. Cum non de nostra fortitudine & prudentia, sed sola processerit clementia Creatoris, in cuius arbitrio & voluntate univèrsa sunt posita, quod ad Ducali culmine pervenerimus dignitatis. Vos hætenus in Ecclesiâ Beati Marci, Evangelistæ Domini gloriosi, qui patroni noster & signifer est in omnibus, aggregati, quantum erga nos habueritū dulcedinem charitatis, manifestius ibi ac perfectius demonstrastis, cum ad prolationē eligen-

tium

tium nos vice nostra & nomine, in cælum manibus elevatis, Deum unanimiter glorificastis, in voce laudis magnificæ & exultationis; quoniam per intercessionem gloriosissimi Evangelistæ sui Marci, Nos in Ducem vobis dederat & Restorem; unde super his gratias, quas possumus omnimodis persolvere. Aristotimo, cuius magnitudinis non est finis; & Evangelistæ suo, gubernatori nostro; & vobis quoque super lætitia magna, quæ de promotione nostra geritis & habetis, grates referentes uberes, notum vobis, &c. Quod igitur modò fieri videmus, ut novus Dux populo in Ecclesiâ D. Marci ostendatur, atque ingenti plausu, erectisque manibus à multitudine excipiatur; id olim quoque factum esse cognoscimus; præterea nihil. Mistra igitur reipublicæ forma, quam in infantia, cæterisque ætatibus ostendimus, eadem in juventute permanfit: nihilque omnino iis temporibus accidit, quod perpetuæ Veneratorum libertati notam inurere posset: quod sicuti apud omnes in confessio est, ita dementia hominis satis ridere non possum, qui Constantiensis, ut vulgò dicunt, pacis tabulas ad Venetam libertatem oppugnandam perperam atque pravè detorset. Cum

Ii 4 enim

504 IN DONAT. IANNOI.
enim societas Lōbāndiæ à Friderico Imperatore pacē peteret, promisit Imperatori prabere fodrum, & paratū, cū tenderet Romanam coronam causā, transitum, & comestum idoneum. Ex quo Venetias quoque ad id prastandum, facere icō teneri scripsit. At cautionem in fœdere adhibitam pratermisit, fœderatas civitates omnes promittere, quæ antecessores sine molestia fecerunt; quo fit, ut cum Veneti elapsis temporibus nihil fecerint, nihil quoque imposterum prastare debeant. Id vero ipsi tabulis multo clarius statutum est: *Nobis intrantibus Lombardiam, qui solent & debent, quando solent & debent, prastabunt, & vias, & pontes bona fide rescient, in eundo, & redundo comestum idoneum, & nobis, & nostris prabebunt.* Cum vero nominatim recensent Imperator omnes subiectas urbes, quibus gratiam facit, de Veneriis nulla prorsus mentio facta, quod cuiuscunque debebar silentium imponere; sed hæc satis. Inventuri successit constans & firma ætas, quæ non ferocitate, ut adolescentia & juvenus, sed gravitate quadam & prudentia commendatur. Hæc anno à Christo nato M CCC III auspiciato exorta, adhuc usque diem felicissimè

pro-

N O T A E. 505
progressa, æternum diis benè juvantibus permansura videtur. Decemvirum concilium atrocioribus puniendis sceleribus institutum, eidemque maxima tributa auctoritas, quæ semel, atque iterum salubri temperamento circumscripta fuit; multique Magistratus, aut instituti, aut extincti, sicuti reipublicæ statum atque insitam formam delere non possunt; ita nonnulla immutaverunt; quo factum est, ut sicuti reipublicæ infantia, & pueritia unius Dominationi, adolescentia vero, & juvenus omnium; ita virilis ætas paucorum imperium propensior videri possit: eâ tamen ratione ut multa populariter, multa regiè constituta, nemo inficias iverit: cunctique possint in Duce Regis exemplar; in x-viris, & xl-viris Aristocratæ speciem; in majori concilio, quod M CC numerum superat, Democratæ imaginem quandam intueri. Rectissimè vero, & doctissimè Contarenius ex tribus reipublicæ speciebus temperatam Venetæ reipublicæ formam affirmavit: quod licet Bodinus obstinatè, vel contra Aristotelem posse fieri neget, fateri tamen, (tanta vis est veritatis) neque sciens neque prudens coactus est. Dum enim *Reipublicam scribit statum popularium*

LIBRARY
UNIVERSITY OF
1847

506 IN DONAT. IANNO. NOTAE.
*sapere. & de Ragusio inquit, certè qui-
dem hæc Respublica oranium, quasi accu-
pimus purissimam, & ab omni populari
temperatione remotissimam Aristocra-
tiam colit, formarum missionem, ve-
lit, nolit, in aliis admittit, quæ si un-
quam alibi, certè in republica nostra
egregio, & admirabili temperamento
inter se miscentur.*

F I N I S.

I N D E X
R E R V M E T
V E R B O R V M.

A.

A cademia Venetor.	415
Ado author vita Caroli M.	346
Advocati sive Causidici.	223, 234
Agilulphus Longobardorum rex.	44
Agnetiæ collegium.	367
Aimonius sive Annonius, author vitæ Caroli Magni.	346
Alaricus rex Gothorum vastat Ita- liam.	340, 342
Alexius, Imperator Oriental.	74
Aloysius XII. rex Gallie.	263, 271
Anaxus fluvius.	36, 62
Andream Dandulus dux Venetorum.	46, 248, cognominatur Canus. 298, 299
Andream Grittius dux Venetor.	184
Andream Michælius, legatus Venet.	74
Angelus Participatius Tribunus Rivi- alti, eligitur dux Venet.	372, 388, 393, 395, 461.
Angelus Trivisanus dux Venet. accu- satur.	240
Antonius Grimanus dux Venet. in ju- diciis vocatur.	240
Antonius Michælius.	77
Aquileia urbs.	31, 42, 446 Aqui-

I N D E X.

*A*quileiense concilium. 447, 448
*A*rengum sive Concio. 500, 501, 502
*A*rma bellica recip. Ven. 279, seqq.
*A*rmentarium. 280
*A*rnis fluvius. 280
*A*rsenale, locus fabricandarum navium. 32
 277, seqq. 410
*A*rbesis fluvius. 32, 36
*A*ttila rex Hunnorum Italiam vastat. 26, 31, 41, 42, 345
*A*uditores veteres, & novi. 221, 230, 248, 249, eorum stipendium. 251
*A*urius Mastropetrus dux Venet. 71
 247, 188, 492.

B.

*B*aiomontana conspiratio. 49, 281, 313, 314
*B*alduinus II. rex Hierosolym. auxilium petit à Venetis. 465
*B*eatrux Obelerii Ducis frater. 357, seqq.
 Dux laudatissimus. 358, 362, 370
*B*elgarum negotiatio cum Venetis. 278
*B*elissarius dux Iustiniani Imper. 43
*B*elli terrestriis apparatus. 269, 276, 270, 271
 navalis.
*B*ellorum sumptus. 269, seqq.
*B*ellum Gallicum duce Pipino. 31, 64, 297, 346, seqq. 362, 366. Ravennensi. 64. Cretense. 69. Liguriensi. 69, 91, 283.
 Patav.

I N D E X.

*P*atavinum. 143. Ferraricenses. 271.
 contra Emanuelem Imp. Græc. 68, 271, cum Ludovico Gallie rege. 70, 209. cù Vngaris & Græcis. 282. in Syria. 283. in Gallia Cisalpina. 283.
*B*ergomum urbs. 267, 285
*B*odinus. 294, 417, seqq. multa in re publ. & magistratus Venet. reprehendit. 300, seqq. multis refutatur. ibid.
*B*ovoniana conspiratio. 314
*B*ragora, locus supplicii. 388
*B*rixia urbs. 267, 285
*B*ucentaurus, genus navigii. 278

C.

*C*ancellarius magnus Venetiarum. 328, seqq. regni Creta. 330
*C*anonicarius Venetiarum. 440
*C*apula urbs. 345, 434
*C*arolus Crassus Imp. fœdus pangit cum Venetis. 474, 475
*C*arolus M. Imperat. 350. fœdus inivit cù Dalmatis & Duce Venet. 354, 355, cum Nicephoro Orient. Imp. 461.
 Longobardos in Italia debellat. 460
*C*aspar Contarenus. 410, 429
*C*astrodori epistola ad Venet. Triumvirorum scripta. 438, seqq.
*C*astella gemina. 26, 319
*C*astellorum portus. 32, 319
 Cata-

I N D E X.

Cataverum. 412
Causarum omnium cognitio quo modo fiat in urbe. 221. *seqq.* 245, 311. *in provinciis.* 236, 237
Causidici. 223, 232
Censores ubi creentur. 152. & *quare hujus eorum officium.* 150, 256, *seqq.* 26.
Cephalenia insula. 411
Cives Venetae urbis. 51, 324. *eorum du genera.* 327, 328
Clodia fossa. 26, 320, *seq.*
Clodia urbs. 345, 464
Collegium quid sit. 55, 57, 154. *ejus munus.* 157
Collegium suorum. 214, 215. *ejus origo.* 251. *munus.* 409
Collegia opificiorum. 330, 331
Collegia pietatis. 331, *seqq.*
Comaclum urbs. 359. *deficit.* 444
Comitia majora. 54. *seqq.* *eorum origo.* 61, 62, 77, 378. *tres forma.* 81. *seqq.* *quibus ad ea convenire liceat cum facultate suffragiorum.* 99. *seqq.* *Partitiorum in Comitibus numerus.* 116, 140, 141, 505.
Comitia interclusa. 50, 93. *author interclusorum.* 91
Conclavis in quibus Comitia celebrantur. *descriptio.* 105, *seqq.* 449
Concilium Magnum. 55, 378, 499, *seqq.* 505. *Minus.* 380, 496. *Rogatorum*
 551

I N D E X.

55, 57, 241. *seqq.* 496. *seqq.* *Decemvirum.* 100. *seqq.* 505. *seqq.*
Consiliani ducis Venet. 50, 51, 189, 490.
eorum creatio. 190, 191. *munus.* 192, 408. *authoritas.* 193
Constantinus Porphyrogenitus Imperator, author belli Gallici, duce Pipino, 374. *seqq.*
Consules Mercatorum. 413
Consules urbis Veterae. 62
Coreyra insula. 267, 270, 416
Correctores, & eorum munus. 167. *seqq.*
Crema urbs. 267, 285
Creta, insula. 267, 270, 416
Creta insula Venetis attribuitur. 75. *describitur.* 142
Cyprius insula. 267, 270

D.

Dalmatia. 267, 270. *in Dalmatiam classis mittitur à Venetis.* 465
Decemviratus 100. *seqq.* *quando instituitur.* 203. *ejus authoritas & munus.* 200, 201, 204, 409
Decem-viri. 56. *Decem-virum Praefecti.* 257. *Decem-virum concilium.* 200. *seqq.* 505.
Decem-virum capita & eorum munus. 205
Dilatator Romanorum. 200
Dominicus Dandulus legatus. 74
Dominicus Flabianicus dux Venet. 66, 68, 348.

Domi-

I N D E X.

<i>Dominicus Maurocenus dux Venet.</i>	73
<i>Dominicus Michael dux Venet.</i>	45
<i>Dominatio.</i>	496
<i>Donatus Iannotius.</i>	294
<i>Ducarium.</i>	170, 280
<i>Duces Venetor. quando primum creati.</i>	
45, 63, 316, 452, seqq. eorum creatio	
<i>inultriusq. sublata.</i> 65, 84, 85, 187.	
<i>quomodo jam eligantur.</i> 165, seqq.	
492, 493. ritus & insignia eligendi	
<i>Ducis.</i> 186, 187. <i>ejus tribunal.</i> 106,	
111, 112, 406. <i>Duci electi honoru.</i>	
180. seqq. <i>habitus.</i> 182, 183. <i>ejus au-</i>	
<i>toritas & maiestas.</i> 55, 57, 60, 117,	
182. seq. 189, 195, 196, 401, 453. <i>ni-</i>	
<i>mia licentia & supremum jus ipsi</i>	
<i>ereptum.</i> 84, seqq. 385, seqq. <i>ejus fi-</i>	
<i>pendium.</i> 197. <i>sepe exilio aut morti</i>	
<i>condemnati.</i> 68, 387. <i>mortui Ducu</i>	
<i>sepultura.</i> 166, 167. <i>in transtilan-</i>	
<i>vicam inquisitio.</i> 168.	
<i>Duodecim-viri.</i>	86, 87
<i>Duim-viri.</i>	251
E.	
<i>Electores Ducis.</i>	171, seqq. 177
<i>Electores Magistratuum.</i> 109, 110	
<i>eorum quatuor ordines.</i> 111, 127. <i>quo-</i>	
<i>modo creentur.</i> 118. seqq. <i>quo nō</i>	
<i>ne</i> 122. seqq.	
<i>Electores Magistratuum num simul pō-</i>	
<i>sint esse Competitores.</i>	140
<i>Engo.</i>	Engo.

I N D E X.

<i>Engolismense monachus author vita</i>	<i>vita</i>
<i>Caroli Magni.</i>	346
<i>Entinopus Cretenfis.</i>	343
<i>Equilium.</i>	434
<i>Erasmi D. portus.</i>	26
<i>Expensa reip. Veneta.</i>	267

F.

<i>Faleriana conspiratio.</i>	282, 314
<i>Ferraria urbs munitissima.</i>	30
<i>Ferrarie ducum potentia.</i>	285
<i>Fortunatus, Gradēsti Patriar.</i> 350. seqq.	
<i>Fœdus Veneti faciunt cum Patriarcha</i>	
<i>Hierosolymitano.</i> 396. <i>cum Carolo</i>	
<i>Magna.</i> 460. <i>cum Carolo Crasso,</i> 474,	
476. <i>cum Henrico III. & V. cum</i>	
<i>Lothario III. Impp.</i>	475
<i>Franciscus rex Gallie.</i>	283
<i>Franciscus Foscarius dux Venet.</i>	143,
209, 249.	

G.

<i>Gallia Cisalpina urbes à Venet. de-</i>	
<i>siciunt.</i>	77
<i>Gemina insula.</i>	44
<i>Germania potentia.</i>	284
<i>Gondula cymbarum genus.</i>	34
<i>Gradus insula.</i>	446
<i>Gradus oppidum quando & à quibus</i>	
<i>conditum.</i> 345. <i>patriarcharum Aquil-</i>	
<i>ensium domicilium.</i>	433, 446
Kk	Gre-

I N D E X.

Gregorii II, Pontif. Rom. epistola ad
Vrsum Venet. Ducem. 455, 64
 Gregorii D. in insula donatur Monacho. 466
 Gymnasium in Bibliotheca. 415

H.

Henricus Arniseus. 427
 Henricus Contarenus, Episcop. Oli-
 volensis. 74, 465
 Henricus Dandulus Dux Venet. 67
 Henricus III. & V, Imp. fœdus fe-
 riunt cum Venetis. 475
 Heraclea insula. 62. oppidum. 434
 Hilarii B. capella. 395
 Hieronymus Quirinus. 3, 256, 288
 Hortus *Vrsus* Lux 3, Venet. 64

I.

Iacobi Apostoli templum. 42, 343
 Iacobus Theopulus Dux Venet. 492
 Iadera urbs. 354
 Illyricum. 267, 270
 Imperii cujusvis felicitas in quibus pu-
 sta. 15
 Imperii Romani causa & origo malo-
 rum. 12
 Imperii Venet. amplitudo. 267. propa-
 gatio. 284, 249
 Inquisitores, & eorum munus. 167, 168
 Insula Iudaica. 415
 Insula ditioris Venet. a. 267, 282. earum
 defen-

I N D E X.

defensio. 270
 Iohannes Borgavenus. 314
 Iohannes Delphinus Dux Venet. 143
 Iohannes Gradenfis Patriarcha. 348, 349
 Iohannes Gradonicus. 388
 Iohannes Labresca. *ibid.*
 Iohannes Mocenicus Dux Venet. 271
 Iohannes monachus Maurocenus insulâ
 D. Gregorii donatur. 466
 Iohannes Montanarius. 388
 Ioann. Theopulus Venet. Patriarcha. 415
 Istria. 267, 416
 Istri desciunt à Venetis. 396
 Italia laudes. 14. malorum ejus causa. 12
 Iudices causarum civilium. 218, 219, 411.
 capitalium. 241. seqq. nocturni. 254.
 seqq.
 Iudices publicorum. 412
 Iudiciorum forma. 205, 213, 221. seqq.
 228. ad 256.
 Iustinianus Imper. Constantinop. 447
 Iustitiani, & eorum munus. 491

L.

Laudedanus Dux Venet. post mor-
 tem condemnatus. 168, 169
 Laurentius Celsus Dux Venet. 142
 Laureti castrum. 470
 Lemniacum oppidum. 286
 Leonhardus Bembus praefectus Qua-
 draginta-virali collegio. 90

I N D E X.

Libertas Venetorum. 305. à multū Imperatoribus firmata. 319, 474, 475.
à Carolo M. 460, 474
Licentia fluxu. 36, 62
Longobardi Italiam depopulātū, &c. 44
Longobardie urbes sub imperio Venetorum. 267
Lorharius III Imper. fœdus renovat cum Venetis. 475

M.

Magistratum creandorum juris, penes quos. 260. modus, 109, 110, 116, 117, 127, seqq. ad 137. quo ordine sedent Magistراتus. 112, seqq.
Magistratum constituendi impedimenta. 173
Magistratibus creatis congratulandi consuetudo subiecta. 264, 265
Magistratus apud Venet. venales. 258, 259. quando, 263. quanti. 262
Magistratus provincialis. 221, 253
Magistratus ad Pompas dictus. 310
Magister militum loco Ducis creatus. 64, 435, 457, 459
Mancue Ducum potentia. 289
Marcellianus antistes Aquilejensis. 446
Marcus Baianus, præfectus XL. virali collegio. 90
Marcus Cornelius Dux Venet. 194
Marci D. corpus inventum. 475
Marci D. ades. 170, 208
Marcu

I N D E X.

Marcus Evangelista pateronius Venetor. 367, 302
Martinus Bovenius. 95
Martinus Dandulus Dux Venet. 492
Martinus Falerius Dux Venet. 281. conspirat. contra rempubl. 282
Martinus Georgius Dux Venet. 489
Martinus Maurocenus Dux Venet. 255, 188, 304
Mauritii Duces Venet. 348, 556, 392, 398
Medolani principatus potentia. 284
Medocacus amnis. 27, 32, 36, 320
Mercatura studium Venet. 52, 287, 306, 307, 309, 489
Metamaucum insula. 340. ad Metamaucum portus. 26
Metamaucum oppidum. 345. imperii Veneti sedes. 347. capitur à Pipino. ibid. & 364
Metamaucenses immunes vectigalium. 367
Michael Stenus Dux Venet. 143, 249
Montes reip. Ven. quid sint. 272. eorum ratio triplex. 271. seqq. multis.

N.

Narses Dux Iustiniani Imper. 43. Francos debellat. 447. seqq.
Nicephorus Imperat. Græcorum 354, 372. fœdus facit cum Carolo M. 460
Nicolaus Leonicus. 315, 66, 288

I N D E X.

O.

O Belerius Dux Venet. 31, 43, 64, 350, seqq. seditiosus & proditor patriæ. 350. seqq. 360. ejus mors. 372, 391, 392
 Obelarius Olivolensis Episc. 348
 Odoacer rex Herulorum. 445
 Olivola oppidum. 434
 Ordehaphus Faletrus Dux Ven. 74, 477
 Orho Imperator. 397
 Orho Vrsiculus Dux Venet. 464, 466, 473

P.

P Alma civitas. 416
 Patavii urbis laudes. 4, 5, 30, 35, 267, 285. funditus eversa. 44, 337
 Patrii. 40, 48. omnium numerus. 54. quando & quomodo recipiantur innatum. 147
 Paulus Exarchus Italia à Gothis Ravenna pulsus Ven. Ducis opem flagitat. 454. restituitur. 457
 Paulinus Patriarcha Aquilejensis. 432
 Pessilentia insigne Venetiis. 46
 Petrus Bembus. 522
 Petrus Candianus Dux Venetorum, 389, 396, 471
 Petrus Candianus Ducis filius à populo condemnatus. 389, seqq.
 Petrus Gradonicus Dux Ven. 81, 90, 121
 Petrus

I N D E X.

Petrus Polanus Dux Venet. 471, 472
 Petrus Tradonicus Dux Venet. 402, 464
 Petrus Tribunus Dux Venet. 395, 466
 Petrus Vrsiculus II, Dux Venet. 396, 397
 Petrus Zianus Dux Venet. 75, 76
 Philistina oppidum. 343, 434
 Pipinus Rex Francorum Venetos debellat. 31, 64, 297, 346, 347. depopulatur. 162. hujus rei causa. 348. seqq. insignem cladem accipit. 366. cum Venetis pacem facit. 368. seqq.
 Plebeii urbis Venetæ. 51, 52, 330
 Pomponius Atticus. 9. seqq.
 Pons è ligno sublicius. 33, 322. multitudine hominum corrui. 323. reedificatur. ibid.
 Poppo Patriarcha Aquilejensis. 464
 Populi Veneti potestas & auctoritas, 387, 462, 502
 Portus urbis Venetæ. 26
 Prator. 221
 Privilegia Venetiis ab Imp. concessa. 376. à Carolo M. 460, 461. ab Henrico V. 476. seqq.
 Procuratores, magistratus maxima estimationis. 208, 211, 213. eorum administratio. 210. habitus. 210. annuum stipendium. ibid.
 Procuratores D. Marci. 56
 Produx quo tempore sit, & ejus officium. 166, 167

Kk 4 Pro.

I N D E X.

Provisores Generales. 411
 Pupilienses immunes vectigalium. 367

Q

Quadragesima-viratus quid; & quo-
 ruplex. 214. ejus origo. 247, 248.
 ejus praefecti & propraefecti quomodo
 eligantur. 216, 217. eorum auctoritas
 & munus. 218, 219
 Quadragesima-viri quomodo eligantur.
 215, 174. seqq. eorum auctoritas &
 munus. 215, 249. stipendium. 253, 254.
 eorum Praesides. 169. Capita. 194
 Quadragesima-virale concilium. 96,
 498. seqq.
 Quaestiones de malefico quomodo ha-
 beantur. 241, seqq.

R.

Ravenna à Gothis occupata recupe-
 ratur auxilio Venetorum. 456, seqq.
 Raynerius Zenus Dux Venet. 69, 209.
 à populo lapidibus petitus. 400
 Reditus annui reipubl. Venetae. 268
 Republica bene constituta argumenta.
 307, 308, 312. male constituta. 308
 Respublica Veneta observatione & ad-
 miratione digna. 3. perfectissima. 14.
 beata. 15, 45. ejus comparatio cum
 republ. Romana. 16, 18, 296. ejus eta-
 tes. 49. seqq. 431. seqq. infantia. 49.
 432.

I N D E X.

432. seqq. pueritia. 50, 452. adole-
 scentia. 462. juventus. 489. Virilis
 aetas. 504. ejus membra praecipua. 55,
 seqq. 142. administratio universi.
 54. seqq. majestas. 59. forma. 429-
 seqq. multi. 505
 Rhegino auctor vita Caroli Magni. 346
 Rivus altus urbs. 41, 341, 342, 345, 437
 Rogatorum concilium. 55, 57, 141, seqq.
 496. seqq. nominatur etiam Sena-
 tus. 141, 498. ejus majestas. 498
 Romulus. 79

S.

Sabellus perstringitur. 17. seqq. 40.
 66. defenditur. 294. seqq. in mul-
 tis erravit. 298
 Salsusina pagus. 27, 32
 Sapientum tres ordines. 154. seqq. quan-
 do & quomodo hic Magistratus cree-
 tur. 164, 165. eorum munus. 496
 Sebastianus Zianus Dux Venetorum.
 64, 67, 72. seqq. 208, 489, 491
 Senatus Venetus. 55, 60, 61, 141. seqq.
 quibus in Senatum cum & absq. jure
 suffragii venire liceat. 144. vocatur
 Rogatorum concilium. 145. ejus crean-
 di ratio. 145, 146. quando & quomo-
 do convocetur. 148. de quibus rebus,
 & quomodo ille in Senatu tracten-
 tur. 148, 149. ejus majestas. 498
 Silus

I N D E X.

<i>Silis fluo.</i>	36
<i>Suffragia quomodo in creandis Magi-</i> <i>stratibus colligantur.</i> 160. seqq. 406,	407
<i>Sumpius reipubl. Venet.</i>	267
<i>Supracastaldiones.</i>	144
<i>Stephanus Sabularius.</i>	388
T.	
T <i>Arvisum urbs.</i>	267, 285
<i>Theodori Martyris festum.</i>	44
<i>Theodorici rex Gothorum.</i>	144, 445
<i>Thomas Fuzarus auctor rerum Venet.</i>	374
<i>Tiberis fl.</i>	36
<i>Tiliauentus fl.</i>	36
<i>Torcellum oppidum.</i>	345, 434
<i>Tribuni urbis Venetae.</i> 62, 63. unde no-	437
<i>men.</i>	
<i>Tribuni majores & minores.</i>	434, 435
<i>Tribunus Memus dux Venet.</i>	466
<i>Tribus civitatis Venetae.</i>	86
<i>Triumviratus triplex.</i>	221
<i>Triumviratus.</i> 56, 221. eorum auctoritas &	149, 211
<i>munus.</i>	
<i>Triumviratus Advocatores.</i> 221. eorum	
<i>stipendium.</i>	213
<i>Triumviratus Syndici.</i>	309, 413
<i>Tritemes Decemviratum.</i>	278
<i>Tritemes instructa ad defensionem.</i>	270
<i>Tristanus Savornianus.</i>	91
<i>Trypho</i>	

I N D E X.

<i>Trypho Gabrielius.</i> 3, 4. seqq. 294. ejus	
<i>cum Pomponio Attico collatio.</i> 9, 10, 13.	
<i>Tumultus in urbe Veneta.</i>	69, 70
<i>Turcarum potentia.</i>	284
<i>Turcarum classis adversus Venetos.</i>	201

V.

V <i>Alentinus Dux Venet. Obelerii Duc.</i>	
<i>frater.</i> 354. ejus mors.	372
<i>Vestigalia reip. Ven.</i>	268
<i>Vegla insula.</i>	372
<i>Venetia urbs quando & quibus occasio-</i> <i>nibus primum condita.</i> 26, 41, 47, 48,	
<i>334. seqq. 342. seqq. & amplificata.</i>	
<i>43, 44. ejus situs.</i> 25, & seqq. ad 37.	
<i>& 286. portus.</i> 26. munimenta. 27.	
<i>seqq. pulchritudo.</i> 34. seq. salubritas	
<i>aeris.</i> 35. abundantia omnium rerum.	
<i>36, 286. incolarum & armis ferendis</i>	
<i>idoneorum numerus.</i> 53.	
<i>Veneri in tres classes distributi.</i> 40, 324,	
<i>seqq. bellicosi.</i> 45. potentissimi. 283.	
<i>auxilia suppeditant Iustiniano Im-</i>	
<i>per.</i> 43. <i>Baldvino II. regi Hieroso-</i>	
<i>lym.</i> 465. <i>Paulo Italiae exarcho.</i> 456.	
<i>eorum laudes.</i> 305, 318. eorum immuni-	
<i>tates & privilegia ab Imperatoribus</i>	
<i>concessa.</i> 376. <i>a Carolo Magno.</i> 460,	
<i>461. ab Henrico V.</i> 476. seqq.	
<i>Venetia, tractus Italia.</i>	15, 31
<i>Verona urbs.</i>	267, 285
<i>Vicen-</i>	

I N D E X.

<i>Vicentia urbs.</i>	267, 286
<i>Vigilius pontifex Romanus.</i>	447, 448.
<i>Vitalis Fulcrus dux Venetor.</i>	74, 399,
	470, 475.
<i>Vitalis Michælius dux Venet.</i>	44, 65,
	77, 271, 465, 468. confoditur. 67, 69
<i>Vitiges rex Gothorum captus.</i>	43
<i>Urbes ditioris Venetæ.</i>	267, 249. earum
	<i>presidia.</i> 270. <i>munimenta.</i> 285, 286
<i>Urbes Gallie Cisalpinæ à Venetis destr.</i>	
	<i>ciunt.</i> 70
<i>Vrsus III. dux Venet.</i>	454, à <i>populo</i>
	<i>interficitur.</i> 458
<i>Vrsoli.</i>	68, 389

Z.

<i>Zacynthus, insula.</i>	415
---------------------------	-----

F I N I S.

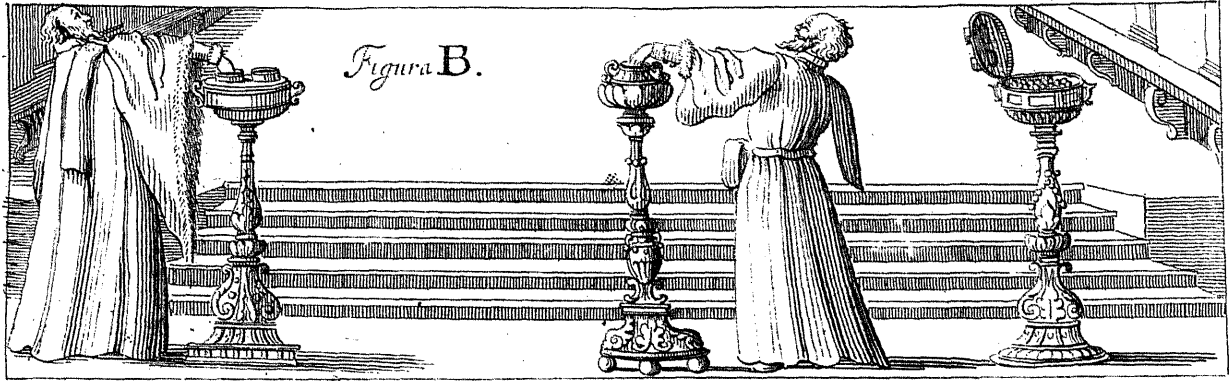
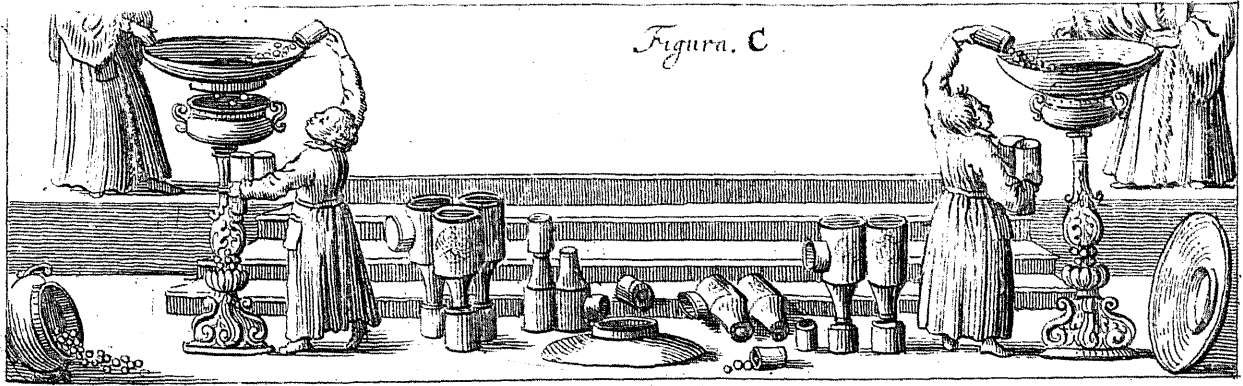

Figura B.

Figura. C.

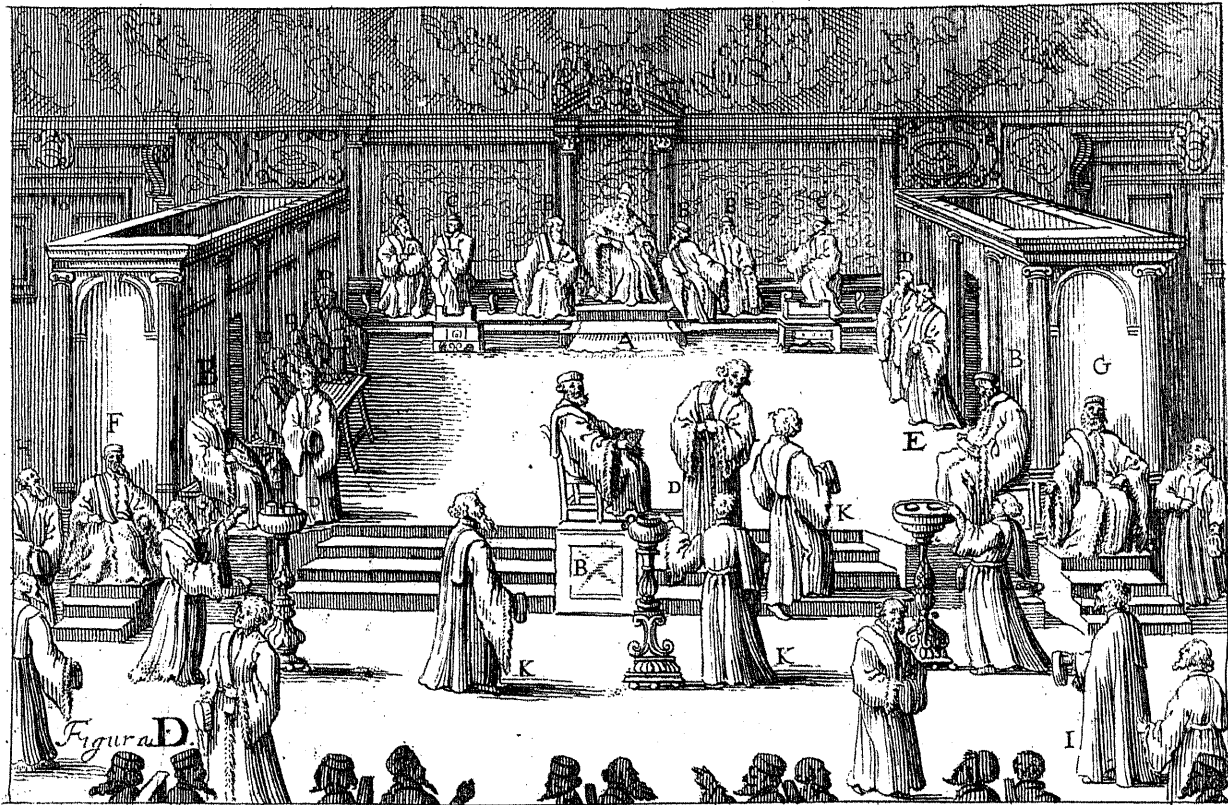

Figura.E.

